

Ex-Libris.

HIPPOCRATES II

HIPPOCRATIS APHORISMI,

ATQUE PRÆSAGIA

LATINE VERSA

CUM RECOGNITIONE, ET NOTIS

ANDREÆ PASTÆ

BERGOMATIS.

EDITIO ALTERA AB AUCTORE emendata, & obſervationibus quamplurimis medicis aucta.

ACCEDUNT HUIC IPSI EDITIONI Prolegomena, in quibus de Aphoriſmorum, Præſagiorumque auctore, de utrorumque ſcriptorum præſtantia, deque ſententiarum in eiſdem contentarum uſu, diſſeritur.

VALENTIÆ: Typis Salvatoris Faulì, juxta Regale Collegium Corporis Chriſti.
M. DCC. LXXIII.

Hippocrates toto vitæ tempore, dum alia multa opera ſcriberet, ſententias, quæ occurrebant dignæ, ut in omnium ſtudioſorum ore eſſent, utpote veriſsimæ, & cum ratione, tum etiam experimento confirmatiſsimæ, in quacumque medicinæ parte eſſent, excipiebat, exceptaſque omnes in hoc opus Aphoriſmorum congeſsit: quas ego perinde memoriter diſcere diſcipulis meis ſuadeo. Nam ita nulla in parte præceptorum medicinæ erunt inopes. *Valleſius*, *comm. ſect. I. aph. Hipp.* 1.

Quemadmodum Hippocrati ſumma ſemper apud medicorum filios fuit auctoritas: ita inter opera, quæ poſteritati reliquit, Aphoriſmi maxime, aurei ſane illi, rotundi, & ab omnibus medicæ artis cultoribus memoriæ merito imprimendi, ſolent commendari. *Act. Erudit. ann.* 1684. *pag.* 429.

PRÆFATIO.

Cum ea quæ in aphoriſmos ſcribuntur, ideſt contractis brevibus, conciſiſque ſententiis enarrantur, obſcura ferme ſint, atque ambigua, nec paucis verbis explicari ſatis, dividique queant: operam dedi, ut Hippocratis aphoriſmos, atque præſagia, quæ ſemel edidi ſtrictim expoſita, paulo plenius explanata iterum pervulgarem. Secutus igitur ordinem in prima editione ſervatum ad ſingulos aphoriſmos, ſingulaque præſagia explicationem poſtulantia, notas appoſui, productiores quidem ad ea, quæ majorem in medendo uſum, atque utilitatem habent, contractiores, quæ minorem. Ideoque de ea medicinæ parte ubi diſputatur, quæ quia ad alendos ægrotantes pertinet, diætetices appellatur, cum apud nos hodie minus excolatur ſubtilius, neque ad curanda, ut Hippocrates conſueverat, febricitantium corpora, ſed ad eadem conſervanda tantummodo præſcribatur; nihil præter veteres notas, quibus ſatis ea res explicatur, addendum eſſe exiſtimavi. Neque uberiorem ibi explicationem adhibui, morbi indicantur cuique ætati, annique tempori, aeriſque familiares ſtatui; deſcriptionem morborum notis jam exſtantibus comprehenſam ſufficere poſſe ratus, ne ſcilicet, aut non neceſſariis, aut etiam commentitiis, inanibuſque ſententiis magnitudo voluminis creſceret, quæ rejicere ſola per ſe plurimos conſuevi.

Reliqua vero loca, unde aut propria morborum ſigna ſumuntur, aut auxilia petuntur morborum, aut ſigna præſangiendi futura per morbos emanant; fuſiori interpretatione conatus ſum aperire, nonnullas

emen-

emendando notas, plurimas augendo, novas etiam apponendo plurimas, conquisitis undique, electisque medicis præceptis, ac monitis. Quorum sane maximam partem ex ipsius medicinæ parentis Hippocratis, ejusque interpretum principum libris excerpsi, cætera vero ex quotidiana mea observatione deprompsi, longoque usu artis. Aliquot præterea morborum historias adjunxi, perspicua brevitate exaratas, omnique prorsus ratiocinatione remota, ut ipsa re, veritas exquiratur, naturæque mutationes pernoscantur, ac motus.

Mihi namque quammaxime cavendum esse proposui, ne physiologicas disputationes in notas inveherem meas; tum quia caussarum investigatio, quæ ex conjectura pendent perdifficili, ac lubrica, spem sæpe fallit, tum quia Hippocratis instituto, morique consentaneum esse duxi, si opinionum comentis, quæ dies delet, rejectis, tanti viri dogmata infinito labore, naturæque assidua notatione parta, ejusdem naturæ judiciis, animadversionibusque explanarem, quæ nullis sæculorum ætatibus mutantur. Quibus credibiliter ductus rationibus ajebat Cardanus in Hippocratis progn. „*Hippocratem quæro, quoniam plurimum continet* „*veritatis: oportet igitur veritatem inquirere, non* „*verborum expositionem.*"

Demum diligenter curavi, ut involuta quæque sic evolverem, sic ea quæ obscura sunt patefacerem, ut quid quæque dictio, ac quæque vox sonet, vel ii facile intelligant, qui ac medicinæ studium ingrediuntur, nedum qui jamdiu ingressi sunt, pro quibus utrisque expositionem hanc meam potissimum edidi, adjectio multo locupletiori rerum indice, quo facilius res ipsæ, earumque significationes, ac usus, morborumque descriptiones, quæ non ubique exstant, inveniri queant. IN

IN APHORISMOS, PRÆSAGIAQUE Hippocratis Prolegomena.

ANtequam ad aphoriſmorum explicationem tranſeamus, inveſtiganda ſunt quædam; primoque quærendum de aphoriſmorum, præſagiorumque auctore, deinde de horumce ſcriptorum præſtantia, poſt de modo, quo prodita in iis dogmata ſunt accipienda. Ad primum quod attinet, aphoriſmos, quo *Celſus* recitat, haud uno in loco *Hippocrati* tribuit. *Galenus* aphoriſmorum librum inter *Hippocratis* ſcripta genuina reponit. *Erotianus*, & *Svidas* in numero eorum, quæ ab *Hippocrate* exarata ſunt, eundem recipiunt: Cooque eum ipſum *Hippocrati* vindicat *Oribaſius* (a) auctoritate fretus Rufi, Lyci (b) *Pelopis*, aliorumque multorum: ait-

(a) Ignoratur, quiſnam hic auctor fuerit, qui ſub *Oribaſii* nomine aphoriſmos interpretabatur *Hippocratis*. Latinum, Chriſtianumque ſcriptorem putat fuiſſe *Fabricius*, *Bibl. Græc. vol.* 12. *pag.* 644.

(b) Hic eſt ille *Lycus* Macedo, quem non minori convicio *Galenus* afficit, quod ab *Hippocrate* nonnumquam receſſerit, quam *Theſſalum*, *Julianumque* vexet, quorum ille cum *Hippocratem*, tum antiquos impudentiſsime contempſit omnes; hic quadraginta octo libros adverſus *Hippocratis* aphoriſmos conſcripſit. Singuli porro videntur *Hippocratis* phyſiologicas diſputationes potiſsimum improbaſſe.

aitque, aphorismos *Hippocratis* apud Græcos, Latinosque (a) „ ex studiosissima *Coi* opera, & „ solicita indagine inclaruisse.“ Ex quo plures antiquos habuere interpretes; nam *Galenus Marinum* nominat, *Heraclidem*, *Herophilum* (b), *Bachium*, *Sabinum*, *Zeuxim*: *Oribasius Galenum* recenset, *Lycum*, *Domnum*, *Attalionem*, *Pelopem*. His ipsummet *Oribasium* addere possumus, atque *Philotheum* (c), omissis recentioribus, quorum tantus est numerus, ut affirmare audeat *Martianus* (d) „ nullum esse in re literaria „ opus quod plures habuerit expositores, quam „ liber aphorismorum.“ Quem tamen is ipse *Mar-*

(a) *Oribasius in præfat. comm. aph. Hipp. pag.* 3. *edit. Venet.*

(b) *Schulzius*, *Hist. med. period.* 2. *cap.* 3. exemplaria *Galeni* putat esse corrupta, *comm. VII. aph.* 64. legendumque esse: * *ho Eerophileios Baccheios*, * *Herophileus Bachius*, nequaquam autem: * *Eerophilos*, *ho Bakcheios*, * *Herophilus Bachius*; quod nusquam constet, fuisse interpretem *Hipp.* apphorismorum *Herophilum*. Id tamen non sine dubitatione acciperem: nam alibi nusquam *Galenus*, quum *Bachium* nominat, *Herophilum* ei, aut *Herophileum* affigit.

(c *Theophilum* appellat *Fabricius*, *ibid. pag.* 649. medicum protospatharium, eundemque monachum, ac philosophum ex antiquis codicibus. Cæterum præter *Galeni*, *Oribasii*, *Philotheique* interpretationes, veterum interciderunt reliquæ; nec supersunt, nisi quædam *Lyci* fragmenta in operibus *Galeni*.

(d) *Præfat. annot. ad lib. I. aph. Hipp.*

Martianus nonnullis aliis (a) ei ſuffragantibus, ex variis *Hippocratis* præceptis mavult eſſe conflatum, quam ab *Hippocrate* ſcriptum: *cum tanti auctoris gravitate convenire non videatur, ſelectiores ſententias hinc inde colligere, quæ, ſi totum opus reſpicias, nec methodum, nec doctrinæ perfectionem continent. Præter quam quod manifeſte apparet, quam plures ſententias ex aliis Hippoc. libris in præſens opus translatus, longe perfectiores in proprio fonte reperiri; nec paucaſque eſſe, quæ aphoriſtice deſcriptæ mendacio non carent, quæ juxta proprii loci deſcriptionem indubitatam veritatem continent.* Hæc ille.

At non probat, aphoriſmorum librum ex ſententiis hinc inde deſcriptis fuiſſe confectum. Æque enim quis dixerit, aphoriſmos ex aphor. libris fuiſſe tranſlatos in reliquos libros. Nec video, cur *Hippocratis* gravitati adverſetur, ſe dog-

(a) Nec enim, *inquit Voſsius de philoſ. pag.* 83. à vero abludit eorum opinio, quæ ab alio ex variis *Hippocratis* operibus bono judicio excerptos *aphoriſmos* arbitratur. *Hæc quoque de iis habet Schelhammerus, Introduct. in art. med. Conringii cap.* 3. *pag.* 121. „Rectius ſe habent“ *intellige, quam cætera pathologica Hippocratis* „aphoriſmi, in quibus plurima incomparabili *Hippocratis* ingenio digna continentur: quamvis etiam de „his, an ab *Hippocrate* eo, quo nunc extant, ordine „ſint editi; & non potius poſt ipſius obitum ab alio „collecti, merito poſsit dubitari.“

dogmata, quæ ſparſim ſcripſerat, in unum opus, quo facilius perdiſcerentur, contuliſſe. Quod ipſum ſcimus à viris præſtantiſsimis non ſine laude, atque utilitate factum. Quod ſi præpoſteram ſententiarum diſpoſitionem *Hippocratis* famæ nocere poſſe arbitretur; nullus eorum, qui ei inſcribitur, non nocebit liber. Quotus enim quiſque eſt reliquus, qui plane hoc vitio careat? Neque doctrinæ imperfectio, quam urget, quemquam movere debet. Etenim cum aphoriſtice ea tradatur, id eſt anguſtis, conciſiſque ſententiis enuncietur, ſic eſt in ſuo genere abſoluta, atque perfecta, ut non ſit, quod amplius quæratur. Ad hæc emendationes, quas ipſe è propriis, ut ait, fontibus petit, exiguæ porro, minimæque ſunt, inque tanto perſpicuarum ſententiarum numero adeo paucæ, ut nullæ eſſe videantur. Poſtremo cum, non *perpaucas ſententias mendacio non carere*, affirmaverit, videtur potius glorioſa, quam vera locutus. Nuſquam enim quod dicit probat: ac ne *Galenum* quidem, quem ſæpe carpit, jure ſemper, meritoque carpit.

Cæterum ſiqua falſa in aphoriſmis occurrunt, ſi inania, ſi obſcuriora, ſi præpoſtere diſtributa, ſi bis ſcripta, ſi pugnantia, qualia vel in reliquis *Hippocratis* ſcriptis offendimus,

non

non eſt cur miremur (a); „ cum poſt tot ama-
„ nuenſium (quorum multi, ſive in tranſmutan-
„ dis literis, vel voculis omittendis, vel in
„ quibuſdam marginalibus in textum admitten-
„ dis, culpa non vacant) manus ad nos de-
„ mum pervenerint; " cumque potiſsimum inventi ſint, qui auſi ſunt (b) complura in vetuſtiſsimis ſcripturis immutare, iiſque (c) non pauca de ſuo addere; quorum nonnulla *Galenus* ex ſe rejicere conatus eſt, nonnulla quoque ex probatiſsimorum interpretum auctoritate, qui quæcumque ab *Hippocratis* mente, & elocutionis modo deficerent, optime callebant.

Tan-

(a) Auctor præfat. ad edit. græc. lat. aph. *Hippocr.* Caesbekian. Lugud. Bat. Videndus quoque *Le Clerc. in Hiſtoir. de la Medic. part.* 1. *lib.* 3. *cap.* 30. *p. m.* 231.

(b) *Dioſcorides*, *&* *Artemidorus Capito* Alexandrini, cum *Hadriano* imperante *Hippocratis* ſcripta edidiſſent, complura, quæ minus intelligerent, immutarunt, auctore *Galeno*, *op. claſſ.* 7. *pag.* 197. Græci licet fuerint, aut ibi degerint, ubi græco ſermone loquerentur.

(c) Vid. *Galenus comm. V. aph.* 62. Id debuerat animadvertiſſe *Capuanus*, aut ſaltem meminiſſe, dixiſſe ſe, *Sermone* 4. *pag. m.* 108. ſcriptorum Hippocratis partim eſſe deperdita, partim defectuoſa, & mutilata, partim adulterina, atque interjecta, vel à diſcipulis, vel à quibuſvis aliis: quorum oblitus, ut maledico dente inſectetur *Hippocratem*, ejuſdem aphoriſmos invadit, germanos eſſe ratus, integros, incorruptoſque omnes.

Tanta porro est aphorismorum præstantia, atque utilitas, ut nisi credere velimus, aphorismorum librum, ut * *Hyperbolikoos* * *Svidas* scripsit *humani vim ingenii superare*; ratas tamen firmasque laudes habere debeamus, quas *Martianus* iis tribuit, inquiens: *inter omnes libros, qui Hippocratis* nomine *inscribuntur, præsens opus aphorismorum omnium consensu principatum tenet. In eo enim præclariores sententiæ comprehenduntur, quæ per universam Asclepiadum doctrinam disseminatæ, eam illustrant, & exornant, in unum redactæ, hoc opus numquam satis admirandum constituunt.* Et sane quid præclarius *Hippocrates* observatione diuturna notaverat, quidquid (a) sparsim scripserat, quidquid à præceptoribus traditum (b), atque à ma-

(a) Vid. *Galen. de crisib.* I. *cap.* 6.

(b) Præceptores habuit *Hippocrates* parentem, nomine *Heraclidem*, *Gorgiam* rethorem, *Herodicum* medicum *Gorgiæ* fratrem; qui jam inventam non invenit gymnasticam; sed modum curandi morbos gymnastice, *Plato de rep.* & *Democritum*, si fides *Tzetzæ, chiliad.* 7. *hist.* 155. Sed nihil minus sapiunt *Hippocratis* scripta, nedum aphorismorum liber; quam *Democriteam* philosophiam, *Herodicique* medicinam, si tres *de diæta* libros exceperis, scriptumque *de insomniis*, quæ scite *Clericus l. c. cap.* 13. *Herodico* tribuit. Quin *Herodici* methodus 6. *epid. sect.* 3. vehementer damnatur. In caussis morborum eruendis *Hippocrates* sequitur *Heracliti* dogma de igneo principio, si quidem id ipsum posuerit *Heraclitus*; ut

majoribus (a) acceptum, respondere didicerat, in (b) unum librum contraxit, quem *Soranus* par-

ut scribit *Laterius de philos. vit. lib.* 9. *p. m.* 306. & non aërem, ut quidam rebantur, notante *S. Empirico adv. mat. pag. m.* 304. Fortasse quoque primarum qualitatum doctrinam ab *Alcmæone* sumpsit *Hippocrates*, de quibus *Plutarchus de nat. lib.* 5. *cap.* 30. In morbis vero curandis, ita Pythagoricos *Hippocrates* sequitur, ut, nisi dixeris cum. *R. Abr. in cabal. histor. apud Genebrard. Hippocratem*, repugnante ratione temporum, *Pythagoræ* fuisse discipulum; sectatorem certe negare nequiveris, quod ex diætetica ejusdem curandi ratione liquet, dierumque doctrina criticorum exculta.

(a) Hos inter erat *Hippocrates Gnosidici* filius, avus *Hippocrutis* nostri, cui *de fracturis* tribuitur liber; proavus *Gnosidicus* medicus, *epist. Hipp. ad Philopœm.* abauus nomine *Nebrus* itidem medicus, *orat. Thessal. ad Athoniens.* aliique cum ejusdem *Nebridi* generis, tum alius *Æsculapici.* Neque enim quis recte senserit, si, *Plinio, lib.* 29. *cap.* 1. *Isidoroque*, *Orig. lib.* 4. *cap.* 3. à bello Trojano ad Peloponnesiacum, medicinam latuisse opinantibus, censeat nullos tum temporis extitisse medicos: nam & extitisse medicos ex *Cyropæd. Xenoph. lib.* 8. & plura medicorum scripta ex ejusd. *De fac. & dic. Socrat. lib.* 4. constat; sed claros non fuisse ex *Celso* liquet, *Præfat. lib. I.* omnesque obscuravit *Hippocrates*, ut *Homerus* poetas *Sexti* judicio *Empirici l. c. pag.* 35.

(b) *Stupanus* putat, *Hippocratem* in aphorismos contulisse è templo *Æsculapii* remedia: crematoque jam templo, clinicem instituisse *Varro* credidit apud *Plinium*. *Strabo* cremati templi non meminit, sed ex descriptis ibi curationibus ea *Hippocratem* agitasse, ait, dicit, quæ ad victus rationem pertinent: * *phasi de Hippocraten malista ek toon hanakeimenoon therapeioon Entautha gymnasthai*

partes divisit (a) in tres, Rufus in quattuor, *Galenus* in septem: quarum quintam partem bifariam distribuit *Oribasius*, ut sextum librum muliebria constituant: inque eo duos interjecit aphorismos prorsus vanos, absurdosque, qui in cæteris exemplaribus non leguntur impressis.

Germana porro *Coi* effata, septem hisce libris comprehensa, egregia quidem sunt omnia, sed alia aliis præstantiora. Miranda plane sunt præcepta (b) de victu ægrotantium, quæ prima aphorismorum sectione traduntur. Ea quippe natura dictasse videtur *Hippocrati*: nam cibi fastidium, quod ferme morbum comitatur vigentem, naturam cibum aversari, ægriusque co-

---

sthai ta peri tas diaitas. * Lib. 14. pag. m. 755. *Tzetzes* scribit *Hippocratem* bibliothecam cremasse *Coorum*; *Gnidiorum Andreas* apud *Soranum*. Ex quo *Capuanus* nedum plagiarium *Hippocratem*, sed & indoctum appellat. At dissipatur calumnia ex accusatorum inconstantia. Verisimileque non est, pro suis venditasse curationes *Hippocratem* in templi parietibus inscriptas, depictasque in tabulis, adeoque in oculis omnium positas. Multo minus se, seu templum, seu bibliothecam combussisse: nam *quis credet*, ait *Schulzius l. c. pag.* 210. *tanti criminis reo cives suos anniversarium sacrum celebrasse, quod ad suam usque ætatem factum fuisse apud Soranum legimus?*

(a) Vid. *Oribasii præfat. ad Hipp. aph.*

(b) Mirum est præcepta isthæc de victu aliquantulum laudasse *Capuanum*, qui *Hippocratem* petulantissime despicit, contemnit, irridetque ingeniosus quidem, at elatus homo, captiosusque, atque audax.

coqui, ac digeri, ea quæ ingesta sunt, indicat; perturbataque nos docet natura victum per id temporis esse subtrahendum; incipiente vero morbo, aut jam inclinato, quibus temporibus minor esse solet cibi aversatio, majorque robur ventriculi, exhibendum esse paulo pleniorem. Plurimi quoque facienda sunt dogmata, quæ de purgatione ad acutos morbos adhibenda produntur. Hæc namque, cum purgationem, nisi materia turgeat, dissuadeant, materiamque ut plurimum non turgere declarent, una præcipiunt, ut plurimum à purgatione nobis esse cavendum. Quod si hujuscemodi præceptis addideris, nusquam *Hippocratem*, ubi de acutis, peracutisque agit morbis, sanguinis detractionem nominasse; victus vero rationem sæpe, fusiusque fuisse persecutum (nam, & * *therapeiai*, * *curationes* victum significant, auctore *Oribasio*, I. *aphor.* 6. facile intelliges eundem *Hippocratem* (a) vetustiorum *Ægyptiorum*

(a) Horum medicinam ostendit *Isocrates* in laude *Busiridis*. Scribit enim, Sacerdotes multis vitæ commoditatibus fruentes, invenisse medicinam, salutarem quidem, quæ in victus ratione consistit, non ancipitem, quæ periculosis pharmacis curat: ex quo & saluberrime, & diutissime eos ait vivere. * *Metha hoon bioteuontes tois men soomasin hiatrikeen exeuron epikourian hou diakinduneuomenois pharmakois chroomeneen, alla toioutois, à teen men asphaleian echei omoiam tee trophee tee catha eeme-*

rum (a) *Pythagoreorumque* fere instititisse vestigiis, quibus præcipuum erat diæta ad morbos remedium. Quæ sane medendi methodus, qua natura, nec importuno victu oneratur, nec medicamentis à coctione, subindeque etiam avocatur à crisi, non modo ejusmodi crises efficere poterat, ut adjutricem medici manuum vix umquam exposcerent, sed etiam (b) certio-

---

eemeran, tas de oopheleias teelicautas, hooste ekeinous omoologoumenoos hygieinotatous, cai macrobiootatous einai. *

(a) *Jamblicus, de vita Pythagor. cap.* 29. de *Pythagoreis* locutus ait, eos maxime excoluisse partem diæteticam, pharmacis minus, & vix alibi quam in vulneribus, ulceribusque curandis usos fuisse, unguentis, & cataplasmatibus, magis quam reliquos, curasse. Hanc eandem *Indorum* esse medicinam, *Strabo* refert, *lib.* 15. *pag. m.* 818. his verbis: * *teen de iatreian dia siteioon to pleon, ou dia pharmacoon epiteleisthai. Toon pharmacoon de malista eudokimein ta epichrista, kai ta cataplasmata. Talla de cacourgias poly metekein.* * Id est, *artem eorum medendi in victus ratione esse positam, nequaquam autem in medicamentis, præter inunctiones, & cataplasmata: cætera quippe maleficio non vacant.*

(b) Observatio crisium, dierumque criticorum cur non æque nobis, atque antiquis respondeat, caussam affert *Schulzius*, in climatum diversitate positam, diverso victus genere, diversaque medendi methodo. Etenim *Hippocratis* ævo, *idem inquit*, *pag.* 250. „ vix nisi diætetica adhibebantur; sicque natura sibi magis sub tali „ medico, quam apud nos relinquebatur, qui in acutis „ pharmacis præcipue pugnamus, alexipharmacis sanguinem incendimus, sanguinis missione sæpe etiam „ non

tiorem reddere dierum (a) criticorum doctrinam, quam à Pythagora acceptam experimentis firmavit *Hippocrates*, nec repudiavit *Galenus*, licet ab ejusdem medicina deflexerit (b).
Ex

„ non parum turbamus: prorsus ut miraculo proximum „ videri debeat, si nobis non eadem agitantibus eadem „ evenirent." Iteratas sanguinis detractiones accusat *Clericus l. c. pag.* 205. *Schelhammerus* regiones nostras Græcia frigidiores. At Scythia longe frigidior, quam Germania, quam Anglia erat: attamen scimus, non in ea minus, quam in Lybia, vera fuisse observata *Hippocratis*, *præn. lib. III. n.* 41.

(a) *Asclepiadem* dierum criticorum doctrinam repudiasse ait *Celsus lib.* 3. *cap.* 4. *Cæliusque acut. lib.* 1. *cap.* 14. *Celsus* ipse omnem dierum delectum, discrimenque sustulit. Quod cum facit, non tam effectum dierum persequitur, quam effectus caussam à *Pythagoricis* numeris ductam. Nos vero non vim ullam, mysteriumque numerorum agnoscimus, sed naturam miramur, quæ alio dierum numero salutares fere edit motus, alio autem infidos, exitiososque. Id ipsum deprehendisse *Archigenem*, *Heraclidem Tarentinum*, *Philotimum*, *Dioclem*, aliosque experientissimos viros testatur *Galenus*, *de dieb. decret. cap.* 2.

(b) Hujus rei certiores nos faciunt germani *epidemiorum libri primus*, *tertiusque*; in quibus cum plures acuti morbi describantur, nec sanguinem, nisi semel Anaxioni missum fuisse legamus, tamen longe sæpius eundem in iis detractum fuisse, arbitratur *Galenus*, ut ne videretur ipse, qui phlebothomiæ indulgebat, à tanti viri fama usuque discessisse. Verum si *Hippocrates*, ne minima quidem remedia silet adhibita, qui sanguinis detractionem, si plus semel usurpasset, reticere potuerit? vide plura apud *Le Clerc. pag.* 204. *ed. Amstel.* 1723. Sola diæta
usum

Ex quo ſatis *Naldium* mirari non queo medicum cubicularium *Alexandri VII.* Pontificis maximi, qui ob minus cognitam, comprehenſamque methodum medendi Hippocraticam, in eam miſerabiliter opinionem delapſus eſt, ut putaret, aphoriſmos, *Hippocratem* non ad medicos ſcripſiſſe erudiendos, ſed ad eos inſtruendos, qui interea dum medici abeſſent ab ægrotante, eidem, ii operam ſtudiumque navarent.

Itaque & ſe tenuit *Hippocrates*, quin naturæ motus, quorum vim magnam (a) in morbis

---

uſum *Hippocratem* ad morbos curandos *Schelhammerus* ait fuiſſe, *Introd. Corint. c.* 6. *pag.* 231. quem quidem hic idem improbat eidem accedente *Barkero*, *eſſai ſur la conform. de la medec. chap.* 1. *pag.* 56. *Hippocratis* ævo, vix niſi diætetica fuiſſe tentata ad morbos percurandos, ſupra affirmantem attulimus *Schulzium*. *Clericus* ait, princeps, & ſæpe unicum fuiſſe, diætam *Hippocrati* ad morbos remedium, *pag.* 190. *&* 206. *cit. edit.* diſcrimenque inter *Hippocratis*, *Galenique* medicinam ſtatuit, *pag.* 660.

(a) *Folius apud Bartholin. cent. I. epiſt.* 61. *Genga in præfat. ad anat. chirurg. & Barkar. l. c. pag.* 55. *ſeqq.* inſimulare non verentur *Hippocratem*, quod cum duo, & quadraginta curaſſet ægrotos, ſeptendecim tantummodo ſervaſſet, ut videre eſt *in* I. *&* III. *epid. lib.* Quid? nonne pauciores etiam liberaſſe potuerat aut ducta medicamentis aluo, aut vena ſecta? Nonne aliquando febres incidunt peſsimæ, quæ omnem dexteritatem eludunt artificum? Nonne præteritis annis, vix ulli ſanabantur pleuritici, quibuſdamque in locis ne unus quidem è multis, ſervatis licet *Trilleri* monitis? Sed ingenuus ille vir non re-

bis curandis pernoverat, prohiberet, & ejusdem conatuum, mutationumque spectator venatorque diligens internoscendorum morborum notas, signaque è sputis, sudoribus, urinis, dejectionibus, multisque ex aliis tradidit, quibus perniciosa secerni à salutaribus possent. Longe vero cæteris excellunt ejusdem præsagiendi præcepta, quippe quæ vel ab iis (a) optima judicata sunt, qui *Hippocratica* curandi monita institutaque mutarunt. Atque ea quidem hic loci strictim, summatimque traduntur, articulatim vero, distincteque in libro præsagiorum: qui cum cæteris scriptis, qui *Hippocratis* nomine inscribuntur, ordine, & gravitate plurimum præstet, nemo est, inquit *Mercurialis lib. progn. pag.* 85. „qui *Hippocratis* esse neget: immo vero, si quid est, in „quo ipsum admirari oporteat, plane hæc „pars est, quam omnes veteres medicos, & „maxime coluisse, atque in ea excelluisse con„stat.“ Hunc porro librum partes in tres divisit *Galenus*; in quorum singulis ex certis signis multorum morborum, qui acuti nominantur, natura describitur, & longe plurima

¶¶¶ præ-

reticuit, quos restituere nequivit. Nostri sæpe gloriosos casus prædicant, infelices silent, dubiaque remedia pro certis, exploratisque venditant.

(a) *Celsus*, lib. 2. præfat. pag. 41.

præcepta dantur ſalutarem, mortiferumque reliquorum exitum, brevemque, & longum, facilem, difficilemque prænoſcendi.

Atque utinam *Cous* ſigna ex pulſu addidiſſet, quibus futura prænunciare poſſemus. Sed nobis ea reticuit, aut quia (a) ipſi minus nota, perſpectaque fuerint, aut quia fallaciora eſſe crederet, quam ea quæ ex ægrotantis ſpiritu, multiſque ex aliis duxerat. Plurimis tamen eſſe facienda ex pulſu ſigna, nemo ignorat, qui ſatis ſit in mediorum artibus exercitatus. *Celſuſque* ipſe, quamvis (b) fallaciſsimas res venas nominet, iis (c) tamen credidit. Legimuſque,

(a) Non eſt ferenda ſilentio *Capuani* malitia, qui, ut *Hippocratem* ſibi ipſum probet contradixiſſe, ex diverſis *Hippocraticis* ſcriptis eruit pugnantes ſententias; ut eum ipſum ignoraſſe pulſum oſtendat, loca quæ ex pulſu notas habent, ex eiiſdem ſcriptis non adducit, *pag. m.* 130. Veruntamen cum perraro, fereque obſcurius pulſus in *Hippocraticis* libris indicetur, conſtat hanc medicinæ partem omnium minime excoluiſſe cum vetuſtiſsimos medicos, tum vel ipſum *Hippocratem*: verique ſimile eſt, eoſdem conſueviſſe minus ex pulſu febrim percipere, quam ex acri, intenſiorique calore corporis. Vid. *Gariopont.* de febrib. cap. 7. & *Stephan. Athenienſ.* §. 15.

(b) Med. lib. 3. cap. 6. pag. m. 129.

(c) Vid. lib. 2. cap. 7. pag. 63. lib. 3. cap. 4. pag. 122. & cap. 19. pag. 156. lib. 5. cap. 26. n. 8. pag. 285. & n. 15. pag. 287. Cælius porro Aurelianus longe pluribus morbis ex pulſu addidit ſigna; inque hac parte cæteros veteres ſuperavit.

que, ante ipſum medicos (a) ſigna ex pulſu conſuluiſſe ad futura prænoſcenda. Quin ante *Praxagoram* (b), Herophilumque, à quibus maxime de pulſibus eſt elaboratum, *prædictorum* auctor (c), venarum contrectationem valere ait ad errores devitandos (d). Vix enim

ulla

(a) Cicero antiquior Celſo *lib.2. de divinat.* ait: *Medici ſigna quædam habent, ex venis, ex ſpiritu ægroti, multiſque ex aliis futura præſagiunt.*

(b) Hic in muſicos pedes pulſum deſcripſit per gradus ætatum, nimiam tamen propter ſubtilitatem deſertus. *Plin. hiſt. nat. lib. 9. cap. 37. & lib. 25. 1. Galenus* quoque ad nimiam ſubtilitatem pulſuum doctrinam reduxit, auctore *Conrigio Introduct. cap. 6.* Vana pleraque in eadem doctrina deprehendit *Schelhamerus*; falſaque probat eſſe ex *Cleyero*, quæ de Cinenſibus medicis morbos ex pulſu cognoſcentibus prædicantur: & impoſſibilia, quæ auctor *lib. de veter. cant. & viribus rythmi*, nimirum *Iſaacus Voſsius*, ab Eropeis expoſtulat, ut ſcilicet pulſum ad muſicas leges deſcribant. *Addit. ad introd. Conringii cap. 6. pag. 227. ſeqq.*

(c) * *Epeita teeſi cherſi pſauſanta tees gaſtros te, cai toon phleboon eeſſon eſtin exapataſthai, hee mee pſauſanta.* * Id eſt: *deinde qui manus contrectavit ventrem, ac venas, minus falli poteſt, quam qui non contrectavit.* Prædict. lib. 2. de pulſu quoque ut ſigno hæc habentur, 4. Epid. * *en toiſin exytatoiſi toon pyretoon oi ſphygmoi pygnotatoi, cai megiſtoi.* * *Acutiſsimarum febrium pulſus maximi, & celerrimi.* Ibidemque: * *Zooilou tou tectonos ſphygmoi tromoodees, cai noothoi.* * *Zoili fabri pulſus tremuli imbecillique.* Et lib. 2. morb. mul. * *ſphygmoi pros cheira pſairontes.* * *Pulſus ad manum debiles.*

(d) Celſus, lib. 1. præf. pag. 17.

ulla perpetua præcepta medicinalis ars recipit. Ut injuria quidem perſtringat *Capuanus Hippocratem* (ecquando autem non injuria perſtringit?) quod obſervaverit omnibus omnino (a) febricitantibus victum non convenire humidum; nec (b) lethalem ſemper eſſe morbum in gravida muliere acutum; nec (c) inediam ſenes ſuſtinere univerſos; nec (d) elapſum per vulnus omentum perpetuo putreſcere; nec (e) quotidie febrem qualibet diſcuti, eam licet quotidie excipiat rigor; nec (f) ſemper citius finiri pleuritidem, in qua per initia excreatur, aliaque his ſimilia. Quorum ſingula, reliquaque omnia, quæ in aphoriſmorum præſagiorumque libris occurrunt, præcepta, ſi vix ulla excipiantur, quæ inania, falſaque ſunt, ac admodum probabiliter, aut interjecta (g), & adulterina, aut depravata; nemo ignorat, non eſſe

(a) I. aph. 16.
(b) V. aph. 30.
(c) I. aph. 13.
(d) VI. aph. 58.
(e) IV. aph. 63.
(f) I. aph. 12.
(g) At ponamus ea quæ inania falſaque ſunt, perpauca tamen, germana eſſe incorruptaque, *Hippocratemque* interdum dormitaſſe, numquid propterea vaniloquum dicemus *Hippocratem*, ejuſque aphoriſmos divinos ironice cum *Capuano* appellabimus?

eſſe accipienda, ut perpetuæ, æternæque veritatis dogmata, ſed ut obſervata, quæ ut plurimum vera eſſe res ipſa atque eventus oſtendit, ſummorumque hominum evincit auctoritas. Quid enim impudentius *Sinapio?* (nam „Verderius audiri non debet" quia ſecreta artis ignorat „ *Bartholin. cent.* 3. *epiſt. med.* 4.) „qui in præfatione tractatus, cui titulus: " *Abſurda vera* (rectius dixiſſet: *vere*) & *paradoxa de vanitate, falſitate, & incertitudine aphoriſmorum Hippocratis, libri* 1. 2. 3. 4. auſus eſt effutire, obſervaſſe ſe, ut plurimum fallere aphoriſmos plurimos. Idque ut probet, ſingulis aphoriſmis notas appoſuit vanis, falſis incertiſque refertas ſententiis, captioſiſque ratiunculis, quas nemo prudens ſine faſtidio legerit; nedum refellere cogitaverit, cum *Hippocratis* (a) obſervationes facile ſe per ſe ipſas

---

(a) Hæ obſervationes philoſophiam conſtituunt eam, ob quam auctor operis nuncupati: *L' eſprit des nations*, inquit *lib.* 1. *cap.* 7. Hippocrate le ſeul qui ait ſurvecu à l' ancienne phyſique, ègalement ancien, & moderne: ob eamque omnium ferme gentium elogia conſecutus eſt *Cous*; ſitque inſtar omnium illud *Baconis Hiſt. vit. & mort.* quum ait: „Hippocrates Cous medicus inſig-„nis centum, & quattuor annos vixit" (hanc eandem ætatem poſuere Tzetzes, & Svidas. Hanc ipſam ætatem Soranus nonnullis arridere ſcribit, aliis nonaginta annorum, aliis octoginta quinque, quos Schulzius ſequi-

ipsas defendant contra calumniatores quoscumque.

Ut igitur quædam eorum, quæ generatim attigimus, particulatim explicemus, sciendum est, I. generale præceptum esse auctore *Jacotio*, *comm. coac. pag.* 247. „ signa omnia, „ quæ boni aliquid, aut mali certo prænun- „ ciant, firma & constantia esse debere." Nam & singultus nisi (a) *sit frequens*, *& præter consuetudinem continuus*, (b) hepar non indicat inflammatum: & (c) strangulatio sine tumore, nisi perstiterit, febricitantem non tollit; laboremque somnus, si semel tantum, atque iterum (d) faciat, mortem non præmonstrat futuram.

II. Ubi aut suppuratio dicitur expectanda, sive (e) ob hypocondriorum tumorem, sive ob

---

quitur, aliis demum centum & novem, quibus Castellanus adhæret) „ artemque suam tam longa vita com- „ probavit & honestavit: vir cum prudentia quadam „ doctus, in experientia & observatione multus, non „ verba aut methodos captans, sed nervos tantum scien- „ tiæ separans, & proponens." Plura hujus viri elogia habent *Fabricius*, *bibl. græc. Meibomius*, *comm. in jusiur. Hipp. Thomas Pope Blount*, *censur. celebr. autor. & Lindanus*, *op. Hipp. tom.* 2. *in fine.*

(a) Celsus lib. 2. cap. 7. pag. 62.

(b) Aph. Hipp. V. 58.

(c) Ibid. IV. 34. & 35.

(d) Ibid. II. 1.

(e) Præsag. Hipp. I. num. 34.

(*) ob destillationem, sive (a) ob dolorem ventris diuturnum; aut abscessus prædicitur futurus, aut (b) ex torminibus hydrops prænunciatur, aut quid aliud scribitur hujusmodi; subjiciendum omnino est, *Galeni* judicio (c) *nisi morbus hominem morte præripiat.*

III. Non ignorandum, convulsionem tam (d) ex vulnere, quam (e) ex epoto veratro ortam non ideo lethalem appellari, quia perpetuo mortem afferat ægrotanti, sed quia periculosa res est, morteque sæpius finiri solita. Idem de quocumque alio morbo, morbique signo, quod lethale esse dicitur, judicium esto.

IV. Neque singula, quæ lethalia dicuntur, sunt æqualiter metuenda, sed alia aliis periculosiora, magisque mortifera. Etenim nonnullos (f) ex atræ bilis exitu convalescere observavimus morbo ineunte; vix ullos (g) eodem protracto, quum extenuata, confectaque sunt corpora. Lethaliaque (h) cerebri, septi

(*) Aph. Hipp. VII. 38.
(a) Ibid. 32.
(b) Ibid. IV. 11.
(c) Comm. VII. aph. Hipp. 22.
(d) Aph. Hipp. V. 2.
(e) Ibid. 1.
(f) Ibid. IV. 22.
(g) Ibid. IV. 23.
(h) Ibid. VI, 18,

ti tranſverſi, ventriculi, inteſtinorum, veſicæ, jecoriſque vulnera interdum ſanata fuiſſe novimus, numquam vero cordis, quæ in ſinus penetraſſent.

V. Cauſſæ manifeſtæ vim ſignis detrahunt obſervante *Valleſio*, *comm. in Hipp. tom.* 2. *col.* 325. Nam dentium ſtridor, ſi conſuetus accedat ad febrem, periculum minuit, quod (a) creat inſolitus. Metumque extenuat, ſi cui palpebræ (b) non committuntur per ſomnum, conſuetudo dormiendi non commiſsis palpebris. Sine periculo quoque eſt pulſus perquam concitatus, exiguuſque atque intermittens in eo, in quo talis ineſt per bonam valetudinem proprietas pulſus. Neque nos terrere debet frigidus frontis, facieique ſudor acutis in febribus, quandoquidem frigus contrahat ſudor ab aëre, lociſque frigidis. Neque perturbatus ſomnus (c) in iis, qui cum ſani ſint, conqueri, vociferare, exſurgere, ægrius ſpirare, timere, concutique ſolent per ſomnum. Nec demum anxietas, corporiſque jactatio (d) ac pedum, brachiorumque inconcinna proje-

ctio,

(a) Præſag. Hipp. I. n. 24.
(b) Ibid. n. 14.
(c) Aph. Hipp. II. 1.
(d) Præſag. I. n. 19.

ctio, ubi hæc ipsa, aut ab aëris æstu, aut à teneriore quadam, molliorique vi animi proficiscuntur. *Sunt enim quædam*, ait Celsus *lib.2. cap. proprietates hominum*, sine quarum *notitia non facile quicquam in futurum præsagiri potest*.

VI. Lethali cuique signo vim plura addunt, detrahuntque. Ac primo morbi qui dominantur similes: quod docuisse videtur *Hippocrates*, quum inquit (a): *item popularium grassantium quoque morborum impetum observare oportet*. Etenim vagantibus salutaribus morbis signa non perinde terrent lethalia, ac si grassentur mortiferi. Nam per id temporis ne bonis quidem fidendum est signis. Deinde etiam sputorum, dejectionum, urinarumque ratio. Si quidem cruditate vigente, quum acutis in febribus (b) urina fulva, tenuisque profunditur, aut in pleuritide sputum tenujus, album rotundum, spumosumque redditur, taliaque diutius permanent; lethalia pluris æstimanda sunt signa, quam si dejectio (c) crassescat, sputumque æquale læveque fiat, celeriterque feratur, ac facile; atque in urina (d) perpetuo album rubrumve sedimentum, læve tamen

 æqua-

(a) Ibid. III. n. 39.
(b) Ibid. II. n. 30.
(c) Ibid. n. 16.
(d) Ibid. n. 26.

æqualeque resideat. Hæc enim coctio appellatur, quæ salutarem crisim, signorumque pravorum mitigationem, recessumque promittit: cum è contra (a) cruditas aut nullam crisim, aut malam procreet, qua signa fiunt deteriora, ingravescit aut recrudescit morbus, sæpeque etiam homo moritur.

VII. Considerare quoque oportet signa comitantia, & subsequentia reliqua. Id namque quod malum est, majus malum efficitur; quod lethale, multo evadit lethalius signorum accessione lethalium. Contra salutaribus notis unum quodpiam lethale signum comitantibus, aut consequentibus, ita vis ejus extenuatur, ut brevi sæpe conquiescete soleat; aut, si persistat, morbum quidem producere, perraro autem ægrotantem occidere valeat. Nec sine caussa. Nam vix una quæpiam pars corporis graviter ægrotat, quin ob cognationem, consensumque mirabilem plures aliæ percellantur, afflictæque ipsius unius partis signo sua quæque pars reliqua adjiciat indicia.

VIII. Iccirco, qui recte pernoscere futura de-

(a) Percelebre est illud effatum Hipp. lib. I. epid. sect. 2. *Coctiones omnes crisis celeritatem, securitatemque denunciant: cruda vero, & incocta, & in pravos abscessus conversa, aut longitudinem, difficultatemque morbi significant, aut ejusdem reversionem, aut mortem.*

desiderat, non modo consideranda sunt ei signa, variæque expendendæ singulorum vires, sed etiam bona conferenda cum bonis, vicissimque bona cum malis, & mala comparanda cum bonis. Hoc quippe modo prædictio, si ad scientificam non evehitur certitudinem, ecquis enim ex conjecturali arte præcepta exquiret perpetua? „ cum ne finitæ quidem vitæ Democritus satis certas notas esse „ proposuit, quibus medici credidissent (a);" certior profecto evadet, longeque perfectior. Quod si ne sic quidem fieri potest, quominus à medicis deserti doctissimis interdum convalescant, inque spem erecti moriantur homines; est tamen danda fides præceptis ab *Hippocrate* traditis. Præclare enim *Celsus* (b): *Non itaque si quid vix millesimo in corpore aliquem decipit, id fidem non habet, cum per innumerabiles homines respondeat.*

* * * * * * *

* * * * * *

* * * *

EPI-

(a) Celsus lib. 2. cap. 6. pag. 57.
(b) L. c.

EPISTOLA

PRIMÆ EDITIONI PRÆFIXA.

ANDREAS PASTA
DISCIPULIS SUIS
S. D.

Quæ vero potissimum præstiterim, ut assiduis postulationibus vestris cumulatissime satisfacerem, hæc sunt. Primum Hippocratis aphorismi, ejusdemque præsegia latine reddita, ut emendatiora typis, quam unquam ante, recuderentur, curavi. Deinde Leoniceni versionem, quam non una de caussa sequor, in nonnullis locis pravam, in pluribus autem perobscuram recognovi post viros studio atque doctrina præstantissimos. Eodem vitio laborantem recensui præsagiorum versionem à Copo factam. Quod cum ne id quidem vobis satis esse intelligerem in tam recondita, subtili, multiplicique Hippocratis doctrina, quædam adjeci, pauca tamen, & ea summatim, ne scilicet mentes obruerem, sed erigerem vestras. At enim, mihi nunc audire videor, quid jam novo interprete opus, cum fere nescias, utrum plures sint aphorismi, an interpretes? aut si opus est, quid lucis notæ afferent breves rebus in reconditis, atque subtilibus? Ne vivam, si interpretem egero;

cum

cum tot veterum, recentiorumque ſtudiis, atque artibus hanc ſibi ereptam provinciam fateatur oportet, qui nolit actum agere. Irritos enim fore conatos poſt Hollerium, qui in aphoriſmis interpretandis longe omnes multumque ſuperat, quis ignorat? Nec mediocrem laudem conſecuti ſunt Valleſius, Heurnius, Tozzius, Hecquetus, Fickius, & omnium nuperrime Gorterus, viri doctrina, rerum copia, ac ſententiarum varietate abundantiſsimi. Sed in his brevitatem fortaſſe deſideraveris ad juvanda adoleſcentum ſtudia: quorum alii, rerum multitudine perterrentur, quominus ea, quæ attente, quæ ſæpius legenda ſunt, legant; alii ea quoque, quæ perlegerint, memoria ſatis comprehendere, ſervareque nequeunt. Quare non putavi eſſe alienum utilitati veſtræ, ſi ex optimis interpretibus, aliiſque claris viris excellentiſsima quæque libaſſem, rejectis iis, quæ ſupervacua ſunt, & nullum in medendo, aut certe exiguum uſum habent. Aphoriſmos, qui plani, atque evidentes viſi mihi ſunt, intactos reliqui, ne artem longam efficerem ſine neceſsitate longiorem. Nam cognito, exempli cauſa, bonum eſſe delirium ſedari ſomno, *parum hercule ſcire intereſt, quamobrem ſit bonum: aut ſi conſtet,* vino epoto famem extingui, *parum ars detrimenti capiet, ſi cauſſam ignorem; aut incrementi, ſi exploratam habeam, atque perſpectam. Non eo tamen hæc dico, ut ſummorum interpretum labores improbem; ſunt enim & hi conſulendi; quamvis*

vis non ante legendos ſuadeam, quam aphoriſmos perceperitis, atque adeo edidiceritis, ut vobis numquam excidant. Satius quippe eſt, ſcire prius, penituſque intelligere, quid agat natura, cui medico parendum eſt, quam cur agat, & quibus artibus ex iis cognoſcere, qui omnia quæcumque in aphoriſmis ſunt, non minus ſcientiæ, quam cauſſarum perveſtigatione comprehendunt. Expetenda in primis ſunt præcepta ad uſum artis neceſſaria, quam ab expeperimento ortam fuiſſe ſcimus, exemplo præeunte. Ideoque jure vereque parens medicinæ appellatur Hippocrates, eumque omnia gymnaſia, omneſque medicorum ſcholæ concelebrant, divinumque nominant, quia hanc ipſam condidit naturæ legibus judiciiſque, quæ dies confirmat, non opinionum commentis, quæ in dies mutantur, innixam. Quod reliquum eſt, quamvis per notas ſcripſerim breves, nihil tamen commiſi, quamobrem huc ea, quæ cum vobis præſertim, tum provectioribus quoque medicis uſui fore cognoveram, non conferrem omnia. Quin etiam, quod ad variam aphoriſmorum ſignifitationem attinet, ea his notis comprehenſa ſunt, quæ in pluribus vel locupletiſsimis interpretibus deſiderantur. Illud porro impenſius curavi, ut paulo fuſius, atque accuratius exponerentur, quæ ad alendos ægros pertinent, purgandaque eorundem corpora. Præclara mihi Brudus, & Martianus ſuppeditarunt, quæ pauci in ſuos commentarios retulere. Ipſe quoque quædam protuli à

Ga-

Galeno, cæterisque interpretibus discrepanda, quorum arbitros statuo eruditos viros; eisque meas, si quæ sunt aliæ, ad græci textus emendationem, significationemve spectantes conjecturas relinquo. Obscuriores demum locos explanare non indiligenter studui, ut eos non modo vos intelligatis, qui aliquantum estis in medicorum artibus, & disciplinis versati, sed etiam ii, qui ab eisdem abhorrent, modo ne latinas ignorent literas, universam queant artem in aphorismis, præsagiisque repositam paucis diebus, facileque consequi, perceptæque, quod quam brevissime explicetur, meminisse. Valete.

HIPPOCRATIS

JUSJURANDUM

Vertente Foesio.

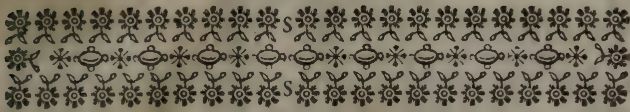
PER Apollinem Medicum, & Æsculapium, Hygiamque & Panaceam jurejurando affirmo, & Deos, Deasque omnes testor, me quantum viribus, & judicio valuero quod nunc juro, & ex scripto spondeo, plane observaturum. Præceporem quidem qui me hanc artem edocuit, parentum loco habiturum, eique cum ad victum, tum etiam ad usum necessaria, grato animo communicaturum, & suppeditaturum. Ejusque posteros apud me eodem loco quo germanos fratres fore, eosque si hanc artem ediscere volent, absque mercede, & singrapha edocturum. Præceptionum quo-

quoque & auditionum, totiusque reliquæ Disciplinæ, cum meos, & ejus qui me docuit liberos, tum Discipulos qui Medico jure jurando nomen, fidemque dederint, participes facturum, aliorum præterea neminem: Victus quoque rationem quantum facultate, & judicio consequi potero, ægris utilem me præscripturum. Neque cujusquam precibus adductus, alicui medicamentum lethale propinabo, neque hujus rei author ero. Neque simili ratione mulieri pessum subdititium ad fœtum corrumpendum exhibebo: Sed castam & ab omni scelere puram, tum vitam, tum artem meam perpetuo præstabo. Neque vero calculo laborantes secabo, sed magistris ejus artis peritis id muneris concedam. In quamcumque autem domum ingressus fuero, ad ægrotantium salutem ingrediar, omnem injuriæ inferendæ, & corruptelæ suspicionem procul fugiens, tum vel maxime rerum venerearum cupiditatem erga mulieres juxta, ac viros, tum ingenuos, tum servos. Quæ vero inter curandum, aut etiam medicinam minime faciens, in communi hominum vel videro, vel audiero, quæ minime in vulgus efferri oporteat, ea arcana esse ratus silebo. Hoc igitur jusjurandum si religiose observavero, ac minime irritum fecero, mihi liceat cum summa apud homines existimatione perpetuo vitam felicem degere, & artis uberrimum fructum percipere. Quod si illud violavero, & perjavero, contraria mihi contingant.

Hæ ** nomina designant Græca.

APHO-

APHORISMORUM HIPPOCRATIS

SECTIO I.

I. VIta brevis, ars longa, occaſio præceps, experimentum periculoſum, judicium difficile. Nec ſolum ſe ipſum præſtare oportet opportuna facientem, ſed & ægrum, & aſsidentes, & exteriora.

II. IN perturbationibus ventris, & vomitibus ſpontaneis, ſi *qualia* oportet purgari, purgentur, confert, &

I. *Præceps.* Acutis præſertim in morbis, qui brevi vel occidunt, vel liberant. Hinc illud: *Principiis obſta.* *Periculoſum.* Tum quia *differt corpus à corpore, natura à natura*, Hipp. tum quia *ſimilitudines quandoque vel peritos Medicos fallunt*, Idem. *Difficile.* Eo quod difficulter aſſequimur immediatam morbi cauſam, ob incomprehenſibilem minimarum partium, quæ firmæ ſunt, ſtructuram, non minus quam fluidarum nexum, naturam, vires: nec facile ſcimus ante morbi exitum, ſalutaris ne ſit futurus ſudor, urina, vomitus, dejectio, ſputum, fluxus ſanguinis, an ſecus. *Exteriora.* Huc referendus aer, lintea, ſtragula, lectus, cubiculum, odores, alimenta, medicamenta, quorum ſingula apta eſſe debent ad vincendum morbum.

II. *Perturbationibus.* Dejectionibus. *Qualia.* Rectius, *qualiter oportet.* Id eſt, ſi humores evacuentur tempore opportuno, quantitate convenienti, prægreſsis ſignis coctionis, ſine moleſtia, & per loca lege naturæ commoda. Igitur ſi cui vomitus ipſe per ſe movetur, aut alvus *qualiter oportet* ſolvitur, nimirum

leviter ferunt; sin minus, contra. Sic & vasorum inanitio, si *quidem* fiat, *qualiter* fieri debet, confert, & bene tolerant; sin minus, contra. Inspicere itaque oportet, & regionem, & tempus, & ætatem, & morbos, in quibus conveniat, aut non.

III. *Corpora* exercitatorum, qui summum bonitatis attingunt, *periculosa*, si in extremo constiterint: neque enim possunt in eodem statu permanere, neque quiescere;

---

sine molestia, prægressisque coctionis signis, ac ea quantitate, qualitateque, quæ morbo respondeat; talis evacuatio & ægrotanti confert, id est, ejus morbum imminuit, & facilè fertur, id est, ea æger ipse evadit alacrior: sin minus aut permanet, aut ingravescit morbus, atque infirmatur homo. Tum enim, qui prodeunt succi, vi morbi prodeunt, id est, inordinatis perversisque solidorum motibus, non iis, qui secundum naturam sunt, ejiciuntur. Quo fit, ut cruda ferè vomantur, dejicianturque, & incocta, aquosa, tenuja, spumosa, divulsa, inodora, variegata; quibus utique seu morbi longitudo, seu ejusdem recrudescentia, quam recidivam dicimus, seu mors ipsa quoque significatur. Sæpè etiam evenit, ut nec tollat, nec levet evacuatio morbum, tamen sustineatur ab homine. Id ubi accidit, commodum est, quoadusque ferunt vires, eam sinere: quippè qua plenitudo detrahitur, ut progressu temporis prodesse queat. Nam *levata*, auctore Galeno, *natura ab eo, quo velut sarcina premitur, facilius quod reliquum est & consumit, & concoquit. Vasorum inanitio.* Id est, purgatio, quæ medicamentis vomitum, aut alvum cientibus fit, quum natura aut segnius movet alterutrum, aut prorsus non movet, cum movere deberet.

III. *Exercitatorum.* Qui in gymnasio exercitabantur, athletæ dicti. *Bonitatis.* Rectius, *plenitudinis. Periculosa.* Ob metum disruptionis vasorum, febrium ardentium, inflammationum, syncopæ, apoplexiæ. *Compressiones.* Rectius, *extenuationes. Qualis natura.* Id est, tandiu extenuanda sunt hæc corpora, dum acquisitam summam plenitudinem amiserint, & ad naturalem constitutionem fuerint reducta. *Ad extremum deducunt.* Quæ nimia dejectione, nimiove vomitu ægrotantem fatigant, atque exhauriunt: quod quidem præstant fortiora purgantia remedia, interdum & mediocria, si sæpius atque inconsulto exhibeantur.

re; cum verò non quiescant, nec possint proficere in melius; reliquum est igitur, ut decidant in deterius. His de causis bonum habitum statim solvere expedit, ut rursum corpus nutriri incipiat; neque compressiones ad extremum ducendæ; periculosum enim; sed qualis natura fuerit ejus, qui debet perferre, ad hoc ducere convenit. Sic & evacuationes, quæ ad extremum deducunt, periculosæ; & rursus refectiones, cum extremæ fuerint, periculosæ.

IV. Victus tenuis, atque exquisitus, in morbis quidem longis, semper; in acutis vero, in quibus non convenit, periculosus. Et rursus, qui ad extremum devenit tenuitatis, gravis est: nam & repletiones, quæ ad extremum deveniunt, graves sunt.

V. In tenui victu ægri delinquunt, quo fit, ut magis lædantur. Quicunque enim error committitur, major in hoc fit, quam in paulo pleniori victu. Propterea etiam sa-

---

IV. *Victus tenuis.* Succus ex ptissana collata expressus, cremor ptissanæ plerisque dictus. Ptissana pultis genus erat, quod ferè ex hordeo parabatur aqua perfuso, siccato, & cortice exuto, diuque reposito, tum in 10. aut 15. aquæ partibus decocto, donec colliquesceret. Hanc, totam ptissanam, & ptissanam non collatam Græci nominabant. Sanorum æquè, ac febrientium victus erat sic, ut hi minus, illi plus assumerent. *Non convenit.* Ut in simpliciter acutis, qui 14. diebus finiuntur. In his, atque in acutis quibuscunque, si vires ptissanam non ferunt collatam, tota ptissana utendum est. *Extremum tenuitatis.* Victum extremè tenuem, seu tenuissimum. Hunc verisimile est in aquæ potu fuisse situm, cui parum interdum liquoris instillabatur parati ex favis dulcissimis decoctis, sive ex favis, & aceto; sive ex aceto, & melle. *Gravis.* Quum morbi natura, aut morbi tempora, aut ægri vires hunc victum respuunt.

V. *Delinquunt.* Si quis error incidit in victu, aut qualibet alia re, plus is læditur, qui tenui victu, quam qui paulo pleniori utitur: nimirùm plus læditur, qui succo ptissanæ, quam qui tota ptissana utitur. Ideo tenui victum præfert paulo pleniorem *Hipp.* sic tamen, ut quum morbus maximam acquirit vehementiam, victu utendum sit tenuissimo. *Vid. Aph.*8.

ſanis periculoſus exitit valdè exquiſitus victus, & conſtitutus, quoniam errores gravius ferunt. Ob hoc igitur tenuis victus, atque admodum exquiſitus eo, qui ſit paulo plenior, magis periculoſus.

VI. Extremis morbis extrema exquiſitè remedia optima ſunt.

VII. Ubi morbus peracutus eſt, ſtatim extremos habet labores, & extremè tenuiſsimo victu utendum eſt. Ubi vero non, ſed pleniorem victum contingit adhibere, tantum cibi indulgendum eſt, quanto morbus extremis *remiſsior fuerit.*

VIII. Quando morbus in ſuo vigore conſtiterit, tum victu tenuiſsimo utendum eſt.

IX. Conjectari autem oportet, an æger cum victu ſuf-

VI. *Remedia.* Rectius, *curationes*, quas victu exequi tenuiſsimo, ſeu, ut alias ſcribitur, extremè tenuiſsimo, ſolebat *Hipp.* Interpretes ad quævis remedia ſententiam extendunt, quæ extrema dicuntur, cujuſmodi miſsio ſanguinis ad animi deliquium, purgatio fortis, & crudelis chirurgia eſt.

VII. *Peracutus.* Ille eſt, qui quarta judicatur, ſeu finitur, die, quique acutiſſimus quoque dicitur, & per extrema ſymptomata, ſeu morbi accidentia, dignoſcitur. Nam ſi febriens quis maximè ſitiat, doleat, vigilet, aut, præter conſuetudinem, corporis poſitum aſsiduè mutet: brachiaque, cervicem, & crura inæquabiliter diſpergat ac nudet, morbus indubie quarta finietur die.

Remiſsior. Seu quanto morbus levior fuerit peracutis morbis, ſeu quanto remotior à vigore, id eſt, ſtatu fuerit.

VIII. *Vigore.* Si morbus criſim die ſeptima habiturus eſt, & vigorem ſeu maximam vehementiam eadem ipſa die, aut parum ante; tenui victu utendum erit primis quatuor diebus, tribus autem reliquis tenuiſsimo, peractaque criſi ſenſim ad pleniorem tranſeundum. Criſim porro ſeptima fore indicat dolor capitis, vigilia, & delirium, ſi hæc cum acuta febre continenter afflixerint, undecima vero die, ſi intermiſerint, aut quædam eorum deſint.

IX. *Conjectari.* Ex ægri viribus, & morbi vehementia conjiciendum, quouſque duraturus ſit morbus, atque adeò quo vi-

ſufficiat perdurare, donec morbus conſiſtat; & nunquid prius ille deficiat, nec poſsit cum victu perdurare, vel morbus ante deficiat, atque hebeteſcat.

X. Quibus igitur ſtatim morbus conſiſtit, his ſtatim tenuis victus adhibendus eſt: quibus vero poſterius debet conſiſtere, his, & in ipſo conſiſtendi tempore, & parum ante illud, cibus ſubtrahendus: prius vero uberius agendum, ut æger ſufficiat.

XI. In acceſsionibus abſtinere oportet; nam cibum dare nocuum eſt; & quibus per circuitum fiunt acceſsiones, in ipſa acceſsione abſtinere oportet.

XII. Acceſsiones vero, & conſtitutiones morbi indica-

---

victu ſuſtinendus ſit æger ad id temporis, quod morbi ſtatus dicitur, & vigor. Nam ſi ante id temporis ægrotantem tenuius nutries, quam oportet; ſiquidem vires conſtent, coquetur humor, ſolveturque morbus ante vigoris tempus: ſin deficiant, inconcoctis humoribus, morietur æger ante ſtatum morbi, ſeu vigoris tempus.

X. *Conſiſtit.* Id eſt, ad vigorem evehitur: qui ſi extremos labores affert, non tenuem, ſed tenuiſsimum victum expoſtulat. *vid. Aphor.* 7. *&* 8. Hinc fortaſſe legendum * *leptotatoos* * *tenuiſsime*, non autem * *leptoos* * *tenuiter*. *Prius vero.* In principio morbi, & augmento liberalius indulgendum, ut æger morbi vigorem ferre valeat, quo tempore, & paulo etiam ante, victus eſt maximè extenuandus.

XI. *In acceſsionibus.* Acceſsio, ſive paroxiſmus tempus eſt, quod febris ortu, incremento, & ſtatu finitur. Circuitus tempus eſt, quod ortu unius febris, & alterius circumſcribitur: ut quotidianæ febris eſt horarum 24. tertianæ 48. *Abſtinere.* Dare tamen cibum oportet bilioſis, quibus os ventriculi bilioſis humoribus tentatur facile, & exquiſitioris ſenſus eſt, febribus ſyncopalibus laborantibus, morboque extenuitis, & famelicis melancholicis, alioqui facile eis linqueretur animus. *Ballon epid. l.* 1.

XII. *Morbi indicabunt.* Id eſt, morbi natura, & anni tempus, & paroxiſmorum modi indicabunt tempora morbi univerſalia, nimirum morbi principium, incrementum, & vigorem,

cabunt, & anni tempora, & circuituum ſucceſsiva incrementa, ſive quotidiè, ſive alternis diebus, ſive per majora intervalla fiant. Sed & ex his, quæ mox apparent, indicia ſumuntur; quemadmodum in morbo laterali, ſi circa initia ſtatim ſputum appareat, morbum breviat: ſi vero poſtea appareat, producit. Et urinæ, & alvi excrementa, & ſudores, & quæcunque apparuerint, vel bonam morborum judicationem, vel malam, vel breves, vel longos fore morbos oſtendunt.

XIII. Senes facillimè jejunium ferunt: ſecundo loco, qui ætatem conſiſtentem habent, minus adoleſcentes, omnium minimè pueri, præſertim qui inter ipſos ſunt vividiores.

XIV. Qui creſcunt plurimum habent calidi innati; plurimo igitur egent alimento, alioquin corpus abſumitur. Senibus vero parum calidi innati ineſt; paucis propterea fomitibus egent, quia à multis extinguuntur. Hanc etiam ob cauſam febres ſenibus non ſimiliter acutæ fiunt; frigidum enim eorum corpus.

XV. Ventres hieme, & vere natura calidiſsimi ſunt, &

---

rem, ſeu *conſtitutionem*, declinationemque. *Quæ mox apparent.* * *Epiphainomena* * propriè ſigna ſunt, quæ non ſimul cum morbo invadunt, ſed paulo poſt ſuperveniunt, ut ſputum in pleuritide, quam morbum lateralem appellat.

XIII. *Senes.* Senes crudi, & virides dicti à 50. ad 67. annum. Hi ſunt parum, & raro cibandi. Contra decrepiti pauco quidem cibo, ſed frequenti, nutriendi ſunt.

XIV. *Qui creſcunt.* Pueri, & adoleſcentes. *Calidi innati.* Videtur *Hipp.* ſecutus *Heraclitum*, ignem pro rerum principio atque elemento ponentem. *Paucis.* Id eſt, parciori alimento nutriri debent. *Non ſimiliter.* Febres ſenum non ſolere eſſe ardentes, haberi tamen debere in eiſdem magnas, licet videantur exiguæ, ſcribit *Valleſius*. Quod ſi accidat, ut ardentibus juvenum febribus laborent ſenes, eos omninò interituros arbitratur *Hollerius*.

XV. *Ventres.* Id eſt, ventriculus, atque inteſtina. *Calidiſſimi ſunt.* Id eſt, valentiſsimi. Nam hæ partes ceteræque, quæ in-

& somni longissimi; quare per ea tempora alimenta copiosiora sunt exhibenda. Etenim tunc calor innatus plurimus est; unde & pluribus egent alimentis, indicio sunt ætates, & athletæ.

XVI. Victus humidus febricitantibus omnibus confert, maximè verò pueris, & aliis, qui tali victu uti consueverunt.

XVII. Et quibus semel, aut bis; & quibus plura ne, an pauciora, & *per partes* oporteat afferre, considerandum. Condonandum autem aliquid tempori, *& regioni*, & ætati, & consuetudini.

XVIII. Æstate, & autumno cibos difficillimè ferunt, hieme facillimè: secundum locum ver habet.

XIX. His, qui per circuitus accessionem habent, nihil dare oportet, neque cogere, sed subtrahere de cibis ante *judicationem*.

XX.

---

intus sunt, hieme minus, quam æstate calent, & vere. *Plurimus est.* Hipp. per calorem cibos concoqui arbitrabatur. Recentiores verò calorem non negantes, alimenta, putant, atteri in ventriculo cum *Erasistrato*, succisque etiam salivalibus digeri. *Ætates, & athletæ.* Id est, indicio sunt pueri, & adolescentes, qui ob succorum digestivorum vim, & robur ventriculi vicinarumque partium; tum etiam athletæ, qui ob exercitationem uberiori victu indigent.

XVI. *Febricitantibus.* Qui actu febricitant; nam intermissionis tempore solidiores cibi conceduntur. *Pueris.* Etiam non febrientibus; iis namque mollioribus, & humidis cibis uti confert. *Lib. de salub. diæt.*

XVII. *Semel aut bis.* Docebit morbus, atque ægri vires, semel ne, an bis die, larga manu, an parca, & an per partes èxhibendus sit cibus: tum si sic semper fieri oporteat, eodemque modo: an vero quid immutandum. *Condonandum.* Id est, concedendum aliquid anni tempori, &c.

XVIII. *Difficillimè ferunt.* Id est, ægerrime coquunt, & distribuunt. Hinc his temporibus parum cibi & sæpius dandum, hieme plurimum & raro, vere autem medio modo nutriendum.

XIX. *His, qui.* In paroxismis periodicis febrium cibum aufer-

XX. Quæ judicantur, & judicata ſunt integre, neque movere, neque novare aliquid, ſive medicamentis, ſive aliter irritando, ſed ſinere.

XXI. Quæ ducere oportet, quo maximè natura vergit, per loca conferentia, eo ducere.

XXII. Concocta *purgare*, atque movere; non cruda, *nec in principiis*, modo non turgeant; plurima vero non turgent.

XXIII. Dejectiones non multitudine ſunt æſtimandæ;

---

ferri oportet: at poſtquam paroxiſmus, ſeu acceſsio tranſiit; & criſis, exempli gratia ſudor, inſtat, tunc ſubtrahendum de cibis, qui dari ſolent peracta criſi, febreque finita; id eſt, parcius alimentum dandum, quam tempore intermiſsionis febris.

XX. *Quæ judicantur.* Judicatio eſt morbi ſolutio, *Hipp. de præcep.* Ergo ſi qua morbus evacuatione ſolvitur critica, eaque perſeverante, ſpes eſt, eundem ſolutum iri ex toto; nequaquam erit talis evacuatio adjuvanda remediis, ne nimia fiat, ſicque vires exſolvantur.

XXI. *Qua ducere.* Id eſt, quæ evacuare oportet. Hæc ſententia ad imperfectam criſim pertinet; quum natura humores, quos ab utilibus ſecrevit, evacuare aggreditur; ſed tardius & imperfectius. *Per loca conferentia.* Id eſt, per loca conſueta, & commoda juvabit naturæ motum Medicus humores blande educendo.

XXII. *Concocta.* Docemur concoctos humores medicamento purgante, aut quovis alio educendos eſſe, crudos vero nequaquam, neque per initia morbi, niſi turgeant, quod raro contingit. Turgent humores, non cum huc illucque effrenes & perturbati feruntur, doloremque modo ſurſum, modo deorſum inferunt; ut plurimi putant; (tum enim purgatione forti, aut levi infeſtius, & periculoſius quicquam?) ſed cum ad inteſtina ſubſederint, & ægrotantibus turgentiæ, ſeu moleſtæ tenſionis ſenſum excitant ſic, ut ſponte plerique medicamentum expoſtulent. *Vid. Martian. in comm.* Sic non datur medicamentum ante 5. niſi murmuraverit venter. *Lib. de rat. vict. acut. n.* 50.

XXIII. *Qualiter oportet.* Id eſt, tempore opportuno, quantitate convenienti, prægreſsis ſignis coctionis, ſine moleſtia, ne-

dæ; ſed ſi dejiciantur, *qualiter oportet*, & ægri facilè tolerant. Atque ubi uſque ad animi defectionem expedit ducere, faciendum, ſi æger poſsit tolerare.

XXIV. In acutis *morbis* raro, & in principiis medicinis purgantibus uti, & hoc cum præmeditatione faciendum.

XXV. Si *qualiter* oportet purgari, purgentur, confert, & facile ferunt; ſi contra, difficulter.

neque ex brevibus intervallis, neque admodum fœtida, perliquida, albicantia, vehementer rufa, aut viridia reddantur excrementa. *Animi deliquium.* Cum *Hipp.* non uno in loco extremas damnet evacuationes, ſuſpicari æquum eſt, hanc aphoriſmi partem adjectam fuiſſe. Plerique cum *Galeno*: * *ta choreonta* * *dejectiones*, *excretiones*, ad ſanguinis miſsionem extendunt ſic, ut interdum ad animi deliquium mitti ſanguinem expediat. Quod tamen *Celſus* improbat; nec *Hipp.* in germanis ſcriptis ſanguinem ultra coloris mutationem educit.

XXIV. *In acutis.* Id eſt, iis in febribus, quæ cum æſtu, ſiti, & vigiliis vehementer, & continenter affligunt. *Et in principiis.* Toto eo tempore, quod à vigore, & declinatione diſtinguitur. Si quando in acutis purgandum eſt, *vid. Aphor.* 22. certè per id temporis faciendum.

XXV. *Si qualiter, vid. Aph.* 23.

APHORISMORUM HIPPOCRATIS

SECTIO II.

I. IN quo morbo somnus laborem facit, mortale; si vero juvat, non mortale.

II. Ubi somnus delirium sedat, bonum.

III. Somnus, atque vigilia, utraque si modum excesserint, malum.

IV.

I. *Laborem facit.* Hæc sententia ita ferè exponitur, ut mortale sit, si somnus febrim, aut delirium, aut sitim, aut dolorem semper adaugeat, aut inferat. At hic intelligi videtur, * *Hypnos tarachoodees* * *somnus turbulentus*, ut *in lib. coac.* quo sæpè æger aut cum timore expergiscitur, non assuetus, aut surgit, aut huc illuc convertitur, & jactatur, aut loquitur, aut exclamat, aut dolet, aut difficulter respirat. Hæc si non semel, aut bis, sed ei semper per somnum incidant, aliaque prava signa adsint, lethale est. *Si vero juvat.* Id est, si placidus sit somnus, suavis, & cum respiratione libera, qualis sani hominis esse solet, quique dicitur italice : *far pro.*

II. *Ubi somnus.* Unum affert exemplum *Hipp.* ut quæ similia, contrariaque sunt, intelligantur, reliqua. Sic si somnus aut febrim, aut sitim, aut anxietatem, aut dolorem tollat, bonum : contra, malum, si hæc is augeat ex *Valles. Delirium.* Tam si febrim comitem habeat, quam si ea vacet. *Sedat.* * *Payei.* * Vocem *Hipp.* familiarem esse notat *Mercurialis*, quæ perinde significat, ac cessare faciens, & in totum delens. „ Non tamen certa omninò speranda salus ; nam alio morbo „ æger interire potest, inflammatione, aut abscessu, qui in„ tus alitur, aut non tota materia morbifica, sed ejus tantum „ portione evicta, aut perniciosi humoris fervore paululum re„ misso, vel intermisso, deinde redeunte, ut in Philini uxo„ re. „ *Liebaut.*

III. *Si modum excesserint.* Si asiduè ferè aut dormiat, aut vi-

IV. Non ſatietas, non fames, neque aliud quidquam, quod modum *naturæ* exceſſerit, *bonum*.

V.

---

vigilet æger, nec longus ſomnus, nec diuturna vigilia præceſſerit. A criſi enim unum diem & noctem quoſdam dormiviſſe, *Galenus* ſcribit. Id ipſe nonnullis accidiſſe vidi poſt vehementes inteſtinorum, renumque cruciatus. Sic pueri interdum utiliter duos dormiunt dies : interdumque etiam quidam ægrotantes poſt 6. 7. 12. & 20. quoque dierum vigiliam in longum tempus dormire coguntur, *Hollerio* obſervante. Conſulenda igitur eſt ægrotantis natura, ætas, conſuetudo, habitus, ſtatus præcedens, anni tempus, regio, victus ratio, & alia hujuſmodi, ut ſciamus, an ſomnus & vigilia modum, necnè, naturæ excedant, id eſt, vi ne morbi naturam ſuperantis, an naturæ morbum vincentis, producantur. Sed ut qui modum excedit ſomnus, nec levis eſt, nec alacritatem affert, nec vires reficit ; ſæpè quoque difficili reſpirationi jungitur, ſic qui modum ſervat, licet provehatur, ferè ægrum levat & alacriorem reddit. Idem de vigilia judicium eſto. *Qua de mea liceat mihi meminiſſe materteræ. Hæc quinque menſes ſine febre vigilabat, donec Medicus quidam doctus tantum ei Peruviani corticis dedit, quantum tollendæ febri ſufficit, extemploque ſomnum reſtituit.*

IV. *Non ſatietas.* Ob id inquit Hipp. *ſanitatis ſtudium eſt non repleri cibis, impigrum eſſe ad labores.* Quæ tamen imbecillis, nedùm ægrotantibus, fugienda prorſus eſt ; interdum ſanis hominibus prodeſſe ſatietatem notat *Celſus*, præcipitque, eos, modo in convictu eſſe, modo ab eodem ſe retrahere, modo plus juſto, modo non amplius aſſumere „ fortaſſe quod lar„ gior cibus ſumptus corpus purgat per cruditates, & choleri„ cas paſsiones, *Sex. Philoſ. pyrrh. hypoth.* Ideoque haud ſemel in *lib. de diæt.* repletiones ciborum & potuum ad purganda corpora præſcribuntur. Verum nos hódie ad eadem evacuanda edacitati, ac ebrietati præferimus longè tutiora remedia : quique parce, continenter, ſobrieque vivit, ſalubrius vivit. *Non fames.* Ut enim fames opportunè adhibita impura ſanat corpora, humidaque ſiccat, ita ultra modum producta vim debilitandi, occidendique habet, *de vet. med.* Eam porro, qui creſcunt, vix ſuſtinent ; quique ſunt piarocholi * *ta anoo* * id eſt, quorum ventriculus ſuccis ſcatet acribus. Hi quippè ea preſsi vomunt,

V. Spontaneæ laſsitudines morbos prænunciant.

VI. Quicumque dolentes parte aliqua corporis omninò dolorem non ſentiunt, his mens ægrotat.

VII.

---

munt, torquentur, animo deficiunt, nervorumque diſtentione capiuntur. Hyſtericarum virginum, mulierumque inediam nonnullæ diutiſsimè ferunt. *Uxor mea dulciſsima, antequam mihi nuberet, uteri, nervorumque morbis affecta vehementibus, dies egit duo & viginti prorſus ſine cibo, & potu, nihilo tamen minus ſatis alacris. Duodecim mille tulerat dies anno præcedenti.*

Nec aliud. Siquidem alibi ſcripſerat: *Labor, cibus, potus, ſomnus, venus, omnia mediocria* eſſe debent. Adde & cetera, ut aerem, quietem, vigiliam, excretionem, & retentionem excrementorum, animique affectus, *ex Holler.*

V. *Spontaneæ.* „ Quia abſque motu & calore, vel ulla alia „ occaſione externa oriuntur. „ *Mercurial. Laſsitudines.* „ Ut ſæpius videmus nonnullos genua habere quaſi fatigata, „ grave univerſum corpus, & membra gravia, ita ut præ do„ lore movere non audeant „ *Hollerius.* Id ubi ſine cauſa manifeſta accidit, & aut perſeverat, aut ſæpius revertitur, ut plurimum morbum prænunciat.

VI. *Dolentes.* Qui urgente cauſa doloris, nullo modo dolorem percipiunt, aut longè minus percipiunt, quam deberent. Ut in pleuritide & peripneumonia, ſi dolor magnus repente occultetur, febri, ſiti, tuſsi, reſpirandi difficultate, vigiliiſque permanentibus, aut increſcentibus; ſi in eryſipelate, in oſsium fracturis, in vulneribus, in angina, ceteriſque inflammationibus, præſertim internis, continuo dolor, qui modo vehementius urgebat, ſine ratione, id eſt, ſine criſi, ſineve in aliam partem decubitu, aut ſine ſolutione, vel imminutione morbi, evaneſcat, intereaque febris, corporis jactatio, vigiliæ, æſtus, aliaque prava ſigna perſtent, premantque, vel delirare hominem, vel deliraturum „ ſuſpicari æquum eſt „ Hoc autem ſæ„ pè, id eſt, ferè ſemper ſolet evenire „ *Philotheus. Mens ægrotat.* Æger licet ſapienter loquatur, agatque. Non enim modo delirat, qui aliena à ratione facit, aut loquitur, ſed etiam qui dolorem non ſentit, quem ſentire deberet, quique non ſitit cum per febrem exæſtuet; & qui taciturnior, aut loquacior, quam pro conſuetudine, eſt, aut oculos frequentius movet, clauſoſ-

VII. Quæ longo tempore extenuantur corpora, lente reficere oportet; quæ verò brevi, breviter.

VIII. Si à morbo cibum assumens quis non corroboratur, pluri alimento corpus uti significatur; quod si non assumenti cibum hoc accidat, scire oportet, quod indiget evacuatione.

IX. Corpora cum quispiam purgare voluerit, oportet fluida facere.

X. *Impura* corpora quanto plus nutries, tanto magis lædes.

XI. Facilius est *refici* potu, quam cibis.

XII.

---

sosve perpetuo habet, quique motibus cietur incompositis; aut si verecundus, & sine dolore est, tamen flatum cum strepitu emittit. Hi enim omnes paullo post ferè solent in absurdos delabi sermones.

VII. *Longo.* Ut uno mense, aut pluribus. *Lente.* Id est, alimento modico, qualitate mediocriter nutriente, & brevibus intervallis, & ter, aut quater die. *Breviter.* Id est, celeriter, pleniusque in qualitate, copia, & frequentia.

VIII. *Assumens.* Benè appetens, & justa quantitate cibum sumens. *Non corroboratur.* Scilicet non vires, non alacritatem, non colorem, nec habitum recuperat corporis. *Pluri.* Copiosiore, aut crassiore sic, ut concoqui nequeat, atque in corpus digeri universum. Modicus ergo, & mediocriter nutriens ei convenit. *Non assumenti.* Id est, cibum fastidienti.

IX. *Fluida.* Utebantur ad id veteres cibis humidis, quiete corporis, balneis, fomentis, leni frictione. Cohibebant insuper alvum, cui pharmaco vomitus movendus erat; eamque solvebant, cum per inferiorem ventrem purgandum esset. *v. Aph. 67.* VII.

X. *Impura.* Quibus cibi est fastidium, sitis, oris amarities, atque insuavitas.

XI. *Potu.* Qui celeri nutritione indigent, iis humidum ad reficiendas vires medicamen optimum. *De aliment.* Nihil porro vino promptius vires instaurat, præsertim meraciori, profusa dejectas alvo, aut nimiis sudoribus, aut fluxu sanguinis. Quam primum enim id fauces subit ac stomachum, sic soli-

XII. Quæ relinquuntur in morbis *post judicationem*, recidivas facere consueverunt.

XIII. Quibuscumque crisis, id est judicatio, fit, his nox gravis ante accessionem; quæ verò subsequitur, magna ex parte levior existit.

XIV. In profluviis alvi mutationes, excrementorum juvant, nisi ad mala mutatio fiat.

XV.

---

lida harum partium irritat, ut reliqua ceterarum partium momento erigantur: ex quo arteriæ micant fortius, & homo reviviscere incipit. Jurulenta vero, cum ea ipsa solida multo segnius irritent, vires quoque longè segnius, tardiusque recreant; quamquam uberius, postquam vasa sanguinis ingressa fuerint, imbecillos nutriant. Quamobrem una quoque ad ea confugere expedit.

XII. *Quæ relinquuntur.* Ut si sitis remanet, insuavitas oris, cibi fastidium, vigiliæ, somni turbulenti, lassitudo totius corporis. *Judicationem.* Crisim, *v. Aph. seq.*

XIII. *Crisis.* Id est, judicatio, quæ solutio est morbi, duas habet partes: perturbationem, seu accidentium maximam vehementiam, & succi peccantis evacuationem. *Nox gravis ante accessionem.* Nimirum gravis ob criticam perturbationem, quæ tum temporis incidit, primaque crisis pars est. *Magna ex parte levior.* Ferè namque levior est nox, quæ evacuationem succi peccantis sequitur, aut comitatur. *Accessionem.* Paroxismum, seu criticam perturbationem, quæ evacuationem præcedit humoris morbifici.

XIV. *In profluviis.* Cum in iis, quæ per acutas febres fiunt, tum in ceteris, quæ sine febre sunt, aut ei, exiguæ tamen, intermittentique junguntur, si excrementorum copia, coloris, compages, modus evacuationis, excretionumque numerus post aliquot mutetur dies, bonum est, modo ne ad mala transitus fiat; ut quum liquida dejectio in perliquidam, crassiuscula in liquidam, mediocris in copiosiorem, quæ vires exhauriat, permutatur; aut ubi ex flava fit æruginosa, ex hac viridis, ex viridi nigra, aut si cui alvus cum stridore, frequenterque, & ex brevibus intervallis fertur, quæ ante contrario modo ferebatur. *Vid. lib. II. præsag. not. 13. seqq.*

XV. Ubi fauces ægrotant, aut tubercula naſcuntur in corpore, excretiones inſpicere oportet. Nam ſi bilioſæ fuerint, corpus una ægrotat; ſi verò ſimiles ſanis, tutum eſt corpus nutrire.

XVI. Ubi fames, laborandum non eſt.

XVII. Ubi cibus præter naturam plus ingeſtus eſt, hic morbum facit; oſtendit autem ſanatio.

XVIII. Eorum, quæ univerſim, & velociter nutriunt, veloces quoque fiunt excretiones.

XIX. Acutorum morborum non omninò ſunt certæ prænuntiationes, aut ſalutis, aut mortis.

XX. Quibus juvenibus adhuc alvus humecta eſt, his ſeneſcentibus exſiccatur: quibus verò juvenibus adhuc alvus ſicca eſt, his ſeneſcentibus humectatur.

XXI.

XV. *Tubercula.* Intellige quæcumque cutis vitia. *Excretiones.* Non alvi modo dejectiones, ſed & urinas, & ſputa in quantitate, qualitate, colore, tempore, & modo quo prodeunt.

XVII. *Plus.* Id eſt, copioſior, quam poſsit ventriculus coquere.

XVIII. *Univerſim, & velociter.* Id eſt, affatim, confertim, celeriter. *Excretiones.* Quæ per alvum, urinas, & inſenſibilem tranſpirationem fiunt. *Holler.*

XIX. *Acutorum.* Acuti morbi ſunt, in quibus continua febri æger exæſtuat, ſititque, & vigilat, aut diuturno gravique ſomno premitur: tum & ii quoque, in quibus febris magna continuaque ex inſigni aliqua viſcerum, membrorumque inflammatione orta eſt. *Non omninò.* Sive cum *Galeno* intelligas: *non ex toto ſunt certæ, non in omnibus morbis, neque in acutis omnibus certæ ſunt*, ſive cum *Celſo* dicas: *in acutis morbis fallaces magis eſſe notas & ſalutis, & mortis*, ſemper ſcite dixeris: & quo diutius acuti morbi exitum ſalutarem, letalemque reticueris, eo ſcitius facies.

XX. *Exſiccatur.* Adde: *plerumque*, annotante *Celſo* his verbis: *quibus juvenibus fluxit alvus, plerumque in ſenectute contrahitur, quibus in adoleſcentia fuit adſtricta, ſæpè in ſenectute ſolvitur* ,, intelligenda hæc ,, inquit *Heurnius* ,, ut ſem- ,, per ſervetur in utraque ætate eadem victus ratio.

XXI. Famem thorexis, id est vini *meracioris* potio, solvit.

XXII. Quicumque morbi ex repletione fiunt, curat eva-

XXI. *Solvit.* Ut aqua, quæ edax *Hippoc.* dicitur, famem acuit, sic hanc eandem vinum levat, minuitve. Habet enim & hanc significationem verbum * *lyei* * *solvit.* Perperam igitur de fame canina locutum plerique arbitrantur *Hippocratem.* Nec modo ad famem reprimendam vinum valet, sed interdum quoque ad vomitum, volvulumque sedandum. *Nob. mulieri septuagenariæ cholera affectæ protrahebatur morbus ad dies 20. Febris, sitis, æstus aderat cum extremorum perfrigeratione. Difficilis erat spiritus, pulsus imbecillus, vomitus frequens, quo iis, quæ descenderant, præter fœtorem prorsus similia excludebantur. Morbus remediis exasperabatur. Vinum merum frequenter avideque, citra satietatem tamen, epotum intra paucos dies vomitum, febremque dispulit. Eodemque ipso ad satietatem, cum avidissimè appeteretur, dato, uxor sanabatur Fabri Ferrarii annum agens tertium supra trigesimum, tentata volvulo. Primis quidem vicibus vinum evomuit una cum stercore, deinde retinuit, alvusque septem dies adstricta cum esset, solvebatur, vomitus desiit, sensimque etiam tumor, dolorque ventris evanuit cum febre, sitique.*

XXII. *Repletione.* Sive nimia sit ciborum potuumque repletio, sive sanguinis, aliorumque humorum redundantia in vasis.

Evacuatio. Quæ fit vomitibus, dejectionibus, sputis, sudoribus, urinis, halitu per cutis spiracula, sanguinis profusione è naribus, hæmorrhoidibus, utero, ejusdemque detractione per venas, perque cucurbitulas. *Repletio.* Si quis ob laborem dolet, aut ob jejunium animo linquitur, vertigineque tentatur ac vigilia, si ob nimiam sanguinis eruptionem malè cibos coquit, iique crudi descendunt, aut pedes tument, & decolor est, aut capitis dolore cruciatur: quiete ei, alimentisque opus est, quibus reficiatur, recreeturque, sanguisque restituatur amissus. Corpus namque præter cetera „ implet quies, somnus, „ animi securitas, frequentior cibus, & quantum plenissimè „ potest digerere „ *Celsus.* *& aliorum contrarietas.* His docemur, contrariis curanda contraria esse, v. g. calida refrigerari, frigida calefieri, distenta solvi, soluta distendi, aliaque hujus generis.

evacuatio; & quicumque ex evacuatione, repletio; & aliorum contrarietas.

XXIII. Acuti morbi in quatuordecim diebus judicantur.

XXIV. Septenorum quartus est index. Alterius septimanæ octavus principium. Est autem & undecimus contemplabilis; ipse enim quartus est alterius septimanæ. Rursus verò & decimus septimus contemplabilis; ipse siquidem quartus est à quarto decimo, septimus verò ab undecimo.

XXV. Æstivæ quartanæ magna ex parte breves; autumnales longè, & maximè, quæ hiemem attingunt.

XXVI. Febrem convulsioni supervenire melius est, quam febri convulsionem.

C XXVII.

XXIII. *Acuti morbi.* Ii potissimum, qui à bile excitantur, regione calida, ætate, & anni tempora calidis; & qui pleno cursu, nec intermisso, aut impedito à victu, vel medicamento, vel alia ratione ad judicium properant. *Liebautius. Judicantur.* Id est, crisim habent sic, ut aut ex toto desinant, aut occidant, aut ad melius, aut deterius procedant, aut in alium morbum transeant. Hæc enim in crisi fiunt.

XXIV. *Septenorum.* Dies septenarii sunt propriè critici, ut dies 7. 14. 20. 27. 34. 40. Dies quartanarii, ut 4. 11. 17. sunt indices, quippè qui indicant, quid futurum sit diebus septenariis. Dies verò intermedii, ut 3. 5. 9. 12. 18. 21. finiunt sæpè crisim inchoatam die critico. Hic sermo est de indicibus 4. 11. 17.

XXV. *Quartanæ.* Quartana febris est omnium longissima, securissima, & à morbis magnis liberat, *Hipp.* Quocirca sæpius à solstitio ad æquinoctium, vel ab uno solstitio durat ad alterum, interdum quoque ad plura extenditur. Vetus raro, nisi vere, solvitur. Vernalis, & æstiva ferè brevior autumnali, & hyberna. Hæc in morbos acutos facilè transit. Si cum labe viscerum incidat, si phthisi opportuna corpora occupet, metum incutit, itemque si quotidiana fiat. Quæ variat ordinem, citius decedit.

XXVI. *Convulsioni.* Hæc est universi corporis, uniusque, aut

XXVII. His, qui non ex ratione levius se habent, non oportet fidere, neque multum formidare mala, quæ præter rationem eveniunt, plurima enim talia stabilia non sunt, neque multum durare, & permanere consueverunt.

XXVIII.

---

aut plurium ejus partium modo contensio, modo contractio, modo concussio, morbo, non voluntate, orta. *Melius est.* Coac. legimus: *Convulsiones repentinas solvit febris.* Notandum tamen, non semper febri convulsionem solvi. Certè convulsionem ex vulnere, fractura, combustione, ulcere, ex profluvio sanguinis, ex immodica dejectione, ex nimio vomitu, febris non tollit. Quæ igitur febri convulsio non solvitur, quacumque ex causa eadem oriatur, periculum infert. Febris porro, ut convulsionem pellat, nec ita debilis esse debet, ut nihil aut parum efficiat, nec ita fortis, ut vires exsolvat, aut inflammationem creet. *De convulf. vid. Aph.* 57. IV. *&* 39. VI. *Febri.* Quæ sit acuta cum siti, æstu, vigiliis, doloribus, similibusque aliis signis gravibus. Hac in febre orta convulsio, præsertim morbo prægresso, perquam periculosa est, sive corpus afficiat universum, sive tantum partem. Metum minuit ætas puerilis, *coac.* 4. *sect.* 2. *tex.* 31. & febris non acuta; quamquam & cum hac ipsa timendæ sint convulsiones post partum, abortumque, maximeque si vocis interceptio, aut artuum accedat paralysis.

XXVII. *Non ex ratione.* Si quis in acuto morbo minus febriat, aut minus doleat, minus jactetur, deliret, vigilet, difficulterque respiret minus; idque sine ratione ei accidat, id est, nulla præcedente crisi sudoris, dejectionis, urinarum, vomitionum, fluxus sanguinis, humorisve ad externas partes decubitus; aut si secuta crisis est, tamen signis coctionis in urinis, *præsag. II. n.* 26. *seq.* præmonstrata non fuit, fidendum non est: nam horum plurima incerta sunt, nec admodum perseverare consueverunt. Iccirco *coac.* scribitur: *qui levantur sine signis, & cum bonis non remittunt, morbi difficiles sunt.* Sine signis autem levari, idem est ac sine ratione, sine evacuatione levari; cum bonis non remitti significat, morbum evacuatione orta non minui. Difficilem porro morbum esse, nihil aliud est, nisi aut periculosum esse morbum, aut longum, aut

sæ-

XXVIII. Febricitantium non omninò leviter, permanere corpus, & nihil minui; vel etiam plus quam ratio postulat, contabescere, malum. *Illud* enim morbi longitudinem, hoc vero *ægri* imbecillitatem significat.

XXIX. Quum morbi inchoant, si quid movendum videtur, move; quum verò consistunt, ac vigent, melius est quietem habere.

XXX.

---

sæpè recidivantem, seu recrudescentem. Quod sanè indicat percelebre illud *Hipp.* monitum: *Decretoria non decernentia, partim lethalia, partim difficilis judicationis febres significant.* Decretoriorum enim non decernentium nomine evacuationes veniunt morbum non tollentes, nec minuentes, quippeque signis concoctionis prænunciatæ non fuerint. *Neque multum.* Mala per morbos evenientia utique formidare oportet, non tamen admodum, si præter rationem eveniant: cum horum quoque plurima stabilia non sint, neque multum durare soleant. Sic nec vehementer formidabis vigiliam, quæ à longo somno diutius insideat, neque longum somnum, qui post nocturnas vigilias irrepat plures; cum eo tamen ut scias, interdum accidere, notante *Heurnio* (quod ipse quoque novissimè vidi in perillustri muliere puellam enixa) *ut pertinaces vigiliæ per febres acutas in soporem calamitosum commigrent.* Sic neque multum verebere mala, quæ externa causa parit, aut plenior cibus potusve facit, nec quæ crisim præcedunt. II. *Aph.* 13. coctionis signis indicatam, nam inutili evacuato humore ferè solent mitescere.

XXVIII. *Permanere.* Nihil ægrum à statu suo immutari in corporis mole. *Vel etiam plus.* Id est, si plus amittat crassitiei, quam pro causa febris, evacuationum, & longitudinis morbi.

XXIX. *Inchoant.* Si quid tibi videtur expurgandum, sive ex humorum turgentia, *Aph.* 22. I. sive ex ingluvie, sive ex oris amaritie, fastidio, adstrictione alvi, pravis ructibus; id aut forti, aut leni pharmaco, pro ut virium, morbique ratio postulat, per initia facito, sive per id temporis, quo nulla coctio in excrementis apparet, neque febris increvit sic, ut purgationem prohibeat. *Consistunt, ac vigent.* Id est, quum acuti morbi, nam de his est sermo, maximam adepti sunt vehe-

XXX. Circa initia, & fines *morborum*, omnia imbecilliora; quum vero consistunt, fortiora.

XXXI. Ejus, qui ex ægritudine bene cibatur, nihil proficere corpus, malum.

XXXII. Omnes ferè, qui malè se habent, circa initia bene cibati, nec quidquam proficientes, circa finem rursus cibum non appetunt: qui vero circa initia cibum prorsus non appetunt, postea benè appetentes, ii melius evadunt.

XXXIII. In quovis morbo mente constare, & bene se habere ad ea, quæ offeruntur, bonum: contra vero se habere, malum.

XXXIV.

---

hementiam, medicum expedit quietem agere. Quamobrem, ni fallor, memini, me Fran. *Vallesium* legisse dicentem: malle se ab indocto curari Medico, qui sciat in morbis quiescere, quam à docto, qui nesciat. Ac profecto si per id temporis, quo maximè natura studet coctioni, ægrotantem exhaurias iteratis sanguinis missionibus, remediisque alvum cientibus; & potu ultra satietatem dato assiduè fatiges, clysteribusque singulo die, interdum etiam bis die urgeas, crisim ne, aut qualem crisim sperare licebit?

XXX. *Initia.* Accidentia morbi mitiora sunt per initia, nisi morbus per initia vigorem acquirat, *Aph.* 10. I. *Consistunt.* Id est, cum morbi ad vigorem, statumque, seu ad maximam vehementiam pervenerint.

XXXI. *Nihil proficere.* Neque corporis crassitiem, neque vires, neque colorem acquirendo. *v. Aph.* 8. II.

XXXII. *Omnes ferè.* Id est, ferè qui per initia morbi, aut convalescentiæ appetentes abundè comedunt; nec quicquam proficiunt, circa finem rursus cibum aversantur: qui verò per initia cibum vehementer fastidiunt, postea autem benè appetunt, ii melius evadunt; quoniam citius à morbo liberantur, & minus recidivare solent.

XXXIII. *Mente constare.* Mente constat, qui nec absurda loquitur, nec motus habet incompositos, nec mutatis est moribus & ingenio; & si qua parte laborat, dolorem aut noxam sentit. *Bene se habere.* Cibum, potum, & remedia facilè & alacriter sumere.

XXXIV. In morbis minus periclitantur, quorum naturæ, aut ætati, aut habitui, aut tempori magis congruit morbus, quam quibus secundum nihil illorum congruit.

XXXV. In quovis morbo partes ad umbilicum, & imum ventrem attinentes crassitudinem habere melius est; multum verò extenuari, ac contabescere, pravum. Sed & hoc quoque ad inferiores purgationes, periculosum.

XXXVI. Qui salubritatem corporis habent, per medicamenta evacuati cito exolvuntur, & qui pravo utuntur cibo.

XXXVII. Qui bene se habent corpore, difficulter ferunt *purgationes*.

XXXVIII.

XXXIV. *Magis congruit*. Sic familiares sunt juvenibus febres acutæ, viris melancholici morbi, pueris epilepsiæ, pleuritides hiemi, tertianæ febres æstati, quartanæ autumno.

XXXV. *Crassitudinem*. Intellige moderatam crassitiem. *Inferiores purgationes*. Hujusmodi extenuatio infernas prohibet purgationes: quia inde alvi fluxus timetur, qui talibus perniciosus esse consuevit. *Martianus*.

XXXVI. *Salubritatem*. Rectius *nimiam crassitudinem* exposuerim auctoritate permotus *Hipp*. Ut enim *Aph*. 3. I. * *euexiai epi hacron* * non *salubritates*, neque *sanitates ad summum evectæ* quis scite verterit, sed *plenitudines*, aut *crassitudines summæ corporis*, sic hic loci * *hygieinoos echontes ta soomata* * tùm etiam sequenti aphorismo * *eu ta soomata echontes* * minus rectè exponitur: *sana habentes corpora*, seu *qui bene se habent corpore*: sed, *qui sunt valde crassi*, quique alibi dicuntur * *oi pachees sphodra*. * Confirmatur hæc mea versio *lib. de dentit.* ubi corpulentiores pueros inter dentiendum convulsionibus facilius tentari legimus: & *lib. de loc. in hom.* ubi non ante purgandum esse scribitur plenum, tensumque corpus, quam laxatum, mollitumque fuerit. *Exolvuntur*. Id est, animo deficiunt. *v. Aph.* 41.

XXXVII. *Purgationes*. Eas præsertim intellige, quæ fiunt purgantibus fortioribus, cujusmodi apud antiquos erat elleborus, peplium, scammonium, & id genus alia.

XXXVIII. Parum deterior potus, aut cibus, suavior autem, melioribus quidem, sed minus suavibus est præferendus.

XXXIX. Seniores juvenibus, *ut* plurimum ægrotant, minus; qui verò morbi ipsis accidunt longi, maxima ex parte comitantur ad mortem.

XL. Raucedines, & gravedines in valde senibus coctionem non admittunt.

XLI. Qui frequenter, ac fortiter absque causa manifesta exsolvuntur, de repente moriuntur.

XLII. Solvere *apoplexiam* fortem, impossibile *est*; debilem verò non facilè.

XLIII.

XXXVIII. *Præferendus*. Præsertim ubi est dejecta appetentia: quin imò si æger cibi genus omne refugiat, & evomat, deterrima quoque concedi semel, aut iterum debent ad vires servandas: sæpè enim evenit, ut ex malo illo cibo assumpto, at expetito, natura instauretur, & morbus omninò quasi conclamatus superetur. *Septal. caut.*

XXXIX. *Seniores*. Hic senes intellige, in quacumque senectutis parte sint constituti. *Longi*. Hujusmodi sunt articulorum dolores, urinæ difficultates, stillicidia, catarrhi, lippitudines, &c.

XL. *Gravedines*. Per quas in nares humor distillat; ex his pituita profluit, caput dolet, gravitas percipitur, & sternutamenta frequenter incidunt. *Coctionem non admittunt*. Id est, non sanantur, nisi perraro, maximè si contumax fuerit morbus, nec à sole, aere, laboreve genitus.

XLI. *Exsolvuntur*. Exsolutio est, in qua ægri languent, pulsus deficit, & procedente malo nec moventur, nec sentiunt. Ut hæc occidat repente, debet esse vehemens, frequens, sine causa manifesta, non orta vitio stomachi, aut uteri, sed cordi primitus inhærescens, crebraque cum cordis palpitatione accedens. *v. Lommium in obs.*

XLII. *Fortem*. In qua æger amisso sensu, & motu stertit difficillimè respirans. A spirandi angustia sudor prorruptus mortem subesse ostendit. *v. 4. coac.* Sed etiam si sensus remaneat, & aliqualis motus, dummodo stertor adsit, aut respira-

XLIII. Strangulati, & dissoluti, nondum *tamen* mortui, non referuntur, quibus spuma circa os fuerit.

XLIV. Qui natura admodum crassi sunt, citius intereunt, quam qui graciles.

XLV.

ratio difficilis, inæqualis, aut intercepta, intermittensque; aut sine his sopor, & profundus somnus ingruat, cum saliva ex ore exstillante, & prohibita, aut admodum impedita deglutitione; fortis nihilominus erit apoplexia, nulla ferè medicabilis arte. Quorum alii eodem die pereunt, alii tertio, quartove, alii septimo cum lenta plerumque febri. *Debilem.* Quæ longè minus respirationem lædit, minus deglutitionem prohibet, minus vocem depravat, nec similem sudorem, somnum, atque oscitationem movet, nec internos, externosque sensus similiter tollit; &, ut brevibus dicam, mitiora accidentia invehit. *Non facile.* Eorum sunt, qui spiritum difficulter trahentes, sæpius etiam vomentes, alimenta respuentes, oscitantes, sopore affecti, voce privati, sensibus carentes, secunda tamen die, nisi paullo post, sic videntur relevari, ut brevi evasuros putes; cum interim paucis post diebus, febri licet corripiantur, intereant, alii quidem sensim aucto morbo, alii affatim recrudescente. Sunt etiam, qui ex levissima apoplexia, scilicet ex sola oris distorsione, vocisque depravatione sensim in fortem apoplexiam delabuntur. Iccirco caute præsagiendum. Ceterum etsi sanetur morbus, reverti tamen solet in senibus intra triennium, sæpeque post annum. Ejusdemque reditum non raro præcedit oblivio, somnolentia, vertigo, auriumque tinnitus. Interdum quoque non voluntaria mictio, membrorum stupor, tremorve, vocis læsio, dolores artuum, aut capitis anteire consueverunt.

XLIII. *Strangulati.* Quibus collum laqueo interceptum est. *Et dissoluti.* Qui per vim strangulationis neque moventur, neque sentiunt. *Hollerius. Celsus* vertit: qui ex suspendio detractus est. *Cornarius dolabell. in Æginet. lib. 3. cap. 27.* putat legendum **Cataduomenoon** aphorismumque sic vertit: qui strangulantur, & submerguntur, nondum autem mortui sunt, &c. *Non referuntur.* Id est, ad vitam non redeunt; *aut, nisi rarissimè*, testante *Galeno*.

XLIV. *Natura.* Qui primigenia conformatione, non autem

à

XLV. Quicumque juvenes morbo comitiali laborant, mutatione maximè ætatis, & temporum, & locorum, & victuum quoque liberantur.

XLVI. Duobus doloribus ſimul, *non tamen* eundem locum, infeſtantibus, vehementior alterum obſcurat.

XLVII. Dum pus conficitur, dolores, ac febres accidunt magis, quam jam confecto.

XLVIII. In omni corporis motu, ubi laborare cœperit, quies ſtatim laſsitudinem aufert.

IL. Qui conſueti *ſunt* ſolitos labores ferre, etſi fuerint imbecilles, & ſenes, non conſuetis fortibus, atque juvenibus facilius ferunt.

L.

à victus ratione obeſi ſunt, vaſis anguſtis, corpore craſſo, ſed parvo, oſsibus parvis, cervice brevi, craſſaque, habitu corporis vix perſpirabili.

XLV. *Comitiali*. Epilepſia; qua ſæpè liberantur pueri, & puberes cum adoleſcunt, & aſperiorem vocem edere incipiunt, ſcilicet aut anno evadunt 14. aut 18. aut 20. aut 25. Fœminæ verò, ubi primum menſes fluunt, niſi morbus ab organico cerebri vitio ortum traxerit. Solvitur etiam febre interdum acuta, interdum intermittente, ac potiſsimum quartana. Cutis quoque vitiis quandoque diſcutitur, ſanguinis profluvio de naribus, hæmorrhoidum fluxu, conceptione, partu, nonnumquam etiam terrore. Sed morbus reſiſtit hereditarius, eſſentialis, ac congenitus, quem non vitioſus humor parit, ſed depravata ſtructura fibrarum cerebri, nervorumque.

XLVI. *Simul*. Senſus eſt, ſi duo dolores ſimul, id eſt, eodem tempore diverſas corporis partes, vel eandem, *ut Oribaſius legit* (quæ tamen, *addit Hollerius*) latitudinem habeat, occupent, vehementior minus vehementem obſcurat.

XLVII. *Dolores*. Cum in materia lenta & pituitoſa particulæ ſulphureæ, ipſaque efferveſcentia deſideratur, vel leviſſima reperitur; nullo pariter modo, vel leviſsimè tantum dolor, & febris occupat; tum verò mediocriter vexat uterque, cum materia mediam naturam induerit inter ſubſtantias expoſitas. *v. Genga.*

L. Quæ ex longo tempore consueta sunt, etsi deteriora sunt, insuetis minus molestare solent. Oportet igitur *quoque* ad insueta permutari.

LI. Plurimum, atque repente evacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, sive quovis alio modo corpus movere, periculosum; quoniam omne *nimium* est naturæ inimicum. Sed quod paulatim fit, tutum est, tùm alias, tùm quum ab altero ad alterum transitus fit.

LII. Omnia secundum rationem facienti, si non *succedant* secundum rationem, non est transeundum ad aliud; stante eo, quod à principio visum est.

LIII. Quicumque alvos humidas habent, siquidem juvenes fuerint, melius *degunt* his, qui siccas habent. Ad senectam verò deterius *degunt*; nam senescentibus magna ex parte *exsiccantur*.

D LIV.

L. *Ad insueta permutari.* Aliquando ad insueta transire oportet, ne, si quando ad insueta transire cogimur, vehementer lædamur. At *Heurnius* legit * *sinethea* * *consueta*, ex antiq. exempl. Rom. ideoque consuetorum usum laudat.

LI. *Evacuare.* Sive purgatione, sive missione sanguinis, sive elicitis sudoribus, sive abstinentia, sive secta parte, unde plurimum puris, ut in suppuratis, aut aquæ, ut in hydropicis, effluat.

LII. *Secundum rationem.* Explorata optimè natura morbi, & ejusdem causis. *Non est transeundum ad aliud.* Adde: statim, *ex Oribasio*, nam tunc magis læditur ægrotus. Ut si credis, remedia profutura adstringentia, aut incrassantia, nec tamen prosint adhibita, non debes continuo ad relaxantia, aut attenuantia transire, si manet adhuc adstringendi, aut incrassandi necessitas. Quod si hæc permutetur, erunt quoque commutanda præsidia.

LIII. *Alvos humidas.* Id est, dejectiones alvi frequentes, & molles. *Melius degunt.* Quia minora congerendo excrementa plures morbos effugiunt. *v. de aer. aqu. & loc.* *Deterius degunt.* Quia cum fere senibus exsiccetur alvus, facile inde febres, capitis gravitas, renum, vesicæ, & artuum morbi nascuntur. *vid. l. c. & Iacot. comm. 1. lib. 7. coac.*

LIV. *Proceritas* corporis juventæ quidem, nec indecens, neque illiberalis: senectæ vero inutilis, & deterior *brevitate*.

LIV. *Inutilis*. Nam proceri senes, præsertim si tenues etiam fuerint, incurvantur: „ obliquatur enim spina, & præ sene- „ ctute, & doloribus; nam hæc colligandi vim habent". *De articul.*

APHORISMORUM HIPPOCRATIS

SECTIO III.

I. MUtationes temporum potissimum pariunt morbos, & in quibusdam temporibus magnæ mutationes aut frigoris, aut caloris; & alia pro ratione eodem modo.

II. Naturarum, hæ quidem ad æstatem, hæ verò ad hiemem benè, malevè se habent.

III. Morbi quoque alii ad alia benè, malevè se habent; & quædam ætates ad tempora, & loca, & victus genera.

IV. In temporibus, quando eadem die modo calor, modo frigus fit, autumnales morbos expectare oportet.

V.

I. *Mutationes temporum*. Id est, successiones naturales partium anni. *Pariunt morbos*. Id aer efficit; cui per omnes corporis poros continuus, facilisque patet ingressus, & egressus. *Keil. static.*

II. *Hæ quidem*. Nam & natura à natura, & ætas ab ætate valde differt. *De fract.*

III. *Ad alia*. Videlicet ad anni tempora, regiones, &c. *Ætates*. Ob id, inquit *Celsus*, inimica senibus hiems, æstas adolescentibus est.

V. Austri auditum hebetantes, caliginosi, caput gravantes, pigri, dissolventes. Quando hujuscemodi tempestas prævaluerit, talia in morbis patiuntur. At si aquilonia fuerit, tusses, *faucium asperitates*, alvi duræ, difficultates, urinæ horrores, *laterum* dolores, & pectoris *fiunt*. Quando hæc tempestas prævaluerit, talia in morbis expectare oportet.

VI. Quando æstas fit veri similis, sudores in febribus multos expectare oportet.

VII. In siccitatibus febres acutæ fiunt: & si annus magna ex parte talis fuerit, qualem fecerit constitutionem, tales plurimum morbos oportet expectare.

VIII. In constantibus temporibus, quum tempestive tempestiva redduntur, morbi constantes, & boni judicii fiunt: in inconstantibus autem inconstantes, & mali judicii.

IX. Autumno morbi acutissimi, atque exitiales maxima ex parte. Ver vero saluberrimum, & minime exitiale.

X. Autumnus tabidis malus.

XI.

V. *Austri.* Si diutius spiraverint, & remissius, tum namque sunt calidi, & humidi, & hos morbos pariunt: minus vero; quod tamen rarum; si ineunte vere frigidi hi venti violentius perflent. *Difficultates. v. aph.* 31.

VI. *Sudores.* Intellige criticos, hoc est, qui fiunt diebus criticis, non modo in febribus, sed etiam in aliis morbis, qui sudore finiuntur.

VII. *Siccitatibus.* Rectius, *squalloribus*: nam * *auchmos* * proprie siccitatem ex ingenti æstu significat.

VIII. *Constantibus.* Id est, moderatis, bene constitutis, in quibus & pluviæ, & venti, & serenitates vicissim fiunt. *Constantes.* Id est, malignitatis, & inæqualitatis expertes. *Boni judicii.* Qui salubrem crisim, & sine recidiva subeunt.

X. *Tabidis.* Tam iis, quibus pulmo exulceratus est, quam iis, qui quomodocunque extrema sunt macie confecti, aut diuturnis malis fatigati.

XI. De temporibus, siquidem hiems sicca, & aquilonia fuerit, ver vero pluviosum, & australe; necesse est æstate febres acutas, & *ophtalmias*, & *dysenterias fieri*; præcipue vero mulieribus, & viris, qui natura sunt humidiores.

XII. Si vero hiems australis, & pluviosa, & serena fuerit, ver autem siccum & aquilonium, mulieres, quibus partus ad ver inest, ex quacunque occasione abortiunt. Quæ vero pariunt, imbecilles, & morbidos infantes pariunt: quare, vel statim intereunt, vel tenues, & valetudinarii vivunt. Ceteris vero mortalibus *dysenteriæ*, & *ophthalmiæ* siccæ fiunt. *Senibus* autem destillationes, quæ cito interiment.

XIII. Si vero æstas sicca fuerit, & aquilonia, autumnus vero pluviosus, & australis, dolores capitis ad hiemem fiunt, & tusses, raucedines, atque gravedines; quibusdam autem & tabes.

XIV. Si vero aquilonius *sit*, & siccus, his qui naturam habent humidiorem, & mulieribus, conferet; re-

---

XI. *Ophthalmios*. Inflammationes sunt albæ oculorum tunicæ cum humiditate conjunctæ. *Dysenteriæ*. Exulcerationes intestinorum dejectiones ramentosas, cruentas, & dolorificas inferentes.

XII. *Dysenteriæ. v. aph.* 11. *Ophthalmiæ. v. aph. præc. Siccæ*. Ita dictæ, vel quod nihil excernatur *ex oculis*, vel quod humor effluant, paucus, acer, nitrosus. B*allon. definit. Senibus. Galenus*, & *Septalius* legunt, *valde* senibus, addita voce * *agan*, * *valde*. *Destillationes*. * *catarroi*, * *catarrhi*. Fortasse hac voce pro apoplexia est usus *Hippocrat*: nam *de aer. aqu. & loc.* legitur: „ valde autem senibus catarrhi . . . . ita ut „ repente aliqui *læsa mente* pereant, alii vero resoluti " id est *paralytici* „ dextra, aut sinistra parte fiant".

XIII. *Gravedines. v. aph.* 40. II. *Tabes*. Potissimum illæ, quæ pulmonum exulcerationem sequuntur.

XIV. *Ophthalmiæ siccæ. v. aph.* 11. & 12. *Gravedines*. Mendum hic subest: male enim legitur * *coryzai*, * *gravedines*, pro * *chronioi*, * hoc est, *longæ* febres, ut scriptum est *lib. de aer. aqu. & loc. Atræ biles. v. aphor.* 20.

reliquis autem erunt *ophthalmiæ* ſiccæ, & febres acutæ, & gravedines, nonnullis vero & atræ biles.

XV. Ex anni autem conſtitutionibus, quod in totum dixerim, ſiccitates imbribus ſunt ſalubrioribus, & minus mortiferæ.

XVI. Morbi in pluviarum multitudine magna ex parte fiunt, febres longæ, alvi profluvia, putredines, morbi comitiales, *apoplexiæ*, & anginæ. In *ſqualoribus* autem *morbi tabifici*, *ophthalmiæ*, articulorum dolores, ſtillicidia urinæ, & dyſenteriæ.

XVII. Quotidianæ autem conſtitutiones, aquiloniæ quidem corpora denſant, contendunt, & bene mobilia, coloratiora, melius audientia faciunt, alvos exſiccant, oculos mordent, &, ſi pectus dolor aliquis obſederit, dolorem augent. Auſtrinæ diſſolvunt corpora, & humectant, auditum obtundunt, *caput* aggravant, vertigines faciunt, oculis, atque corporibus difficilem motum præſtant, & alvos humectant.

XVIII. Per tempora anni, vere quidem, & prima æſtate pueri, & qui hos ſequuntur ætate, optime degunt, & ſani ſunt maxime. Æſtate vero, & autumno uſque ad aliquid ſenes: *reliquo autumno*, & hieme qui mediam ætatem habent.

XIX. Morbi omnes quidem in omnibus *anni* temporibus fiunt; quidam vero magis in quibuſdam ipſorum, & fiunt, & *exacerbantur*.

XX.

XV. *Siccitates. Serenitates* vertit *Celſus*, quum inquit: „ ſaluberrimi ſunt ſereni dies: meliores pluvii, quam tantum „ nebuloſi, nubilive".

XVI. *Putredines.* Ulcera putrida, malique moris puſtulæ, & alii tumores. *Morbi tabifici.* Tabes, phthiſes: quæ proprie extenuetiones ſunt coporis ab ulcere pulmonum; improprie vero ſine eo. B*allonius lib. cit.* putat legendum * *phthinoodees ophthalmiai*, * ut non *morbi tabifici*, & *ophthalmiæ*, ſed *tabidæ ophthalmiæ*, ſeu oculorum conſumptiones in ſqualloribus oriantur. De ophthalmia *v. aph.* 11.

XVII. *Auſtrinæ. v. aph.* 5.

XX. Vere etenim furores, & *melancholiæ*, & morbi comitiales, & profluvia sanguinis, & anginæ, & gravedines, & raucedines, & lepræ, & tusses, & impetigines, & vitiligines, & pustulæ ulcerosæ plurimæ, & tubercula, & articulorum dolores.

XXI. Æstate autem nonnulli horum, & febres continuæ, & ardentes, & tertianæ, & quartanæ, & vomitus, & alvi profluvia, & *ophthalmiæ*, & aurium dolores, & oris ulcerationes, genitalium putredines, & *sudationes*.

XXII. Autumno vero, & plurimi vel æstivi morbi fiunt, & febres quartanæ, & erraticæ, & lienes, *hydropes*, & tabes, & stillicidia urinæ, & *dysenteriæ*, & *lienteriæ*, & coxendicum dolores, & anginæ, & *asthmata*, ilei, morbi comitiales, furores, *melancholiæ*.

XXIII. Hieme vero *pleuritides*, & *peripneumoniæ*, *lethargi*, gravedines, raucedines, tusses, dolores pectoris, & laterum, atque lumborum, capitis dolores, vertigines, & apoplexiæ.

XXIV.

XX. *Melancholiæ*. Desipientiæ sunt sine febre cum timore, & mæstitia. *Comitiales*. Quos epilepsiam quoque appollant, morbum caducum, lunaticum, sacrum. *Gravedines*. *v. aph.* 40. II. *Impetigines*. Summæ sunt cutis asperitates cum leni pruritu: increscens vero morbus fœdo furfure, non squamis quasi piscium, ut lepra; totum fere corpus occupat. *Vitiligines*. Vitiosæ & fœdæ cutis maculæ sine manifesta asperitate, coloris modo albidi, modo fusci.

XXI. *Ophthalmiæ*. *v. aph.* 11. *Sudationes*. Pustulæ quædam sunt genitalium partium, summam cutem occupantes, & exulcerantes.

XXII. *Lienes*. Id est, lienis obstructiones, tumores, inflammationes. *Tabes*, *v. aph.* 17. *Dysenteriæ*. *v. aph.* 11. *Lienteriæ*. Quum cibi crudi, nulloque modo immutati descendunt. *Asthmata*. Id est, frequens & difficilis sine febre respiratio. *Ilei*. Volvulus. *v. aph.*44. VI. *Melancholiæ*. *v. aph.*20.

XXIII. *Pleuritides*. Morbus est, quo membrana costas vestiens, pleura dicta, inflammatur. Ital. *punta* nominatur.

Pe-

XXIV. In ætatibus autem talia contingunt; parvis, & nuper natis puerulis oris ulcera, quæ aphthæ vocantur, vomitus, tuſſes, vigiliæ, pavores, umbilici inflammationes, aurium humiditates.

XXV. In progreſſu vero, quum jam dentire incipiunt, gingivarum prurigines, febres, convulſiones, alvi profluvia, & maxime quum caninos edunt dentes, & his præſertim pueris, qui craſsiſsimi ſunt, & alvos duras habent.

XXVI. Quum vero jam magis adoleverint, *inflammationes tonſillarum*, & *vertebrarum*, quæ in occipitio ſunt, *luxationes* ad interiora, aſthmata, calculi, lumbrici rotundi, aſcarides, verrucæ *penſiles*, *ſatyriaſmi*, ſtrumæ, & alia tubercula; ſed præcipue antedicta.

XXVII.

Peripneumoniæ. Pulmonum inflammationes. *Lethargi.* Inexplebilis dormiendi neceſsitas cum febre lenta, oblivione, ignavia, & ſtupiditate in lethargo eſt. *Gravedines. v. aph.* 13.

XXIV. *Pavores.* Concuſsiones totius corporis, aut partium, iis ſimiles, quæ repentino timore excitantur.

XXV. *Caninos.* Dentes, qui à baſi lata ac rotunda in acutiſsimum mucronem deſinunt. Inter inciſorios, & molares ſiti ſunt, utrinque duo ſurſum, deorſumque. *Craſsiſsimi.* Quod facilius contrahantur horum fibræ nimio humore diſtentæ, maximeque ſi adſtricta ſit alvus.

XXVI. *Vertebrarum.* Rachitidem fortaſſe videtur innuere *Hipp.* quæ ſpinæ diſtorſionem, & ſpirandi difficultatem infert. *Aſcarides.* Tenues quidam lumbrici, vermibus aſsimiles, qui in parte potiſsimum inferiore inteſtini recti conſiſtunt, vehementem pruritum iis in locis excitantes. *Verrucæ.* Cutis ſunt tumores coloris ejuſdem, duriores, & paulo aſperiores, infra tenues, ad cutem latiores, raro fabæ magnitudinem excedentes, qui quaſi pendere videntur. *Satyriaſmi.* Tumores ſunt prolixi circum aures duarum concretionum carnis in ſe ipſam convolutæ. Fortaſſe, quos vernaculo ſermone appellamus: *goltiere.* *Strumæ.* Glandulæ ſunt induratæ, quibus collum, axillæ, & inguina potiſsimum obſidentur, ſcrophulæ quoque dictæ.

XXVII. Grandioribus autem, & jam accedentibus ad pubertatem, plurima ex his, & febres diuturnæ magis, & ex naribus profluvia ſanguinis.

XXVIII. Plurimæ autem paſsiones puerulis judicantur, nonnullæ quidem in quadraginta diebus, nonnullæ in ſeptem menſibus, nonnullæ vero in annis ſeptem, quædam vero jam ad *pubertatem* accedentibus: quæ vero permanſerint, nec in pubertate finierint puerulis, aut feminis, quum menſtrua erumpunt, conſeneſcere conſueverunt.

XXIX. Adoleſcentibus autem ſanguinis ſpultiones, tabes, febres acutæ, morbus comitialis, & alii, ſed præcipue antedicti.

XXX. Ultra hanc ætatem *aſthmata*, *pleuritides*, pulmonum inflammationes, lethargi, phrenitides, *febres ardentes*, diuturna *alvi* profluvia, choleræ, *dyſenteriæ*, *lienteriæ*, hæmorrhoides.

XXXI. Senibus ſpirandi difficultates, deſtillationes cum tuſſe, urinæ ſtillicidia, & difficultates, articulorum dolores, renum paſsiones, vertigines, apoplexiæ, mali habitus, pruritus totius corporis, vigiliæ, alvi, oculorum, & narium humiditates, viſus obtuſus, glaucedines, auditus graves.

APHO-

XXVII. *Plurima ex his*. Id eſt, *ex his*, quæ fiebant in puerili proxima ætate.

XXVIII. *Judicantur*. Id eſt, deſinunt.

XXIX. *Tabes v. aph.* 16.

XXX. *Aſthmata v. aph.* 22. *Pleuritides. v. aph.* 23. *Phrenitides*. Inflammationes membranarum cerebri cum acuta febre, & delirio. *Choleræ*. Immodicæ ventris perturbationes bilem per vomitum, & in dejectionibus excernentes. *Dyſenteriæ. v. aph.* 11. *Lienteriæ. v. aph.* 22. *Hæmorrhoides*. Id eſt, venarum hæmorrhoidalium dolores, tumores, inflammationes, exitus, diſruptiones.

XXXI. *Difficultates*. Id eſt, quum urina difficulter, & cum dolore ejicitur. *Mali habitus*. Corporis extenuatio cum pallore, aut ejuſdem cum pallore intumeſcentia. *Glaucedines*. Quum naturalium humorum oculi color in cæſium mutatur.

APHORISMORUM HIPPOCRATIS

SECTIO IV.

I. UTero gerentes ſunt *purganda*, ſi materia turget, quarto menſe, & uſque ad ſeptimum, ſed has minus. Juniora autem, & ſeniora veredi oportet.

II. In *purgantionibus* talia educere è corpore, qualia & ſponte prodeuntia, utilia; quæ vero contrario modo prodeunt, cohibere oportet.

E III.

I. *Purgandæ*. Intellige, purgantibus fortioribus, *aph.* 37. II. nam levibus fere tuto purgantur quocumque graviditatis tempore. *Turget*. De humorum turgentia *vid. aph.* 22. I. *Sed has*. Quæ propius ad ſeptimum menſem accedunt. *Juniora*. Id eſt, reliqua graviditatis tempora.

II. *In purgationibus*. Id eſt, in medicamentorum purgantium uſu, ſive eadem vomitum, ſive alvum moveant, I. *aph.* 2. *Qualia ſponte*. Multiplex eſſe poteſt interpretatio. Prima eſt, debere humores medicamentis educi eo modo, quo ipſa per ſe natura ſolet emittere in curatione morborum, ſervando nimirum evacuationis rationem, ordinem, morbi tempora, humoris copiam, viarumque conſuetudinem. Ideoque in bilioſis febribus dejectiones bilioſas ciere ſtudebis, prægreſsis coctionis ſignis, & qua parte bilis repit. In hydrope humido remediis ſerum infra elicientibus purgabis morbo ineunte, & viſceribus, viribuſque integris. Ut ſi in febribus bilioſis, loco bilis, ſerum evoces, aut in hydrope aquoſo, pro ſero, bilem ducas, aut vomitum, non alvum cieas, ad aliud medicamentum tranſeas, quo id præſtes, quod natura alias utiliter facit. Altera eſt, imperfectos naturæ conatus, ſed tamen ſalutares, ſic eſſe adjuvandos, ut eundem humorem, ac eo, quo natura vergit, I. *aph.* 21. medicamentis evoces. Quod ſi hæc, loco de-

III. Si qualia opòrtet purgari, purgentur ,, confert, ,, & leviter ferunt, contraria vero graviter.

IV. *Purgare* æstate superiores magis *ventres*, hieme vero inferiores.

V.

---

dejectionis, vomitum moveant, aut serum, non bilem, educant, aut urinam, non alvum, solvant, iis utaris, quæ id, quod commodum est, efficiant. Tertia est, humores noxios una nobis cum natura esse expellendos, siquidem hæc eos salutariter moveat, sin minus, non eam modo non esse adjuvandam, sed etiam interdum comprimendam. Id quum sequitur, dicuntur humores non à notura, sed vi morbi ejici, eorumque evacuatio *sympthomatica* appellatur, quippe quæ nec tollat, nec minuat morbum, subindeque etiam sæpe vires frangat. Attamen si non juvat, dummodo vires constent, cohibenda statim non est, I. *aph.* 2. *n.* nam plenitudinem demit, progressuque temporis prodesse potest. Si vires etiam perdit, ut pulsus imbecilli celeresque fiant, motionesque corporis & sensus elangueant, animive deliquia incidant, occurrendum continuo ei est remediis ex opio paratis, adstringendique vi præditis.

III. *Si qualia.* Repetitio est *aph.* 25. I.

IV. *Purgare.* Præceptum hoc ad morbos fere pertinet curandos. Quippe ad eosdem cavendos ver aptum purgationi esse dicitur, VI. *aph.* 47. *Superiores.* Id est. Expedit æstate movere vomitum, alvum hieme. Perperam hic * *tas hanoo*, * *superiores*, cutis spiracula interpretatur *Hecquetus.* Huic sententiæ plane contrarius est *de salub. diæta* locus, cujus liber vel ex hoc ipso spurius merito haberi potest. Ac ne ea quidem placent, quæ ad tollendam contradictionem affert *Vallesius.* Primum ad purgationem totius corporis referendum esse ratus, secundum ad eam, quæ solum ventriculum, intestinaque respicit. Nihil enim de his in textu. Neque magis arrident, quæ *Gorterus* adversus vomitum æstate ciendum tradit. Nam si vomitiones sæpius per æstatem incidentes morbis annumerantur, III. *aph.* 21. palam est, solere ventriculum per id temporis affici: neque huic ulio alio præsidio tutius citiusque fere succurritur, quam vomitum, natura, *Hippocrateque*, I. *aph.* 21. ducibus, si adest adjuvando, sin deest, excitando, IV. *aph.* 17. Illud scite monet *Vallesius* curandum, ut vomitiones *mi-*

nori

V. Sub cane, & ante canem, difficiles sunt *purgationes.*

VI. Graciles, & facile vomentes, purgare superius, caventes hiemem.

VII. Vomentes vero difficulter, & mediocriter carnosos, per inferiora, caventes æstatem.

VIII.

---

nori cum violentia, id est, blandis remediis, quibus his ipsis in casibus usum fuisse *Hyppocratem* verisimile est, moveantur (horum enim plurima apud eundem inveniuntur) ne imbecillum per æstatem ventriculum, I. *aph.* 18. imbecilliorem medicamentis efficiamus. *Magis.* Et recte quidem, quoniam interdum accidit, ut morbus per hiemem vomitum postulet, per æstatem alvi ductionem. In universum enim succi quo vergunt, nisi quid prohibet, sunt evacuandi. Inspicienda iccirco ægrotantis natura, ætas, habitus, vires, & consuetudo est.

V. *Sub cane.* A die 21. Junii usque ad 10. Septembris. Vitandus tamen semper æstus vehemens, quibuscumque diebus acciderit, in propinandis purgantibus fortioribus aut in mittendo liberalius sanguinæ.

VI. *Graciles.* Graciles natura, non tamen extenuatos intellige. His enim vomitus inutilis est, auctore *Celso.* Et sane, qui morbo, curis, vigiliis, laboribus, nimiisque emarcuere evacuationibus, inimicum habent vomitum. Periculosus is quoque est iis, qui gibbi sunt, qui thoracem angustum habent, scapulasque alarum modo eminentes, qui difficulter respirant, qui diuturna tussi vexantur, qui sanguinem extussierunt, nedum qui extussiunt, aut evomunt, qui pulmonum tuberculo, vomicave laborant, quique organicis cordis, pulmonumque vitiis tentantur. *Facile vomentes.* Scilicet assueti vomitibus, qui fere tuto, & sine ullo periculo aut metu hæmorrhagiæ, cephalalgiæ, aut ruptionis venæ in pectore, unde phthisis, evomunt; quibusque magna est cervix, & latus thorax. *Vid. Heurn. Caventes hiemem.* Quo tempore non movendus vomitus est, nisi signa adsint, quæ vomitum indicent esse necessarium, IV. *aph.* 17.

VII. *Difficulter.* Id est „ qui non nisi maximo cum labore, „ atque à magnis & violentis medicamentis ad vomendum co- „ guntur, ita ut etiam vitæ discrimen, aut certe quam maxi-

„ mam

VIII. Tabidos vero, caventes ad superiores purgationes.

IX. Melancholicos plenius inferiores; eadem ratione contraria apponentes.

X.

„ mam molestiam subeant," *Mercurial*. *Mediocriter*. Id est, qui mediocritatem illam tenent, quæ est inter graciles & * *eusarcous*.* Hi enim hoc loco videatur esse, qui sunt * *en too ichatoo*, * id est plenissimi atque crassissimi. Nam purgationem hi ipsi, II. *aph*. 37. difficulter ferunt. *Per inferiora*. Id est, medicamentis alvum ducentibus. *Caventes æstatem*. Si fieri potest: sin minus parciori purgatione, & mitioribus medicamentis utendum, *Mercurial*. Scribit *Hollerius* & suis temporibus, & in sua regione *tutius esse etiam æstate per inferiora purgare*.

VIII. *Tabidos*. * *phthinoodeas*.* Hoc nomine non tabidos modo comprehendit *Hippocrates*, sed eos etiam, qui proclives ad tabem sunt, & præsertim ad eam, quam pulmonum ulcus creat, *Mercurial*. quæque, pressius loquendo, phthisis dicitur. In hanc porro inclinati pronique sunt, qui pectus habent angustum, longum, depressum, scapulasque eminentes. Quibusque collum longum gracileque est, longæ itidem & pertenues manus, vox acuta aut rauca, frequens destillatio, id est, catarrhi excreatio, tussis sicca diuturnaque, difficilis respiratio, corporis extenuatio, genarum rubor, facilis excandescentia, calor manuum, labes hereditaria. *Caventes æstatem*. Monet *Hipp*. quammaxime cavendum esse, ne in phthisicis, neve in propensis ad phthisim vomitum medicamentis moveas, neque irritamentis aliis quibuslibet, propterea quod „facile „est ex vomendi conatu vasa aliqua frangi, ipsumque ulcus „magis exacerbari," *Mercurial*.

IX. *Melancolicos*. Qui sine febre desipiunt. *v*. *aph*. 20. III. *Plenius inferiores*. Id est, teste *Gal*. sæpius, & vehementius purgandi sunt per inferiora, sed ii dumtaxat, qui purgatione egent, quique eam ferunt. Adusta enim melancholicorum corpora aut non purganda, aut sic, ut frequens, & mitior evacuatio suppleat vicem minus frequentis, sed validioris. *v*. *Ballon. consil*. *Eadem ratione*. Adhibita cautione, ut humorem peccantem evacues, qua parte repit: idque remediis humori

ex-

X. *Purgandum* in valde acutis, si materia turget, eadem die; tardare enim in talibus malum est.

XI. Quibus tormina, & circa umbilicum *cruciatus*, & lumborum dolor, qui neque à medicamento, neque aliter solvitur, in *siccum hydropa* firmatur.

XII. Quorum alvi *lienteria* laborant, hiberno tempore supra purgare, malum.

XIII.

---

expellendo aptis, tempore insuper opportuno, regione, aeris tempestate, corporis habitu, ætate, consuetudine non adversantibus.

X. *Valde acutis*. Qui quarta, aut septima die finiuntur *vid.* I. *aph.* 7. *Si materia turget. v. aph.* 22. I. & 29. II.

XI. *Tormina.* * *Strophoi*, * *intestinorum torsiones*, *ut Celsus* legit, tormina quippe apud ipsum dysenteriam, *aph.* 11. III. significant. *Siccum hydropa.* Hydrops timpanitis, quo venter multo flatu distenditur, percussusque tympani modo sonat. *Tria eorum, qui tympanitide, id est, sicco tenebantur hydrope, cadavera pridem secabam. Per vulnus peritonei intestina magno cum impetu exiliebant prætumida, acuque pertusa continuo flaccescebant, flatuque distendebantur emisso. Sic quæ sensim multumque increbuit moles ingens ventris, horæ momento in cadaveribus evanescit.* An & in vivis, ubi nulla spes vitæ superest, idem tentandum? cum eo tamen, ut flatum non affatim, sed sensim, temporeque interposito sinamus erumpere. *Firmatur.* Intellige, plerumque. Igitur si cui intestina torquentur, maximeque circa umbilicum, dolorque una lumbos occupat, qui nec tempore, nec remediis solvitur; hydrops siccus timeri debet. „Cujus metum incutiunt cibi prope omnes „in flatus conversi, frequens ventriculi inflatio cum dolore „colico simili" *Jacotius in coac.* Metus augetur, si nulla febris est, si dolor longo tempore perseverat, & quamvis ructando, flatumque emittendo levetur, tamen continenter affligit.

XII. *Lienteriæ v. aph.* 22. III. *Supra.* Id est, vomitu. Veruntamen si sitis, oris amarities, cibi fastidium, frequens ructus, ventriculi inflatio, morsusque sine febre fuerit, IV. *aph.* 17. 18. qui bile ventriculum noxiove quopiam alio humore scatere significat; vel hieme vomitus cieri potest, sed remediis mitioribus, quæ pravos succos eliciant, nec enervent ventriculum.

XIII. Ad elleborum, qui non facile supra purgantur, eorum corpora ante potionem pluri cibo, atque quiete humectanda sunt.

XIV. Quum biberit quis elleborum, ad *motionem* quidem *corporis* ducere magis *expedit*; ad *somnum* vero, atque quietem, minus. Indicat autem navigatio turbari motione corpus.

XV. Quum volueris magis ducere elleborum, move corpus; quum vero sistere, somnum facito, & non moveto.

XVI. Carnes sanas habentibus elleborus periculosus; facit enim colvulsionem.

XVII. Si quis febrem non habens abstineat à cibo, cor-

XIII. *Elleborum.* Quum elleborus simpliciter sine addito scribitur, albus elleborus est intelligendus, qui vomitum vehementissimum ciet. *Qui non facile.* Id est, ægerrime vomunt. *Pluri cibo.* Humido tamen, cujusmodi erat ptisana ad laxandas, atque emolliendas fibras. *Quiete.* Ut humidum molleque minus exhalet.

XIV. *Biberit.* Poto elleboro, motus magis, quam quies corporis, aut somnus confert ad promovendum vomitum, navigationis exemplo, quæ fere nauseam, & vomitionem parit.

XV. *Magis ducere.* Id est, incitare, acuere.

XVI. *Carnes sanas habentibus.* Ipse * *sàrcas hygieas hechousi*, * exposuerim, non sanas, sed *crassas carnes habentibus*. Propius enim ad sanitatem accedunt fortes quam infirmi; attamen *de loc. in hom.* fortia medicamenta fortibus, debilia debilibus convenire, legimus. *Hipp.* præterea *aph. 6.* * *tous ischnous*, * *graciles*, elleboro, qui vomitum movet, ait, esse purgandos & *aph. 7.* * *mesoos eusarcous*, * *mediocriter crassos*, medicamentis alvum ducentibus. Porro dixit * *mesoos*, * *mediocriter*; nam qui sunt admodum crassi, ne per inferiora quidem sine periculo expurgantur; non enim nisi pauca evacuatio sequitur, utpote corpore distento, sed postquam homo * *ichnos hee*, * *gracilis factus sit*, tuto medicamentum datur. *De loc. in hom.*

XVII. *Non habens.* Adde; *aut habens exiguum.* Verisimile

cordis morsum, *atque tenebricosam* vertiginem patiatur, & oris amaritudinem sentiat; purgatione indigere per superiora significat.

XVIII. Supra præcordia dolores, purgatione indigere per superiora significant; quicumque vero inferiora molestant, per inferiora.

XIX. Qui medicamentis purgati non sitiunt, non quiescunt, prius quam sitiant.

XX. Non febricitantibus si tormina acciderit, & genuum gravitas, & lumborum dolor, purgari inferius oportere significatur.

XXI. Dejectiones nigræ, qualis est sanguis niger, sponte venientes, sive cum febre, sive sine febre pessimæ; & quanto colores magis pravi fuerint plures, *eo* pe-

---

le namque est, *Hippocratem* de magna continuaque febre fuisse locutum, quam sæpe ventriculi inflammatio facit, remediis vomitum moventibus exasperari solita. *Abstineat.* Cibum aversetur. *Cordis morsum.* Oris ventriculi morsum. *Per superiora.* Nimirum vomitu: nisi quid eundem prohibeat. Ut natura ægrotantis, corporis habitus, ætas, tabes, aut ejus metus. *Vid.* IV. *aph.* 8.

XVIII. *Præcordia.* Diaphragma. *Dolores.* Molestiæ, fastidia, anxietates, morsus, æstus, aliaque ejusmodi, quæ quamvis ventriculum infestent, ægris videntur sæpe supra diaphragma vim suam exerere. *Per superiora.* Id est, dolores, aliaque hujusmodi mala tollenda sunt vomitum medicamentis facientibus, nisi febris prohibeat, aliaque obstent. *Vid. aph. præced.* *Molestant.* Uti molestiæ, queis affici intestina solent ob flatum eadem distendentem, pravosque humores eadem ipsa irritantes, itemque genuum gravitas, lumborumque dolor, qui hominem sine febre, aut non multa infestet. *Per inferiora.* Id est, remediis alvum solventibus.

XIX. *Non quiescunt.* Id est, non desinunt expurgari.

XX. *Tormina.* Intestinorum torsiones. *v. aph.* 11.

XXI. *Nigræ.* Quæ picem liquatam referunt, linteaque rubro colore inficiunt. *Pessimæ.* Mementote doctrinæ Hippocraticæ, quæ vult, dejectiones nigras, generatim acceptas, pessimas

pejus: cum medicamento vero, melius; & quanto colores plures, *eo minus malum.*

XXII. Morbis quibus libet incipientibus, si atra bilis vel supra, vel infra exierit, lethale.

XXIII.

---

simas esse, quin imo lethales incipientibus morbis, *aph. seq.* Sed salutares eas prædicat, si bene exeant, id est, consistente morbo, ampliusque eodem inclinante, prægressis signis concoctionis, validisque viribus, ac pulsibus. *Et quanto.* Non comparat *Hipp.* dejectiones nigras cum variegatis, sed inter simplices vult, pessimas esse nigras: inter variegatas vero, eas, quæ plures habent colores pravos: pravus enim est color intense flavus, viridis, ærugineus, niger. *Cum medicamento.* Sensus est, minus malum esse vi medicamenti nigra, & variegata dejici, quam vi morbi.

XXII. *Incipientibus.* In principio morborum lethalem esse atræ bilis exitum, sive supra, sive infra, nimirum sive vomitu, sive dejectione excludatur, uno fere ore affirmant Interpretes: non item in incremento, aut statu eorundem. *Oribasius* contra sic legit *Hippocratem*: „ Quicumque in initio, vel „ augmento morborum acutorum, aliorumve melancholiam " id est nigram bilem „ evomuerint, eodem die moriuntur; si „ vero in statu, vel declinatione quicquam tale emiserint, „ postridie moriuntur." At vero non modo non moriuntur omnes eadem die, aut postridie, sed nonnulli etiam servantur. Quippe *ex lib. de atra bile* scimus, in quadam pestilentia excretam fuisse atram bilem tum iis, qui servabantur, tum iis, qui interibant. *Atra bilis.* Interpretes plures bilem distinguunt atram à succo melancholico, sanguini nigro simili sic, ut de hoc *superiori aph.* de ea vero hic loquatur *Hippocrates.* Censent porro, utrumque succum nigrum esse crassumque, utrumque minime grumosum, sed fusum, liquatumque atque à sanguine naturali diversum; atram vero bilem acerrimam agnoscunt, erodentem, acidam, quæ in terram effusa ebullit, eamque fermenti, & aceti modo attollit; quamque apud nos dari posse erodentem, exquisitamque negat *Hollerius.* At enim videtur *Hippocrates* bilem designare atram per id, quod est nigro simile sanguini ita, ut ejusdem dejectio, generatim loquendo, sit pessima, *aph.* 21. lethalis vero sive evomatur

hu-

XXIII. Quibuſcumque ex morbis acutis, aut diuturnis, vel ex vulneribus, ſive quovis alio modo extenuatis, nigra bilis, ſive uti ſanguis niger, deſubter exierit, poſtridie moriuntur.

---

humor, ſive deiciatur, niger tam in principio morborum, quum in corporibus longis, acutiſque morbis extenuatis, debilitatiſve. Et hercule non tam humoris pravitatem color ejuſdem indicat plus minuſve niger ac ſplendens, craſsiorque ejuſdem aut tenujor ſubſtantia, quam oris ſquallor pallorque, & frigidus ſudor, & animi defectio, & virium, pulſuumque dejectio, & faſtidia, & dolor viſcerum ardorque, & anxietas, & corporis agitatio, & ſimilia, quæ nigrum fuſumque ſuccum ſive ſupra, ſive infra, ſive ut fere evenit, utraque parte erumpentem ſolent comitari. Si enim ſine his, aterrimus licet, acerque, humor effluat, uti interdum accidit, non eſt quod de atra timeas bile. *Lethale.* Rariſsime bilis atra effunditur in principiis morborum præſertim acutorum. *Ipſe ſexto pleuritidis die infra erupiſſe vidi morte celeriter, eademque die inſequente. In ſtatu febrium acutarum bis terque exiiſſe obſervavi cum tolerantia, ſubindeque etiam conferentia ægrotantium. Juvenem* 20. *annorum dyſenteria cum acuta febre laborantem extinctum* 18. *morbi die fuiſſe memini poſt dejectionem perquam abundantem bilis atræ. Erat porro bilis atra ſingulis his in caſibus ſimilis nigro ſanguini, vel potius liquatæ pici.* Sæpe erumpit hæc eadem in hypochondriacis, melancholicis, hyſtericiſque morbis tum ineuntibus, tum progreſsis, caloreque lintea inficit ſæpius rubro, nonnumquam flavo, interdum quoque ſimul utroque, invehitque accidentia quæ ſupra propoſui. Cujus quidem eruptione humoris nonnullos periiſſe novi revertente intra paucos dies bis terque nigri humoris exitu, nonnullos etiam ſic fuiſſe ſervatos, ut priſtinæ ſanitati habituique fuerint reſtituti; plures vero recrudeſcentibus poſt aliquod annos nigris evacuationibus occubuiſſe.

XXIII. *Acutis.* In acutis febribus, acutiſque morbis non eſt ſemper expectanda corporis extenuatio. Sufficit maxima virium debilitas ad aphoriſmi veritatem. *Diuturnis.* Per morbos longos emarceſcit quidem extenuaturque homo, ſed non ſemper ſimiliter infirmatur. Debet igitur æger, *Celſo auctore*, exte-

XXIV. *Dysenteria*, si ab atra bile inceperit, lethalis est.

nuatus esse & confectus, id est, perquam infirmatus. *Sive quovis alio modo.* Quemadmodum tabe, phthisi, asthmate, ictero, tumore, scirrho, internis aut externis abcessibus, sicco aut aquoso hydrope, articulorum morbis, aliisque similibus.
Nigra bilis, sive veluti sanguis niger. De hoc humore *vide notam præcedentis aphorismi. Desuper exierit.* Id est ex alvo. *Celsus, Hollerius, aliique*, accedente usu etiam de vomitu atræ bilis veram esse sententiam, pronunciant; *Mercurialis* multo magis vomitum, quam dejectionem formidat. *Postridie moriuntur.* Si ad extremam extenuationem venerint, *Galenus* aut ad modicam cum summa tamen imbecillitate, uti in acutis aliquando cernimus; & niger humor ubertim vomitu, aut alvo, aut utroque modo feratur, aut sæpius erumpat, aut continenter exiat. *Nam unicam dejectionem, vomitumve, modicum tamen, mortem protraxisse plus semel vidi, maturasse eam quoque dejectionem perquam abundantem in nonnullis observavi sic, ut eadem raperentur die.* In acutis porro morbis, qui præsagientem solent fallere, si imbecillitatem definire non audes, quæ nigra dejicienti mortem inferre queat, ad pulsum attendito; *qui quidem reperietur primum undosus, post vermicans, cui succedit fornicans, ac statim mors.* Holler. ex Orib. Quippe pulsus, dum humor niger profunditur, exilis fit atque imbecillus, imo fere prorsus concidit cum animi defectione, & sudore frigido. Is subinde si non iterum erigitur, si non expanditur, si urget, ut sæpe renovatur evacuationis impetus, ex quo magis magisque decolor infirmetur æger cum facie tristi, pestiferisque aliis signis I. *præsag. libro* traditis, scito, mortem esse proximam: Sin pulsus post humoris exitum nigri iterum attollitur expanditurque, & in horas validior deprehenditur singulas, & redit color, & nonnihil alacrior est æger, & pulsus ei quietus est, meliusque se ad ea quæ offeruntur habet, spes erit, fore ut etiam convalescat.

XXIV. *Dysenteria.* Quid sit, *vid.* 11. *aph.* III. *Ab atra bile inceperit.* Dubium est, utrum *Hippoc.* lethalem dixerit dysenteriam ab atra bile erumpente ortam, an ab eadem ipsa intus latente. Primu, rarissimus casus est, nec equidem umquam vidi. Secus alter, inciditque cum humores acerrimi, effrenes, atque erodentes, cujusmodi bilis est atra, dysente-

riam

XXV. Sanguis quidem ſupra, qualiſcunque fuerit, malus; infra autem, *niger ſi dejiciatur*, bonus eſt.

---

riam induxerint. Mos enim erat antiquis, contumaces plures lethaleſque morbos ab atra bile, licet non exeunte, repetere; in quorum numero quartana interdum febris reponebatur, pulmonum varix, morbus epilepticus, apoplexia, nervorum diſtentiones, delirium, & uteri quidam, renum, lienis, & hepatis morbi. At ſi dyſenteriam bilis atra ſubſequatur, mortem ne inferet, an non? *Oribaſius* aliquando, reſpondet, non ſemper. Ipſe id ſemel tantum, tumq. exitioſum vidi, *not. aph.*22. Morientur, qui dyſenteria emarcuere, infirmatique ſunt maxime; ceteri poterunt ſanari. *Vid. aph. præced.*

XXV. *Supra.* Qui ex ore redditur. Eo autem fluit è faucibus, è capite, è ventriculo, è ſummitate aſperæ arteriæ, è pulmone, è thorace. E faucibus leni ſcreatu, lenique tuſsi fertur multus ac niger aut muco miſtus cum palati titillatione, fereque ſimul è naribus exſtillat ſincerus, aut miſtus. E ventriculo vomitu elicitur. E ſummitate aſperæ arteriæ exiguus, raroque ſpumans tuſsicula pellitur. E pulmone valida tuſsi, fortive ſcreatu ejicitur vividus ſpumoſuſque. E thorace eodem modo excernitur, ſed ſubniger, craſſus, minus ſpumans, minuſque abundans. *Malus.* Tum quia levari per ea loca natura non ſolet, niſi rariſsime (ut quum dolor capitis rejecto ex ore ſanguine tollitur, 10. *aph.* VI. menſtruorumque ſuppreſſorum damna vitantur) ſæpe vero per hæmorrhoides, per uterum, per nares tum quia ſanguis ſupra veniens ſæpe è pulmonum vaſis permanat eroſis diſruptiſque, interdum hominem brevi jugulans, ſi affatim erumpat, ſin parce ſenſimque, ut ſolet, lenta ſæpe tabe conſumens. *Infra autem.* Hanc *aph.* partem alii aliter legunt. *Oribaſ. & Philoth.* lectio eſt. *Infra autem bonus.* Galenus habet. *Infra, bonum, nigra ſubeuntia.* Antiquiſsimus codex, quem *Valleſius* tuetur, talis eſt. *Infra bonum; & nigra ſubeuntia, malum.* Quam lectionem *Mercuriales*, & *Foeſius* retinent in textu græco, diſsident in latina verſione *Galeno* addicti. *Lindenius* Galenicus eſt in utroque codice. *Bonus eſt.* Orib. & Philoth. ajunt, bonum eſſe ſanguinem ex hæmorrhoidibus fluere. *Galenus* addit: *ſi niger fuerit.* Rurſum *Galenus* ſcribit: melius eſſe nigra dejici, quam ſanguinem ex ore reddi, dummodo

XXVI. A *dysenteria* habito si veluti carunculæ exeant, lethale est.

XXVII. Quibus in febribus sanguinis fluxerit multitudo, quacumque ex parte *fluxerit*, quum reficiuntur, alvi his humectantur.

XXVIII. Quibus biliosæ *sunt* dejectiones, *iis* superve-

---

nigra sensim ferantur, *sanguisque sui exitus tarditate denigretur*. Dicemus igitur primo, bonum esse si sanguis ex hæmorrhoidibus profluat; nam sic & nimiæ abundantiæ consulitur, & humorum corrigitur pravitas. Ad hæc plures morbi tali fluxu pelluntur, plures arcentur *Hipp.* auctore. Deinde non esse necesse sanguinem fluere nigrum. Est enim sanguis hæmorrhoidalis, quemadmodum mulierum menses, reliquo, qui in vasis est, sanguini similis. Demum melius, sive, ut pressius loquar, minus malum esse, sanguinem dejici ex intestinorum vasis elicitum, quam ex ore profundi. Si dejectio sit sanguinis nigri, lucidi, fusi picis ad instar liquidæ, pessima est juxta *aph.* 21. Nec obstat repetitio quam *Mercur.* objicit: nam hæc in aphorismis frequenter occurrit; sin fuerit grumosi sanguinis, utilis esse potest viribus validis, signisque coctionis prægressis. *Coac.* quippe legimus, *quibus dolores hypochondrii, oris ventriculi, hepatis, & partium circa umbilicum, excreto per alvum sanguine servantur, non excreto, pereunt.*

XXVI. *Dysenteria v. aph.* 11. III. *Habito.* Id est, diu & tenaciter occupato. *Carunculæ.* Sive corpuscula sphærica carnei coloris, seu globosa fuerint, sive etiam membranæ, & filamenta. *Lethale.* Ingens quippe vulnus intestinorum significant. Ad sententiæ veritatem necesse est, ut caruncularum excretio perseveret, & confertim fiat. Sæpe sine metu corpora carunculis & membranis similia redduntur, eaque suppeditat crustosa, seu gelatinosas pars sanguinis effusi, coactique in cavitate intestinorum dysenteria laborantium.

XXVII. *Febribus.* Sive ineunte morbo, sive in ipsa crisi, sive convalescentiæ tempore. *Quacumque ex parte.* Naribus sæpissime, alvo, utero. *Reficiuntur.* A cibo assumpto cruda, & indigesta alvo demittunt.

XXVIII. *Quibus.* Adde: assidue febrientibus, nimirum acute. *Superveniente.* Post evacuationem surditatem ortam in

veniente ſurditate ceſſant ; & quibus *eſt* ſurditas, ſupervenientibus bilioſis dejectionibus, ceſſant.

XXIX. Quibus in febribus ſexto die rigores fiunt, difficile judicium ſequitur.

XXX. Quibuſcumque acceſsiones fiunt, quacumque hora febris dimiſerit, ſi eadem cras occupaverit, judicium habent difficile.

XXXI. Laſsitudinem habentibus in febribus in articulos, & circa maxillas potiſsimum abſceſſus fiunt.

XXXII. Quibuſcumque *convaleſcentibus* ex morbis *pars aliqua laboraverit*, hic fiunt abſceſſus.

XXXIII.

---

in acuta febre, plerumque lethalem, modo non ex humorum copia fiat, *Alpinus* notat. *Ceſſat.* Non ſignificat integram ſolutionem neceſſario, ſed diminutionem, aut proclivitatem ad perfectam ſolutionem. *Mercurialis. vid. aph.* 60. IV.

XXIX. *Rigores.* Rigor eſt vehemens frigus cum totius corporis concuſsione. *Difficile.* Criſis ſcilicet difficilis, quæ vel mortem, vel morbi recidivam, vel difficilem ſolutionem inducit.

XXX. *Acceſsiones.* Paroxiſmi febrium. *v. aph.* 11. I. Hi ſi eadem ſemper hora repetant, quacumque licet hora dimittant: aut ſi paribus ſemper horis, eademque proportione anticipent, aut tardent, difficilem ſolutionem ſignificant. *Valleſius.*

XXXI. *Laſsitudinem.* Id eſt, muſculorum ſenſum quendam triſtem, præſertim in corundem motu. *Febribus.* Frequentius tamen in iis, quæ ex acutis decidunt, nimirum quæ ſuperant vigeſimum diem. In his enim ſi juncturæ, locaque circa maxillas doluerint, aut gravitate tenſioneque laboraverint, in ipſis juncturis lociſque abſceſſus ut plurimum fient. In reliquis vero febribus mitioribus, longioribuſque, ſi dolor infernas magis partes ocupet, quam ſupernas, in illis potiſsimum fient abſceſſus, præſertim, III. *prænot. 66.* ſi circa hypochondria ardor aliquis ſentiatur. *Abſceſſus.* Externarum partium tumores ex humorum defluxu à partibus nobilibus ad ignobiliores, ut ab hepate in inguina, aut crura qui ſæpe ſuppurant.

XXXII. *Laboraverit.* Non quibus laboraverit pars aliqua cum convaleſcunt, ſed cum convaleſcunt, fiunt in ea parte abſceſſus, *aph.* 31. qua laboraverunt per morbos. *Valleſius.*

XXXIII. Sed & ſi ante morbum aliqua parte *doluerint*, hic morbus firmatur.

XXXIV. Si à febre habito, tumore non exiſtente in faucibus ſtrangulatio repente ſupervenerit, lethale.

XXXV. Si à febre detento collum pervertitur, & vix poteſt devorare, ſine ullo tumore, lethale eſt.

XXXVI. Sudores febricitanti ſi incœperint, boni, & tertio die, & quinto, & ſeptimo, & nono, & undecimo, & quartodecimo, & ſeptimodecimo, & vigeſimo, & vigeſimo ſeptimo, & trigeſimo quarto; hi enim ſudores judicant morbos. Qui vero non ita fiunt, laborem ſignificant, *aut* morbi longitudinem, *aut* recidivam.

XXXVII.

XXXIII. *Firmatur.* Id eſt, excitatur abſceſſus, niſi tamen multa craſſa urina effluxerit; aut ſanguinis profluvium è naribus, vel quavis alia parte, aut multus ſudor, aut dejectio ſequatur. *Jacotius in coac.*

XXXIV. *A febre habito.* Acute febricitanti. *Faucibus.* Id eſt, in præjacente ſpatio inter œſophagum, & aſperam arteriam, quod aperto ore, & depreſſa lingua apparet. *Strangulatio.* Sic, ut ſpiritus difficillime trahatur, idque potius ob muſculorum laringis convulſionem, quam ob eorundem inflammationem. In coac. legitur: *in præcipitibus morbis ſtrangulatio ſine faucium tumore perniciem minatur.*

XXXV. *Si à febre.* Multo rarior caſus eſt, ubi collum per acutas febres convulſis muſculis, aut inflammato œſophago, ante, aut retro, aut in latus diſtorquetur alterutrum. *Non ſemel ipſe vidi acutis in febribus admodum impeditam difficilemque deglutitionem, ſine ſpirandi difficultate, ſine faucium, collive tumore aut rubore, brevi mortem intuliſſe. Idque muſculorum œſophagi convulſioni adſcribebam. In aliis enim horum vox clangoſa præerat, in aliis maxillæ quodammodo conſertæ, in aliis manuum, artuumve inferiorum ſaltus, tremoreſque.*

XXXVI. *Tertio die.* Hic nominat dies intermedios, indices, & proprie criticos, *aph.* 24. II. Quartum ſilet diem, qui primus eſt indicum, ſive contemplabilium, quia acuti, & perquam acuti per dies impares fere moventur, 3. 5. 7. 9. &c.

Judicant. Solvunt. *Laborem.* Hic loci **poonon*, * expoſuerim,

XXXVII. Frigidi sudores cum acuta quidem febre mortem; cum mitiori autem longitudinem morbi significat.

XXXVIII. Qua parte corporis sudor est, ibi significat morbum.

XXXIX. Et qua parte corporis calor, aut frigus, ibi morbus.

XL. Et ubi in toto corpore mutationes *accidunt*, *ut* si corpus refrigeretur, & rursus calefiat, vel color alter ex altero fiat, longitudinem morbi significat.

XLI.

---

rim, *vitæ discrimen*. *Aut*. Sic quoque disjunctive * *chai*, * non copulative &, mihi videtur hoc loco legendum, & sequenti.

XXXVII. *Frigidi suderes*. Sive toto corpore fiant, sive tantum parte, mali sunt. Pessimi, qui caput dumtaxat, aut faciem, aut collum, aut pectus occupant, tenues, modo ne sudorum frigiditas à loco, aut ab aere proficiscatur frigidis, *Cardan*. *Mortem*. Si acuta febris plurimum urgeat, si frigidi sudores perseverent, & si hos ,, aliquod ex perniciosis, letha- ,, libusque signis consequatur " *Alpinus*, *de* præs. *Cum mitiori autem*. Adde, & *validis viribus*. Nam si debiles sint, etiam mortem significare valent. *Valles*. Frigidi sudores febrium intermittentium, licet maximarum, vix hodie timentur post detectum corticem Peruvianum, una cum febribus sudores ipsos pellentem.

XXXVIII. *Qua parte corporis*. Ejus intellige, qui febre tenetur, *ex Gorter*. *Ibi significat morbum*. Id est, intus in corpore ut plurimum indicat vitium subesse: puta obstrictionem, tumorem, inflammationem, erysipelas, abscessum, syderationem, & similia. Erit ne igitur semper malus partis sudor? Minime, scribente Ballon. *in consil.* sed cave ne, te mador fallat, opinionem faciens veri sudoris.

XXXIX. *Calor*. Ut si dexterum hypochondrium sinistro fuerit calidius: atque stabilia hæc si fuerint, neque à caussa aliqua manifesta producta.

XL. *Mutationes*. Hæ fere in singulas horas fiunt, & mortem in acutis febribus, infirmisque viribus portendunt. *Color*. Præcipue oris: hinc rubores fugaces genarum, qui neque propter

XLI. Sudor multus ex ſomno factus abſque cauſa manifeſta, corpus uti pluri cibo, ſignificat: ſi vero cibum non accipienti hoc accidat, ſcire oportet quod evacuatione indiget.

XLII. Sudor multus calidus, vel frigidus, *ſemper* fluens, frigidus *majorem*, calidus *minorem* ſignificat morbum.

XLIII. Febres quæcumque, non intermittentes, tertia die fortiores fiunt, magis periculoſæ. Quocumque autem modo intermiſerint, periculum abeſſe ſignificatur.

XLIV.

---

ter odores, ut in hyſtericis mulieribus, neque ob animi motus, fiant.

XLI. *Ex ſomno.* Capto ſomno ſudor multus, & continenter ortus, ſine externa cauſſa. *Non accipienti.* Intelligi poteſt de non aſſumenti cibum, ſed rectius de faſtidienti.

XLII. *Semper fluens.* Toto corpore, vel parte, ſine levamine, ſine dierum delectu, ſeu morbi fluat initio, ſeu ejuſdem incremento, aut vigore. *Frigidus majorem.* A multo ſudore calido, brevior morbus eſſe ſolet, minuſque periculoſus: contra à multo ſudore frigido morbus longior, & magis periculoſus. *Holler.*

XLIII. *Febres quæcumque non intermittentes.* Per hæc verba febres intelligit continuas, ardenteſque, *Philoth.* quæ tertio quoque febris die ingraveſcunt. *Magis periculoſæ.* Periculoſiores ſunt iis, quæ continuæ, ardenteſque cum ſint, per tertium tamen quemque diem non exacerbantur. *Intermiſerint.* Si hæ febres in intermittentes mutentur quoquo modo, id eſt, in eas, quæ aut ſingulis diebus, aut alternis, aut quarto quoque die deſinunt ex toto, antequam revertantur, ſive febris vacuitas ſit plurium, vel pauciorum horarum, tum, niſi ſemper, plerumque tamen periculo vacant. Quamquam autem febres quæcumque, quæ intermittentes nominantur, fere periculo careant, ſenes tamen, & incurabilibus morbis implicitos juvenes, longiſque exſtenuatos, interdum occidunt; quin & fortes rapiunt, ſi fuerint pernicioſæ. Fere vero ſub harum æſtu tenues & imbecilli ſunt pulſus, nec æger extrinſecus recaleſcit, ſed decolor & facie triſtis, ſudoreque frigido perfuſus

præ-

XLIV. Quibus febres longæ, is tubercula, vel labores in articulis fiunt.

XLV. Quibus tubercula, vel in articulis labores fiunt, hi pluribus utuntur cibis.

XLVI. Si rigor incidat, febre non deficiente, ægro jam debili, lethale est.

G XLVII.

---

præcordiorum anxietate, doloreve torquetur membra continenter jactans, positumque mutans corporis. Sed & quæ soporem stuporemque inducunt febres sunt quam maxime pertimescendæ, quippequæ nisi extemplo china china occurratur, hominem tertio, quartove accessionis impetu apoplexia tollere consueverunt. Mitto quæ in continuam, acutamque transeunt, potissimum autumnales, quæque compositæ facile desinunt in hecticam, phthisim, scirrhum, œdemata, hydropem, atque alia id genus. De intermittentium periculo, *vid.* 1. *aph. lib. I. euac.* & 4. *lib. IV. comm. Holler.*

XLIV. *Longæ.* Febres præsertim acutæ, quæ ultra 20. aut 40. dies solent protrahi. * *Phymata.* * *Tubercula.* Hic loci tumores videntur indicari, orti ex decubitu in articulos humoris, qui morbum faciebat. *Labores.* Id est, dolores, gravitates, molestiæ, vel quælibet alia noxa. *Fiunt.* Nisi humoris ad articulos decubitum urinæ impediant crassæ, multæ, albæ, aut sanguinis profluvium è naribus, *aph.* 74. IV. aut soluta alvus, aut sudor.

XLV. *Hi pluribus.* Si, febre perfecte soluta, aut extenuata jam optime, elapsoque tempore quo fieri solent abscessus, *aph.* 31. IV. multo plus, quam oportet, quis edat, huic abcessus, vel labores fiunt.

XLVI. *Rigor.* Est vehemens frigus cum quodam corporis concussu, à quo sæpe tertianæ, quartanæ febres solent incipere, ac reverti. Si igitur in febre continua sæpius rigor incidat, nec febrim solvat; & vires morbi diuturnitate, aut vehementia, aut utraque exhaustæ fractæquæ sint, brevi post æger moritur. An in ipso rigore, vel post morietur? Verendum est, ne in rigore deficiat, scribit *Hollerius.* Quoties, ut occidat, debet rigor incidere? Id quoque incertum est. *Ægrorum ipse trium memini, qui febre ultra quadragesimam diem protracta, aliisque una morbis extenuati & confecti è vita discesserunt, dum*

fe-

XLVII. Excreationes in febribus non intermittentibus lividæ, cruentæ, fœtidæ, & biliosæ, omnes malæ: & si bene exeunt, bonæ. *Sed eadem quoque est eorum, quæ per alvum, & urinas excernuntur, ratio. Si quid vero, quod non juvet*, per hæc loca excernatur, malum.

XLVIII. In febribus non intermittentibus, si *exterioribus frigidis, interiores partes urantur, & sitim habeat*, lethale est.

XLIX. In febre non intermittente, si labrum, vel oculus, vel nasus, vel supercilium pervertatur, vel non videat, vel non audiat, jam debili existente corpore, quidquid horum evenerit, mors proxima est.

L.

---

febris sine rigore remittebatur.. Tribus quatuorve ante mortem diebus his eos occupabat rigor, dum febris incrudescebat, sed tantummodo semel die. In declinatione vero nonnihil sudabant rigoris die.

XLVII. *Excretiones.* Sputa sunt, quæ tussi, aut quoquo alio nisu expectorantur acutis in febribus, maximeque in pleuritide, & peripneumonia. Hæc si livida fuerint, usto *caffe* similia, aut ex toto sanguinea, id est, nullo humore flavo aut pituitoso perfusa, itemque fætida, aut intense flava, mala sunt. His adde viscida, spumosa, rotunda, alba seu cruda, viridia, nigra. *Si bene exereunt.* Id est, si facile, celeriter, & levi tussi exeant, doloremque, & febrim, & spirandi difficultatem minuant.

XLVIII. *Non intermittentibus.* Id est, continuis, ardentibusque. *Lethale.* Præsertim si eo in casu adsit linguæ siccitas, scabrities, jactatio corporis, hypochondrii tensio.

XLIX. *Non intermittente.* Intellige continuam, acutamque. *Pervertatur.* Id est, distorqueatur. Si partium distorsiones conjungantur cum surditate, aut cæcitate stabili, aut summa virium jactura, aut sudore, & respiratione frigidis, mors imminet. *Non videat.* In acutis morbis, integrisque sensibus sæpe prius visum prope mortem observavi, quam auditum periisse. *Jam debili.* Nam firmis viribus, signisque aliis salutaribus concurrentibus, & prægressis concoctionum indici in uri-

L. Ubi in febre non intermittente difficultas ſpirandi, & delirium acciderit, lethale.

LI. In febribus abſceſſus, qui ad primas judicationes non *ſolvuntur*, longitudinem morbi ſignificant.

LII. Quicumque in febribus, vel in aliis morbis ſponte illacrimant, nihil abſurdum; qui vero non ſponte, abſurdius.

LIII. Quibus circa dentes in febribus quidam lentores naſcuntur, his fortes fiunt febres.

LIV.

---

urinis alvique excrementis, poſſunt eſſe accidentia criticæ perturbationis, *aph.* 13. I. uti os diſtortum Metoni, *epid.* Sic labrum contractum alvi bilioſæ eruptionem ſignificat, *coac.* Sic oculorum diſtortio, aut cæcitas febrim ardentem ſolvit. *Judicat.*

L. *Non intermittente.* Scilicet acuta. Excipe tamen febrem ex pleuritide, aut peripneumonia ortam, in qua difficultas eſt reſpirandi ob pleuræ, pulmonumve inflammationem, cui tamen ſuperveniens delirium, niſi malum non dicitur, *aph.* 12. VII. *Difficultas ſpirandi.* Sive frequens, & exigua, ſive magna & rara, ſive ſublimis, ubi thorax attollitur multum & ſcapulæ, ſive ex abdomine coacta, in qua venter admodum elevatur in hauriendo aere. *Lethale.* Dummodo delirium, & ſpirandi difficultas cum acuta febre perſeveraverint.

LI. *Abſceſſus v. aph.* 31. Si abſceſſus non ſolvuntur primis evacuationibus, quæ fiunt diebus primis criticis, ut 7. 14. vel rectius, ſi abſceſſus non ſolvunt febrem die 27. 34. 40. morbum fore longum prædicito.

LII. *Sponte.* Uti quum prædolore, tuſsi, riſu, mæſtitia, cogitatione, aliove animi motu fluunt lacrimæ. *Nihil abſurdum.* Nihil eſt mali. *Abſurdius.* Malum eſt, modo ne oculus ægrotet ipſe. Sine voluntate lacrimare, mali morbi teſtimonium eſt. *Celſus.* Involuntariæ lacrimæ in acutis, ardentibuſque febribus, ſi ſine ſignis lethalibus apparuerint, profluvium ſanguinis de naribus; cum lethalibus ſignis, mortem ſignificant. I. *epid.*

LIII. *In febribus.* Potiſsimum continuis. *Lentores.* Id eſt, viſcidi, glutinoſique humores, qui dentibus aſsidue inhæreant. *Fortes.* Vehementioris, acerbioris, longioriſve febris indicia ſunt lentores hujuſmodi, ſi nullis concoctionis ſignis exiſten-

LIV. Quibus plurimum ſiccæ tuſſes leviter irritantes in febribus ardentibus fiunt, non multum ſiti infeſtantur.

LV. Ex *bubonibus* febres omnes malæ, præter *ephemeras.*

LVI. Febricitanti ſudor ſuperveniens, febre non deficiente, malum: prorogatur enim morbus, & multam ſignificat humiditatem.

LVII.

ſtentibus, nullaque ſpe intermiſsionis, dentes continenter obſident. ,, Periculoſiſsimum quoque eſt, *Holler.* ſi dentium in- ,, tervalla nigreſcere videantur. Significatur enim magna adu- ,, ſtio materiæ, & plerumque mors."

LIV. *Plurimum.* Ex longioribus intervallis exponit *Holler.* ut intelligantur ſiccæ tuſſes *raro*, & leviter irritantes, in quibus nihil expuitur, aut quid tenue *vid. Martian.* 6. *epid.*

LV. *Bubonibus.* Tumores ſunt inflammatorii glandularum inguinalium, tum etiam axillarium, & jugularium. Aliquando autem una bubones erumpunt cum febre, aliquando non niſi poſt 3. 4. aut 5. febris diem. ,, Ac ubi cum bubone, vel ,, ex bubone febris naſcitur putrida, maligna eſt, ſive ſit pe- ,, ſtilens, ſive non. Verum in febrium criſibus plerumque naſ- ,, citur bubo ſine periculo. Sic & in virginibus inſtante tempo- ,, re purgationis menſtruæ. Sed terreri non decet, quando cum ,, hujuſmodi bubonibus non ſunt vomitiones, deliria, urinæ ,, pravæ, languidus pulſus, carbunculus, & cætera ſympto- ,, mata febris peſtilentis. Alias ſi hæc adſint, peſtilens eſt bu- ,, bo, & periculoſus" *Holler.* *Ephemeras.* Febres 24. horarum: interdum ad duos treſve dies extenduntur, ſine anfractibus tamen, *notante Cardano*, & reciprocationibus.

LVI. *Superveniens.* Non ſemel, aut iterum, ſed ſi ſæpius erumpat, nec ſubinde febrem tollat, aut imminuat. *Malum.* Nam vel mortem, vel longitudinem morbi ſignificant: illam quidem, ſi in acuta febre poſt vehementem ſudorum criſim ſuperveniant ſigna prava, qualia ſunt delirium, convulſio, perfrigeratio totius corporis, & ſimilia; hanc, quoties cum mediocri naturæ certamine, ſæpius ſudor recurrit, manente febre, ſine graviorum ſignorum acceſsione. *Jacot. in coac.*

LVII. Qui à *distentione*, aut *rigore* nervorum tenetur, febre superveniente liberatur.

LVIII. A febre ardente *detento*, rigore superveniente, solutio.

LIX.

LVII. *Distensione.* Qua modo totum corpus, modo pars sine voluntatis arbitrio trahitur aut contenditur, aut concutitur. *Rigore.* In hoc affectu recta cervix, aut totum corpus riget, quoniam æqualiter partes ante & retro tenduntur. *Superveniente v. aph.* 26. II. *Liberatur.* „Convulsionis remedium est „acuta febris superveniens, quæ prius non fuit; aut, si qui-„dem prius extitit, jam invalescens" *coac. lib.* 4. n. 33. Duo tamen notanda sunt: primum eam febri convulsionem solutum iri, quam crudi humores viscidique gignunt; alterum, leviorem febrim nihil conferre posse iisdem humoribus attenuandis discutiendisque; majorem vero, quam vires sustineant, esse periculosam, *Holler. coac.* Febrim laudat *Jacotius ibid.* quæ cum rigore accedit. Rigorem caloremque quartanæ Alpinus desiderat.

LVIII. *Ardente.* Hunc mihi casum rarissime contigit vidisse. Quod autem Hipp. soli causo, seu ardenti tribuit febri, plures ad continuam acutamque etiam febrem extendunt. Ardentis porro febris signa sunt sitis clamosa, ingens æstus, anxietas, seu jactatio corporis, & spirandi difficultas. Alii addunt linguæ siccitatem atque scabritiem, calorem ad tactum urentem, durum frequentemque pulsum, capitis, cervicis, atque lumborum dolorem. *Rigore superveniente.* Si rigor, *aph.* 29. acutæ ardentive febri superveniat die critico post concoctionis signa, & vigentibus viribus, rigoremque calor excipiat, huncque sequatur multus calidus & universalis sudor, aut copiosa dejectio, aut vomitus, aut sanguinis fluxus è naribus, febrim tollere, aut sic minuere consuevit, ut brevi post evanescat. *Solutio.* Nisi vires sint prælanguidæ, *aphor.* 46. nisi nulla, aut prava evacuatio consequatur, uti frigidus, aut superne tantum fluens sudor, aut stillæ sanguinis de naribus, aut sinceræ dejectiones, vomitusque, aut urinæ perspicuæ, nisi rigor cum signis malis appareat, cujusmodi sunt oculorum perversio, supor, vigiliæ, convulsio, corporis persrigeratio, exsolutio cum dolore capitis, oblivio, delirium. Mali quoque con-

LIX. Tertiana exquisita septenis circuitibus, quod longissimum est, judicatur.

LX. Quibus in febribus aures obsurduerunt, sanguis ex naribus fluens, aut alvus turbata solvit morbum.

LXI. Febricitantem nisi diebus imparibus febris reliquerit, solet recidivare.

LXII.

---

continui ac frequentes sunt rigores febrim, febrisque accidentia non solventes, aut mitigantes; nec si periodici fuerint chinachinæ cedentes, quippe qui aut interni visceris inflammationem, aut solidorum dejectum statum arguunt.

LIX. *Exquisita.* Tertianarum aliæ sunt exquisitæ, aliæ nothæ, aliæ productæ: Exquisitæ febres sunt horarum 12. Nothæ 18. Productæ 24. aut 28. Exquisitæ porro æstate gignuntur in temperamentis regioneque calidis. Accedunt tertio quoque die cum rigore, mox fere vomitum vehementer movent aut alvum, inde sitim ingentemque æstum atque anxietatem; demum sudore finiuntur copioso, interdum etiam dejectione cum urinis plerumque crocei coloris. *Septenis circuitibus.* Id est, septem periodis, quorum singuli 12. horarum cum sint, tertio quoque die revertentes, horum septem dies comprehendunt quatuordecim. *Judicatur.* Id est, finitur ex tot. Definit igitur febris hujusmodi quinque, *de carnibus*, septem, aut ad summum, *coac.* novem circuitibus, sibi si relinquatur febris, *Gorter.* nec ab ægro, *Mercurial.* nec à medico, nec ab adstantibus error committatur ullus: exquisitæque naturam febris servet. *Idem.* „Nam tertiana anticipans prona est in conti„nuam, postponens in quartanam, vel lentam. Brevis ter„tianæ signum sunt pustulæ, ulcuscula circa labia, nares, si„mul lotium cum ardore redditum, post 3. 4. paroxismum." *Apud Kleinium.*

LX. *Sanguis.* Dummodo multus profluat, & vires ferant, atque æger dormiat; secus vel delirium, vel convulsio sequitur.

Turbata. Fusa, soluta; in qua eadem observanda, quę *aph.*28. dicta sunt. Ceterum solvit etiam dysenteria accedens, aut genuum, *de judicat.* aliarumque ignobilium partium dolor ortus. *Alpin. de præsag.*

LXI. *Febricitantem.* Febre ardente, ac biliosa, quæ diebus imparibns moveri, & finiri solet; ut die 5. 7. 9. 11. & 14. quæ

14.

LXII. Quibus in febribus morbus regius ante diem ſeptimum accidit, malum.

LXIII. Quibus in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres ſolvuntur.

LXIV.

---

14. dies, utut par ſit, rationem tamen habet ſeptenarii. *Recidivare.* Adde: *ut plurimum.*

LXII. *In febribus.* Continuis, acutiſque. *Morbus reg.* Icteritia etiam dicitur, qua bilis in corpus univerſum effunditur, cutis flaveſcit, cum dejectionibus cinereis, uriniſque croceis. Hic agitur de ea, quam non hepatis obſtructio movet, nec inflammatio, nec tumor, ſcirrhuſve, ſed bilis copia gignit atque impetus, inordinatique ſolidorum motus. *Malum.* Plerumque *Holler.* Sæpius quoque, *Idem in coac.* lethale, aut unde vix ægri convaleſcunt. Et ratio eſt, quia perraro materia inutilis ante 7. coquitur diem. Quidquid autem ſine coctionis ſignis apparet ſive evacuatio ſit, ſive abſceſſus, ſive icterus, ſalutare eſſe nequit. Quia autem evadunt, orta ante 7. icteritia, aut evadunt cocta materia quæ in morbis peracutis ante 7. coqui poteſt, aut non niſi ægerrime evadunt, ut ex *Epid. hiſt.* manifeſtum eſt; nec ſine aliqua evacuatione, aut ſanguinis de naribus curſu viribus integris ſubſequente. Neque ſemper eſt utilis icterus poſt 7. niſi ſi præceſſerint coctionis ſigna in excrementis, niſi validus ſit æger, & niſi crebrior vomitus aut dejectio ſequatur, aut urinæ multæ fluant, aut ſanguis prorumpat è naribus, aut ex hæmorrhoidibus, molli interim & ſine dolore ſubſtante hypochondrio dextero; quibus ſubinde ſolvatur febris, aut admodum remittatur, leviuſque æger habeat.

LXIII. *Quibus.* „ Quibuſcumque in febribus intermittentibus, quotidianis, tertianis, quartanis rigores, *aph.* 29. „ aut horrores, aut frigora (rigoris enim nomine hæc tria hic „ intelliguntur) incidunt quotidie, febres quotidie diſcutiunt, „ habentque ſui paroxiſmi vacuitatem“ *Liebaut.* *Solvuntur.* Excepta hęmitritea febre, quę ex quotidiana continua, & tertiana intermittente componitur: „ quando quidem, *Holler.* ea „ habet quidem diebus alternis horrores, aut rigores, ſed non „ ſolvitur, neque pervenit ad infebricitationem.“ *Novi præteritis annis febres quaſdam, quæ licet ſingulis diebus ſtatiſque cum rigore horis accederent & remitterent, tamen non ſolve-*

LXIV. Quibus in febribus morbus regius septimo, vel nono, vel undecimo, vel quartodecimo supervenerit, bonum, nisi dextrum *hypochondrium* obduruerit. Si vero non, non bonum.

LXV. In febribus circa ventriculum & fortis æstus, & cordis morsus, vel dolor, malum.

LXVI.

---

bantur. Urinæ fere tenues sanisque similes. Accidentia febrium non decrescebant, sicut febres, quamquam & ipsa mitigarentur. Ægri paullo post rigorem insudabant, sudorque trahebatur usque ad rigorem novæ periodi. Hinc alacriores neque per id temporis deprehendebantur. China China non modo quidquam non prodesse, sed febres exasperasse videbatur. Donec aliæ biliosa alvo, erumpentibusque in cuti peticulis tollebantur. Aliæ in lethalem seu capitis, seu pectoris, seu viscerum imi ventris inflammationem desinebant.

LXIV. *Morbus regius. Vid. aph. 62. Bonum.* Si viribus integris sequatur insignis evacuatio, quę febrem minuat. *Nisi dexterum.* Id est, bonum plerumque est, dummodo dexterum hypochondrium, quę hepatis regio est, molle, sine tensione, & sine dolore sit. *Si vero non.* Id est, si morbus regius non apparuerit ullo horum criticorum dierum, aut apparuerit cum duritie, tensione, doloreque dexteri hypochondrii, bonum non erit, seu ambigua res erit, ut *in coacis* scribitur. Nam „ si inflammatio est in jecinore quamvis in decretoriis, „ *seu criticis* diebus superveniat morbus regius, malum est, „ quoniam jecur est affectum " *Philotheus.*

LXV. *In febribus.* Acutis videlicet: de his enim fere semper *Hipp.* intelligit, *Holler. Cordis.* Rectius, *oris ventriculi.* Vellicatio igitur & lancinatio quę hoc in loco persistat, quęque nec vomitu, nec alvo cita tollatur, cum ęstu, ardoreque incidens, periculosa res est. At longe periculosior, si anxium reddit ęgrum; id tum accidit cum „ in varias figuras decubi- „ tus *is* transformatur, nec ullo consistit loco, sed varie se „ jactat, movet, rapit, modo se se attollens, modo se se de- „ turbans, modo in latus alterum, modo in ventrem & dor- „ sum se se provolvens, nec ullum locum, vel ullam figuram, „ ullam formam decubitus nanciscens, ubi acquiescat." *Idem in coac.* Quod si una quoque partes extremę frigescant, cum exili celerique pulsu, & respiratione difficili, nihil amplius spei superest.

LXVI. In acutis febribus convulſiones, & circa viſcera dolores fortes, malum.

LXVII. In febribus *per ſomnum* timores, vel convulſiones, malum.

LXVIII. In febribus ſpiritus offendens malum; convulſionem enim ſignificat.

LXVI. *Convulſiones.* Vid. *aph.* 57. *hujus ſect.* & 26. II. *Circa viſcera Holler.* intelligit omnia interanea, ut pulmonem, cor, ventriculum, inteſtina, lienem, hepar. *Malum.* Malum quidem eſt, acute febrientem convulſionibus corripi, pręſertim protracto morbo (nam ineuntem interdum ſolvunt, *coac.* 5.) ſed longe peſsimum, ſi febri ardente, *aph.* 58. torreatur, *Galen.* Mortem vero haud hęſitanter prędicito, ſi convulſiones in acutis febribus oriantur poſt ſudores, vomitus, dejectiones, hęmorrhegiaſque morbum non levantes; itemque ſi plures eis alię malę notę pręcedant, aut comitentur, aut ſubſequantur, cujuſmodi ſunt viſcerum dolores ingentes, aſsiduæ vigiliæ, deliria, anxietates, extremorum perfrigerationes, frigidi ſudores, ſpirandi difficultates, pulſuum depravationes, vociſque, & ſimilia. Quæ vero phrenitidi ſuccedunt convulſiones, quæque tremorem in acuta febre ſubſequuntur, & quæ fractis diſſipatiſque viribus excitantur, mortem præ foribus eſſe prænunciant ſic, ut æger tertium, quartum, aut quintum diem evadere nequeat. Sic de doloribus circa viſcera immanibus eſt judicandum, ſi cum ardente febre ſumma virium debilitas aliaque prava ſigna conjungantur.

LXVII. *Timores.* Repentinæ cum timore expergiſcentiæ, ſi ſæpius in acutis accidunt, plerumque in delirium deſinunt, aut phrenitidem. *Malum.* Quin imo lethale, quemadmodum *aph.* 1. III. eſt enim ſomnus laborem faciens, qui, ſi præter conſuetudinem in acutis febribus perſeveret, fere necat.

LXVIII. *Spiritus offendens.* Reſpiratio interciſa, interrupta, duplicata, qualis gementium puerorum. *Malum.* Pernicioſa res eſt hujuſmodi reſpiratio in acutis febribus, lethalis vero, ſi cum virium languore incidit, *Alpinus.* Si reſpiratio „ inquit *Holler.* ceſpitat, ut ita dicam, & offenſat: ſi item „ pulſus, malum eſt, & admodum lethale, quia convulſionem „ indicat: " *qua de vid. aph. 66.*

LXIX. Quibus urinæ ſunt craſſæ, grumoſæ, paucæ, non ſine febre, ſi *ab his tenues*, & *copioſa reddantur*, juvant; præcipue vero tales veniunt, quibus ab initio, vel brevi *ſedimentum* ineſt.

LXX. Quibus urinæ perturbatæ, quales ſunt jumentorum, his dolor capitis vel adeſt, vel aderit.

LXXI. Quibus ſeptima *die futura criſis eſt*; his nubeculam habet quarta die urina *ſubrubram*, & alia ex ratione.

LXXII.

LXIX. *Non ſine febre*. Id eſt, cum lenta febre. *Tenues*. Id eſt, mediocriter craſſæ. *Ab initio, vel brevi*. Scilicet 4. die, aut non ita multo poſt, ut ſeptima.

LXX. *Quibus*. Adde, per febres, ex *Holler. aliiſque* urinæ redduntur, ſeu minguntur perturbatæ, id eſt, craſſæ, confuſæ, turbidæ, quales jumenta reddunt ſic, ut repoſitæ non ſubſideant, neque clareſcant. *His dolor capitis*. Non eſt intelligendus Auctor quod ſolum capitis dolorem præſentem futurumve ſignificent; quandoquidem & delirium, & alia ſolent ſignificare, ſed quod hunc fere ſemper prænuncient: quamquam pro, * *cephalaria*, * poſſumus etiam intelligere quemlibet capitis laborem. *v. Mercurial.* Rurſum ad veritatem *aph.* neceſſe eſt, ut turbidæ aliquot diebus perſeverent, neque ſint criticæ, minimeque ante ipſas coctionis ſina in iis apparuerint, *Idem.* vitiumque renum abſit, aut veſicæ. Nec illud ignorandum, hujuſmodi urinas in vehementi febre infirmiſque viribus perſeverantes fere convulſionem & mortem accerſere; viribus vero validis, mitiorique febre, morbum trahere vel uſque ad diem quadrageſimum. *Noviſsime vidi hujuſmodi urinas à muliere redditas utero gerente & febre non magna laborante. Dolor capitis acerbiſsimus ei erat. Saneſcens viſum fere amiſit. Diu morbo conflictabatur, & fœtum quoque eliſit ægrotans.*

LXXI. *Criſis*. Solutio morbi hoc loco intelligenda ex *coacis* eſt. *Nubeculam*. Contentum illud, quod in ſuprema parte urinæ conſpicitur, nubeculæ ſimile, interdum in media, interdum quoque in infirma. *v. preſag. lib.* 2. *Et alia*. Id eſt, ſolvetur 7. morbus, ſi coctionis ſigna in urina perſpecta die quarta, ſalutaris ſequatur evacuatio quinta die, aut ſeptima iis in morbis, qui celeriter moventur.

C

LXXII. Quibus urinæ albæ, & perſpicuæ, malæ, preſertim ſi in *phreniticis* appareant.

LXXIII. Quibus *hypocondria*, elevata murmurant, lumborum dolore ſuperveniente, his alvi humectantur, niſi flatus erumpant, aut urinæ multitudo proveniat; hæc vero in febribus *accidunt*.

LXXIV. Quibus ſperatur abſceſſum futurum ad articulos, liberat ab abſceſſu urina multa, craſſa & alba, facta, qualis in laborioſis febribus quarto die quibuſdam incipit fieri. Si vero etiam ex naribus fluxerit ſanguis, brevi admodum ſolutio fit.

LXXV.

LXXII. *Quibus.* Adde: acute febrientibus. *Urinæ albæ.* Id eſt, tenues, aquoſæ, pellucidæ. *Malæ.* Ubi tales, morbo increſcente, redduntur, cum antea rubræ craſsioreſque fluxerint, periculum eſt, ne capitis ſequatur dolor, aut ſurditas, aut delirium, aut convulſio, niſi inde hæmorrhagia superveniat critica, vel alvi fluxus, vel dyſenteria, vel abſceſſus. Neminem ex phreniticis ſervatum cum urinis hujuſmodi obſervavit *Galenus*: neque exitiales minus ſunt delirantibus per acutas febres, ſi cum virium proſtratione excernantur; quemadmodum viribus firmis & robuſtis exiſtentibus ſola morbi longitudo ſignificatur, *Mercurial.* Quin & in morbis longis, ubi eſt cruditas, & obſtructio gravis, ſi eædem ipſæ perſeverent, & vires diſſolvantur, mors expectanda, *Holler.*

LXXIII. *Hypocondria. v. aph.* 40. VI. *Elevata.* Ob diſtenta inteſtina flatu, aut etiam fæcibus. *Humectantur.* Id eſt, alvi fluor ſequitur.

LXXIV. *Quibus.* Si putas, materiam incumbere poſſe in articulos, ibique abſceſſum, *aph.* 31. creare, quod in quibuſdam continuis febribus ex ſuccis crudis craſsiſque ortis, corporis laſsitudinem, articulorumque dolores inferentibus accidere ſolet; non expectabis abſceſſum, ſi repente æger reddit craſſas multas albaſque urinas, aut alvus ei fluat copioſius, aut profuſio ſanguinis de naribus fiat. *Quarto die.* Intellige & reliquos indices, criticoſque, ut 7. 11. 14. 17. 20. Sed *Hipp.* tantummodo 4. nominat, quod laborioſis his in febribus, in quibus tanta laſsitudo eſt corporis, ut moveri corpus ſine dolore nequeat, ſæpe ſolutio ſolet accelerari, *Hollerius. Apud*

LXXV. Si ſanguinem, & pus mingat, renum, aut veſicæ exulcerationem ſignificat.

LXXVI. Quibus in urina craſſa exiſtente, carunculæ parvæ, ac veluti capilli una exeunt, his à renibus excernitur.

LXXVII. Quibus in urina craſſa, furfurea quædam ſimul exeunt, his veſica ſcabie laborat.

LXXVIII. Quicumque ſponte ſanguinem mingunt, his *in* renibus venulam ruptam ſignificatur.

LXXIX.

---

nos perraro humores articulos cum dolore occupantes, eoſque inflantes, ſuppurant; ſæpe vero dolores, ſuppurationeſque in ſpatiis articulos interjacentibus fiunt. Et ſi dolorem, v. g. lumborum, oſsis ſacri, coxarum, crurumque non levant ſudores, toto corpore ubertim fluentes, ſuppurationis indicia eſſe, plus ſemel didici, iis in partibus, quæ dolore infeſtantur.

LXXV. *Et.* Scilicet copulative exponi * ê, * debet; ſecus falſa prorſus eſſet *Hipp.* ſententia: nam plures ſanguinem mejunt ſine ulcere renum, aut veſicæ; quidam interdum & pus ſine vitio harum partium.

LXXVI. *Quibus.* ,, Si urina craſſa" inquit Celſus ,, carun-,, culas quaſdam exiguas, aut quaſi capillos habet, utique in ,, renibus vitium eſt." Nimirum tales carunculæ, capillis ſimiles è renibus excernuntur, niſi dolor pubem, inguina, aut interfeminium occupans, beſicam laborare, ſuadeat. Quippe non urinæ qualitas ſedem morbi, ſed dolor indicat, nam ubi dolor, fere & morbus ibi eſt.

LXXVII. *Furfurea.* Inſtar furfuris tritici. *Scabie.* Excoriatione, ac veluti ſcabie, cui fere dolor, pruritus pudendi, ac fœtor accedit.

LXXVIII. *Sponte.* Id eſt, *ſine cauſa manifeſta*, ullove ſigno veſicæ ulcere affectæ; aut repente, & confertim ſanguinem mingunt. *In renibus.* Inſuper è renibus proveniens ſanguis vel ex eo cognoſcitur, præter quam quod ſine dolore renum, veſicæve funditur, ubertim etiam fluit, intimiuſque urinæ commiſtum mingitur, nec fere coit poſtquam ſubſederit: parcior vero puriorque, ſæpe etiam grumoſus mingitur, qui è cervicis fundique veſicæ vaſis fertur, & difficulter emittitur, veſicæque dolores & partium, quæ cum ea conſentiunt, movet. *Vid. aph.* 80.

LXXIX. Quibus in urinis renosa *subsidunt*, his vesica laborat calculo.

LXXX. Si sanguinem *mingat*, & grumos, & stillicidium urinæ *habeat*, & dolor in imum incidat ventrem, & *interfeminium*, circa vesicam *morbus* est.

LXXXI. Si sanguinem, aut pus *mingat*, aut squamulas, & gravis odor adsit, vesicæ exulcerationem significat.

LXXXII. Quibus in urinaria fistula tubercula nascuntur, iis suppuratione facta, & eruptione, solutio.

LXXXIII. Mictio noctu plurima facta parvam significat dejectionem.

APHO-

LXXIX. *Quibus*. Vix unquam veram sententiam hanc deprehendes, nisi * *psamoodea*, * *arenosa*, legas cum Zecchio *lutosum*, sive *argillosum quid*, veluti narium mucus, matulæ fundo tenaciter inhærescens; aut cum Beverovicio * *hyphistatai*, * *subsident*, legas, *sistuntur*, ut sensus sit, eos vesicæ calculo laborare, quibus sabulosa, quæ excerni solent, in urina remanent, ac in vesica sistuntur.

LXXX. *In imum*. Ad pectinem, quin & in ipso pectine. *Circa*. Id est, vesicæ cervix, aut vesica ipsa graviter afficitur.

LXXXI. *Significat*. Adde ex *Celso*: *idque ipsum*, nimirum sanguis, pus, squamulæ, *cum difficultate redditur*, & *circa pubem interiores partes dolent*.

LXXXII. *Urinaria fistula*. Fistula, sive meatus urinarius, canalis is dicitur, qui à vesicæ ortus cervice ad penis finem pertingit, urinæque reddendæ inservit. *Tubercula*. Tuberculum parvus tumor est, solitus meatum obsidere urinarium, & vesicæ cervicem; ideoque mejendi difficultatem & dolorem parit. Id ipsum si suppuret, emittaturque pus, sanitas redit; sin minus (non enim omnia suppurant) sæpe homo moritur ob interceptam urinam, graviaque accidentia cum tumefactione pubis. *Vid. Holler*.

LXXXIII. *Plurima facta*. Ab eo, qui solitum potum, & cibum assumpserit.

APHORISMORUM HIPPOCRATIS

SECTIO V.

I. CONvulſio ex elleboro lethalis eſt.
II. Convulſio ex vulnere lethalis eſt.

III.

I. *Convulſio. v.* 57. IV. *Elleboro.* Scilicet albo, qui vomitum violentiſsimum ciet. *v. aph.* 13. IV. *Lethalis.* Præſertim ſi convulſio immoderatam purgationem ſequatur: nam circa initia purgationis orta convulſio interdum conquieſcit circa finem, *ex Holler.* Sententiam autem non de ſolo elleboro veram eſſe, ſed de medicamentis quibuſcunque cum prævalide purgantibus, tum venenoſis, ſætumque ejicientibus, plures affirmant.

II. *Vulnere.* Tum etiam luxatione, uſtione, contuſione, fractura, punctura. *Lethalis.* Subaudiendum: *plerumque ex Gal. aliiſque.* Ceterum convulſionum alias aliis eſſe periculoſiores, uſus atque obſervata teſtantur. Eiſdemque evincitur, eas ipſas in aliis corporibus minus, in aliis plus eſſe metuendas. In hyſtericis, inque hypochondriacis hominibus interdum vel leve vulnus, contuſio, ulcuſque dolens convulſiones movet, quas levatus brevi dolor ſolvit, aut exeunte pure intus concluſo, aut tumore læſæ partis, inflammationeque diſcuſsis. Contractiones artuum, concuſsioneſque, quæ in hiſce morbis, gravioribus licet, per ſomnum fiunt, præſertim ineuntem, iis minus habent periculi, quæ in vigilantibus excitantur. Sed his quoque tentatus homo interdum convaleſcit; nullum vero ſervatum, quos viderim, eorum, fuiſſe memini, cui recta & immobilis cervix ſive continenter, ſive viciſsim intenditur, aut caput ſcapulis, aut mentum pectori adnectitur; cui quidem peſtifero convulſionis generi ſæpe conſertæ præcedunt maxillæ, interdum ſtridor dentium, interdum labiorum diſtorſio, interdum tarda aut depravata verborum pronunciatio, interdum læſa deglutitio; ortiſque convulſionibus hujuſcemodi omnis me-

III. Ubi ſanguis plurimus fluxerit, convulſio, aut ſingultus ſuperveniens, malum.

IV. Ex *immodica* purgatione convulſio, aut ſingultus ſuperveniens, malum.

V. Si ebrius quiſpiam repente obmutuerit, convulſus moritur, niſi febre corripiatur, aut ubi ad horam pervenerit, qua ſolvuntur crapulæ, vocem recuperet.

VI.

---

dicina fere eſt ſupervacua, vel ſi læſæ partes ferramentis, aut oleis adurantur, aut nervi, tendineſve ex toto præcidantur, ut Galenus probat, ſcalpello. *Viro ætatis 45. annorum frangebatur tibiæ os, qua tarſi oſsibus jungitur. Vulnus fracturam ſequebatur. Repoſitis oſsibus contra Hipp. monitum crura utraque poſtridie contrahebantur ſæpe, vehementerque, totum corpus concutiebatur. Solutis me ſuadente vinculis, dimotiſque è ſede oſsibus convulſio extemplo deſiit, ſenſimque etiam dolor, homoque claudus, lubens tamen ſuperſtes fuit.*

III. *Ubi ſanguis v. aph. 9.* VII.

IV. *Immodica purgatione.* Id eſt, nimia evacuatione aut medicamentis facta, aut ope naturæ concitata. Ex elleboro ortam cum ſubſequente convulſione lethalem ſcripſit eſſe I. *aph.* ceteras dumtaxat malas hic appellat *Hippocrates. Celſus* vero tam convulſionem medicamentis partam, quam quæ inanem invadit hominem, dumtaxat periculoſam vocat. Inanemque intelligere videtur, eum qui quamplurima ſine medicamentis vomit ac dejicit, qualis is eſt, qui cholera corripitur. Ex profuſiore enim alvo, vomituque ingens ſæpe coxarum, crurumque dolor, torporque prehendit, ſæpe quoque eorundem contractio, nec tamen inde omnes pereunt, ſed plures etiam ad ſanitatem perducuntur; quibus potiſsimum ſuccurritur, demiſſo in aquam calidam corpore.

V. *Si ebrius.* „Rarus eſt apud nos is caſus, nempe derepente obmutuſcere ex ebrietate, & convulſos exanimari. Sed „ſæpe accidit noſtris ut per ebrietatem fiant phreniticis ſimiles „& delirent, donec vinum edormierint.“ *Holler. Quos ipſe vidi, duos vero treſve, non plures vidi, ex ebrietate obmuteſcentes reſoluto jacebant corpore; amiſsiſque ſenſibus apopleticorum inſtar, ſed ſine oris alterotriuſque paralyſi lateris, quæ in his plerumque obſervatur. Liberabantur autem ebrietate diſcuſſa*

mo-

VI. Quicunque *nervorum rigore* corripiuntur, in quatuor diebus pereunt; si vero has effugerint, sani fiunt.

VII. Quibuscunque morbi comitiales fiunt ante pubertatem, *in pubertate*, mutationem accipiunt; quicunque autem vigesimo quinto, *plerumque* commoriuntur.

VIII.

---

modo vomitibus, modo sudoribus, modo siti, urinisque. Convulsus moritur. Non particulari, sed universali convulsione ob affectum cerebrum, *Liebaut. Nisi febre corripiatur.* Quæ sit convulsioni analoga, id est, apta ad discutiendam ebrietatem, & nisi corripiatur, *ex Martiano*, statim ac voce privatur: nam si postea febris supervenit, plerumque moritur. *Ad horam.* Incertum est tempus, quo crapula, sive ebrietas solvitur. *Oribasius* censet, id accidere 7. aut 9. hora. *Galen. ex Hipp.* 2. aut 3. die. Sed tempus variat pro diversitate naturarum, corporumque; & vinorum indole, quantitate, ac viribus, locorumque, in quibus homo degit.

VI. *Nervorum rigore.* In hoc maxillæ velut ligna configuntur, os aperire nequit, oculi illacrimantur, ac pervertuntur, dorsum rigidum est, crura, neque manus similiter adducere potest, facies rubescit, & vehementer dolet, & ante mortem potionem per nares rejicit; 3. aut 5. aut 7. aut 14. die perit; quos si effugerit, convalescit, 3. *de morb. Sani fiunt.* Siqua evacuatio, aut siqua febris superveniat, quæ convulsionem mitiget, bene sperare de salute possumus, protracto ultra quartum diem morbo, *Alpinus*; nihil tamen inde certi pronunciantes nam experientia constat, *Gorterus*, homines tales etiam post septimam diem periisse. *Hoc affectum morbo sine caussa externa senem solum vidi. Isque 9. miserrime periit. Conversa enim erat ei febris in hunc pessimum morbum. Vivens nutriebatur indito alimento per dentis dudum evulsi cavitatem. Nulla profuere remedia; nec vel in calidum oleum totum descendisse quicquam juvit. Vid. aph.* 57. IV.

VII. *Comitiales v. aph.* 45. II. Post annum 25. morbus hic ortus ægre curatur: multoque ægrius is, qui post 40. annum cœpit; adeo ut in ea ætate aliquid in natura spei, vix quicquam in medicina sit. *Celsus. Commoriuntur.* Id est, ad mortem usque comitantur.

VIII. Quicunque *pleuritide* laborantes in quatuordecim diebus non repurgantur, hi ad ſuppurationem vertuntur.

IX. Tabes fiunt maxime ætatibus à decimo octavo uſque ad trigeſimum quintum *annum*.

X. Quicunque ab angina liberantur, his *ſi morbus* ad pulmones vertitur, in ſeptem diebus pereunt; ſi vero has effugerint, ſuppurantur.

XI. Qui tabe moleſtantur, ſi ſputum quod extuſ-

VIII. *Pleuritide v. aph.* 23. III. *Repurgantur.* Si pleuritis intra quatuordecim dies ex toto non tollitur ſeu ſputis, ſeu ſudore, ſeu urinis, ſeu qualibet alia evacuatione, ſed dolor adhuc, & tuſsis, ſitiſque, & calor, & cibi faſtidium, & ſpirandi difficultas, & febris perſiſtit, quantumvis imminuta, expectanda fere eſt ſuppuratio, ſive humoris morbum facientis in pus mutatio, quod plerumque in cavitatem pectoris effunditur, quam occupat dolor. Eſt etiam interdum ubi ceſſat dolor primis diebus, coloremque amittunt ſputa, ſed tuſsis, ſitis, vigiliæ, & febris permanet acuta: hanc delirium ſequitur; demum 11. aut 14. pus excreari multum incipit. Porro inter pleuritides eæ potiſsimum ſuppurant, in quibus aut alba crudaque feruntur ſputa, unaque ſpumoſa, aut viſcida, aut, *Riverio* obſervante, admodum ſanguinolenta.

IX. *Tabes.* Quæ à pulmonum exulceratione excitantur; morbus phthiſis dicitur.

X. *Angina.* Id eſt, latente, cum nec in faucibus, nec in collo tumor eſt, & dolor vexat, & vix ſpiritus trahitur. *v. lib.* 3. *præſag.* *Suppurantur.* Pus iis in pulmone colligitur, aut in ſpatium thoracis effunditur. Id quum accidit, funeſtum appellat *Heurnius*, additaque confirmat hiſtoria. *Ipſe nuper ſenem habui ſeptuagenarium hujuſmodi angina laborantem, ſputaque paullo poſt initium morbi ejicientem putrida cum tuſsi è pulmonibus, qui die* 14. *angina perſeverante ad plures migravit.*

XI. *Qui tabe.* Id eſt, phithiſi, *aph.* 9. Non tanquam mortis ſignum in phthiſicis, ſed proximæ, *ſputi fætorem* & capillorum defluxum proponit *Hippocrates*. At plurium phthiſicorum ſputa nec male olent injecta carbonibus, nec iis capilli, niſi admodum extenuatis ante mortem defluunt. Interdum etiam

ſiunt grave olet injectum carbonibus, & capilli è capite defluunt, lethale.

XII. Quibuſcunque tabe laborantibus capilli à capite defluunt, hi alvi profluvio ſuperveniente moriuntur.

XIII. Quicunque ſpumoſum ſanguinem exſpuunt, his è pulmone eductio fit.

XIV.

ſputa fœtent, capillique decidunt longe ante eandem. Mortis quoque proximæ ſignum dicitur ſputum in aquam marinam projectum, aut cui ſalis ſubduplum liquefacti inſit, ſi fundum petit. Sed quæ iſthæc eſt tutior nota, niſi ſi conjungatur cum aliis vicinæ mortis indiciis. Cujuſmodi ſunt extenuato infirmatoque corpore ſputi ſuppreſsio, aut diminutio, aut ejuſdem difficilis & cum metu ſuffocationis excretio, aut perſeverans ſputi in pectore ſtrepitus, aut alvus ſoluta, aut difficilis reſpiratio, maximeque ſi ſublimis fuerit, aut perquam frequens, exiliſque, aut intercepta. Mortem quoque maturant ſudores copioſi, ac potiſsimum frigidi. Nugæ, & deliria; itemque pulſus imbecilli exileſque facti, & narium conſtrictio propinquam mortem declarant.

XII. *Tabe.* Scilicet inveterata, confirmata, *aph.* 11. In hac, ait *Celſus* „ubi capilli fluunt; ubi urina quædam araneis „ſimilia ſuperſidentia oſtendit, atque in ſputis odor fædus eſt, „maximeque ubi poſt hæc orta dejectio eſt, protinus moritur: „utique ſi tempus autumni eſt, quo fere, qui cetera parte „anni traxerunt, reſolvuntur.“ Ex quo patet alvi profluvium in phthiſi: ſolum inveterata pertenuique corpore certum eſſe proximi exitii ſignum, ſi permanat, maximeque ſi ſpuere æger deſinat. Plures enim phthiſici, nec tamen exhauſti, alvi fluxu corripiuntur, qui brevi conquieſcit; interdum etiam eo nonnihil levantur; quod minus tuſsiant, minus ſitiant, minus cibum faſtidiant.

XIII. *Exſpuunt.* Rectius, *extuſsiunt*, ut alii legunt, Celſus, *exſcreant.* Utroque modo è pulmonibus educitur ſanguis plerumque ſpumans vividus & ſine dolore, ſæpe etiam ſanguinei ſputi ſonus percipitur in trachea ab ægro; ſæpe etiam à medico; eſtque certiſsimum omnium ſputi è pulmonibus educti ſignum, ſpuma licet deſit, vividuſque ſputi color. *Vid. aph.* 25. IV.

XIV. A tabe detento profluvium alvi ſuperveniens, lethale.

XV. Quicunque ex *pleuritide* ſuppurantur, ſi in quadraginta diebus purgantur à die, qua fit ruptio, liberantur: ſi vero non, ad tabem tranſeunt.

XVI. Calidum, ubi quis ſæpius eo utatur, hæc mala

XIV. *Tabe v. aph. 9. & 11.* Si ingentem extenuationem alvi fluxus ſequatur, mors in propinquo eſt. Fere enim tunc temporis evenit, ut ſupprimatur, aut imminuatur ſputum, quodque redditur, multo difficilius excreatur difficultas reſpirandi aut oritur, aut increſcit; vox fit rauca, exiliſve, pulſus, vireſque deficiunt, nec æger appetit, nec ſuſtinet cibum. *Tabidam novi virginem, toto trimeſtri, quo alvus fluebat, nec tuſsientem, nec quicquam expectorantem, exſiccata vero ante mortem alvo, tuſsique, atque ſputo redeunte putrido miſerrime conſumptam. Phthiſi raptam fuiſſe, erant qui negarent, poſt longam tuſsis ſputique vacuitatem. Secto andavere pulmo læva parte fœdiſsimo pure replebatur.*

XV. *Pleuritide v. aph.* 23. III. *Suppurantur v. aph.* 10. *Purgantur.* Id eſt, ſi pus omne excreetur intra 40. dies, ducto calculo non à prima pleuritidis die, ſed à die, qua puris eruptio facta eſt, quæ fere ſolet fieri die 20. 30. 40. rariſsime 60. *Liberantur.* Valetudinis futuræ ſigna ſunt, ſi febris, niſi prima die, qua puris eruptio facta eſt, conquieſcit, certe imminuitur in dies, quo ad uſque finitur ex toto; ſi tuſsis intra quadraginta dies ceſſat, ſi dolor depellitur, ſi difficultas reſpirandi tollitur, ſi ſomnus, & alacritas redit, cibique incipit cupiditas. *Si vero non.* Id eſt, ſi perſtat febris; ſitis, dolor, vigilia, cibi faſtidium, per noctem ſudor, & ſpirandi difficultas ad tabem æger tranſit, citiuſque eo fere moritur, qui in eandem ipſam è ſanguinis ſputo incidit. *Tranſeunt.* Adde: plerumque. *Ipſe evaſiſſe famulum memini, multo pure intra quatuor menſes ex ore rejecto, longoque interim alvi profluvio, nocturniſque una ſudoribus, & lenta febri exhauſtum & prope confectum. Initio lateris apertionem recuſaverat.*

XVI. *Calidum.* Intelligendum hoc loco de balneis, perfuſionibus, irrigationibus, injectionibus, fomentis calida factis. *Effœminationem.* Languorem. *Incontinentiam.* Infirmitatem.

la affert; carnium effœminationem, nervorum incontinentiam, mentis torporem, profluvia ſanguinis, animi *defectiones ad quæ quidem mors ſequitur.*

XVII. Frigidum autem convulſiones, diſtenſiones, livores, rigores febriles *efficit.*

XVIII. Frigidum inimicum oſsibus, dentibus, nervis, cerebro, ſpinali medullæ; calidum vero utile.

XIX. Quæcumque refrigerata ſunt excalefacere oportet, exceptis *iis*, *è* quibus ſanguis fluit; aut fluxurus eſt.

XX.

Profluvia ſanguinis. Non tamen in omnibus, ſed in iis dumtaxat, qui obnoxii ſunt ſimilibus evacuationibus ſive è naribus, ſive ex ore, ſive ex utero, ſive ex hæmorrhoidibus, ſive ex veſica. *Animi defectionem.* Hanc movent interdum balnea nimium calida, nulla præcedente profuſione ſanguinis, neque necare eum ſolet, cui ſtatim atque ea ceperit, frigida ſuccurratur. *Adoleſcens ob inſaniam in balneum calidi demiſſus, animique defectione correptus, ubi animam efflavit. Ante balneum large ei quater miſſus eſt ſanguis. Mors ſequitur.* Non ſemper, ſed aliquando. *Ex Oribaſ.*

XVII. *Frigidum.* De frigido immoderato loquitur, aqua frigida, aere, ceteriſque frigidis rebus. *Convulſiones.* Motus convulſivos, *aph.* 57. IV. *Diſtenſiones.* Nervorum rigores, *aph. cit.* & 6. V. *Livores.* Nigrores partium frigore correptarum: unde pedes interdum nimio frigore emoriuntur, & abſcedunt.
Rigores v. aph. 20. qui febrem excitant.

XVIII. *Frigidum.* Id eſt actu frigidum. *Nervis.* „Ob id „*Galenus* paſsim prohibet in vulneribus, ſi quis nervus ſit læ-„ſus, ne exponatur frigori, eo quod periculum eſt, ne oria-„tur ſtupor, paralyſis, vel convulſio.“ *Holler.*

XIX. *Refrigerata.* Adde: *quæ refrigerationis damna*, *aph.* 20. *perſentiunt.* *Fluit.* Sic, ut ſanguinis effluxus ſit, aut metuatur ingens. Intelligere oportet; „*Hippocratem* hoc loco „agere de hæmorrhagia, quæ fit rupta vena à frigore. Unde „alibi dixit, frigidum rumpit venas“ *Holler.* His igitur in caſibus „calefacere non oportet, ne calidum fuſionem faciens, „& rarefaciens vehementius noceat“ *Philotheus.*

XX. Ulceribus frigidum quidem mordax, cutem obdurat, dolorem insuppurabilem facit, *livores* obducit, rigores febriles, convulsiones, distensiones *efficit*.

XXI. Est autem ubi in distensione sine ulceratione, juvene bene carnoso, æstate media, frigidæ aquæ multa persusio calorem revocat; calor autem hæc solvit.

XXII. Calidum *suppurationem movens*, non *tamen* in omni ulcere, magnum *est* ad securitatem indicium; cutem mollit, extenuat, dolorem sedat, rigores, convulsiones, & distensiones mitigat, & ex his, quæ ad caput attinent, ejus solvit gravitatem. Plurimum autem confert ossium fracturis, sed nudis præcipue, eorumque maxime, qui in capite ulcera habent; & quæcumque à frigore moriuntur, vel ulcerantur, *herpetibus denique excedentibus*, sedi, pudendis, utero, vesicæ; his calidum amicum & judicans, frigidum inimicum, & perimens.

XXIII.

XX. *Mordax.* Ideoque cavendum, ne ulcera primo tempore frigidis madefiant, *de fract.* *Insuppurabilem.* Id est, frigidum efficit, quo minus materia in pus vertatur. *Livores v. aph.* 17.

XXI. *Est autem.* Id est, interdum contingit, ut tetanus, sive nervorum rigor, *aph.* 57. IV. solvatur adhibitis perfusionibus ex frigida, servatisque iis, quæ in hoc aphorismo notantur. Meminit, inquit *Liebautius*, hujus curationis *Hipp.* 3. *de morb.* his verbis: *Aquam frigidam plurimam superfundito, & postea vestimenta tenuja, pura ac calida superintegito ignem autem tunc non abhibeto. Hoc auxilium & ad tetanos, & ad opisthothonos* ,, in quibus caput scapulis adnectitur " *adhibe.* Perraro tamen accidit, ut hi morbi solvantur perfusionibus ex frigida, ipseque *Celsus* has reticet, calida balnea, humidaque fomenta proponens.

XXII. *Suppurationem.* Id est, calidum, in quo ulcere pus movet, saluberrimum est. *Rigores.* Hic insignem frigiditatem intellige. *Convulsiones v. aph.* 57. IV. *Fracturis.* Adde *ex lib. de fracturis: & in omnibus circa articulos læsionibus.* *Herpetibus exod.* Ulcera sunt inæqualia cœno similia, quibus multus hu-

XXIII. In his frigido utendum, unde fluit ſanguis, aut fluxurus eſt, non ad ipſa, ſed circa ipſa unde influit: & quæcumque inflammationes, vel *ardores* ad rubrum, vel ſubcruentum ſanguine recenti tendunt; nam veteribus nigredinem affert. Eryſipelas etiam non ulceratum juvat; nam exulceratum lædit.

XXIV. Frigida, qualis nix, & glacies, pectori inimica, tuſſes movent, & ſanguinem, & deſtillationes.

XXV. Tumores articulorum, atque dolores abſque ulcere, & podagricos quoque, atque convulſa; horum plurima frigida aqua large affuſa levat, & extenuat, ſolvitque dolorem, nam modicus torpor dolorem ſolvit.

XXVI.

---

humor glutinoſus ineſt, odor intolerabilis, majorque, quam pro modo ulceris, inflammatio; & quæ celeriter ſerpendo, penetrandoque uſque ad oſſa corpus vorant.

XXIII. *Non ad ipſa.* Id eſt, non quidem ſauciatæ parti admotum, ſed circa ipſam. *Inflammationes.* Hic flammeam intellige alicujus partis caliditatem ſine tumore, & renixu. *Ardores.* Quum pars aliqua vehementer rubet, velut à flamma uſta. Vulgus ignem appellat. *Eryſipelas.* Quo ſæpe prehenſus Macopius hoc ſolo præſidio, cetera averſatus, delectabatur. At ubi multa & tenax materia ſubeſt, ingenſque obſtructio morbum parit, cui diſſolvendæ impar ſit canalium contractio quam frigus excitat; frigidæ perfuſio plus nocet, quam proſit.

XXIV. *Sanguinem.* Frigidum, ut nix, & glacies, valde venas diſrumpit. *6. epidem.* Hac ſententia perperam intellecta pleuriticis plerique pocula calidiora quoquo anni tempore ad ſputum exhibent evocandum, ſpiritumque difficilem expediendum. Quibus tamen ſæpe pulmonem reſiccari, uſuvenit, ſputumque ſupprimi, & ſuppurationem inde excitari. Ideoque alibi *Hippocrates* potum ad hos morbos laudat hieme calidum, æſtate frigidum; non qualem frigidi fontes, puteique ſuppeditant, ſed qualem aer efficit æſtivus cubiculi, nimirum tepidulum.

XXV. *Tumores.* Uſum frigidæ in his morbis damnat *Gorterus*, laudant *Martianus & Cocchius. Hollerius* ſic ea utitur adverſus tumores ſanguine tenui calidoque ortos, ut poſtea partes refoveat calefacientibus, ad compeſcendum ſtuporem, &

fri-

XXVI. Aqua quæ cito calet, & cito refrigeratur, levifsima eſt.

XXVII. Qui noctu bibere appetunt, his admodum ſitientibus, ſi ſuperdormierint, bonum.

XXVIII. Suffitus aromatum muliebria *educit*; ſæpius vero & ad alia utilis eſſet, niſi capitis faceret gravitatem.

XXIX. Gravidas purgare turgente materia à quarto menſe uſque ad ſeptimum; minus vero has. Recentiores autem, & ſeniores vereri oportet.

XXX. Mulierem utero gerentem capi ab aliquo morbo acuto, lethale eſt.

XXXI.

---

frigus. *Convulſa.* Solutiones intellige unitatis in nervoſis partibus ſine vulnere, quas motus repentinus, inæqualis, & vehemens ſolet gignere; italicæ *carne gravata* nominatur.

XXVI. *Leviſsima eſt.* Optima qua celerius legumina, olera, radices percoquuntur; quæ candidum linteum non commaculat, quæ fervefacta non dimittit fæcem; quamque bibentes incolæ ſani degunt. Talis quidem leviſsima eſt non eo quia in lance minus ponderat, ſed quod hypochondria minus gravet, ſitque per eadem prompte meabilis. *Ex Liebaut.*

XXVII. *Superdormierint.* Quia fere ſitis poſt ſomnum eſtinguitur.

XXVIII. *Suffitus.* Pudendis adhibitus, vel infundibulo in eadem immiſſus. *Muliebria.* Id eſt, purgamenta quælibet uteri naturalia.

XXIX. *Gravidas.* Eadem ſententia legitur *aph.* 1. IV.

XXX. *Acuto.* Acuti ſunt, *de morb.* 1. febris ardens, phrenitis, pleuritis, peripneumonia, uteri eryſipelas, *aph.* 43. Adde *ex lib. de morb. mul.* anginam, epilepſiam, apoplexiam, diſtentionem, & rigorem nervorum, *aph.* 57. IV. *Lethale.* Non tamen ſemper „quia magna pars noſtratium evadunt: & „contra moriuntur multæ, præſertim ſi vehemens fuerit mor- „bus. Quod autem hic dicit in genere, particulatim explicat „*lib.* 1. *de morb. mul.*" *Hollerius.* Periclitantur quammaxime varioris gravidæ, ſi confertæ, & depreſſe fuerint præſertim in facie.

XXXI. Mulier utero gerens, ſanguine miſſo ex vena, abortit; & magis, ſi fœtus ſit major.

XXXII. Mulieri ſanguinem evomenti, menſtruis erumpentibus, ſolutio *fit*.

XXXIII. Menſtruis deficientibus, ſanguis è naribus fluens, bonum.

XXXIV. Mulieri utero gerenti ſi alvus plurimum profluat, periculum eſt, ne abortiat.

XXXV. Mulieri, quæ *morbis* uteris moleſtatur, aut difficulter parit, ſuperveniens ſternutatio, bonum.

XXXVI.

XXXI. *Abortit.* Hoc non eſſe perpetuum uſus oſtendit. *Celſus.* Et nos hodie ſæpe à morte vindicamus & matrem, & „ fœtum miſsione ſanguinis, etiam in morbo periculoſiſsimo, „ ut pleuritide, febre ardente, &c. quanquam in his fere „ abortiunt" *Holler.* Sunt etiam mulieres „ pergit idem, quæ „ quia ſanguine redundent, ſæpe copia ſanguinis fœtum ſuffo-„ cant; ob id illis cogimur ſæpe 4. aut 5. menſe venam ſeca-„ re, ne abortiant."

XXXII. *Mulieri.* Cui deſint menſtrua. *Evomenti.* Sive ſanguis è ventriculo feratur, ſive è thorace, pulmonibuſve. Utramque enim ſignificationem habet apud *Hipp.* * *emeouſee,* * *evomenti.* Ad exeſo, aut rupto vaſe ſanguifero, præſertim in pulmonibus, ſanguis non ſiſtitur, quamvis menſtrua erumpant, aut ſi ſiſtitur, tuſsis tamen perſeverat modo ſicca, modo humida, ſputaque cruda, viſcida, ac ſubinde putrida feruntur, accedente lenta noctuque increſcente febre, lateris dolore, difficili decubitu ſupra latus alterutrum, ſæpe etiam reſpirandi difficultate, mulierque ſic tabe conſumitur.

XXXIII. *Deficientibus.* Adde: aut imminutis. *Bonum.* Id eſt, minus malum, quam ſi nulla ſanguinis evacuatio fiat, aut ſi ſanguis ſuperne feratur ſive vomitu, ſive tuſsi, *aph.* 32. Præſtat quippe menſtrua ad conſueta naturæque conſentanea loca revocari.

XXXIV. *Profluat.* Adde: *nec intra paucos dies conquieſcat fluxus.* Idem eſt, & fortaſſe majus à teneſmo, *aph.* 27. VII. periculum, ſi ingens perſtet.

XXXV. *Uterinis. Gorterus* * *hyſte riypocoon,* * mavult legere *ſecundinis retentis*, quam *uterinis morbis*, ſeu ſuffocatione uteri-

XXXVI. Mulieri menſes docolores, nec per idem ſemper tempus venientes, purgationem indicant eſſe neceſſariam.

XXXVII. Mulieri utero gerenti, ſi mammæ graciles repente fiant, abortit.

XXXVIII. Mulieri utero gerenti, ſi altera mamma gracilis fiat, geminos habenti, alterum abortit; & ſi quidem mamma dextera gracilis fiat, marem; ſi vero ſiniſtra, feminam.

XXXIX. Si mulier, quæ neque gravida eſt, neque *recens* peperit, lac habet, huic menſtrua defecerunt.

XL. Quibuſcunque mulieribus ad mammas ſanguis colligitur, furorem ſignificat.

K XLI.

---

rina; quod in hac ſternutamentum nunquam viderit prodeſſe. At ſignificationem hanc *Galenus* improbat. Apud nos ſternutamentum in morbis uterinis ortum, ſignum eſt ſolutum iri brevi paroxiſmum convulſivum, ſeu ſuffocationem uterinam. Id quoquæ præſtat tuſsis, nec non oſcitatio & pandiculatio. *Aut difficulter.* Sternutamentum tam ſpontaneum, quam arte excitatum prodeſt, quum difficultas pariendi ab inertia dolorum pendet, aut ab imbecillitate fœtus, atque uteri: nocet autem, ubi fœtus, aut uteri prava conformatio, aut poſitio eſt. *vid. Heurnius.*

XXXVI. *Decolores.* Nam „ procedit ſanguis velut à victi-„ ma, & cito congelatur, ſi ſana fuerit mulier. " *De morb. mul.* Pallidi igitur, atque inordinati menſes, id eſt, tempore & quantitate variantes purgationem quæ vitioſos ſuccos evacuet, fere deſiderant.

XXXVII. *Repente.* Id eſt, ſine cauſſa manifeſta, vel nullo antecedente morbo. Abortit. Rectius Celſus *abortus periculum eſt.* Nam non eſſe ſemper veram ſententiam & experientia, & *Galenus* docet. *Mercurial.*

XXXVIII. *Mulieri.* Incerta ſententia, atque ab hominis anatome abhorrens.

XXXIX. *Lac habet.* Rarum eſt, in virginibus ſuppreſsis menſibus, lac gigni in mammis, notante *Heurnio*, quin & ſine partu prægreſſo, rariſsimum, ſcribente *Gortero.*

XL. *Colligitur.* Ut inde, aut tubercula oriantur dura, aut inflammatio, aut tumor non ſuppurandus. Hæc ſententia inter ea, quæ raro apparent, eſt reponenda.

XLI. Si velis noſcere, an conceperit mulier, quum dormitura eſt, ei aquam mulſam potandam da; & ſi alvi tormina patietur, concepit, ſin minus, non concepit.

XLII. Mulier, ſi marem concepit, bene colorata eſt; ſi vero feminam, male colorata.

XLIII. Si mulieris gravidæ in utero ſit eryſipelas, lethale.

XLIV.

XLI. *Si velis.* Hunc, & ſequentem aphoriſmum non ſine ſuſpicione legendum plurimi animadvertunt.

XLII. *Mulier.* Hoc non eſſe perpetuo verum, ſed magna ex parte, ſcribit *Hollerius*, aliique. *Gorterus* autem nullis experimentis innixam ſententiam, incertamque ac futilem ſuo relinquit Auctori. Æque fallaces ſunt, quas prædicant, notæ plures levitatis, agilitatis, & mundioris faciei. Itemque planioris ventris, pupillæ oculi dexteri majoris, ſplendioriſque quam ſiniſtri, mammæ dexteræ tumidioris, pulſus arteriarum dexteræ manus, elatioris, pedis dexteri, dum progredi mulier incipit, extenſionis, & alia his ſimilia.

XLIII. *Eryſipelas.* Quid ſit non plane conſtat, nec equidem morbum hunc vidi unquam. Quæ de hoc morbo cognoſcendo & curando legimus apud *Hippocratem*, *lib. de nat. mul. n.* LVIII. & 13. *edit. Linden.* non ſatis inter ſe conveniunt. Signa quoque hujus morbi proponit *Gorterus*, ſed non omnia æque certa, ac manifeſta. Inter reliqua putat, in uteri eryſipelate, febrem remittentem *magis*, quam adeſſe continuam, in inflammatione vero ipſius uteri continuam, ardentemque. Attamen perſæpe vidi lethales uteri inflammationes tam in prægnantibus, quam in cæteris mulieribus cum febribus, quæ remittebantur, conjunctas; interdum etiam cum iis, quæ cum rigore reverterentur, ſeque ſe ſubinde remitterent incerto ſæpius ordine. Pluribus tamen eryſipelas uteri inflammatio eſſe dicitur cum dolore non admodum acuto, ſed fugaci, febreque perquam acuta, & ſiti maxima. *Lethale.* In allatis utriſque locis apud *Hipp.* lethale dicitur in prægnantibus. *Mercurialis* exiſtimat, perire ex eo mulierem ratione potius abortus acutæque febris, quæ eidem fere morbo copulatur, quam læſionis ipſiuſmet uteri. Lethale & matri, & fœtui *Hollerius*, & *Liebautius* prædicant.

XLIV. Quæcunque præter naturam tenues exiſtentes utero gerunt, abortiunt, priuſquam craſſeſcant.

XLV. Quæcunque *vero* mediocriter *corpulentæ* abortiunt ſecundo, aut tertio menſe ſine occaſione manifeſta, his acetabula uteri plena mucoris ſunt; & non poſſunt ex pondere fœtum continere, ſed diſrumpuntur.

XLVI. Quæcumque præter naturam craſſæ non concipiunt utero, his omentum os uteri comprimit; & prius quam extenuentur, non concipiunt.

XLVII. Si, *qua parte* uterus *coxæ adjacet*, ſuppuratur, neceſſe eſt linamentum fieri.

XLVIII.

XLIV. *Præter naturam.* Id eſt, aut præter conſuetum corporis habitum, aut præter naturæ modum ſunt extenuatæ; idque ſive morbo, ſive laboribus, ſive fame, ſive animi motibus. *Abortiunt.* Plerumque faciunt abortum, & potiſsimum ſecundo menſe (nam quædam exemplaria habent * *dimeena*, * *bimeſtres*) ſi vehementer extenuatæ conceperint. *Priuſquam craſſeſcant.* Non intelligendum id eſt tantummodo ante abortum, ſed & ante conceptionem „ quaſi voluerit dicere *Hipp.* „ mulieres admodum graciles, & ſecundo menſe abortientes, „ debere ante conceptionem craſsiorem habitum recuperare, „ ſi debent ab abortu vindicari & præſervari.“ *Mercurial.*

XLV. *Manifeſta.* Veluti alvi, aut ſanguinis profluvio, terrore, ictu, caſu, prolapſu, &c. *Acetabula.* Corpora ſunt carnoſa, ſpongioſa, atque excavata in quadrupedum utero ſolummodo occurrentia, quibus fœtus annectitur. In homine mucus ex uteri ſinubus, cavernuliſque depluens copioſior abortum inferre valet.

XLVI. *Præter naturam.* Si mulier ſupra modum craſſa ſit, neque ex propria natura & conſuetudine, ſed ſomno, otio, victuque intemperantiore talis ſit facta, ut plurimum non concipit, priuſquam extenuetur. *Omentum.* Ægre concedit *Valliſnerius Hippocrati*, os uteri ſolere comprimi omento. At obſitos multa pinguedine teſtes muliebres, tubaſque Falloppianas, ſterilitatem putat gignere poſſe. *Philotheus* adipe oſculum matricis obſtrui cenſet, omentumque metaphorice ab *Hippocrate* appellari, omentum enim adipoſum eſt.

XLVII. *Coxæ.* Si uterus prope ligamenta, aut ipſamet liga-

XLVIII. Fœtus, mares quidem in dexteris, fœminæ vero in ſiniſtris magis *geſtantur.*

IL. Ut ſecunda procidat, ſternutatorio appoſito, & nares apprehendito, & os.

L. Mulieri ſi velis menſtrua cohibere, cucurbitulam quammaximam ad mammas appone.

LI. Quæ utero gerunt, his uteri os comprimitur.

LII.

---

gamenta, quibus coxæ alligatur, inflammata in pus abeant, oportet penicillis uti, ex linteo decerptis, italice *taſte*, ad evocandum pus quod ab exeſo, profundo, ſinuoſoque ulcere deſtillat circa coxam aperto. Interdum loco *linamenti*, ſeu penicillorum deſcriptorum, ſpongiis, glandibus, fiſtulis plumbeis, ſpecillis, & ſyphonibus ad id utimur, prout ulceris figura, atque obliquitas poſtulat.

XLVIII. *In dexteris.* Id eſt, in dextera uteri parte. Sententia hæc eſt raro vera; ab anatome autem hominis prorſus aliena. Hinc derivatæ plures nugæ ad ſexum fœtus in utero adhuc latentis prædicendum. *Vid. aph.* 42. *not.*

IL. *Sternutatorio.* Hoc utitur & *Gorterus* in utero clauſo: in aperto cingit & ſuſtentat totum abdomen: & ſi ſic non excidat ſecunda, ſeu placenta uterina; hanc indita in uterum manu ſeparat, educitque ſecundum funiculi umbilicalis ductum.

L. *Cohibere.* Adverſus nimiam menſtruorum profuſionem cucurbitulam proponit *Hippocrates* ad mammas apponendam, eamque quammaximam, ut totam comprehendat mammam. Idem ſentit *Oribaſius*. *Galenus* autem cum ſequacibus pluribus non ad mammas, ſed mammarum radicibus eam apponi deſiderat, *ubi ſunt venæ quæ ad* ipſam *deſupter veniunt.* Atque ita auctoritatem præfert quorundam ſcribentium * *ypo tous titthous*, * *ſum mammis*, Hippocratico textui huic luculento * *pros tous titthous*, * *ad mammas*, & alteri *libri* 2. *epid. ſect.* 6. * *para ton titthon* * *ad mammam*, *ſupra mammam.* Præter quam quod majorem mammarum cum utero conſenſum, quam locorum quæ ſub mammis ſunt, earundem probat tumefactio, *aph.* 52. & extenuatio, *aph.* 37. & 53.

LI. *Comprimitur.* Id eſt, contrahitur, clauditur. Sunt tamen id qui negant. Ideo huic non fidendum ſigno.

LII. Mulieri utero gerenti, ſi lac multum è mammis effluat, fœtum imbecillem ſignificat: ſi vero mammæ ſolidæ fuerint, fœtum ſignificant ſaniorem.

LIII. Quæ corrupturæ ſunt fœtus, his mammæ extenuantur: ſi vero *contra* duræ fiant, dolor aut mammas, aut coxas, aut oculos, aut genua infeſtabit, & non corrumpent.

LIV. Quibus os uteri durum eſt, his uteri os comprimi eſt neceſſarium.

LV. Quæcunque utero gerentes à febribus corripiuntur, & fortiter calefiunt, ſine occaſione manifeſta, difficulter pariunt, & cum periculo; aut abortu facientes periclitantur.

LVI. Ex fluxu muliebri ſi convulſio, *aut* animi defectus advenerit, malum.

LVII.

LII. *Significant.* Obſervare tamen oportet „ nonnullas eſſe „ mulieres ſanguineas, atque ita à natura conſtitutas, ut, „ etiam ſi bene valeat fœtus, quem in utero habent, multum „ tamen lactis producant, & effundant præ copia, quas ab „ aphoriſmo excipi, non eſt dubitandum“ *Mercurial. Solidæ.* Id eſt, turgidiores & firmiores, quam fuerint ante graviditatem.

LIII. *Corrupturæ.* Id eſt, abortum facturæ. *Extenuantur.* Extenuatæ repente collapſæque mammæ inter abortus ſigna recenſendæ ſunt. Contra ſi lacte non effluente indureſcant, abortus metum adimunt, ſed fere eas dolor, aut coxas, aut genua affligit, aut oculus.

LIV. *Durum eſt.* Ex inflammatione, aut ſcirrho, aut tumore aut callo. Tum os uteri arctari debet non ſine abortus metu, vel menſtruorum ſuppreſsionis.

LV. *Febribus. Philotheus* febres intelligit vehementes; *Tozzius* leviores, *Valleſius* quaſcunque, ad quem accedere videtur *Hollerius. Sine occaſione manifeſta. Valleſius* legit: *plus quam ratio poſtulat. Galenus, & Philotheus * haneu prophaſios phanerees ** ad verbum *pariunt* referentes, vertunt *ex neceſsitate*, ut ſenſus ſit, eas omnino parere debere difficulter, & cum periculo, aut cum periculo abortire.

LVI. *Fluxu muliebri.* Putat *Gorterus* locutum *Hipp.* de conſue-

LVII. Si menstrua plura fiant, accidunt morbi; & si *subsistant*, ex utero morbi contingunt.

LVIII. Recto intestino, aut utero inflammationem patiente, urinæ stillicidium accidit, & renibus purulentis urinæ advenit stillicidium: ***hepati autem inflammationem patienti, singultus advenit.***

LIX.

---

suetis mulierum menstruis, in quibus, non ex quibus orta convulsio, animique deliquium, sit malum. At secus suadet * *roos gynaicheios* * *fluxus muliebris*, qui, teste *Gorræo*, longe differt à mensibus. Neque ei favet textus græcus, in quo *Hipp.* utitur verbo * *epiginomai*, * *supervenio*, & præpositione * *epi*, * *ob propter*, non aliter, quam ubi agit de convulsione ex vulnere, atque ex immodica expurgatione. *v. aph.* 2. *&* 4. Intelligendum est igitur feminarum profluvium, in quo sanguis, aut albus humor, assidue pæne, & inordinate fluit ex utero. *Convulsio v. aph.* 57. IV. *Aut.* Ideo *aut*, non *&*, exponerem, quia in hoc morbo fere solent convulsioni præire deliquia. Interdum etiam graviora deliquia mulieres tollunt, nulla oborta convulsione. *Malum.* Longe tamen gravius & periculosius, si convulsio & deliquium simul, aut vicissim ingruant; aut si alterutrum frequenter incidat, nec faciei color redeat finito deliquio, nec calor carnibus, nec pulsus satis expandatur, nec fiat naturalis respiratio. Solent interdum fluentibus menstruis convulsiones oriri; sed cum à nimio fluxu non dependeant, inter eas reposuerim, quæ malæ non sunt, *Ballon. epid.* 1. aut periculo fere carent, & facile dissolvuntur, 4. *coac.*

LVII. *Accidunt morbi.* Ut malus corporis habitus, hydrops, paralysis, animi deliquia, convulsiones. *Subsistant.* Adde: *aut parce admodum, & inordinate fluant*; nec se se natura per alia loca exoneret, uti per nares, os, sedem, ulcera. *Morbi contingunt.* Cujusmodi sunt febres, uteri inflammatio, obstructio, tumor; interdum quoque pleuritides, anginæ, furores.

LVIII. *Recto intestino.* Præsertim in viris inflammato. *Heurnius. Utero.* Anteriore potissimum ejusdem parte: posteriore namque inflammata, alvus cohibetur, & dolor lumbos fatigat. *Lommius. Singultus advenit.* Non tamen semper; quod etiam de urinæ stillicidio notat *Valles.*

LIX. Si mulier non concepit, ſcire autem velis, *num* conceptura ſit, pannis *undique* circumtectam deſubter ſuffias, & ſi odor videatur per corpus ire ad nares, & os; ſcito, quod ipſa non ex ſe ipſa ſterilis eſt.

LX. Si mulieri utero gerenti purgationes eant, impoſsibile eſt fœtum eſſe ſanum.

LXI. Si mulieri ceſſent purgationes, neque febris, neque rigor ſuperveniat, & faſtidia incidant, judica ipſam in utero habere.

LXII. Quæcunque frigidos, & *ſpiſſos* uteros habent, non concipiunt: & quæcunque præhumidos uteros habent, non concipiunt; extinguitur enim in eis genitura: & quæcumque ſiccos magis, & adurentes, nam ex defectu alimenti corrumpitur ſemen. Quæcunque vero ex utriſque mediocrem habent temperaturam, hæ fecundæ ſunt.

LXIII.

LIX. *Si Mulier.* Inanem, & ſutilem ſententiam jure vocat *Gorterus.*

LX. *Purgationes eant.* Id eſt, ſi menſtrua crebro, & copioſe fluant; ſin autem parce, aut primis dumtaxat menſibus, fœtus plerunque ſervatur incolumis.

LXI. Si menſtrua mulieri repente, & ſine cauſſa manifeſtà deficiant, cui fluere ſingulis ſolent menſibus. *Neque horrore.* Quippe ubi ſine conceptione, menſtrua retinentur, ſæpe horror & febris ſequitur. *Faſtidia.* Stomachi faſtidia, nauſeæque, & frequens ſputum circa initia conceptionis accidunt, interdum etiam pravarum, horribiliumque rerum appetitus. Mammæ quoque ſenſim turgent, oculique cavantur pleriſque. *Judica.* Caute tamen eſt judicandum. Etenim faſtidia vel ſine horrore febreque interdum fallunt. Non enim hæc ſolum, ſed reliquas omnes graviditatis notas accerſunt ſuppreſſa interdum menſtrua.

LXII. *Frigidos, & ſpiſſos.* Id eſt, fibras uteri, ovarii, tubarumque inertes, denſas, compactas, anguſtas, motibus obeundis minime aptas. *Præhumidos.* Id eſt, fibras ejuſdem partis molles, laxas, reſolutas, madidas, lubricas. *Siccos magis, & adur.* Id eſt, fibras rigidas, duras, aridas.

LXIII. Similiter autem & in maribus; aut enim propter corporis raritatem ſpiritus extra fertur, ut ſemen non traſmittatur ad os; vel propter ſpiſsitudinem humor non exit foras; vel propter frigiditatem non concaleſcit, ita ut ad hunc colligatur locum; vel propter caliditatem hoc idem accidit.

LXIV. Lac dare caput dolentibus malum; malum vero & febricitantibus, & quibus *hypochondria* ſuſpenſa murmurant, & ſiticuloſis, malum autem & quibus in febribus acutis bilioſæ ſunt dejectiones, & quibus ſanguinis multi dejectio facta eſt. Convenit autem & tabidis dare, qui non valde multum febricitant, & in febribus longis, & parvis, ſi nullum ex ſupradictis ſignis affuerit, & præter rationem conſumptis.

LXV. Quibus tumores in ulceribus apparent, non *admodum* convelluntur, neque inſaniunt. Verum his evaneſcentibus derepente, *quibus fuerant* à tergo, convul-

---

LXIII. *Similiter.* Id eſt, ſi partium fibræ virilium generationi inſervientium vitio laborent, quo fibræ uteri *aph.* 62. tum aut nullum conficitur ſemen, aut nequaquam prolificum.

LXIV. *Malum.* Non tamen ſemper *Gorterus* exiſtimat. Fortaſſe juvat, quum acria cerebri membranas mordent. *Febricitantibus.* His quoque ſæpe prodeſt dilutum: quin & integrum in febribus validis: tum quoque bilioſis, cruentiſque dejectionibus laudat *Coſtæus*, non ad nutriendum datum, ſed ad detergendas ventris ſordes. *Hypochondria.* Intellige hoc loco inteſtina, quæ ſub coſtis ſunt flatu elevata, & murmurantia. *Multi.* Sic, ut ventriculi actio vehementer debilitata, lac nequeat coquere. *Tabidis.* Ideſt, phthiſim vergentibus. *Signis.* Quæ lac prohibeat. *Præter rationem.* Id eſt, ſeu *plus quam ratio* febris longæ, debiliſque *poſtulat*, ſeu *ultra modum* extenuatis quocunque morbo, ſeu *ſic* extenuatis, *ut* tamen ventriculus lac poſsit concoquere.

LXV. *Ulceribus.* Rectius, *vulneribus.* * *Elcos*, * enim apud *Hippocratem.* Vulnus etiam ſignificat; vulneraque longe frequentius, quam ulcera convulſionem inferunt, & delirium. *Non admodum.* Id eſt, raro, non facile. *Derepente.* Id eſt, non ſen-

vulsiones, & *rigores nervorum* fiunt; quibus *vero* ante, insania, vel dolor lateris acutus, vel suppuratio, vel *dysenteria*, si tumores sunt rubicundi.

LXVI. Si in vulneribus fortibus, & pravis, tumor non appareat, ingens malum.

LXVII. Molles *tumores*, boni: crudi vero, mali.

L LXVIII.

---

sensim evanescant adhibitis remediis, aut ope naturæ. *A tergo.* Id est, parte postica corporis. *Convulsiones. v. aph.* 57. IV. *&* 6. V. *Insania.* Proprie delirium vehemens est sine febre, improprie, delirium. *Suppuratio. v. aph.* 10. *Dysenteria v. aph.* 11. III. *Rubicundi.* Id est, sanguinei.

LXVI. *Fortibus.* Id est, longis, latis, & profundis, quæve partem nobilem, aut extrema musculorum occupent. Idem dicendum de contusionibus, fracturis, ulceribus. *Tumor.* „Nimis intumescere vulnus, periculosum: nihil intumescere, „periculosissimum. Illud indicium magnæ inflammationis: hoc „emortui corporis est" *Celsus.* Nam *quandiu vis vitæ valet* inquit Gorterus, *sensim magis increscit tumore pars læsa, usque dum suppurare incipit*, & si *non generatur tumor*, *indicium est vitalem actionem in ea parte esse exstinctam.* Igitur non reprimendus tumor, non arctius deliganda vulnera, ne fluidorum itus reditusque impediatur. *Ingens malum.* Ex quo sæpe fluunt deliria, canvulsiones, acutæ febres, dolores, vigiliæ, anxietates, alvique fluxus pestiferi.

LXVII. *Tumores.* Tam circa vulnus, ulcusque, quam alibi apparentes boni quidem, si molles fuerint, dumvero, dolorifici, atque inæquales, mali. *Celsus* quoque cutem circa vulnus duram, crassam, dolentem periculum, ait, ostendere bonaque signa esse „ubi hæc sine dolore, tenuis & mollis est." Magnus, durusque circa vulnera, contusiones, fracturasque tumor, qui nec calidis fomentis resolvi, nec ad maturitatem perduci queat, sæpius in gangrænam transit. Sed & magnæ sæpe plenæque periculo suppurationes excitantur, ubi adversus hos ipsos tumores calidioribus fomentis solida crispantibus inflammantibusque diutius pugnatur. Quæ sane fomenta sic temperanda esse *Celsus* præcipit, ut manu contingenti jucunda sint, & usque „eo adhibenda, donec aliquid minuisse ex tumore, caloremque „que ulceri magis naturalem reddidisse" videantur.

LXVIII. Dolenti partem capitis posteriorem in fronte recta vena incisa prodest.

LXIX. Rigores incipiunt mulieribus quidem ex lumbis magis, & per dorsum *perveniunt* ad caput. Sed & viris parte corporis posteriore magis, quam anteriore, veluti *ex femoribus, & cubitis. Indicio est cutis raritas, quam ipsam pilus ostendit.*

LXX. A quartanis capti, non admodum à convulsionibus capiuntur. Si vero prius capiantur, & quartana supervenerit, liberantur.

LXXI.

LXVIII. *Prodest.* Ubi dolor non sit ob partium interiorum consensum. In essentiali capitis dolore, siquidem plenitudine vasa laboraverint, antequam frontis vena secetur, artuum venæ erunt aperiendæ.

LXIX. *Rigores v. aph.* 26. IV. *Lumbis.* Propter concursum nervorum uteri: capsula enim nervi ruditer tacta, rigorem concitat, testante *Gortero. Sed & viris.* Ob spinalem medullam. *Veluti.* Id est, quemadmodum horremus externis corporis partibus magis, quam internis, ut cubitis, & femoribus; sic posteriore magis, quam anteriore parte corporis. *Cutis raritas.* Cutem in parte antica corporis, & interna artuum, cum fere pilis sit obsita, calidiorem statuit, minusque frigori obnoxiam.

LXX. *A quartanis.* Gorterus incertum hoc appellat præsagium *Hippocratis*, tum quia unicam simplicemque caussam quartanæ esse putat, antidoto profligari solitam, convulsionis vero multiplicem, variamque; tum quia observaverit „ levissimas convulsiones hystericas frequentius fieri in iis, qui „ quartana febre laborant, quam in perfecte sanis." Verum quum febribus vim concedit minuendi, solvendique convulsionem, spasmumque, & tetanum tollendi, *aph.* 26. II. 5. V. & 51. VI. non video, quamobrem id neget quartanis, incertumque præsagium hoc nominet. Notum præterea est, non solere curari, sicut quartanam febrim, antidoto, hypochondriacos morbos epilepsiam, paralysim, hemiplegiam, asthma convulsivum, podagram, maniam, calculum; à quibus tamen affirmante *Kleinio*, quartana interdum *tum tutatur, tum liberat.* Reciprocaturque etiam hæc aliquando, eodem auctore, cum ictero,

LXXI. Quibus *cutis circumtenditur arida*; *& sicca*, ſine ſudore moriuntur; quibus vero *laxa*, & *rara*, cum ſudore moriuntur.

LXXII. Qui regio morbo laborant, non multum ventoſi ſunt.

APHO-

dyſpnœa, œdematibus, aſcite, cachexia, tabe, quæ itidem curare non ſolet antidotus. Sed & poſito quod convulſiones hyſtericæ frequentius in quartanis occurrant, quemadmodum ſæpius illa occurrit convulſio in eiſdem, quam *granchio* Itali nominant, *v. Mercur.* cur quæſo reliqua convulſionum genera raro in quartana apparere non queunt? Sicque verum eſſe *Hipp.* eſſatum, tot tantorumque virorum ore confirmatum, per quartanam febrem raro convulſiones incidere, ſive mitiores concitari, ſive earum pauciora genera oriri, facileque decedere, eadem ſuperveniente.

LXXI. *Quibus.* „Inter peſsima ſigna, quæ mortem indi-„cant in febribus acutis, eſt ubi qui antea molli erat cute, „jam eſt ſcabra & aſpera. Quare, cum accedemus ad ægro-„tos, inducere oportet manum ad thoracem, & hypochondria, „ut exploremus, quomodo ſe habeat cutis" *Holler.* „Et hi „fere moriuntur cum tremore, & revulſione pulſus, & ner-„vorum" *Idem. Quibus vero laxa.* Notat idem ipſe *Hollerius*, hos poſt commotum ſudorem mori 7. horis 14. 16. ſed non prætergredi 20. horas.

LXXII. *Non multum.* Videtur mendoſe interjecta particula 8. quæ apud Græcos vehementius negat. Quippe conſtat regio morbo, *aph.* 62. IV. laborantes non modo flatuoſos eſſe, ſed vehementer flatuoſos.

APHORISMORUM HIPPOCRATIS

SECTIO VI.

I. IN longis *lienteriis*, ſi ructus acidus fiat, qui prius non erat, ſignum bonum.

II. Quibus nares natura humidiores, & genitura humidior, minus integra ſanitate fruuntur: quibus vero contraria, ſalubrius degunt.

III. In longis *dyſenteriis* inediæ ex faſtidio, malum; & cum febre, pejus.

IV.

I. *Lienteriis v. aph.* 22. III. *Bonum.* Nam ſignum eſt reſtituti ventriculo elateris, aut putrefactionis reſtitutæ, ut vult *Liſterus*, *de hum.* adeoque principii concoctionis indicium eſt.

II. *Genitura.* Si iſte aphor. petitus eſt ab *epid. lib. 6.* perperam *Gorterus* * *gonee* * legit, *partes genitales.* Nam eo loci, poſt * *ee gonee ygrhoteree*, * *ſemen humidius.* Additur * *chai pleioon*, * & *copioſius.* Ex quo videtur * *gonee* * legendum eſſe, *ſemen*, *genitura*, ut aliis pluribus locis *Hippocraticis* manifeſtum eſt.

III. *Dyſenteriis v. aph.* 11. III. *Inediæ ex faſt.* Ideſt, Ingens alimenti cujuſque faſtidium, & averſatio, cui ſæpe vomitus jungitur, quum æger alimenta capere cogitur. *Et cum febre pejus.* Pejus erit cibi faſtidium, ſi dyſenteria comitem habeat febrem, aut ſi eandem ſequatur. Immo tum ſalutem omnino deſperatam eſſe, ſcribit *Hollerius* „ nam diſſolventur „ vires, ſuccedet tandem ſudor frigidus, & ita morientur." *Sic extinguebatur nuperrime nob. Helvetus. Huic fluxit alvus dies amplius* 20. *cum vehementi cibi faſtidio, ſæpe quoque vomitu. Calor ei erat ad veſperam. Febris manifeſta cum horrore ſubinde cœpit accedere, quæ elapſis horis aliquot remittebatur. China china febrim non depulit. Urinæ ex rubris, craſſiſque tenujores fiebant. Febris, ſitis, vigiliæ, cibi averſatio increſcebant.*

De-

IV. Ulcera circum glabra prava ſunt.

V. Dolores, qui ſunt in lateribus, in pectore, atque aliis partibus, *num* multum differant, perdiſcendum.

VI. Renum, & veſicæ vitia in ſenioribus difficulter ſanantur.

VII. Dolores ventris ſublimes, leviores; qui vero non ſublimes, fortiores.

VIII. *Hydrope* laborantibus ulcera in corpore facta, difficulter ſanantur.

IX.

Delirabat viciſsim, & reſipiſcebat. Alvus profuſior. Pulſus imbecilli. Convulſiones in facie. Madores frigidi, calidique prope interitum. Scite idcirco averſationem ciborum maximam non in dyſenteria ſolum, ſed etiam in aliis morbis acutis & diuturnis, ſi perſeveraverit, lethalem pronunciat *Hollerius*; quamquam in icteritia ſine febre, ſineve hepatis duritie, minime exitialem bis obſervaverim.

IV. *Circum glabra.* Ulcera pilis, quia eraduntur, & defluunt, circum carentia.

V. *Perdiſcendum.* Id eſt, accurate diſcendum, quantum inter hos dolores interſit diſcriminis, vel ratione loci, vel morbi, vel cauſſæ, vel ſi dolor ſit acutus, ingens, gravativus, pulſans, pungens, fugax, & potiſsimum diuturnus, ut interpretatur *Valleſius*: aut ſi repente evaneſcat, non ſenſim, nam ſæpe ſine ullo errore lævior reditur, cum omnis dolor, tum præſertim qui latera, & pectus infeſtat. *v. Martian.*

VI. *Vitia.* Cujuſmodi ſunt urinæ ardores, ſtillicidia, ſuppreſsiones, calculi, obſtructiones, inflammationes, ulcera. *Senioribus.* Id eſt, annis 50. majoribus, *6. epid.* Eoque difficilius curantur, quo major eſt ætas. *Valleſ.*

VII. *Sublimes.* Id eſt, dolores ventrem elevantes, perinde ac ſi flatibus diſtenderetur. Sic * *meteora*, * *ſublimes*, ſcite interpretatur *Gorterus. Galenus.* aliiq. exponunt *exteriores*; nimirum dolores, qui ventris muſculos exercent, ad interiora non penetrantes. *Codices Vaticani* habent * *cai oideemata*, * & *tumores.* Hi quoque ſi externi fuerint, aut elevati, erunt leviores, & ſecuriores.

VIII. *Ulcera.* Tam ſponte orta, quam arte excitata in ea

præ-

IX. Latæ puſtulæ non admodum pruriunt.

X. Caput dolenti, & circumdolenti, pus, vel aqua, vel ſanguis effluens per nares, aut os, aut aures, morbum ſolvit.

XI.

---

præſertim parte, quam aquoſus tumor obſidet. Fere oriuntur in cruribus, & femoribus poſt diſruptas veſiculas, quæ aqua diſtendebantur. Hæc ſi pruritu primo, deinde dolore torqueant, vix ſanantur, ſed plerunque ſerpunt, & denigrantur. Quod quidem vitium frequentius contrahunt ulcera per ſe orta, quam quæ arte excitantur, *Gortero* teſte. *Ex inciſionibus, vel leviſsimis cutis pedum, crurumque poſtridie gangræna oriebatur in iis, ſubindeque moriebatur vir nobilis hydrope univerſali affectus. Patutius Venetus, nec non alter Bergomas evaſerunt, cum hydrope ſimiliter tentarentur, ulcuſculis per ſe exortis in cruribus coxiſque, multumque aquæ fundentibus.* In morbo inveterato, aut è viſcerum labe profecto, ulcera, ſive arte, ſive ſponte excitata; exitium ſolicitant.

IX. *Non admodum.* Id eſt, minus pruriunt, quam quæ ſunt faſtigiatæ, & acuminatæ.

X. *Circumdolenti.* Plures legunt, *vehementer dolenti.* Non ſemper, ſed plerumque. Dolor porro capitis, aut ſine febre ulloque pravo ſymptomate affligit; tumque fluxu ſanguinis largo de naribus, præſertim ſi tempora & frontem occupet in juvenibus, levari, brevique etiam ſolvi conſuevit, in ſenioribus vero fere ceſſat, ſive ſputis multis, craſsiſque, ſive mucco de naribus ubertim ſtillante, ſive alvi fluxu, ſive urinis copioſioribus, aut dolor capitis cum continua, acutaque febre infeſtat, ſigniſque periculum oſtendentibus, & tum ſalutaria erunt præſidia: *pus, vel aqua, vel ſanguis effluens per nares, aut os, aut aures* 1. ſi evacuatio humoris copioſa fuerit, nam nihil paucum quod eſt, criticum eſt, 2. ſi protracto morbo, & prægreſsis ſignis coctionis, evacuatio iſthæc fiat 3. ſi non dolorem modo capitis minuat, ſed etiam febrim extenuet, pravaque accidentia removeat; cujuſmodi ſunt ſurditates, vigiliæ, deliria, ſtupores, obmuteſcentiæ, convulſiones, tremores, ſpirandi difficultates, ſimiliaque; ſin febris remanet, dolorque, ceteræque quæ periculoſæ ſunt notæ, dejectæque ſint ægri vires, aut poſtquam ſe paulo inclinarint, iterum ingraveſcant, ſpem omnem tollunt;

vi-

XI. Atra bile vexatis, & renum paſsionibus, hæmorrhoides ſupervenientes, bonum.

XII. A diuturnis ſanato hæmorrhoidibus, ſi una *quæpiam* non ſervatur, periculum eſt *hydropem*, vel tabem advenire.

XIII. A ſingultu *detentum*, ſternutatio ſuperveniens liberat.

XIV.

---

viribus autem conſtantibus, morbi longitudinem, & recrudeſcentiam plerumque ſignificant.

XI. *Atra bile vexatis*. Id eſt, melancholicis. Hi ſunt, qui ſine febre deſipiunt. *v. aph.* 20. III. quippe diu ſine cauſſa manifeſta mæſti aſsidue ſunt, ac timidi, *aph.* 23. VI. *Et renum paſsionibus*. *Martianus* locutum arbitratur *Hipp.* non de dolore à calculo renum, ſed de quocunque dolore, qui renes, aut lumbos occupet, ut *Gorterus* exiſtimat. Sunt etiam, qui legendum putant *ex lib. de judic.* * *phreniticboiſi*, * *phreniticis*, id eſt, cum febre deſipientibus, non vero * *nephriticiſi*, * *nephriticis*, ſeu renibus laborantibus. Sed cum videamus fluxum ex hæmorrhoidibus ſanguinis cum nephriticis alternantem affectibus, eiſdemque eſſe præſidio, *Klein.* non eſt, quamobrem lectionem hanc deſeramus.

XII. *Diuturnis*. Eas intellige quæ diu ſolent ſanguinem ſtatis, aut incertis temporibus fundere. *Sanato*. Hæ ſi auferantur omnes, ſectione, uſtione, putrefactione, conſtrictioneve, ſicut nullum amplius effundant ſanguinem, periculum eſt non phthiſis modo, hydropiſque, ſed capitis etiam, pectoriſque morborum, aliorumque qui 6. *epid. libro* nominantur. Sinenda igitur eſt una, quæ inutilem ſanguinem evacuet. Sed ne huic uni tractu temporis parcunt, qui fiſtulam timent, aut compenſari poſſe credunt, ſanguinis detractione per venas, evacuationis antiquæ, conſuetæque defectum. Contra vero, qui exiſtimant ſanguinis detractione perraro morbis ſuccurri, qui ex ſuppreſsis menſibus oriuntur, deletiſque aliis ſanguinis fluxibus, ſive de naribus, ſive de hæmorrhoidibus; rectius faciunt, ſi ſpreto metu fiſtulæ, unam nunquam deſtruunt, modo ne nimium profundat ſanguinem, ex quo ſequi marcor, tabeſque queat, aut hydrops.

XIII. *A ſingultu*. Qui neque ab inflammatione ventriculi, aut aliarum partium, neque à malignis febribus, neque à nimia evacuatione dependeat.

XIV. Ab *hydrope detento*, si aqua à venis in ventrem defluxerit, solvitur morbus.

XV. A longo alvi proſtuvio *detento*, ſpontaneus vomitus ſuperveniens, morbum ſolvit.

XVI. A *pleuritide*, vel *peripneumonia detento* alvi proſluvium *ſuperveniens*, malum.

XVII.

XIV. *Ab hydrope.* Sive *aſcite* dicto, quo abdomen aqua diſtenditur; ſive *leucophlegmatia*, (non eſt verus hydrops) qua totum corpus ex æquo aqua tumet. *Si aqua à venis.* Si aqua intus contenta, forti alvi profluvio ejiciatur ineunte morbo, viſceribus ſanis, & viribus integris, ſolvitur morbus; ſin confirmato morbo, & fractis viribus, alvi fluxus oriatur, celeriter occidit. Idem de medicamentis dicendum alvum cientibus. Si ineunte morbo, ea dentur, ſi viſcera vitio careant, ſi vires ſint validæ, ſiccari per ea, ſanarique æger poterit; ſin morbus inveteraverit, & lapſæ ſint vires „ interim dum purgabitur aqua, „ morietur æger" *Holler.* ſæpeque, repente, poſtquam inanis eſt venter, ægerque è morbo ſe putat evaſiſſe. Apud nos leucophlegmatia ſæpius vincitur purgantibus, quam aſcites. Hydrops in locis planis ortus, aquis ſcatentibus, refertiſque paludibus, eiſdem purgantibus frequentius diſcutitur, quam qui in ſiccis, montaniſque locis obrepit. Fere nocent purgantia ubi ſitis vexat, ubi calor, & febris eſt, ubi præmunt vigiliæ. Peſtifera ſunt, ſi tuſsis diu occupet, aut ſpirandi difficultas, ægreve in alterutrum latus homo decumbit; aut ſi venter quammaxime intumeſcit, & cæteræ partes corporis emarceſcunt, aut extrema livent.

XV. *Longo.* Fortaſſe rectius * *macrees*, * quod poſt *Celſum* fere exponitur, *longo*, legendum eſt, *vehementi*; eo quod vomitus longo alvi profluvio ſuperveniens, ſæpius occidat, quam liberet: contra vehementi, non tamen veteri ſuperveniens, nimirum viribus, & viſceribus integris, ſanitatem promittit. Confirmatur verſio 1. *de morb.* ubi * *iſchyree*, * id eſt, *vehementi* alvi profluvio ſuperveniens vomitus, ſalutaris dicitur.

XVI. *A pleuritide v. aph.* 23. III. *Peripneumonia v. aph. cit. Malum.* Quia ſæpius ſputum ſupprimit, aut minuit, aut ejus exitum difficilem reddit, & dolorem intendit, & ſpirandi difficultatem auget, & ſitim accendit, & vires infirmat. Quibuſ-

XVII. Lippientem alvi pròfluvio corripi, bonum.

M XVIII.

buſdam porro alvus profluit poſt rigorem febris, aut in ipſo ejus rigore, aliis morbo increſcente, aliis etiam in ſtatu morbi. Si quarta die, coctionis ſigna in ſputis, uriniſque apparuerint, & 7. aut poſtea alvi fluxus incidat, eumque vires ſuſtineant, & febris ſubinde levetur, & dolor, ſpirandi difficultas, ſolutum eo iri morbum, veriſimile eſt. Securitatem etiam pollicetur, qui ante quartam diem accedit, dummodo ſimiliter febrim minuat, & dolorem, ſpirandi difficultatem, eoque perſeverante minus tuſsiat, vigilet, minus ſitiat, faciliuſque æger ſe convertat, & erigat. *Sic dyſenteria ante 4. diem orta, protinus adoleſcentem pleuriticum ex toto ſanavit, inutili materia ad inteſtina converſa.* Si pleuritidis initio, atque etiam in ipſo rigore, aut ſtatim atque is evanuit, alvus crebro, vehementerque cieatur, quo tempore quibuſdam etiam frequens, multuſque vomitus movetur, ſi quidem brevi finiatur, periculoſiorem fere morbum oſtendit, ſin diutius perſiſtat, & morbus ingraveſcat in ſingulos dies, occidit. Secus enim, atque Riverius aſſerit ſua in regione, apud nos ſequitur, nimirum pleuritides eas eſſe ſalutares, quibus ineuntibus copioſus movetur vomitus. Rigor enim eum movet qui vehemens eſt, & rigoris vehementia inflammationis magnitudinem fere ſignificat. *Mirabatur, ac quodammodo iraſcebatur mihi parens meus, & ipſe medicus, nec omnino infelix, affirmanti ipſum pleuritide prehenſum, dum ſe cholera affectum eſſe ob crebros, copioſoſque vomitus exiſtimaret; deceſsit autem, proh dolor, quinta pleuritidis ſæviſsimæ die, annoque hujus ævi* 43. *quo etiam conjugem amiſi cariſsimam, patruumque amantiſsimum.*

XVII. *Lippientem.* Id eſt, ophthalmia laborantem *v. aph.* 11. III. *Bonum.* Quippe ſolet lippitudinem, capitiſque dolorem *ex Holler.* alvi profluvium, aut per ſe ortum, aut medicamentis accitum ſolvere materiam avertendo. In corporibus multo ſanguine refertis, ſanguinis detractionem ſequatur purgatio. Hæc in ſiccioribus hominibus anni tempeſtate, regioneque calidis blande, cauteque inſtituenda. Nec diutius purgantibus in quibuſvis corporibus, ubi non proſunt, pugnandum eſt, cum acriores per ea fiant ſucci, qui morbum faciunt, prolicito humore quo temperabantur. *Plures novi, qui cum diutiſsime oculis laboraſſent, ſæpius licet miſſo ſanguine, & adhibitis alvum du-*

cen-

XVIII. Vesica discissa, aut cerebro, aut corde, aut septo *tranverso*, aut aliquo ex tenujoribus intestinis, aut ventriculo, aut jecore, lethale est.

XIX. Quum discissum fuerit os, aut cartilago, vel nervus, aut genæ *pars* tenuis, vel præputium; neque augetur, neque coalescit.

XX. Si in ventrem sanguis præter naturam effunditur, necesse est suppurari.

XXI.

---

centibus remediis sanitatem consequebantur, occulos proluendo bis, terque die posca, deinde etiam aceto, egelidis. Plures etiam, qui, irritis alvi ductionibus, vesicantibus sanabantur post aures, aut in postica colli parte admotis, setaceoque in hac ipsa parte excitato, servatisquc diutius. Dudum quidam Empericus diturnos oculorum morbos persanabat innumeros. Ejus medicina erat tonsis capillis, ceratum capiti imponere universo, quo vesiculæ assurgerent, humorque inde evocaretur noxius.

XVIII. *Septo transverso.* Id est, diaphragmate. *Lethale est.* Si vesica vehementer laceratur, aut latius dividatur, si vulnus cordis ventriculos penetret, aut auriculas, aut majora vasa sanguinis, si diaphragma, ejusque præsertim pars tendinea, quæ media est, magno vulnere pertundatur; itemque ventriculus in fundo potissimum, atque orificiis, jecoris quoque, cerebri, intestinorumque tenujum vulnera lata, & profunda fere lethalia cum eo tamen, ut vix unus, notante *Bohnio*, evadat lacerato cerebello; cerebro autem plures: intestinorum pariter tenujum dissectorum oræ: corrupta quoque ea, & ablata majori parte, non semel coaluerunt exteriori ventris vulneri, demissis per vulnus fæcibus. *v. Heisterus*, & *Platnerus*, tum etiam *v. aph.* 24.

XIX. *Nervus.* Intellige cum veteribus nervi nomine membranas etiam, ligamenta, tendines. *Pars tenuis.* Ut ad labrum, & palpebras. *Non augetur &c.* Augeri, & coalescere has partes, exceptis nervis, probat *Gorterus.*

XX. *In ventrem.* Id est, ex arteria, aut vena in aliquam corporis cavitatem effusus. *Suppurari.* Rectius, *corrumpi*, inque grumos, ichoremque verti fœtidum, *v. Ballon. de arthr.*

XXI. In insanientibus si varices, vel hæmorrhoides supervenerint, insaniæ solutio.

XXII. Quæcunque rupta ex dorso ad cubitum descendunt, venæ sectio solvit.

XXIII. Si timor, atque mæstitia longo tempore habentes perseverent, ex eo *morbus melancholicus* significatur.

XXIV.

XXI. *Insanientibus.* Ii sunt, qui cum furore sine febre delirant: nusquam quippe aliter * *manian,* * *maniam, Hipp.* accipit. *Varices.* Dilatationes sunt venarum in cruribus, interdum in temporibus, in scroto, in inguinibus, in ima parte ventris, alibique. *Solutio.* Non tamen insanientes restituuntnr omnes, sed plerique. Insaniam quippe, hæreditariam quam dicimus, vel incipientem non varices, non hæmorrhoides tollunt: uti neque eam, quam solidorum vitia, organica scilicet, procrearunt. Ii potissimum convalescunt, qui ob suppressas hæmorrhoides hoc morbo tentantur, si eæ rursum ut antea aperiantur, aut si varices, postquam diu occultatæ fuerint, rursum prodeant. Pluribus quoque aliis auxilio sunt, maximeque iis, qui ob nimiam crassi melancholicique, ut ajunt, sanguinis copiam insaniunt, si hæmorrhoides ipsæ per se aperiantur, aut hirudinibus dirumpantur admotis, tantumque fundant sanguinis, quantum ad insaniam auferendam requiritur. Hinc ii damnandi, judicio *Mercurial.* ,, qui variis ligaturis, fasciis, atque calceis ,, ex corio canino comprimere, & cohibere nituntur, si quidem sanguis ille impurus retrocedens vel in caput, vel in ,, pectus vel in aliud viscus impelli periclitantur.‟

XXII. *Rupta.* Id est, ruptiones. Carnosæ partis solutiones sunt sine vulnere, quæmadmodum *spasmata aph.* 25. V. nervosæ, ex violenti ictu, gravi casu, vel alio quopiam valente motu. *Vid. Van Suvieten*, §. 1185. 2.

XXIII. *Longo tempore.* Timor, & mæstitia præter consuetudinem, & sine caussa manifesta incidentes, diuque persistentes desipientiam, & furorem prænunciant. Multos quoque vidit *Galenus* furore correptos, qui ab excandescentia, aut ira, aut mæstitia propter caussam manifestam principium sumpserat, corpore per id temporis ad tales affectiones disposito. Timor itidem, & mæror ex caussa manifesta ortus ,, si diutius quam

,, pro

XXIV. Si quod inteſtinorum gracilium diſcindatur, non coaleſcit.

XXV. Eryſipelas ab exterioribus verti ad interiora, non eſt bonum : ab interioribus vero ad exteriora, bonum.

XXVI.

„ pro ratione cauſſæ perſeverent, cerebri temperamentum im„ mutant, indeque melancholicum inferunt, & ſignificant. „ Parat autem ad hæc non parum puſillanimitas, & cordis lan„ guor, qualis eſt in pueris, aut mulieribus " *Liebaut. Nob. Virginem ſeptuagenariam uteri ſcirrho quadraginta annos laborantem, luxationeque coxæ amplius quatuor, proximæ imminentiſque mortis timor inceſſerat inſanabilis. Edebat tamen, dormiebatque, nequaquam febriens, neque ſitiens. Poſt dies* 40. *timore perſeverante, præcedentibus levibus, brevibuſque deſipientiis in apoplexiam incidit, dieque morbi quarta decima vivere deſiit.*

XXIV. *Non coaleſcit.* Id eſt, niſi ſumma cum difficultate, præſertim ſi ingens, aut tranſverſum fuerit vulnus. Penitus autem diſſectum inteſtinum ori vulneris accreviſſe, ex eoque alvi fæces emanaſſe poſt *Fernelium*, & *Blegnium*, alii plures annotarunt *v. aph.* 18.

XXV. *Eriſipelas.* Tumor eſt cutis cum dolore quodam, quem ſi tetigeris, ſanguis facile refluit, rurſuſque affluit valde tenuis, & rubens. Solvitur porro eryſipelas modo diſcutione, modo metaſtaſi, ſeu revocatione. Cum diſcutitur, ſenſim diſcutitur, ſenſimque, & febris decedit, donec 5. aut 7. integer homo ſit; niſi eryſipelus caput afflixerit, quod fere ſerius una cum febre finitur. Cum metaſtaſi ſolvitur, ſeu extra intro fertur, repente evaneſcit, febris manet, ſæpius quoque intenditur, acceduntque propria periculoſaque partium, quo verſus humor eſt, ſigna. „ Tanto autem converſio intro periculoſior „ eſt, quanto membrum, in quod refluxus ille fertur, nobilius." *Jacot. coac. Bonum.* Id accidit, ubi humor noxius è corde, ejuſque vaſis, ad corporis ambitum continenter, atque ex toto propellitur; quod indicat rubor, & calor, dolorque in cute permanens; quique etiamſi, ut ſæpe ſolet, ſedem mutet, cutim tamen non deſerit; & febris, & ſitis, & æſtus corporis mitior eſt, ſtatim atque à primo impetu inclinari febris cœperit. Quod ſi permagna fuerit multitudo humoris ſic, ut non exterio-

XXVI. Qui in febribus ardentibus tremores fiunt, delirio ſolvuntur.

XXVII. Quicunque ſuppurati, aut *hydropici* utuntur, aut ſecantur, ſi pus, aut aqua univerſim effluxerit, omnes moriuntur.

XXVIII.

---

riora modo corporis, ſed etiam interiora obſideat, tum febris non minuitur iis, quibus minui ſolet, diebus, ſed cum pravis ſignis increſcit, ægerque in periculo mortis eſt.

XXVI. *Solvuntur.* Solvuntur ne febres tremoribus, an tremores ſuperveniente delirio? Solvi queunt febres, ſi tremor ſit criticus, *vid. adoleſc. peregrin.* 4. *epid.* prægreſsis ſignis coctionis in excrementis, evacuationeque tremorem ſecuta, *Holler. coac.* Poſſunt & tremores delirio tolli, ſæpius tamen ad mortem, quam ad ſalutem notante *Jacotio in coac.* Confer *aph.* 8. VIII. „ In acuta febri maligna, & acri, ſiccatis nervis, & in„ firma motrice facultate, valde periculoſus eſt tremor, & ſæpe „ lethalis: in minori morbo, & per initia ab humorum copia, „ non item" *Jacot. ibid.* In ſenibus minus periculoſi ſunt tremores, quippe faciles in iis ſunt. *Coac.*

XXVII. *Suppurati.* Quibus ex vomice ſive in pulmonibus, ſive in pleura, ſive in diaphragmate exſiſtente, pus erumpens, aut ex harum partium vulnere, contuſione, ſive quovis alio vitio manans in ſpatium, quod pleuram, pulmoneſque interiacet, effunditur. *Hydropici.* Quibus multum aquæ potiſsimum inter peritoneum, & inteſtina contrahitur, ex quo venter ex æquo tumet „ motoque corpore, ita movetur & aqua, ut mo„ tus ejus conſpici poſsit" *Celſus. Univerſim.* Si totum pus, aut aqua una vice educatur, animi deliquium ſequitur, & hinc mors ſæpe intra duas horas. Quibuſdam etiam, qui univerſi humoris detractione relevari videbantur, paucis poſt diebus, pereunt *Verny obſ. Ac. R.* 25. *Apr. ann.* 1703. Quamobrem ſemel die tantum aquæ detrahendum eſt, quantum ſuſtinere vires queunt, uſque ad dies 12. die vero 13. ſi quid humoris ſupereſt, ex toto educendum, utique ſi vires conſtent; ſin minus ejus magna pars. Si quid ſequenti renatum humoris eſt, paulatim quoque evocandum. Interim ſiccantibus roborantibuſque tum cibis, tum remediis utendum, ex *Holler.* Cæterum poſtquam noſtris temporibus faſcia coriacea, eaque lata hydropicorum ventri circum-

XXVIII. Eunuchi neque podagra laborant, neque calvi fiunt.

XXIX. Mulier podagra non laborat, nisi menstrua defecerint.

XXIX.

---

cumdatur, qua is dum aqua profluit sensim, arctius perstringitur, fere sine periculo humor universus educitur. In suppuratis, inque hydrope pectoris multo minus aquæ, purisque, cum cinctu propter osseas parietes arctari pectus nequeat; singulis vicibus emittitur. Ante omnia tamen eniti medicus debet, ut hydropici mature secentur, statimque tabescentes urantur, *Hipp. 6. epid.* Mature illi secantur non „ mox atque hydropici esse incipiunt" ut *Vallesius* præcipit, sed statim, atque adhibita fuerint, ut *Celsus* aliique faciunt, cætera artis præsidia: nunquam autem post vitiata viscera, post malum corporis habitum, post languidas, confectasque ægri vires, ne scilicet qui traheretur non sectus, sectione maturius rapiatur. De tempore secandi tabescent. *v.* VII. *aph.* 44. *Ex asciticæ mulieris ventre mille, & triginta pondo aquæ unciæ unica vice extractæ sunt, quoad nempe venter inanis omnino fuit debita compressione adhibita, quin ægra animo linqueretur, aut morbus recrudesceret. Imo brevi sanato vulnere chalybis usu perfecte convaluit.* Huic mulieri in Xenodochio decumbenti curationem adhibebat Astorius medicus, philosophusque doctissimus. De hydropicorum aqua universim sectione educenda *videndus est Mead monit. med. cap.* 8. & *Monro filius essai sur l' hydrops.* §. 129. *pag.* 275. *seqq.*

XXVIII. *Neque podagra.* Raro podagrica, chiragricaque vitia, vel castratos, vel pueros ante feminæ coitum, vel mulieres, nisi quibus menstrua suppressa sunt, tentare, *Celsus* annotat: quod etiam nostris temporibus verum est.

XXIX. *Mulier.* Vid. not. aph. præced. *Defecerint.* Adde: aut pauciora fluxerint. *Seneca epist.* 95. loquens de pueris, & mulieribus, dicit, eos ætate Hipp. magni, fuisse liberos à podagra, tempore vero suo passim laborasse, non quod natura esset mutata, sed quod mutati erant mores, scilicet excreverat mirum in modum luxus, atque intemperantia omnis vitæ. *Ex Mercur.* Sed *Seneca* cum scripsit: *passim*, ad mores, qui philosophus erat, respexit. *Celsus*, cum raro, scitius, eos his morbis dixerit laborasse, ad naturam, ut medicus. *Vid. aph. præced.*

XXX.

XXX. Puer podagra non laborat ante usum venereorum.

XXXI. Dolores oculorum *vini* meri potio, aut balneum, aut venæ sectio, aut medicamentum epotum solvit.

XXXII. Balbi à *longo* alvi profluvio maxime capiuntur.

XXXIII. Qui acidum eructant, non valde *pleuritide* corripiuntur.

XXXIV.

XXX. *Non laborat.* Nisi raro. *Vid. aphor.* 28. & 29. & nisi morbus hæreditarius fuerit, *Hollerius*, nisique parentes lue venerea contaminati fuerint, *Heurnius.*

XXXI. *Vini.* Vinum convenit, ubi crassi, viscidique humores dolorem pariunt, calefacit quippe vinum, & discutit. At ubi in oculis est siccitas & squallor, ab eo prorsus abstinendum consilio *Ballonii*. *Balneum.* Hic agit potissimum de fotu, qui fit molli spongia, aut linteolis ex aqua, aut lacte calidis, aut per æstatem egelidis, aut ex quoque alio humore expressis, & super oculos impositis bis, terque die, sepiusque etiam, si dolor urget. Præter oculos, caput quoque perfundi, ait *Celsus*, debere prius calida, deinde egelidas. *Medicamentum.* Vid. aph. 17.

XXXII. *Balbi*, sive eos intelligat *Hipp.* qui * *trayloi*, * *blæsi* dicuntur certas quasdam literas pronunciare nequeuntes, sive qui * *psolloi*, * *balbi* nominantur literam, syllabamve omittentes in pronunciatione vocum, sive demum qui appellantur * *chnophoonoi*, * qui inter loquendum hærent, titubantque, nec syllabam syllabæ nectere rite queunt; constat horum plerisque humescere linguam „ & quibus lingua humescit, eisdem ple„ rumque & alvus " *Liebaut*, & *Heurn.* Hinc mirari subest, Gorterum postquam observasset duos balbos alvo adstricta, cæteros quibus os humesceret, laxa, hanc incertam *Hippocratis*, vixque rei medicæ utilem, appellasse sententiam.

XXXIII. *Non valde.* Nempe ob ventriculi bonam concoctionem, cujus acidus ructus fere perpetuum indicium est, pleuritis autem ab insigni sanguinis lentore oritur, quod ex sanguine misso in illo morbo notissimum est. *Listerus l. c.*

XXXIV. Quicunque calvi ſunt, his magnæ varices non fiunt. Quibus vero calvis varices magnæ ſuperveniunt, hi rurſus capillati fiunt.

XXXV. *Hydrope* laborantibus, tuſsis ſuperveniens, malum.

XXXVI. Difficultatem urinæ, vena ſecta juvat; ſecare vero interiores.

XXXVII.

XXXIV. *Varices. v. aph.* 21. VI. *Non fiunt.* De veritate aphoriſmi poſt *Galenum* fere omnes dubitant interpretes, ſi de iis ſermo ſit calvis, quibus caput ætate nudatur. Sed veriſimile eſt *Hippocratem* de iis fuiſſe locutum, quibus capilli propter morbum, quo capitis cutis affligitur, fluunt. Qui igitur hujuſmodi calvitie laborat, ei fere magnæ varices non fiunt: acer enim, craſſuſque humor, quo varices excitantur, ad caput convertitur. Quod ſi is ipſe humor, capitis cutem deſerens, varices in cruribus, ſcrotoque creet, renaſci quoque capilli poterunt. Nam ut varices maniam, *aph.* 20. & liguæ hæſitationem tollunt, 2. *epid.* ſic & calvitii cauſſam auferre queunt. Raro tamen id accidere ſcribit poſt *Ariſtotelem Mercurialis*: annotatque hic, in concive ſuo reſtitutum fuiſſe capillitium hæmorrhoidum fluxu.

XXXV. *Malum.* Quin in hydrope inveterato, cujuſcunque generis is fuerit, tuſsis perſeverans ſpem fallit, mortemque appropinquare ſignificat. Idcirco lethale ſcribitur *aph.* 47. VII. *Hollerius* huic tuſsi obſervat præcedere magnam ſpirandi difficultatem. *Liebautius* non tam tuſsiculam hanc ait eſſe debere, aut ad tuſsiendum propenſionem, ſed veram vehementem & difficilem tuſsim à materia in pulmone contenta. *Tuſsis vehemens, perſeveranſque impetu ſuo hydropicum ſine febre, firmiſque adhuc viribus ſedentem, & nec opinantem ſuſtulit, nullo ex ore rejecto ſanguine, nec aqua, nec pure ullo. Mulier tuſsi diu vexabatur arida, continentique. Hydrops inde ortus portenti inſtar tuſsim diſpulit. Meminique virginis, cujus recentem hydropem conſequebatur tuſsis ſicca anhela, vehemens, exporrigebaturque hæc uſque ad ſolutionem hydropis, non tam copioſis urinis partam, quam humore ſenſim, diuque ex utero exſtillante albo, craſſoque.*

XXXVI. *Difficultatem.* * *dyſourieen*, * *dyſuriam*, id eſt, dif-

XXXVII. Ab angina *detento*; si tumor fiat in collo, bonum; *foras enim morbus vertitur.*

XXXVIII. Cancros occultos omnes, melius est non curare; curati enim cito pereunt; non curati vero longius tempus perdurant.

N XXXIX.

---

difficilem, & dolorificam urinæ excretionem. *Vena secta juvat.* Quum morbus à sanguine oritur exuberante, aut ab inflammatione vesicæ, vicinarumve partium, *Holler. ex Gal.* Valet etiam sanguinis detractio ad urinæ stillicidium, *aph.*48. VII. urinæque suppressionem ab eisdem caussis profectam. *Mirabilis est casus theologi cujusdam apud Tulpium lib.* 2. *cap.* 43. *Huic urina quolibet ferme supprimebatur plenilunio, neque fluebat iterum, nisi aut luna declinante, aut secta brachii vena. Interiores.* Cujusmodi est basilica in brachio, & saphena in pede ad malleolum. *Interiores.* Interiores ne, an exteriores venæ secentur, parum refert. Id nosse expedit, in nimia sanguinis multitudine, inque vesicæ, vicinarumque partium inflammatione, tensione, ardore secandam primo venam esse brachii, deinde eam, quæ in pede est.

XXXVII. *Ab angina. v. præsag. Hipp. lib.* 3. *n.* 17. *seqq. Bonum.* Utique si laryngem occupans inflammatio foras vertatur ex toto. Secus, ut plurimum lethale; eo quia externus tumor ortus, interni magnitudinem, augmentumque significat; uti *anginosæ* accidit 3. *epid.* recensitæ. *Bis & ipse observavi labra, collum, malas duplo majora, linguam vero quadruplo evasisse, ob vim inflammationis fauces occupantis: Ægrorum alter nona extinctus die est, alter undecima. Utrique erat summa deglutiendi difficultas, neutri spirandi maxima.* Servantur igitur, quibus tumor obortus extrinsecus internam tollit, aut saltem minuit inflammationem; ut si facilius spiret, deglutiat, minus febriat, minus doleat, minusque sitiat, nec tumor intro recurrat, donec morbus ex toto desinat.

XXXVIII. *Cancros.* Cancer tumor est durus, renitens, inæqualis, dolorificus, oris prætumidis, lividus, venas fere nigricantes emittens, corporaque potissimum glandulosa occupans. *Occultos.* Id est, non ulceratos. *Martianus* interpretatur submersos, & ad superficiem parum elevatos: aut fortasse rectius dixeris immobiles, & subjectis, vicinisque partibus nimium

XXXIX. Convulsio fit vel ex repletione, vel ex inanitione; ita vero & singultus.

XL. Quibus dolor circa *hypochondrium* fit absque inflammatione, his febris superveniens morbum solvit.

XLI. Quibuscunque suppuratio in corpore existens non innotescit, his ob crassitudinem puris, aut loci non innotescit.

XLII.

---

mium adhærentes, qui nec ferro exscindi, neque igne consumi ex toto possunt. *Non curare.* Id est, igne, ferro, & medicamentis corrodendi vi præditis, aut humectantibus, emollientibus, putrefacientibus. Adhibenda exsiccantia, & indurantia, si cultri aciem cancer respuat, quippe qui sit immobillis, nervisque & vasis adhærens sanguiferis, aut nobili cuipiam parti, quæ sectionem prohibeat. Mobiles vero, quique cellulari tantummodo insistunt membranæ, & nondum apertos cancros (aperti enim vetustiores, maligniores que sunt) sectione ex toto esse auferendos, tum observata, tum ipse usus docet.

XXXIX. *Convulsio v. aph.* 57. IV. *Vel ex repletione.* Repletionem, & inanitionem *Pitcarnius* quoque agnoscit pro solis convulsionum caussis. Quippe irritationem ad repletionem refert, quod fluida corporis ad partem irritatam propellantur.

XL. *Hypochondrium.* Id est, regionem eam quæ à mucronata cartilagine utrinque ad illa usque protenditur. *Absque inflammatione.* Quum scilicet dolor ab humoribus gignitur crassis, frigidis, inertibus, flatibusve. Huc *aph.* refer 52. VII.

XLI. *Suppuratio.* Intellige pus in aliqua cavitate collectum. *Ob crassitudinem.* Si intus in capite, intusque in pectore fit suppuratio, non tactu explorare, sed solummodo conjectura persequi per ea potes quæ habentur præsag. *lib.* 2. *n.* 52. *seqq.* & *lib.* 3. *n.* 12. *seqq.* sin intus gignatur in ventre, ex signis *præsag. lib.* 1. *n.* 53. *seqq.* propositis, & tactu quoque potes deprehendere. Hoc vero eæ maxime dignoscuntur, quæ extra excitantur in corpore, modo ne id puris crassities prohibeat, aut ejusdem profunditas. Tumor enim, qua suppuratus est, mollescit, acuiturque, in eoque fluctus inclusi puris percipitur, si alternis digitis, manuve præmitur, ac contrectatur idem. Nihil horum sequitur, quum pus crassius remotumque est. Omne porro crudum, subcrudumque pus crassius est. Sed & frigidi tu-

mo-

XLII. Morbo regio laborantibus, si fiat hepar durum, malum.

XLIII. Quicunque lienosi ad *dysenteria corripiuntur longa, eaque in hydropem, aut lienteriam convertitur,* moriuntur.

XLIV.

---

mores fere sunt duriores, quod sæpius materia melli adipi, seboque simili, quam pure repleantur. Interdum etiam cartilagines, ossa, tophi, lapidesque in eisdem gignuntur. *Pus in juvene quodam non deprehendebatur, quod supra costas spurias dexteri lateris delitesceret. Pleuram perrupit pus acrius factum. Tandem sectus tumor est, erupitque pus prima vice ad uncias 30. sequentibus paullo minus. Verisimile est tumorem externum puris non plus se libra continuisse. Æger intra dies 50. ex toto convaluit. Statim atque sectus est, febris desiit. Mirum neque tussi unquam laborasse, neque spirandi difficultate.*

XLII. *Morbo regio v. aph. 62.* IV. *Malum.* At si hepar propter scirrhum, aut inflammationem induruerit, plerumque lethale. Fere namque scirrhus in malum corporis habitum, atque in lethalem hydropem desinit, interdum etiam corporis macie terminatur, inflammatio autem plerumque cita morte finitur. In hac, febris acuta est, ardensque, sitis inexplebilis, linguæ siccitas, dexteri hypochondrii tumentis, durique dolor ingens, lumborumque, ad humerum jugulumque sæpe perveniens, spiritus difficultas, tussis, singultus, vomitus. In illo nullus, aut certe obtusus dolor est, nulla febris, nec sitis, aut nonnisi exigua; respiratio post cibum, aut ex motu corporis difficilior, graviorque in opposito latere decubitus. *Vestali hepar virgini ictericæ tribus ab hinc annis sensim induruit. Febris cum horrore accedebat semel die. Sitis, cibi fastidium, vigiliæ nocturnæ, frequens hypochondrii dextri dolor, virium imbecillitas, corporis extenuatio. Videbatur morti proxima. Attamen vivit adhuc, nec vivit modo, sed etiam melioris est habitus, quamquam pedes tumeant, ægriusque moveatur. Illud mirum, ictericum morbum fere solutum, nec quicquam emollitum hepar.*

XLIII. *Lienosi.* Qui lienem quoquo modo affectum habent. Fere enim magnum, ac durum habent, *Hipp. de affect.* & mali coloris sunt, & extenuantur, & cibos male coquunt; interdum etiam maculis, aut ulceribus scatent, flatibus vero semper

abun-

XLIV. Quibus ex ſtillicidio urinæ ileos ſupervenit, in ſeptem diebus pereunt, niſi febre ſuperveniente ſatis urina fluxerit.

XLV. Ulcera quæcumque annua ſunt, aut diuturniora, os abſcedere eſt neceſſarium, & cicatrices cavas fieri.

XLVI.

---

abundant, quorum alii cibos faſtidiunt, alii vero avidius appetunt; alii laxam, alii adſtrictam alvum habent, hique frequentius expuunt, ac mingunt. *Dyſenteria.* v. aph. 12. III. *Longa.* Quæ ventriculi, inteſtinorumque robur evertit, quæ fluidorum vividiores particulas diſsipat, ſolidorumque contractiones enervat. Quæ vero brevis eſt, ſalutaris eſſe poteſt, *aph.* 48. *& coac. n.* 295. *Lind.* niſi ab atra bile fiat, *aph.* 24. IV. niſi inteſtina exulceret, inflammetque, ſed hujuſmodi, qua humor omnis inutilis in lienem incumbens evocetur. *v. cit. aph.* 48. *Lienteriam.* v. aph. 22. III.

XLIV. *Ileos.* Obſtructio eſt tenuis inteſtini peracuta, & dolorifica, nihil ſinens deorſum deſcendere cum frequenti vomitione, aut vomendi deſiderio conjuncta. *v. aph.* 10. VII. Fortaſſe hic loci *ileos* pro vomitu tantum accipitur. *Veſicæ calculo laboranti mictio ſenſim minuebatur. Sitis & ciborum averſatio increſcebant. Febris vix percipiebatur. Urgebant dolorifici veſicæ conatus. Vires deficiebant. Celer, & perquam exiguus erat pulſus, extrema frigeſcebant. Pridie ante mortem ſopor. Frequens toto morbi tempore vomitus aderat. Cui urina contrahebatur in veſica, licet ſubinde tantum ejus flueret, quantum fere ſani ſolent homines reddere; continens, vehemenſque ei erat ciborum vomitus. Præſcribebatur mercurii vivi potus ad eum ſiſtendum. Secus ipſe, vomitum curandum eſſe, dixi, urinæ detractione. Nec mea me fefellit opinio. Etenim immiſſa in veſicam fiſtula, dimiſſaque urina, continuo vomitus quievit.* Ex quibus apparet affecta veſica, *Celſus* VII. 27. „ſæpe affici ſtomachum, cui „cum *eadem* veſica quoddam conſortium eſt.“

XLV. *Annua.* Scilicet quæ annum attingunt, aut excedunt; quo tempore non ſaneſcunt, vel, ſi ad cicatricem perducantur, iterum aperiuntur, & recrudeſcunt. *Abſcedere.* Id eſt, corrumpi: cujus ſigna ſunt pus copioſius, tenujus, fœtentius, ac lividius; fungoſa, ac nigricantia labra ulceris, coeuntia ſæpius, ſed non coaleſcentia, oſsis color niger, aut lividus. *Eſt neceſſarium.* Non tamen ſemper, annotante *Gortero*.

XLVI. Qui gibbi ex asthmate, aut tussi fiunt, ante pubertatem moriuntur.

XLVII. Quibuscumque venæ sectio, vel purgatio cum medicamento convenit, hos vere purgare; vel venam incidere oportet.

XLVIII.

XLVI. *Gibbi*. Quibus spina dorsi admodum incurvatur, pervertiturque tam ad posterius, & anterius, quam ad latera: idque sive propter tussim, aut asthma fiat, sive ob frigidos tumores, succosve crassos, & acres vertebrarum vincula obsidentes, laxantes, contrahentes, atque adeo vertebras ipsas è sede dimoventes, & sensim etiam tussim, & spirandi difficultatem inducentes. Nam & gibbi „ qui scapulas, alarum modo eminen-„ tes habent, * *eisi physoodees* * " id est, ut ipse legerim, *anhelantes sunt*, *suspiriosique*. Epid. 6. *Ante pubertatem*. Tussis, & asthma, fere pulmonem laborare, significat. Hoc in pubertate incrementum capit: secus thoracis capacitas vix augetur, quod ejus detorta, perversaque ossa quamminimum crescant. Pulmo igitur per ea tempora plus laborabit, utpote in angustiori spatio, segniusque humores in ejusdem vasis moveri, æquum est, & facilius coire. *Moriuntur*. Partim tussi repente suffocati, aut sputo sanguinis, partim pleuritide, aliisque acutis morbis rapti, partim hydrope aut phthisi consumpti. Post pubertatem orta gibbositas finito nimirum corporis incremento, licet cum tussi, & spirandi difficultate incidat, serius occidit. Præsertimque si aut ex casu, aut ex ictu oriatur, aut si ab internis caussis sit genita, tussi tamen vacat, & spirandi difficultate. Plures enim horum non 40. modo, sed 60. & 70. quoque annum attingunt.

XLVII. *Vere*. Id est, veris tempore. Ergo si ad cavendum morbum, aut sanguinem ex vena detrahere, aut alvum medicamento ducere, aut utroque præsidio uti expedit, id vere faciendum; quod vires corporis per id temporis valeant, quod ab externis injuriis minus sit timendum, quod fluida sint ad fluendum aptiora, solidaque ad eundem ipsa propellenda paratiora. „ Illud præterea est observandum in morbis qui redeunt „ certis intervallis, & anni partibus, & maxime à crassa ma-„ teria, ut melancholia, & pituita; quod non solum vere „ purgare convenit, sed etiam autumno ad majorem cautio-„ nem." *Holler*.

XLVIII. Lienosis *dysenteria* superveniens, bonum.

IL. Quicumque morbi podagrici fiunt, sedata *inflammatione*, *intra dies quadraginta* finiuntur.

L. Quibuscumque præciditur cerebrum, his necesse *est* febrem, & bilis vomitum supervenire.

LI. Quicumque sani dolore capitis repente capiuntur, & statim muti fiunt, & stertunt, in septem diebus pereunt, nisi febris apprehenderit.

LII.

XLVIII. *Lienosis. v. aph.* 43. *Dysenteria.* Videtur locutus hoc loco *Hippocrates* de ea dysenteria, quæ sanguinea nominatur, per quam sanguis sine intestinorum exulceratione dejicitur, brevique placatur; nam splenem evacuat. *Heurnius.*

IL. *Intra dies quadraginta.* Nisi tamen tophi sint jam concreti; nisi peccetur à medicis, aut ægris, nisi materia sit valde crassa, & viscida; densum & durum corpus; calor nativus imbecillus. *Hollerius.*

L. *Præciditur.* Id est, profundum vulnus cerebro infligitur. *Vomitum.* Vomitus, seu biliosus, seu pituitosus, seu vomendi desiderium in cerebri vulneribus statim plerumque incidere solet; tam fracto solum cranio, quam pertusis cerebri membranis, aut pericranio. In gravioribus cerebri vulneribus, contusionibus, & fracturis cranii præter vomitum, & vertiginem, casus quoque, aut vocis privatio, aut paralysis artuum sæpe observatur: in quibus febris postridie, aut 3. aut 5. accenditur die; in levioribus aut harum partium læsionibus, 7. 9. 11. 14. aut etiam tardius febris supervenit, & gravioribus accedentibus signis, quæ ante non fuerunt, plures intereunt.

LI. *Muti.* * *aphonous*, * *mutos*, intelligat *Hipp.* non modo voce privatos, sed etiam sensu, motuque carentes. *v. Gorræus.* *Nisi febris.* Quæ tamen acuta esse convenit, & satis vehemens, *Holler. coac.* non sic tamen, ut vires exsolvat. *Idem. l. c.* Neque febris longe à morbi principio accedat, sed statim atque is incœperit: nam quæ ulterius progresso morbo apparet, quæque ut plurimum lenta est, in ægri perniciem invadere, notat *Martianus* 2. *de morb.* idque & de hoc morbo, & de vera apoplexia verum esse solet.

LII. Oportet vero, & conſiderare oculorum in dormientibus ſuſpectiones; nam ſi quid album commiſsis palpebris ſubinſpicitur, neque ex alvi profluvio, aut medicamenti potione iltud contingat; malum eſt ſignum, & lethale valde.

LIII. Deſipientiæ, quæ cum riſu fiunt, ſecuriores; quæ vero cum ſtudio, periculoſiores.

LIV. In acutis *morbis*, qui cum febre ſunt, luctuoſa ſuſpiria; malum.

LV.

LII. *Malum eſt ſignum.* Niſi ſic dormire conſueverit æger. *vid. præſag. lib.* 1. aut niſi diutius vigilaverit, aut longo itinere defatigatus fuerit, aut vehemens triſtitia præceſſerit, aut longa alimenti indigentia, aut alvi profluvium, aut immodica alia quælibet evacuatio, quæ ſit ſponte, aut arte excitata, *ex Holler. Lethale valde.* Non tamen ſic ut nemo prorſus effugiat, niſi quoque alia ſigna concurrant lethalia.

LIII. *Deſipientiæ.* Intellige deliria per febres hic loci, *Cardanum* ſi audias; ſin Hollerium, deliria aſsidua ſive cum febre fuerint, ſive non. *Securiores.* Niſi tamen riſus ex læſo, inflammatoque diaphragmate contigerit. *v. Martianus. Cum ſtudio.* Id eſt, cum labore, ſolicitudine, cura, animi angore: * *ſpoudee*, * *ingens labor*, *Erotiano* audit ex *Homeri iliad.* 15. *Periculoſiora.* Quæ cum temeritate fiunt, periculoſiſsima ait eſſe *Hollerius.* Furibunda, & lachrymoſa deteriora iis, quæ cum riſu fiunt, *Cardanus* agnoſcit, minus, vero mala iis, quæ cum ſtudio incidunt: viditque ex furioſa deſipientia, plurimos evaſiſſe febrientes, ex ſtudioſa, pauciſsimos.

LIV. *In acutis.* Id eſt, in continuis, acutiſque febribus. *Luctuoſa ſuſpiria.* Spiritum offendentem nominat *aph.* 68. IV. Reſpiratio eſt plorantium puerorum, reſpirationi perquam ſimilis. Fit enim ſpiritu interrupto, ſubſiſtente interim thorace, deinde rurſum id quod deeſt adjiciente, quam etiam *epid.* 2. *&* 6. intro reſpirationem vocat *Hipp.* veluti in ſuperſpirantibus. *ex Mercur. Malum.* Quippe „ eſt motus quidam convulſivus „ muſculorum, qui movent thoracem: talis vero motus eſt „ convulſionis initium. Quare in acutis febribus, maxime ſi „ delirare etiam ægrotantes cœperint, metum facit, ne homo „ cum convulſione moriatur.“ *Valleſius.*

LV. Dolores podagrici vere, & autumno magna ex parte moventur.

LVI. In morbis melancholicis, ad hæc periculosi decubitus, stuporem corporis, vel convulsionem, vel furorem, vel cæcitatem significant.

LVII. Apoplexiæ autem fiunt maxime à quadragesimo anno usque ad sexagesimum.

LVIII.

LV. *Vere.* Deinde hieme, postremo æstate. *Holler. ex Aurelian.* *Magna ex parte.* Id quidem verissimum est, licet multis etiam hieme moveantur. *Equidem cum annos amplius triginta ex pedibus laborem singulis primis quindecim anno declinante torquebar, posterioribus vero aliis, cum & vesicæ morbis, & vertiginibus vicissim implicari cæperim, & serius & mitius, fere tamen semper hieme affligi soleo: neque nunc humor pedes tantum infestat, sed modo manum petit, modo humerum, & scapulam vexat. Dii faxint, ut parcat naso. Eo namque repens podagra, utique si antiqua fuerit, ut quisque suæ disponat domui, fere suadet.*

LVI. *Melancholicis.* Melancholici ii appellantur morbi, in quibus æger, aut sine febre delirat, aut diu, multumque, & sine caussa manifesta, tristis, mæstusque ita est, ut vel amicos fugiat, & aversetur, ac taciturnior inde fiat. Sæpe etiam cibos male coquit, flatibus abundat, ventriculi tensione, dolore, pondereque tentatur, interdum & vomitu, vertigine, aurium sonitu, capitis gravitate, doloreque corripitur. Ei quoque alvus fere aut adstricta nimium est, aut fusa. *Ad hæc.* Id est, ad sequentes morbos proclivis est homo melancholicus. *Stuporem.* Id est, abolitionem sensus, & motus universi corporis, aut partis dimidiæ. *Convulsionem.* Morbus est, in quo modo totum corpus, modo pars ejus sine voluntate trahitur, aut tenditur, aut concutitur. Addunt & epilepsiam plerique. *Furorem.* Delirium nempe sine febre, tamen cum audacia, & furore conjunctum.

LVII. *Fiunt maxime.* Senibus apoplexiam familiarem esse, scriptum jam est 31. *aph.* III. dicitur enim senilis potissimum morbus, quemadmodum epilepsia puerilis. Verisimileque est hic loci locutum fuisse Hippocratem de ea apoplexia, quam melancholicus humor concitat, qui à quadragesimo ad sexagesimum ætatis annum magis abundat, uti pituita sequentibus

an-

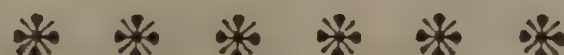
LVIII. Si omentum excidat, necessario putrescit.

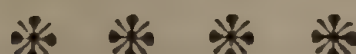
LIX. Quibuscumque à coxendicum dolore molestatis excidit coxa, & rursus incidit, his mucores *innascuntur*.

LX. Quibuscumque à coxendicum dolore molestatis diuturno excidit coxa; his crus tabescit, & claudicant, nisi urantur.

annis, in quibus apoplexiæ, quas creat pituita, familiares admodum sunt; fereque per hiemem. „ Juvenes apoplexiæ à sanguine crasso, aut multo, aut concreto, & grumoso, aut à „ vini liberaliore usu quovis tempore " obnoxii sunt, *Liebautius* „ vere tamen potissimum. Qui consistentem ætatem degunt, & „ qui senes sunt virides " nimirum à 40. ad 60. etatis annum, „ apoplexiæ à melancholico humore, vere, & autumno, opportuni sunt." *Idem.*

LVIII. *Excidat.* Ut in vulneribus ventris. Si enim protinus non trudatur intro, brevi livescit, & corrumpitur omentum.

LIX. *Coxendicum dolore.* Nimirum *ischiadico.* *Excidit coxa.* Id est, si caput ossis coxæ excidàt ex acetabulo, seu cavitate qua conditur, & rursus incidat; id est, acetabulo restituatur, id accidit propter muccum implentem acetabulum, coxæque ligamenta relaxantem.

LX. *Tabescit.* Id est, extenuatur, gracilescit. *Urantur.* Ustionis modum, quo veteres utebantur in morbis, describit *le Clerc. hist. med.* Recentiores præferunt emplastra discutientia, & resolventia; inter quos experientissimus est *Gorterus.*

APHORISMORUM HIPPOCRATIS

SECTIO VII.

I. IN morbis acutis, frigus partium extremarum malum.

II. In osse ægrotante caro livida malum est.

III. A vomitu singultus, & oculorum rubor, malum.

IV. A sudore horror, non bonum.

V.

I. *Acutis*. Quos febris continua comitatur, ac vehemens. *Vid. aph.* 48. IV. *Extremarum*. Ut nasi, aurium, manuum, pedum. *Malum*. Præsertim si frigus perseveraverit cum æstu præcordiorum.

II. *Ægrotante*. Id est, carie, seu corruptione affecto. Sæpe, osse integro, livescit caro in tophis podagricis, & luis venereæ; aliquando tamen etiam eodem corrupto. Quare oportebit, auctore *Hollerio*, tum cutem dissecare, & cauterio carnem urere usque ad os; deinde deradere quidquid est cariosum in osse.

III. *Malum*. „At hæc duo simul, non seorsim, si vomitui superveniant in morbis acutis, & ad aliquod tempus perseverent, lethalia habenda sunt, quia inflammationem cerebri, vel ventriculi denunciant.“ *Liebautius*.

IV. *A sudore*. Sive statim horror sudorem excipiat, sive post duos, tres, pluresve dies in acutis morbis; difficilem morbi solutionem indicat, cumque lethalibus signis, mortem.

Non bonum. Immo malum admodum, ut quidam cum *Mercuriali* existimant. „Et certe“ is inquit „ex iis qui referuntur in lib. epidem. horruisse, vel riguisse statim post sudores, complures interierunt.“ Crebra quoque horrescendi, & sudandi vicissitudo mala est judicio. *Heurnii*.

V. A furore *dysenteria*, vel hydrops, vel extasis, bonum.

VI. In morbo diuturno fastidium cibi, & dejectiones sinceræ malum.

VII. Ex multa potatione rigor, & desipientia malum.

VIII.

V. *Dysenteria v. aph.* 11. III. *Hydrops.* Ecquis hic, *hydrops*, legerit? Bonum ne dixerit *Hippocrates* furori supervenire hydropem, si furor longe frequentius sanatur, quam hydrops? Ut jure conjiciam corrupta exemplaria, legendumque * *imnos*, * *somnus*; non autem * *hydrops*, * *hydrops*: somnus enim etiam arte inductus sæpe furorem tollit. *Exstasis.* Hoc loco pro taciturnitate sumitur, proque mentis abstractione à corpore, ei perquam simili, qua quidam capiuntur contemplantes cœlestia. *v. Gorterus.*

VI. *Diuturno.* Cujus principium scribit esse *Hollerius* diem 40. ut in longo alvi profluvio, in febre quartana, si æger qui prius appetebat, jam cibum non appetit, malum est. „ Post „ cupiditatem cibi " ait *Celsus* „ postve longas febres, cibum „ fastidire, mali morbi signum est." *Et dejectiones sinceræ.* Hæ quoque etiam sine cibi fastidio malæ sunt. *Celsus*: „ ma„ lum est etiam, quod post febres longas sincerum est." Si vero dejectiones sinceræ, & cibi fastidium simul fuerint, longe pejus est. *Sinceræ.* Id est, meræ, ut cum flava bilis, aut viridis, aut æruginosa, aut nigra, aut etiam sincerus sanguis, aut pituita dejicitur. *Ballonius* sinceras dejectiones vocat, quum non admixta est serosa humiditas, quæ cuique humori inest.

VII. *Potatione.* Ex largiore potu non vini modo, sed cujuslibet inebriantis liquoris. *Rigor.* Sive inflexilem corporis duritiem intelligas, quam Tetanum Græci vocant (quidam enim ebrii moriuntur convulsi, *aph.* 5. V.) sive vehemens frigus cum universi corporis concussu, malus est rigor, ac presertim si delirium subsequatur. Nam si hæc duo simul ingruunt ex multo vini potu, metus est, ne non resipiscat, sed convulsus moriatur ebrius. *Valles.* Sed & rigorem ex ebrietate lethalem esse, nisi recalescat æger, observat *Hollerius*, *coac.*

VIII. A tuberculi intus ruptione exſolutio, vomitio, & animi defectio fit.

IX.

VIII. *Tuberculi intus.* Tuberculi intus rupti nomine debet internus quiſque tumor intelligi, qui in pus verſus eſt, ac ſubinde per ſe apertus. Quod enim hic dicitur * *phyma*, * *tuberculum*, alibi dicitur & frequentius * *empyeema*, * *ſuppuratio*, vomica, abſceſſuſque in ſuppurationem verſus. *Exſolutio.* Eſt levis animi defectio. *Vomitio.* Ut vomitum ciere poteſt ruptus in ventriculo tumor, ſic hunc ſæpe movent animi defectiones. Idque haud raro evenit tum in ſanguinis detractione de vena, tum in vulnerum medicatione. *Animi defectio. Hanc excitavit ruptus affatim tumor externus, prope claviculam ſitus in filiolæ mea*; ,, hancque commune ſymptoma puris eruptionum abſceſ- ,, ſuum ſive externorum, ſive internorum" vocat *Liebautius.* A rupto abſceſſu purulento, raro hanc eandem incidere ſcribit *Gorterus. Tulpius* pulmonum vomica nec opinanti rupta, aut dictum & factum occidi hominem putat, aut lenta tabe conſumi. Quæ ipſe obſervavi de pulmonis vomica, quæ admodum crebro ibi eſt, hæc ſunt. Cum vomica rumpitur, puſque in thoracis cavitatem evomit, fere neque animi defectionem, neque vomitionem facit. Horumque neutrum inter ſigna effuſi puris reponit *Hippocrates in libris prænotionum.* Quum vero intus eadem in pulmone aperitur, puſque non in thoracem, ſed in aſperam fertur arteriam, ſæpe ſub ipſum puris ſputum animus deficit, interdum etiam ſimul æger vomit. *Quorum utriſque, & frigido ſudore, ſenſuumque defectu, nec opinantem affectum nuper vidi hominem in templo quodam, qui ad ſe rediens, pus extuſsiebat ſanguine perfuſum, intermiſtis fruſtis fiſtuloſæ materiæ, quæ cum veteribus quis facile dixiſſet tracheæ ſegmenta fuiſſe.* Si vomica quæ ingens eſt, affatim rumpitur, tracheamque multo repente pure obruit, obſtruitque, valde metus eſt ne ſtranguletur homo: quo pacto plures, qui catarrho ſuffocativo extincti dicebantur, jugulati fuere, quorum trachea pure plena, ſectis cadaveribus, conſpiciebatur, *Swieten. Idem in virginis cadavere ipſe deprehendi, quam capitis apoſtemate repente ſublatam affirmabant; quod pus ex ore, naribuſque cadaveris manaret, quamquam vivens non capitis vitio, ſed pleuritide laboraſſet.* Si vero vomica, ingens licet, ſic rumpatur, ut pus non confertim, ſed pedetentim in tracheam feratur, tum hominem

tu-

IX. A profluvio sanguinis *delirium*, *aut etiam* convulsio, malum.

X. Ab ileo vomitus, singultus, desipientia, vel convulsio, malum.

XI.

---

tutatur, id est, metum suffocationis tollit, sic enim vertendum puto apud *Aretæum pag.* 38. * *atreceei* ; * cum alii sic affecti sanescant, alii progressu temporis, quemadmodum phthisici extingui solent, moriantur, alii etiam citius, si febris vehemens, si sudor multus, si difficilior respiratio est, è vita emigrent.

IX. *Malum.* Sæpe sine periculo delirant, & convelluntur mulieres hystericis morbis obnoxiæ, fluente ex utero, aut vena sanguine. Periculosum est delirium, eoque magis convulsio, *aph.* 57. IV. si sanguinis profluvium immoderatum fuerit, quodque pulsum, viresque exhauserit, cum extremarum partium frigiditate, visus, auditusque hebetudine, vocis exilitate, & pallore vultus. *v. aph.* 56. V. Raro autem, delirium sine præcedentibus, aut subsequentibus convulsionibus fuisse concitatum, observavi, quibus interdum tum virgines, tum mulieres extinguebantur, fluxus licet sanguinis admodum minueretur. Exitium clare prænunciant virium dejectio, pulsus celeres, atque imbecilli, frequens, aut tarda respiratio, frigus extremorum.

X. *Ab ileo vomitus.* In hoc morbo alvus adstringitur, ut nihil descendat, nisi forte liquida quædam, pauca, & serosa. Vomitus non semper adest, nisi cum perniciose ægrotat æger, *Galenus*. Contra *Ballonius* vix fieri putat volvulum sine vomitu, aut vomendi desiderio: neque funestum esse vomitum, nisi si stercoris sit. *Hipp.* igitur aut de incipiente volvulo loquitur, qui fere adstrictionem ventris, doloremque prius parit, quam vomitum; aut puto, subaudiendum *vomitum stercoris*, aut *graveolentem*, qui exitiosus est valde. Plerisque, postquam alvus per volvulum, aliquot dies adstricta fuerit, solvi copiosius solet, relevarique ipse sibi videtur æger, dum viribus fractis, singultiens, frigidumque sudans postridie moritur. *Sic fidelissima mea periit conjunx, fœmellam enixa, septimo post partum die. Huic enim alvus per morbum adstricta, pridie quam moreretur, biliosis multis ferebatur, ex quo dolores levari, difficultas respiran-*

XI. A *pleuritide*, inflammatio pulmonis, malum.

XII. A pulmonum inflammatione, phrenitis, malum.

XIII.

---

randi minui, stercorisque vomitiones retardari videbantur. Sed viribus in singulas horas magis ruentibus, madore mortifero, levique desipientia accedentibus, fluente adhuc alvo, vomituque sublato, animam deo reddidit. Morbus uteri inflammatio fuit, quam volvulus consequebatur. Singultus. Ubi, intestino in scrotum illapso, infirmisque viribus, singultus & febris oritur, desperata res est; tumque, si vi reponatur intestinum, intra 6. aut 7. horas æger moritur. *v. Holler.*

XI. *Malum.* Id est, malus est transitus inflammationis, membranæ costas succingentis, pleuræ dictæ, in inflammationem pulmonum. Signa in plerisque sunt, si pulsus, qui ante durus erat, mollior fiat, si obtusior dolor est, si difficultas respirandi major, & sputum in pectore strepit, & facies rubicundior, & urina crassior ac flammea. *Sive tamen hæc adsint, sive desint, qui pleuritide intereunt, si secentur, sic pulmonem læsum ostendunt, ut credas non pulmonem à pleura, sed hanc à pulmone solere corrumpi.*

XII. *Phrenitis.* Morbus est, quo æger febrit, & continenter delirat. *v. Celsus.* Fallitur vulgus solos appellans phreniticos, qui febrientes vociferantur, & in alios insiliunt. Cæterum interdum etiam in hoc morbo, mens cum furore percellitur, sæpeque pus excreatur, ægro resipiscente. *Peripneumonia laborans mulier quarta die morbi cœperat cum audacia delirare. Septima ad se rediit. Nona decessit. Quamdiu mentis fuit impos, tamdiu dolorem non sentiebat, vix tussis aderat, vix respiratio à statu naturali recedebat. Nullum sputum. Delirio cessante, protinus dolor, tussis, difficultas respirandi exasperabatur, usque ad interitum.* Expectandum porro delirium est „ si dolor „ cum sputis biliosis sine ratione evanuerit" *Hipp.* id est, si dolore sublato, aut admodum imminuto sine coctionis signis, sine ulla subsequente evacuatione, quæ morbum minuat, febris increscit, sitis vexat, tussis perseverat, turbulentæ nocturnæque vigiliæ urgent, spiritus difficilius trahitur, urina tenujor fluit, sputumque parcius fertur, atque ægrius. *Malum.* Non tamen semper lethale, ut putat *Liebautius*; delirium licet, quod pleuritidi, at peripneumoniæ superveuit, sit cum furore

&

XIII. Ab æstibus fortibus convulsio, aut *tetanus*, malum.

XIV. In capitis ictu, obstupescentia, *aut* desipientia, malum.

XV. A sanguinis sputo, puris sputum, *malum.*

XVI.

& audacia conjunctum, modo vires constent, nec lethalia accedant signa. Nonnullos enim servatos fuisse memini, sputis putridis prodeuntibus, urinisque multis, aut crassis.

XIII. *Ab æstibus.* Sive fortes ustiones sint externæ à sole, pharmaco, aut igne: sive sint febres, aut inflammationes: sive vulnera; si rectius * *traymasin*, * aut * *troomasin*, * legamus; aut ulcera, contusiones, & nervosarum partium fracturæ; convulsio, *aph.* 57. IV. aut tetanus, seu nervorum rigor, *aph. cit.* superveniens, non malum modo, sed lethale plerumque est.

XIV. *Obstupescentia.* Qua sensus, & motus percellitur, æger veluti mutus, immotusque, apertis manet oculis. *Desipientia.* Delirium quod non in absurditate tantum verborum, sed etiam in absurdis, inconcinnisque motibus corporis, & manuum gestibus consistit. *Malum.* Si in gravi capitis vulnere, fractura, aut contusione stupor, & delirium perseveraverint, lethale est.

XV. *A sanguinis, &c.* Qui è pulmone tussi spumans, & vividus ejicitur, aut dilatatis vasorum extremitatibus, aut disruptis, erosisve vasis propter crassitiem, molem, aut acrimoniam seri, sanguinisque. *Malum.* Eo quia sanguinem, sive è pulmonibus, sive è thorace prorupisse significat; eoque proveniens, sputumque puris post se trahens, phthisis metum incutit. Aliquando tamen evenit, ut post sanguinis sputum, puris formam sputum induat: verum autem pus non est. Quippe & sine febre excreatur, & dolor abest, brevique una cum tussi conquiescit. Aliquando etiam post sanguinis sputum, pus exspuitur, febris aliquandiu perseverat, noctu increscens, & tussis, & lateris dolor adest, attamen non procedit ad phthisim, sed elapsis 20. aut 30. circiter diebus, morbus ex toto finitur. Quod si hoc temporis spatium tussis, puris sputum, febrisque pertranseat, & latus doleat, & difficilis sit tum respiratio, tum decubitus in latere alterutro, & calor ad vesperas acrior fiat, noctuque insudet, & emarcescere homo incipiat, maximum phthisis periculum est; præsertim si morbus aut hæreditarius

fue-

XVI. A puris sputo phthisis, & fluxus; quum vero sputum retinetur, moriuntur.

XVII. In hepatis inflammatione singultus malum.

XVIII. In vigilia convulsio, vel *delirium malum.*

XIX.

fuerit, aut eum invaserit, qui tabificum corporis habitum nactus est, nimirum gracilem cum scapulis alarum modo eminentibus, depresso angustoque thorace, tenui, longoque collo, itemque manibus.

XVI. *Phthisis.* Si modo nulla arte, pus queat educi, sanarique ulcus. Interdum consolidatur ulcus; sed non inde detrahitur recidivæ metus. *Fluxus.* Sive sit alvi fluxus, sive sudoris, sive, quod fortasse rectius, sputi purgatio; hæc enim * *risis*, * significare potest. *Retinetur.* Aut certe, quum imminuitur, aucta difficultate spirandi.

XVII. *Singultus.* Potest singultus cum hepatis inflammatione conjungi, nec tamen ab ea proficisci. Ex inflammatione esse, è singultus perseverantia cognosces, inquit *Valles.* aliæ enim caussæ prætereunt facile. *Celsus* scribit, adesse oportere frequentem singultum, & præter consuetudinem continuum.

XVIII. *In vigilia.* Ex vigilia, quæ acutis in febribus nocte dieque urgeat, quamque non dolor, non animi motus, nec externa quæque caussa concitat. *Convulsio.* Quid sit, *vid. aph.* 57. IV. *Malum.* Propterea quod cerebri phlogosim, sive ardorem, significat, aut inflammationem. Scire porro expedit, vigiliam per acutas febres assiduam solere delirium accersere, præsertim si, *prorrhet.* I. accesserit surditas, capitis dolor, & vomitus. Sæpe quoque tremores, & convulsiones invehit. Interdum ferinas phrenitides excitat, in quibus æger calcitrat, pedibus ferit, mordicus impetit, excandescit, & hostes quosque accedentes habet. In coma etiam, in quo homo profundo, ac diuturno somno premitur, interdum transit. *Vestalis virgo pridie hujus diei è febre acuta convaluit, quæ quamvis dies undecim, quibus febris maxime intendebatur, insomnes prorsus duxerit, nullo tamen delirio, convulsioneque tentabatur nulla. Desiit die vigesima morbus. Maxime omnium profuit bilis, quæ infusis per alvum evocabatur, dejectio: nec præter vigiliam, aliud malum signum apparuit.*

XIX. In ossis *nudatione* erysipelas.

XX. Ab erysipelate putredo, aut suppuratio, *malum.*

XXI. A forti in ulceribus pulsu, profluvium sanguinis.

XXII. A ventris dolore diuturno suppuratio.

XXIII. A dejectione sincera *dysenteria*, *malum.*

XXIV. In ossis præcisione desipientia, si in vacuum *penetraverit.*

XIX. *Erysipelas. v. aph.* 25. VI. Quidam *codices* habent * *cacon*, * *malum*; quod *Galeno*, pluribusque aliis placet: quia ab influxu acrioris sanguinis, serique ægre caro gignitur, qua os tegatur.

XX. *Putredo.* Si erysipelas ulcus excitet malignum, depascens, ichorem graveolentem fundens, aut pus moveat, malum est: nam sæpe fiunt febres acutæ, deliria, convulsiones, & gangrænæ partis affectæ.

XXI. *Pulsu.* Si arteriæ in ulcere, aut vulnere vehementer pulsent, quarum pulsatio, ante non percipiebatur, aut non ita fortis; profluvium sanguinis timeri debet, quod sæpe ægre sistatur. Hinc *aliqua exemplaria* addunt: *malum.*

XXII. *Ventris.* Ventris nomine, cavitas hic illa innuitur, spatiumque, quod est à mucronata cartilagine, costisque spuriis, seu à diaphragmate ad ossa usque pubis, & coccigis. *Dolore diuturno.* Id est, ultra sexaginta dies extenso, *præsag.* 38. I. Hic igitur dolor, si fixus permanensque fuerit in quapiam ventris parte, in primisque præcordiorum, deinde ea, quæ supra umbilicum est, regione, *ibid. n.* 40. febrisque accesserit lenta, inæqualis, ac varia, *Cardanus*; maximeque cum frigore, horroreve ad instar intermittentium; tumorque, & renixus ejus loci adsit, quem dolor vexat; suppurationem fere indicat.

XXIII. *Sincera.* Id est, sive intense flava, sive viridi, sive æruginosa, sive nigra, sive sero spoliata, quod ejusdem acrimoniam temperet. *Dysenteria v. aph.* 11. III. *Malum.* Etenim & humoris malitiam, pravitatemque significat; & vires, utique si perstiterit, doloribus, vigiliis, cibique fastidio destruit.

XXIV. *Præcisione.* * *Diacopee*, * cranii præcisionem, fracturamque significat ad interiorem capitis cavitatem pervenientem, I. *de vuln. capit.* *Si in vacuum.* Quia vel membranæ cerebri, aut cerebrum ipsum simul læsum est; aut sanguis supra membranas colligitur, qui easdem inflammat, & delirium movet.

XXV. Ex medicamenti potione, convulsio lethalis est.

XXVI. In forti dolore *partium ad ventrem attinentium, extremorum* frigiditas malum.

XXVII. Mulieri utero gerenti, si tensio supervenerit, facit abortum.

XXVIII. Quando os, aut cartilago, aut nervus abscinditur in corpore, non augetur.

XXIX. Qui alba pituita detinetur, si fortis ventris fluxus supervenerit, à morbo liberatur.

XXX.

XXV. *Ex medicamenti. v. aph.* 1. V.

XXVI. *Ad ventrem attinentium.* Puta, ventriculi, intestinorum, hepatis, lienis, pancreatis, renum, vesicæ, uteri, quarum dolor partium vehemens longe sæpius, quam cæterarum, quæ sitæ extra ventrem sunt, frigus affert extremorum, nimirum manuum, pedum, aurium, nasi, cutis denique universæ. *Malum.* Ex ventriculi, intestinorumque doloribus, ut sæpissime extremorum oritur frigus, sic quoque facile, aut eruptione flatuum, aut bilis vomitu, dejectioneque discutitur. Si autem non solvitur, nec dolor levatur, quamcumque demum partem occupet, eique febris cum rigore, horroreque accedit acuta, sitis vexat, internæ uruntur partes, externis frigidis, æger cum irrequieto decubitu vigilat, tensæque partes sunt, quæ acri, perpetuoque dolore afficiuntur; inflammationem lethalem subesse, significat.

XXVII. *Tensio.* Id est, tenesmus, sic dictus ab ea tensione, ob quam, quum cacare vehementer appetant, continue exsurgunt. Ob talem igitur tensionem, atque molestiam, & totum reliquum corpus laborat, sed præ cæteris matrix, quæ cognata est, & affinis intestino recto. *v. Galenus.* Affectus est intestini recti, gigniturque modo ab ulcusculis in eodem ipso factis, modo à viscidis, & acribus succis eidem impactis. *Facit abortum.* Scite *Liebautius*: abortiendi periculum minatur.

XXVIII. *Quando v. aph.* 19. VI.

XXIX. *Alba pituita.* Leucophlegmatia appellatur, hydropisque especies est, qua totum corpus intumescit. *Fortis ventris fluxus.* De eo, qui in longum tempus potrahitur, locutum *Philotheus* putat *Hippocratem. Mercurialis* censet, recentem hydropem alvi profluvio tolli, vetustum non nisi eodem ipso

mag-

XXX. Quibus in alvi profluviis, excrementa ſpumoſa ſunt, his è capite pituita defluit.

XXXI. Quibuſcumque febricitantibus, in urinis fiunt ſedimina, veluti farina craſsior, longam ægritudinem fore ſignificat.

XXXII. Quibus autem bilioſa ſedimina, *ſed* ſupra tenuja, *apparuerint*, acutum morbum ſignificant.

XXXIII. Quibuſcumque urinæ diſtantes ſunt, his turbatio fortis in corpore fit.

XXXIV.

---

magno, & aquoſo vinci. *Liebautius* fortaſſe rectius interpretatur *ex coacis* de alvi fluxu aquoſo, qui cruditate vacet; id eſt, in quo cruda, & incocta non deſcendant ingeſta, quique hydrope ineunte fiat. *Liberatur.* Hanc ſententiam, ut facit *Hippocrates lib. de morb.* diſtinguit *Hollerius* his verbis. „Si jam „affectis viribus ægri, & præcipue viſceribus, ſequatur alvi „profluvium, non tollet morbum, ſed ægrum. At ſi morbi „initio, & integris viribus, ac viſceribus, ſponte naturæ per„turbetur alvus, liberabitur æger, vacuata ſcilicet materia mor„bi.“ Præſtat quoque, naturam imitari medicum, ut ſi alvi ductione uti volueris, non id facias, niſi per hydropis initia, conſtantibus viribus, ſaniſque viſceribus. *Vid. aph.* 14. VI.

XXX. *His è capite.* A ſucco nervoſo acriori in capitis doloribus ad inteſtina delato, eorumque motum perturbante, ſpumoſas dejectiones fieri, putat *Gorterus.*

XXXI. *Sedimina.* Si ſedimina hordei toſti, ut *Foeſius* exponit, non exacte moliti craſsioribus fruſtulis ſimilia fuerint; in febricitantibus cum virium infirmitate mortem, cum earundem robore, longitudinem morbi denunciant.

XXXII. *Sed ſupra.* Id eſt, quibus ea, quæ in urina refrigerata ſeparantur, bilioſa ſunt, nimirum aurei, aut ſpicei, aut crocei, aut ſubrubri, aut citrini coloris, atque inſuper tenuja, neque in fundo matulæ, ſed in ſuprema parte apparent, acutum morbum ſignificant. *v. Valleſius.*

XXXIII. *Diſtantes.* Id eſt, inæquales, divulſæ, diverſæ, diſparatæ, quum pars quædam cruda, quædam cocta apparet; aut quum urina variat in ſingulas horas, dieſve. *Heurnius.*

XXXIV. Quibus in urinis, bullæ *innatant*, morbum renalem, & longum significant.

XXXV. Quibus insidens pingue, ac simul totum, his renum vitium, & acutum *morbum adesse significatur.*

XXXVI.

XXXIV. *Bullæ.* Spuma urinis innatans, non renum modo morbum, sed alios quoque significare, *Fernelius* annotat, *patholog. lib.* 3. Etenim urinarum spuma commune pluribus aliis morbis signum est, quod tandiu durat, quandiu & ipsa permanet. Impura quoque corpora, licet non ægrotent, nec febriant, sæpe hujusmodi urinas reddere cernimus. Crassities enim efficit urinarum, quominus inclusus aër se facile expediat. Quamobrem *Celsus*, dum bullas urinam habentem, velut signum renum morbi proposuit, cætera non reticuit, quibus audentius fidendum. *Et longum.* Rectius disjunctive, & ex græco textu, & ex ipso Hippocratis usu sic est accipienda sententia, ut diu in urinis spuma permanens, aut renum morbum indicet, aut longam ægrotationem; quam vel in febribus deprehendit *Gorterus*, in quibus urinæ spumam servantes excernerentur.

XXXV. *Quibus insidens.* Rectius: *quibus in urinis adiposa superficies est*, & *conferta.* Talis urina, aut acutum renum morbum, aut simpliciter renum affectionem, vel acutum morbum, non renalem, significat. Nam eadem ipsa in phreniticis, colliquativisque febribus solet conspici, non minus, quam in iis, qui longis morbis contabescunt sine renum vitio. *Mercurialis*, ut nodum hunc solvat difficilem, tres ex *Actuario* pinguedinis differentias adducit „ aliam; quæ instar aranearum telæ super„ fusa est, aliam, quæ est veluti guttæ dispersæ instar olei; „ tertiam, quæ est crusta quædam, qualis solet apparere in „ juribus pinguibus ubi refrigerantur" tertiamque hanc putat, renum morbos, eosque acutos indicare. Quam cum ipse nullo unquam in morbo viderim, quasque vidi urinarum superficies adiposas, sine renum vitio sæpissime viderim; suspicari non desino, an quemadmodum in *libro de urinis* Galeno adscripto, ubi hæc eadem reperitur sententia, legendum sit * *hypostasis*, * *subsidens*, quod placet quoque *Philotheo*; non autem * *epistasis*, * innatans; ut ubi in urina subsidet (idque persæpe accidit) mucus quidam abrasam pinguedinem quodammodo referens, nedum renes laborare, sed vehementer, indicet. Et renum

quip-

XXXVI. Quibus autem morbo renali laborantibus prædicta accidunt ſigna, doloreſque circa ſpinæ muſculos fiunt, ſiquidem circa loca exteriora fiunt, abſceſſus quoque exterius futuros expecta; ſi vero dolores magis circa loca interiora fiant, etiam abſceſſus expecta futuros interius.

XXXVII. Quicumque evomunt ſanguinem, ſi ſine febre, quidem, ſalutare, ſi vero cum febre, malum. Curare vero acerbis, & refrigerantibus.

XXXVIII.

---

quippe pelvi abraditur mucus ſæpius quidem à calculo, ſæpe quoque ab acribus urinæ, ſerique, quod in ſanguine eſt, particulis.

XXXVI. Quibus. Id eſt, *ex Mercuriali* „ longo tempore „ (cum id ſit proprium affectuum diuturnorum, ut in abſceſ„ ſum convertantur) circa renes paſsis non ſolum antedicta ſig„ na in urinis contingunt, verum etiam circa muſculos ſpinalis „ medullæ exteriores, fiunt dolores.“ Sed hic auctor connexionis, quæ in aphoriſmis rariſsime occurrit, eſt nimium ſolicitus. Certe hunc cum antecedenti minus recte connectit; cum in hoc ipſo de longo renum morbo, de acuto in illo locutum putat *Hippocratem*. *Exteriora*. Id eſt, muſculos lumbares externos. *Abſceſſus v. aph.* 31. IV. *Interius*. Id eſt, vel in ipſis renibus, vel in muſculis internis lumbaribus, viniſque partibus. „ Ex iſtis externis abſceſsibus calculos quandoque prodiiſſe, „ quibus exemptis ulcus conſolidatum, & ægrum ſanatum fuiſ„ ſe, exemplis comprobatum eſt, ſed raris.“ *Beverovicius*.

XXXVII. *Evomunt*. Idem hoc loco ſignificare videtur * *emeouſi*, * *evomunt*, atque * *anaptyouſi*, * *excreant*, *extuſſiunt*, ac * *ptyouſi*, * *ſpuunt*, utique ſi ad locum, unde ſanguis venit, referatur; nam *coac.* legimus: *qui ſpumantem ſanguinem vomunt, de pulmone vomunt*, & aphor. 75. VII. *à ſanguinis vomitu, phthiſis, & puris purgatio ſupra*; libroque de morb. I. ſæpe hoc ipſo vocabulo puris, ſanguiniſve rejectio è pulmonibus indicatur; ſin autem ad modum, id fortaſſe diſcriminis intereſt, quod * *emeouſi*, * *evomunt*, ſignificet ſanguinem è pulmone acervatim erumpentem; * *ptyouſi*, * autem *ſpuunt*, eundem ex eo ipſo pedetentim effluentem, quod *Martiano* quoque placuiſſe videtur; probabileque ex iis eſt, quæ

de

XXXVIII. Destillationes in ventrem superiorem suppurantur intra viginti dies.

XXXIX.

---

de morb. I. habentur, verbis: * *hee aima emeousi, hee ptyousi,* * *aut sanguinem vomunt, aut exspuunt*, & infra: * *ptyousi aima: cai eniote cai emeousi,* * *sanguinem expuunt, interdum, & vomunt. Salutare.* Id est, minus malum est. Etenim minus periclitantur, qui sanguinem extussiunt, si febre vacent, quam si ea teneantur, quo nihil est verius. Ideoque *coac. lib.* legimus: *confert sanguinem spuentibus, ut sint sine febre, & tussiant, ac doleant leviter, & ut sputum* tenue fiat (ipse * *pachynethai,* * *crassescat*, seu *pituitosos fiat*, verterim) *ad dies bis septem: febrire vero, & tussire, ac dolere pertinaciter, & sanguinem recentem semper spuere, malum est.* Cæterum ne is quidem, qui è ventriculo vomitu sanguis ejicitur, quod perraro prosit, salutaris dici potest, nisi si sanguinis è pulmonibus comparetur exitui. *V. Gorterum. Malum.* Non tamen lethale, ut putat *Martianus*; sunt enim qui effugiunt, *aph.* 15. Malum quidem est, eo quia loca unde sanguis fluit, inflammari significat, ex quo puris sputum fere oritur, sæpeque ulcus hominem consumens excitatur. *Acerbis, & refrigerantibus.* Distinguendum *ex Hollerio* est. Si id fiat vena aperta, curabitur adstringentibus, & austeris, si rupta glutinantibus, si exesa carnem gignentibus. Adstringentia porro summa cum cautione, nec nisi in maxima sanguinis eruptione usurpanda, quippe quæ nunquam fere salutarem effectum præstent, ut ex *Boerhav.* & *Burgravv.* colligimus.

XXXVIII. *Destillationes.* Id est, catarrhi pulmonem occupantes fere intra viginti dies concoquuntur, purisque formam adepti fallunt suppurationis specie. Sic *Hollerius*, aliique. *Liebautius* vero cum *Heurnio* intelligit pleuræ, pulmonumque inflammationem crisi discussam nulla, in pus verti solere fere intra designatum tempus, interdum etiam citius, tardiusque pro qualitate ejusdem materiæ. At enim non est necesse, *Vallef. de acut.* „ut qui suppuratione laborat, pleuriticus fuerit, aut „peripneumonicus: fieri enim potest suppuratus ob redundan„tiam excrementorum, quam intemperantia victus pepererit.“ Cujus speciem proponit *Hipp. de morb.* I. 10. cum inquit: *Fit autem & suppuratus, si pituita ex capite ad pulmonem destillet,*

cu-

XXXIX. Si quis ſanguinem minxerit, & grumos, & ſtillicidio urinæ laboret, *&* dolor inciderit in *femen*, & imum ventrem, pectinemque, *quæ* circa veſicam *ſunt loca*, male ſe habere ſignificatur.

XL. Si lingua repente incontinens fiat, aut aliqua pars corporis ſtupore elangueat, tale eſt melancholicum.

XLI. Si ſenioribus ſupra modum purgatis, ſingultus ſupervenerit, non bonum.

XLII.

---

cujus ſigna ſunt tuſsis, febris, gravitas in pectore, dolorve ante & retro, difficilis ſpiritus, puris exſpuitio, cibi faſtidium, aliaque hujuſmodi.

XXXIX. *Si quis v. aph.* 80. IV.

XL. *Repente.* Extemplo, ſine cauſſa manifeſta. *Incontinens.* Id eſt, infirma, incerta, titubans, balbutiens. *Stupore.* Id eſt, ſiquę pars motum, aut ſenſum, aut utrumque amittat ſine cauſſa manifeſta, ut compreſsione, ſtupore in crure à calculo, frigore ſuſcepto, &c. *v. Jacot. coac.* *Melancholicum.* Signum eſt gigni morbum à ſuccis crudis, craſsis, tenacibus, atrabilariis, unde apoplexiæ eſt metus, aut epilepſiæ, aut memoriæ lapſus, præſertim ſi dolor capitis, aurium ſonitus ſine febre, aut tenebricoſa vertigo adſit, *coac.*

XLI. *Singultus.* Singultum nimia purgatione ortum, malum eſſe vidimus *aph.* 4. V. at in ſenibus lethalis ſingultus, ac plane funeſtus habendus eſt, notante *Liebautio.* Notat *Gorterus* „ omnes ſpecies convulſionis, ut eſt ſingultus, periculoſiores „ eſſe in ſenioribus, quam junioribus, & omnium minime pe- „ riculoſas in infantibus, & pueris." Dentientes tamen puerulos convulſionibus jugulari, utique ſi eos ſine intermiſsione vexarint, ſæpiſsime cernimus; quin mihi, nonnullos, vel uno die interemptos fuiſſe, conſtat: *inter quos filiolam meam undicimeſtrem fuiſſe doleo, nomine Juliam.* In acutis quoque febribus, quæ quia variolas conſequuntur, aut iis exſiccatis, decidentibuſque permanent, *ſecundariæ* nuncupantur, convulſiones ortæ plerumque occidunt pueros; ii licet ipſi longe minus, quam grandiores, ſi per acutas alias febres in convulſiones incidant, periclitentur. Eadem eſt delirii, & ſtridoris dentium ratio. Cæterum convulſiones, quæ erumpentes præcedunt variolas, ſæpe his erumpentibus ſolvuntur; deſinuntque ſæpe etiam quæ excitantur à vermibus, quaſque gignit terror in pueris.

XLII. Si febris non ex bile *dependeat*, multa aqua calida capiti superinfusa, solutio fit febris.

XLIII. Mulier ambidextera non fit.

XLIV. Quicumque suppurati uruntur, vel secantur, si pus purum fluxerit, & album, evadunt; si vero subcruentum, fœculentum, ac fœtidum, pereunt.

XLV.

XLII. *Non ex bile.* Quales sunt diariæ febres, atque hecticæ simplices, non autem putridis conjunctæ febribus; synochæque non putridæ. Putridas vero non juvat calida, nisi vacuata, vel concocta putredine. *v. Hollerius.*

XLIII. *Ambidextera.* Id est, quæ utraque manu, tamquam dextera, utitur, quasi utrinque sit dextera. *Non fit. Plato* tam mares, quam feminas genitos asserit ambidexteros; sed nutrices sinistræ manus usum infantibus denegasse solitas. Inveniuntur tamen quotidie mulieres, quæ sinistris manibus melius valent, quam dexteris. *v. Mercurial.*

XLIV. *Quicumque suppurati.* Empyi, id est, suppurati proprie sunt, qui inter pulmonem, & thoracem pus habent. *Philoth. aph.* 27. VI. *Uruntur, vel secantur.* Nimirum ad pus educendum, quod quidem, ut facilius evocetur, fieri sectionem oportet inter secundam, & tertiam, vel inter tertiam, & quartam costam earum, quæ spuriæ appellantur, spinamque propius, qua thorax protenditur. *Purum.* Quod nulli diverso humori, aut excremento permixtum, sed merum, sincerumque sit. *Album.* Adde ex *Hipp.* læve, æquale, & sine fætore, aut certe quam minimo. Fætorem quippe damnat vehementer *Hippocrates* in pure, vomitione, sputis, aliisque excrementis. *Evadunt.* Intellige plerumque *ex* II. *de morb.* Si quis autem servandus est, is hercle est, cui mature sectione sucurritur. *Vallesius* secandum ait esse, statim atque pus in thoracis cavitatem eruperit. *Heurnio* sufficit, ut ante 40. diem secetur empyus, ob idque fortasse, quia *post illud tempus*, ut ait *Hollerius*, *pus mora longiore, pulmones erodit, & tabem facit.* Jacotius ex Hipp. quam citissime sectionem vult fieri, sed non ante 14. diem. *Epidem.* VI. legitur, tabescentes statim uri debere, sed nescimus, an tabescentium nomine intelligantur empyi, aut ex his ii, qui elapsis 40. diebus tabescere incipiunt. *Boerhaavius* pus statim educendum esse prçcipit per os, per urinam, perque

la-

XLV. Quorum hepar suppuratum aduritur, si pus purum fluxerit, & album, evadunt; in tunica enim his pus continetur; si vero qualis amurca fluat, pereunt.

Q XLVI.

---

lateris apertionem. *Swieten.* denique post 4. aut 5. diem, puris evacuationem non moliente natura, cogitandum esse scribit de sectione thoracis, quo salutariter ea succedat. Veruntamen perdifficile est secandi tempora definire, cum & puris inclusi qualitas, quantitasque ignoretur, & nesciatur, an natura ipsa per se citius, aut tardius, perfecte, an imperfecte per exscreationem, aut per urinam, aliamve demum viam pus queat emittere; suffecturæque sint ægri vires, nec ne, donec pus de latere repurgetur. Illud affirmari potest, sic lente festinandum in hac ipsa re, ut neque per initia ruptionis, ut *Vallesius* existimat, secemus (nisi si ex multa puris collectione, nulloque puris, aut exiguo, difficilique screatu sic difficulter spiritus trahatur, ut suffocari æger queat) neque sectionem, si hæc eadem pericula immineant, ad 40. diem usque protrahamus. *Pereunt.* Limosum, & olens pus si effluxerit, ut plurimum mori ægrum *in coac.* scribitur; *quod ustione quosdam evadere, compertum haberet Hipp. in diuturnis etiam thoracis ulceribus, ut alibi ostendit.* Jacotius.

XLV. *Suppuratum.* Tumore, inflammationeque affectum hepar periculum proximæ mortis affert. Si vero post 20. diem tumor febrisque permaneat, *prænot.* I. eaque cum horroribus occupet, *Aretæus*, modoque finiatur, modo intendatur dolor, *Celsus*: suppurationem movere solet. *Uruntur.* Ubi exortus in hepate abscessus est, siquidem is extra vertatur, tumor dextera parte sub costis est, mollescens, fluctuansque, *aph.* 41. VI. in eoque ab abscessu musculorum ventris differt, quod in hoc dolor ad jugulum, humerumque summum pervenit, & tussis sicca non admodum crebra sæpe est, difficilisque post cibum respiratio, inque eo ipso tumore jecoris circumscriptio, & fines patent. *v. Celsum, & Aretæum.* *Purum.* Tumore igitur suppurato, apertoque, sive scalpello, *Celsus*, sive candenti ferramento, *Aretæus*, si ex eo feratur pus purum, & album, salus ei facilis, inquit *Celsus.* *Aretæus* addit: concoctum læve, & * *mee cacoothes* * minime olens, uti emendavit post *Mercur. Petitus.* Signum quippe est, suppurationem non consistere nisi

in

XLVI. Dolores oculorum, post meri potionem, & aquæ calidæ balneum, venæ sectione curato.

XLVII. *Hydrope* laborans, si à tussi habeatur, desperatus est.

XLVIII. Urinæ stillicidium, & mingendi difficultatem, vini potio, & venæ sectio solvit; incidere autem interiores *venas*.

IL. Ab angina *detento* tumor, & rubor in pectore superveniens, bonum; *foras* enim vertitur morbus.

L. Quibus cerebrum sphacelatum, id est corruptum est, in tribus diebus pereunt; si vero hos evaserint, sani fiunt.

LI.

---

in hepatis membrana, aut, quod summum est, in superficie ejusdem. *Amurca.* Fex est olei. Si vero pus exeat, qualis amurca, id est, cœnosum, fœculentum, aut viride, fœtidumque, fere pereunt. Cruentum quoque reddi, mortiferum est, *Aretæus*. Pus enim hujusmodi, interiora hepatis corrupta fuisse, significat. Servatam vidit matronam *Gorterus. Heurnius refert, vidisse se jecur in pus versum, membrana ejusdem intacta, ac integra. Notat ægrum non ardenter febricitasse, neque multum doluisse, interdum in animi deliquium incidisse. Ipse duos periisse memini, quibus ex prægrandi abscessu secto, pus flueret cœnosum, viride, fœtidum. Situs tumoris erat in altero quidem in musculis jecinori superpositis, in altero lieni.*

XLVI. *Dolores.* Indignum *Hipp.* aphorismum sunt, qui censent: at *Hipp.* solebat venæ sectioni fomentum præmittere. *v. lib. de rat. vict. acut. v. quoque aph.* 31. VI.

XLVII. *Hydrope. v. aph.* 35. VI.

XLVIII. *Mingendi difficultatem, v. aph.* 36. VI. *Vini potio.* Vinum convenit cum hæ passiones proveniunt à vesicæ algore, vel à viscida, vel flatulenta materia. *Heurnius.*

IL. *Bonum.* Dummodo febrim, spirandi, deglutiendique difficultatem, & dolorem imminuant: contra malum. *Vid. aph.* 37. VI.

L. *Sphacelatum.* Rectius: quibus cerebrum dolore vehementi, aut convulsione, aut inflammatione affectum est. Legatur *Galen.* de varia * *tou sphacelou*, * *sphaceli* significatione, 2. *de loc. aph.* & *Ballon. defin. med.*

LI. Sternutamentum fit ex capite, calefacto cerebro, aut humefacto eo, quod in capite *est*, inani *spatio*. Aer enim intus contentus, *foras* erumpit. Sonat autem, quoniam per angustum ipsi est exitus.

LII. Quicumque hepar circumdolent, his febris superveniens solvit dolorem.

LIII. Quibus à venis sanguinem mittere confert, his vere venam oportet secare.

LIV. Quibus inter ventriculum, & *diaphragma* pituita reposita est, & dolorem affert, non habens exitum *per* alterutrum ventrem; his, per venam ad vesicam pituita versa, solvitur morbus.

LV. Quibus hepar aqua plenum in omentum eruperit, his venter aqua repletur, & moriuntur.

LVI.

LI. *Sternutamentum*. Perperam veteres arbitrabantur inane, quod est in capite, spatium, nimirum cerebri ventriculos, expurgari per nares.

LII. *Quicumque. v. aph.* 40. VI. *Interdum etiam ingens dexteri hypochondrii dolor solvitur, ictero superveniente. Idque quinquies observabam. Dexterum hypochondrium vehementer dolet, tumetque. Venter inflatur cum murmure. Alvus adstringitur. Clysteres, aut retinentur, aut nihil educunt. Cibi adest fastidium. Rari insunt vomitus. Homo jactatur, sititque. Urina coloratior est. Febris tamen est perquam exigua. Tertio demum, quartove morbi die, urina croceo colore imbuitur, cutisque universa flavescit, alvi excrementa flava descendunt, continuoque dolor, ac reliqua signa ex toto finiuntur, flavusque etiam cum urinæ, tum cutis color intra* 14. *dies evanescit.*

LIII. *Vere. v. aph.* 47. VI.

LIV. *Inter ventriculum.* Id est, posita inter peritonæum, & omentum post diaphragma. *Holler*. Omentum pituita impletum intelligit *Gorterus*, quæ ex vena epiploica in venam portam, indeque in cavam, tandemque in renes per arterias derivatur, morbumque solvit.

LV. *Hepar*. Fortasse vesicæ aqua plenæ, hydatides dictæ, in hepatis superficie, aquam in ventris cavitatem disruptæ effundunt, unde hoc impletur. *Moriuntur*. Etiam si secetur venter,

LVI. Anxietudo, oscitatio, horror, vinum *pari aquæ portione* potum, solvit ægritudinem.

LVII. Quibus in urinario meatu tubercula fiunt, his suppuratione facta, & eruptione, solvitur dolor.

LVIII. Quibus cerebrum *externa* aliqua causa *vehementer* concussum fuerit, necesse est statim mutos fieri.

LIX. Corporibus carnes habentibus humidas, famem adhibere convenit: fames enim corpora siccat.

LX.

---

ter, aquæque educantur, tamen moriuntur, utique si hydrops ex hepatis, viscerumque cæterorum vitio oriatur insigni; cujusmodi obstructio est inveterata, tumor, scirrhus, calculus, & similia, quæ his sunt. Quippe rursum iis venter aqua impletur, & pereunt. *Vid. aph.* 27. VI.

LVI. *Anxietudo.* * *Alycee.* * Anxius is dicitur, qui nescit stare loco, seque ipse continenter jactat. Sed etiam anxius appellatur, qui iners, sibique ipse gravis est, quemque pandiculatio crebro corripit. Hunc igitur, quemadmodum etiam oscitantem, ac horrescentem juvare epotum vinum potest, corporis firmando solida, crassos humores attenuando, hærentesque solvendo, ac discutiendo. *Horror.* Est, quum corpus totum leviter intremit cum frigoris sensu. *Pari aquæ.* De vino meraciore, non autem de diluto pari aquæ portione, ut in *aph.* legitur, putat *Holler.* locutum *Hippocratem.*

LVII. *Quibus. v. aph.* 82. IV.

LVIII. *Concussum.* Ut si quis ab alto in caput ceciderit, aut id parieti, aut pavimento alliserit; aut percussum fuerit caput obtuso telo, lapide, ligno, quod contundat. *Mutos fieri.* Id est, sine sensu, voce, & motu: donec præcedenti levi quodam delirio quidam ad se redeunt, quidam attoniti, & soporati moriuntur. *v. Liebaut.*

LIX. *Famem.* Fames multo tutius, ac securius corpora siccat humida, quam quodvis aliud auxilii genus. *v. idem. Convenit.* Modo ne fuerint picrocholi. Hi autem sunt, quorum ventriculus acribus, rodentibusque scatet humoribus, qui nisi cibo frenentur, plerumque ventriculi, intestinorumque dolores, ac morsus, vomitumque, atque animi defectionem movent. Sic pueri, quia multum coquunt, I. *aph.* 13. *seq.* sic qui hypochondriacis morbis tentantur, mulieresque hystericis malis im-

LX. Ubi in toto corpore mutationes *fiunt*, & ſi corpus refrigeratur, & rurſus calefiat, aut colorem alium ex alio commutat, longitudo morbi ſignificatur.

LXI. Sudor multus calidus, vel frigidus ſemper fluens, humorem *exuberantem purgari*, *in* robuſto quidem ſupra, *in* debili vero infra, ſignificat.

LXII. Si quis cibum febricitanti dederit, ut ſano robur, ſic *febricitanti* morbus.

LXIII. Quæ per veſicam excernuntur, inſpicere oportet, ſi talia ſunt, qualia ſanis excernuntur. Quæ igitur minime ſimilia ſunt his, hæc morboſiora: quæ vero ſunt ſanis ſimilia, hæc minime morboſa.

LXIV. Et quibus dejectiones, ſi *reſidere* permiſeris, & non moveris, veluti ſtrigmenta *ſubſident* (& ſi pauca, paucus eſt morbus, & ſi multa, multus) his confert

implicitæ, ſive ob pravorum ſuccorum, acriumque redundantiam, ſive ob nervorum infirmitatem, famem fere vix ſuſtinent.

LX. *Ubi v. aph.* 40. IV.

LXI. *Semper fluens*. A ſuccorum copia, non ubertate ciborum exiſtimat *Heurnius*; foraſque erumpit in morborum initio, augmento, progreſſu non modo acutorum, ſed & diuturnorum, *Liebaut*. Contra *Gorterus* locutum putat Hippocratem de ſudore ſine febre, vel prægreſſa, vel conjuncta. *Supra*. Id eſt, vomitu: dummodo tamen humoris qualitas, ægri temperamentum, ætas, regio, annique tempus id patiantur. *Infra*. „Si „corpus ſimul extenuetur colliquatis humoribus, hoc corpus“ inquit *Gorterus* „neque ferret purgans *infra*, neque vomi„torium, ſed per ſtomachica amara, & *putredini adverſa*, „tota curatio eſſet abſolvenda.“

LXII. *Febricitanti*. Intellige, in acceſsionibus, aut incrementis febrium. Nam ſi cibum intelligas copioſiorem, aut ſolidiorem, qualem aſſumere ſani ſolent; talis cibus nullo tempore febrienti prodeſt, immo ſemper lædit.

LXIII. *Quæ per veſicam*. Nimirum conſideranda urina eſt, ſi talis ſit, qualis in ſanorum corporibus excerni ſolet.

LXIV. *Veluti ſtrigmenta*. Dejectiones craſſæ, & ramentis, ſeu ſtrigmentis, refertæ, difficilem morbi ſolutionem indicant, &

fert alvi purgatio: quod si, alvo non purgata, dederis sorbitiones, quanto plures dederis, tanto magis nocebis.

LXV. Quibuscumque inferius cruda dejiciuntur, ab atra bile sunt; si plura, *major*; si pauciora, *minor est morbus*.

LXVI. Excreationes in febribus non intermittentibus lividæ, *cruentæ*, biliosæ, & fœtidæ, omnes malæ. Quum vero bene excernuntur, bonum est; & per *alvum*, & per vesicam. Et ubi aliquid secedens steterit non purgatum, malum.

LXVII. Corpora oportet, ubi quis purgare voluerit, fluida facere; & si supra, sistere alvum; si vero infra, humectare.

LXVIII. Somnus, & vigilia, utraque modum excedentia, morbus.

LXIX. In febribus non intermittentibus, si exteriora frigent, interiora uruntur, & *sitis detineat*, lethale.

LXX. In febre non intermittente si labrum, aut nasus, aut oculus, aut supercilium pervertatur; si non videat, si non audiat, & jam debilis sit, quidquid horum fuerit, mors prope est.

LXXI.

& corporis purgationem desiderant. *Sorbitiones*. Id est, victus, qui nullus, aut certe tenuis, & parcus esse debet ante corporis expurgationem.

LXV. *Quibuscumque*. Fortasse hic *aph.* descriptus est, sed mendose, *ex lib. de judicat.* unde *antecedens* quoque videtur desumptus. Ibi autem habetur hujusmodi: „quibus in inferma „per alvum dejectione bilis atræ quid subest, si copiosius, ma„jor est morbus, si parcius, minor."

LXVI. *Excreationes. v. aph.* 47. IV. *Et per alvum*. Id est, similiter etiam dicendum de dejectionibus, & urinis. *Et ubi*. Id est, quod si aliquid, quod vacuandum est, non excludatur, malum est; nam recidivam solet facere.

LXVII. *Corpora. v. aph. 9.* II.

LXVIII. *Somnus. v. aph.* 3. II.

LXIX. *In febribus. v. aph.* 48. IV.

LXX. *In febre. v. aph.* 49. IV.

LXXI. A pituita alba, *hydrops* supervenit.
LXXII. Ab alvi profluvio, *dysenteria.*
LXXIII. A *dysenteria*, *lienteria* supervenit.
LXXIV. A corruptione, abscessus ossis.
LXXV. A sanguinis vomitu phthisis, & puris purgatio supra.

LXXVI.

LXXI. *A pituita alba.* Id est, à tumore aquoso universali corporis, fere quoque venter intus aqua intumescit, nisi humor iterum absorbeatur noxius, aut natura eum, vel medicus dissipet per halitum, aut sudore discutiat, urinisque multis, & aquosis dejectionibus. *Vid. aph.* 29. VII.

LXXII. *Dysenteria. v. aph.* 11. III. Notat *Hollerius*, non ab omni alvi profluvio dysenteriam fieri, sed à diuturno, & bilioso. Diuturni *Celsus* meminit his verbis: *post alvi longam resolutionem, tormina* concitantur. Dysenteriam porro tormina „appellat „quoniam vere sub illa ægritudine homines ab acer-„bissimis cruciatibus torquentur" *Mercurialis.*

LXXIII. *Lienteria. v. aph.* 22. III. Tum solummodo lienteria, dysenteriæ supervenit, quum in longa dysenteria fractum fuerit robur ventriculi, & intestinorum, sic, ut hæc cibum perliquidum, incoctum, albicantem elabi sinant.

LXXIV. *A corruptione.* Id est, sphacelismo, sideratione. Lividus est in gangræna color, & sensus hebes: in sphacelo nullus est sensus, & color carnis niger est. Os sphacelatum lividum, nigrum fit, & molle. Dubium est, an *Hipp.* dixerit, os abscedere, seu separari, cum sphacelatum fuerit; an vero cum sphacelata solummodo caro fuerit, quæ os ambit. De profundo carnis sphacelo *Gorterus* exponit: quod quum accidit, totam partem esse amputandam monet, etiam si os satis stabile videatur. *Galenus* verum esse *aph.* & de corrupto osse, & de corrupta solum carne, quæ os circumstat.

LXXV. *Vomitu.* Id est, rejectione sanguinis multi è pulmonibus. „Perpetuum autem non est" inquit *Liebautius* „ut „ex multa sanguinis rejectione è pulmonibus, tabes sequatur, „& puris sputio. Novi enim quibus jam à multis annis sanguis „multus interdum tussi rejicitur, nec inde emaciantur, statim „adhibitis auxiliis, quæ sanguinem retineant, venam adstrin-„gant, febrem, atque inflammationem prohibeant." Id quoque

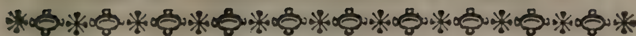
LXXVI. Qualia fuerint vesicæ, aut alvi excrementa, & ex carnibus; & sic, ubi *alias corpus à natura recesserit*, *spectare oportet*; *nam* si parum, parvus est morbus, si multum, *magnus*, si valde multum, lethale est.

APHO-

---

que ipsum à me observatum est haud semel. *Vid. n. aph.* 15. Expui quoque potest spumans ab hepate sanguis, si dexterum doleat hypochondrium, *coac.* idque fere sine tabis periculo accidit: mors vero inde hepate admodum vitiato evenire solet (exempla *Martianus*, & *Duretus* habent) interdum etiam critice per os sursum effertur, tum ex hepate, tum ex liene, atque etiam ex utero. *Vid. Jacotius*, *coac.* Rarus tamen adeo hic casus est, ut de eo dubitet *Hollerius*, ratus, posse eodem tempore, & dolere hepar, & irritari pulmonem. Constat præterea ex *Rhodii*, *Vedeliique* observatis, interdum sine ulla tussi rejici è pulmone sanguinem; interdum etiam, scribente *Villisio*, tali impetu copiaque ferri, ut is evomi potius, quam extussiri videatur. Facileque hujusmodi vitia solere reverti, malignoque ingenio esse prædita, *Aretæus* tradidit. Nam ne phthisim quidem, auctore *Tulpio*, æque celeriter inferunt; quippe eandem interdum non ante decimum, vigesimum, & trigesimum annum acciverint. Aliquando etiam nimia sanguinis profusio hominem extemplo rapit, quod jam à *Paulo* notatum, recentiorum observationibus confirmatum esse scimus. *Ipseque, quamvis qui animam cum sanguine vomuerit nullum viderim, vidi tamen, qui postridie quam sanguinem effudisset, suffocatus interiit: ut crediderim hominis mortem non tam rejecti quantitati sanguinis, quam ejusdem in bronchiis coitui esse adscribendam. Pridie ante mortem sublimis fiebat respiratio, exiguus, imbecillusque pulsus, & sudor frigidus. Secto cadavere, subniger pulmo deprehendebatur, durus, ac admodum tumens. In aquam demersus fundum petebat. Serum rubellum haud modicum in dextera thoracis cavitate delitescebat.*

LXXVI. *Ex carnibus.* Id est, sudores. *Alias.* Id est, aut alia in examen vocanda, ut actiones læsæ, qualitas mutata corporis in colore, caractere, & mole, *Heurnius*; aut sputa quoque perpendenda, & quæ ex naribus, auribus, oculis feruntur excrementa, si qualitate, quantitate, exeundi modo, & tempore, sanorum excrementis respondeant.

APHORISMORUM HIPPOCRATIS

SECTIO VIII.

I. QUi ſupra quadraginta annos phrenitici fiunt, non fere ſaneſcunt, minus enim periclitantur, quibus morbus, & naturæ, & ætati conveniens accedit.

II. Quibuſcumque in morbis, oculi ex cauſa illacrimant, bonum; *quibuſcumque* autem ſine cauſa, malum.

III. Quibuſcumque in quartanis febribus, ſanguis è naribus defluxerit, malum.

R IV.

I. *Phrenitici.* Phrenitis, quæ proprie conſiſtit in inflammatione membranarum cerebri cum acuta febri, & delirio, magis familiaris eſt juvenibus, quam viris; ideoque in his difficillime ſolvitur. *Minus enim. v. aph.* 34. II.

II. *Quibuſcumque v. aph.* 52. IV.

III. *Malum.* Intellige: *plerumque*; ſanatum quippe ſcimus *Alpinum* ingenti de naribus, ut credere convenit, profluvio ſanguinis. *v. Ejuſdem lib. de præſag.* Solvi quoque quartanam febrem hæmorrhoidibus, largaque hæmorrhagia, apud *Cleinium* legimus. Contra *Gorterus* affirmat, ſe nunquam his ſublatam obſervaſſe quartanam; ſed qui multum ſanguinis effuderunt, in hydropem incidiſſe. Paroxiſmos quoque vidiſſe ſubinde mitiores, ſed diutius durantes, & periculoſiores, ut quartana vehemens videretur commutata in mitiorem, ſed malignam. Hæmorrhagiam quoque quartanæ febri inutilem *Liebautius* prædicat. Quam quidem ei ſolummodo quartanæ adverſam eſſe arbitrarer, quæ diuturna eſt, quæque ſolidorum robur enervat, tenujores fluidorum particulas diſsipat, malumque corporis habitum inducit.

IV. Sudores in diebus judicatoriis vehementes, & celeres si fiant, periculosi, præsertim, qui ex fronte, tamquam guttæ, & fistulæ salientes pelluntur; frigidique valde, atque multi. Necesse est enim talem sudorem multa vi, & labore, & longa expressione exire.

V. Ex *longo morbo* alvi *defluxus*, malum.

VI. Quoscumque morbos medicamenta non sanant, ferrum sanat; quos ferrum non sanat, ignis sanat; quos vero ignis non sanat, hos sanari non posse putato.

VII. Tabes à decimo octavo, usque ad trigesimum *quintum* potissimum gignuntur.

VIII. In lethargo tremor, malum.

IX.

IV. *Judicatoriis.* Id est, in quibus crises fieri solent. *v. aph.* 24. II. & 36. IV. *Vehementes.* Sic sudores, qui confertim, & cum impetu erumpunt, damnantur *in coacis*; laudantur, qui paulatim fluunt. *v. præsag. lib.* 1. *n.* 29.

V. *Ex longo morbo.* Sive longus natura fuerit, ut quartana febris, paralysis, aliique morbi à succis crudis, viscidisque geniti; sive longus propter errorem commissum à medico, aut assidentibus. *Defluxus.* Id est, alvi profluvium, quod longo morbo fractas vires adhuc amplius exhauriat. * *Cataphoree*, * *defluxus*; quidam legunt *concidentia.* In morbo enim diuturno si venter plus, quam ratio postulat, tabescat, deprimatur, & concidat, malum est: summam quippe debilitatem, & colliquationem significat.

VI. *Ignis sanat.* Ignem magni fecisse veteres, non adversus externos tantum morbos, sed adversus etiam internos, constat pluribus locis *Hipp.*

VII. *Tabes v. aph.* 9. V.

VIII. *In lethargo.* De hoc *vid. aph.* 23. III. *Tremor.* Præsertim in manibus, quia cum projectis manibus supini jaceant lethargici, motus, saltus, tremor, convulsio ea parte magis se prodit. Aliquando dentibus strident, labrum inferius intremiscit, & aliæ partes modo convelluntur, modo resolvuntur. *v. Hollerius, coac. Malum.* Immo lethale est, si persititerit diutius, eique signa alia perniciosa accesserint acutis in febribus.

IX. Lingua nigra, atque cruenta, quum quid horum ſignorum abeſt, malum validum non eſt, & imbecilliorem *morbum* ſignificat.

X. Hæc quidem in acutis febribus obſerventur, *ut*, ſi quis moriturus, vel evaſurus ſit, dignoſcamus.

XI. Teſtis dexter frigidus, conſtractuſque, mortiferum eſt.

XII. Ungues nigri, digiti pedum frigidi, nigri, demiſſi, vel proclinati, mortem proximam eſſe portendunt.

XIII. Quod etiam digitorum extrema frigida præſeferunt.

XIV. Et labra livida, reſoluta, inverſa, frigida ſi ſint, mortiferum eſt.

XV.

IX. *Nigra.* Quæ ſimul ſicca perſeveret: nam quæ nigra ſimul eſt, & humida, minus periculoſa eſt. *Holler. coac.* *Cruenta.* Id eſt, prærubra, nec non ſicca, quæ ſanguinem exæſtuare, aut viſcera inflammari ſignificat. *Abeſt.* Iis tamen in morbis, quibus ſigna à lingua petita adeſſe debent, ut acutis in febribus, & inflammationibus capitis, viſcerumque, quæ in ventre continentur, fere evenit. In pleuritide vero, ac peripneumonia, inque reliquis thoracis morbis, in quibus cum acuta febre, ſimul tuſſis, atque excreatio eſt, nec cruentam, nec nigram linguam plerumque conſpicimus, licet pereundum ſit ægro; ſed ſubalbam, ſubflavamque, atque una mollem.

XI. *Dexter.* De utriſque ſic *in præſag.* legitur: „ teſtes, & „ pudenda revulſa dolores, fortes, & periculum lethale ſignificant" utique ſi per acutas febres inciderint, nec brevi deſinant.

XII. *Ungens.* Plurima ſignorum, quæ *hoc, & ſequenti aphoriſmo* traduntur, deſcripta ſunt ex *præſagiis*, quo lectorem remittimus:

XIII. *Frigida.* Modo ne pedes ſint œdemate affecti, id eſt, non intumeſcant ſero. Quippe tum fere ſine mortis periculo frigeſcunt. Sed neque in cæteris morbis, iiſque acutis huic ſoli ſigno fidendum eſt, ſed cum reliquis conjungendum, quæ lethalia eſſe ſolent.

XIV. *Livida.* Siquidem in ardentibus febribus, acutiſque mor-

XV. Si oculi caligant, vel lucem averſantur, ſolitudine ſi *quis* gaudeat, qui ſomno multo, & æſtu detinetur, extra ſpem eſt.

XVI. Si quis ſenſim rabie quadam efferatur, ſi quis non cognoſcit, non audit, non intelligit, mortiferum eſt.

XVII. *Morituris* ſigna hæc ſunt clara magis; *&* ventriculi tolluntur, tumeſcunt, inflantur.

XVIII.

---

morbis appareant. Nam ſæpe in hydrope, aſthmateque livere labra cernimus, nec inde ſemper, nedum brevi, 2. *coac.* homo moritur. *Reſoluta.* Labra „ reſoluta, aut perverſa non „ æque lethale etiam in morbis acutis, quod labra reſolvi, ac „ perverti poſſunt valida exſiſtente virtute in vomitione, in cri- „ ſi inſtante, in vermium affectu citra ullum mortis periculum. „ Verum in ſumma virium imbecillitate cum febre aſsidua, in „ inflammatione cerebri, & nervorum, in ſiccitate, aut re- „ frigeratione nimia ejuſdem cerebri, & nervorum, plane „ pernicioſæ ſunt labrorum perverſiones, aut reſolutiones, ma- „ xime vero ſi accedat auditus, viſus, loquendique impoten- „ tia.“ *Liebautius.*

XV. *Si oculi caligant.* Nec eos morbus infeſtat. *Extra ſpem eſt.* Si alia quoque lethalia ſigna acceſſerint, maximeque virium dejectio per acutas febres, extremorum frigiditas cum æſtu, ardoreque internarum partium, ſomnus ore hiante profundus, aſsiduuſque, tremores, convulſiones, rigores, & alia hujus generis.

XVI. *Si quis.* Cui vires acuto morbo fractæ prorſus fuerint. *Rabie quadam.* Phrenitidis pernicioſiſsimum eſt genus, ſignumque fere certum imminentis exitii in acutis morbis, ſi vehementer infirmatus homo fuerit. *Mortiferum eſt.* Si quis quoque repente, aut non videt, aut non audit, aut non cognoſcit, utique ſi acute febricitet, perdebiliſque ſit, fere proximus morti eſt.

XVII. *Ventriculi.* Id eſt, hypochondria, regio umbilicalis, & hypogaſtrica, nimirum ea, quæ ab umbilico ad piloſas genitalium partes pertingit, regio.

XVIII. Terminus vero mortis hic eſt, quum animæ calor ſupra umbilicum, & diaphragma aſcendit; ac omne humidum exurit, & ſiccat; quum autem cor, & pulmo humiditatem caloris collecti mortiferis in locis ſentiunt, totum caloris ſpiritum efflant, unde totum in toto conſiſtit. Præterea quidem partim per carnem, partim per ſpiracula capitis ſpirant, quod vivere dicimus; corporiſque capſulam, & alveum anima frigidum, mortuumque una ſimulacrum relinquit, ſanguinique, bili, & pituitæ, & carni concedit.

XVIII. *Terminus.* His, quæ ſecundum veterum pathologiam ſunt, nec medendi præcepta continent, ſuperſedens ad prænotionum libros tranſeo.

MAGNI
HIPPOCRATIS COI
PRÆSAGIA,

Latine reddita, notiſque, & obſervationibus Medicis explanata.

Præſagiorum Hippocratis, cujuſque virtutem ſigni ſigillatim tradentis doctrina, nulla melior eſt. *Galen. de morb. vulg. Comm.* I.

PRÆ-

PRÆSAGIORUM HIPPOCRATIS

LIBER I.

I. NIhil perinde medico conducibile censeo, quam ut prudentem se præstare laboret.

II. Si enim apud ægros, præterita, præsentia, & futura, atque ea, quæ ipsi inter narrandum omiserunt, noverit, prædixeritque, nihil quod ægris usui sit, ignorare putabitur.

III. Quo fit, ut audentius homines medico se se committant.

IV. Etenim perquam salutarem adhibebit curationem, si futuras affectiones præviderit. Nam fieri non potest, ut omnes ægros sanitati restituat; quamquam hoc multo præstantius *foret*, quam futura prænoscere.

V. *Quandoquidem* homines *pereunt*, alii quidem ob morbi vehementiam, antequam vocetur medicus; nonnulli vero, vocato licet medico, repente moriuntur; ac alii unico dumtaxat die; alii paulo longiori spatio vitam extendunt, priusquam medicus arte sua singulis morbis accurrendo resistat.

VI. Proinde harum affectionum naturas noscere oportet; quantum videlicet corporis viribus sint superiores.

VII.

IV. *Præviderit.* Id est, si ex signis, seu accidentibus morbi, quæ symptomata Græci nominant, & ex signis coctionum in urinis, alvi excrementis, aut sputis, colliget medicus, quam crisim, & quando habiturus sit morbus; sciet etiam, quo victu sustinendus sit æger usque ad tempus crisis, & quid potissimum agendum sit, ne eadem impediatur.

VII. Quin etiam, ſi divinum quidpiam morbis ineſt, hujus quoque providentiam perdiſcere. Sic enim optimo jure, & admirabilem, & bonum ſe præſtabit medicum. Quos enim ſuperſtites fore cognoverit, eos rectius quoque ſervabit, utpote ex multo tempore ſingula conſulte perpendens. Itaque morituros, victuroſque præſentiens, atque denuncians, omnem prorſus calumniam vitabit.

Notæ ex facie.

VIII. IN acutis morbis ſic conſiderare oportet. In primis quidem ægri facies, num ſanorum faciebus, maxime vero ſuæ ipſius ſimilis ſit; ea enim optima cenſenda eſt. Quæ vero maximo diſcrimine ab hac ſimilitudine recedit, graviſsimum periculum portendit, cujus hæ ſunt notæ.

IX. Nares acutæ, oculi concavi, collapſa tempora, frigidæ, contractæque aures, & imis partibus leniter verſæ.

X. Cutis circa frontem dura, intenta, & arida: to-

VII. *Divinum.* * *Theion*, * *quod à Deo eſt*, qui præcipua rerum humanarum cauſſa dicitur, *lib. de nat. mul.* Negat quidem *Hipp. lib. de morb. ſacr.* epilepſiam eſſe divinam: at adverſus inſomnia quædam. Idem ſcripſerat, ſuplicandum eſſe, *lib. de inſomn.* Quidam * *to theion*, * exponunt *aerem*; quidam *hujus qualitates occultas*; alii *obſcuras quorundam morborum cauſſas*; alii *naturam criticorum dierum*; alii *inſomnia*, quæ non parum putant conferre ad prænotionem morborum.

VIII. *Ægri faciem.* Hinc *ex Hipp.* In magnis morbis, facies optima, optimum eſt ſignum, in parvis, non bona, malum.

IX. *Acutæ.* Id eſt, compreſſæ, adſtrictæ. *Collapſa.* Id eſt, cava, ſinuata. *Imis.* Id eſt, extremitatibus ſuis leniter retro verſæ.

X. *Pallidus.* Rectius, *ex viridi palleſcens*, ut *Foeſius* vertit. Id quoque medicinæ alumnos ſcire neceſſe eſt, frequentiſſimum omnium, quæ à facie petuntur, futuræ ſignum mortis, eſſe

totius faciei color, aut niger, aut pallidus, aut livens, aut plumbeus.

XI. Quod si inter morbi initia, hujusmodi facies appareat, neque ex aliis indiciis conjectura sumi possit; inquirendum est, an vigilia, aut ventris vehemens resolutio, aut inedia præcesserit, quorum si quidpiam deprehenderis, nihil periculi timendum est. Atqui si ob hujusmodi caussas hæc faciei species orta est, una die, no-

---

esse narium constrictionem, sive acutiem, cum eoque sæpe conjunctam genarum demissionem, quæ interdum, *Cardano* observante, sic coarctantur, ut concavitas è regione dentium appareat in utroque faciei latere. Tum & illud nosse oportet, faciei colorem modo pluribus diebus ante mortem mutari solitum, modo prope eandem, modo etiam post ipsam. Itemque nec in omni morbo, nec in singulis eodem morbo laborantibus, morituris tamen, nares acui, genasve concidere; neque eodem tempore. Idem esto de cutis circa frontem duritie, & arditate judicium, deque cæteris, quæ infra describentur, signis.

XI. *Morbi initia.* Id est, primis diebus, aut ante tertium diem. *Valles. Neque ex aliis indiciis.* Id est, ex iis, quæ procedente morbo apparent, signis. *An vigilia.* Non hæc modo, atque inedia, alvique profluvium hanc faciem queunt gignere, sed etiam ingens terror, vehemens mæror, venusque nimis. *Nihil periculi.* Quasi diceret: „ si ex aliqua harum caussarum „ fiat, non est adeo grave." *Valles.* Nam mala, quæ ex caussis procatarcticis, sive evidentibus fiunt, intra 24. horas solent conquiescere, nisi caussæ procatarcticæ eum in corpore apparatum invenerint, ut internæ caussæ cum illis conspiraverint. *Una die.* Id est, toto eo tempore, quo hujusmodi facies apparere incœpit, usque ad occasum solis: in dierum enim enumeratione vulgarem morem *Hippocrates* sequitur sic, ut primam morbi diem appellet totum illud tempus, ex quo ægrotare cœpit homo, usque ad solis occasum: secundam vero, & reliquas omnes à solis ortu inchoare, statuat, usque ad sequentem noctem. A qua computandi methodo discedentem *Galenum* improbat *Martianus*, *comm. sect.* 4. *de rat. vict. acut. t.* 162. *Finitur.* Raro namque, scribente *Cardano*, ultra unum diem perseverat. *Diutiusque.* Id est, si hujusmodi facies porrigatur in al-

nocteque finitur. Si vero eas præcessisse æger negaverit, diutiusque jam dicto tempore hæc forma duraverit, scire licet, eum morti proximum esse.

XII. Quod si in vetere morbo jam triduo, quatriduoque talis est, inquirenda sunt ea signa, quæ supra proposui; ad hæc reliqua quoque indicia, non solum ex facie, verum etiam ex reliquis corporis partibus perpendenda sunt, præcipue ex occulis.

S *No-*

---

alterum diem, tertiumve, aut quartum, ægrotantem præcipitat. Sed tum lethali huic faciei plura alia pessima signa junguntur; cujusmodi sunt celeres, imbecillique pulsus, difficilis respiratio, extremorum frigiditas, desipientia, frigidi sudores, labrorum, palpebrarumve distorsiones, sopores, tremores, atque id genus alia.

XII. *Quod si in vetere.* Id est, quod si post morbi principium, nimirum tertio, quartove morbi die, aut serius talis fit, non modo an vigilia, inedia, alvique fluxus præcesserit, inquirendum, sed etiam ad præsagii certitudinem signa, quæ ex cæteris faciei, corporisque partibus, præsertimque ex oculis petuntur, consulenda, sed omnium maxime respiratio, pulsusque, ut dictum supra est. Alias igitur acuto ineunte morbo, alias increscente, consistenteque, *Hippocratica* isthæc facies apparet. In cholera morbo, in febre syncopali, in dejectione, vomituque nigri solutique sanguinis, qui atrabiliaris dicitur, in viscerum morsu, doloribusque, ac potissimum ventriculi, ingentibus, in profusione sanguinis magna ex vulnere, naribus, hæmorrhoidibus, utero, in latente intus, affatimque rupta vomica; in venenis, in angina periculosissima, inque aliis morbis, qui quia *peracuti*, id est, admodum acuti sunt, extremos initio labores habent, I. *aph.* 7. initio quoque hanc sæpe faciem intuemur. Occurritque ea quoque in incremento, statuque morborum, qui 7. 9. 11. 14. & 20. solvi solent: ac interdum post 24. horas restituitur, interdum permanens, ægrotantem rapit. Sed si etiam uno die evanescat, ac nocte, ut quum ex vehementi oris ventriculi dolore, morsuque orta est, aut alvo cita, aut febris rigore, qui subinde conquieverit, non ideo in tuto esse hominem arbitrari oportet, priusquam morbus ex toto solvatur. Nam sic trahi quidem æger potest, sanari vero, nisi

Notæ ex oculis.

XIII. NAm, ſi lumen refugiunt, & illacrimant, idque præter voluntatem, aut pervertuntur, alterque ex iis minor eſt, & quæ in illis alba eſſe debent, rubeſcunt: aut genæ pallent, atque in iiſdem venulæ *liveſcunt*, *aut* nigricant, aut *occulorum ſordes circa pupillam apparent*, aut frequens eſt occulorum motus: iique, aut vehementer ſubſederunt, aut facti tumidiores ſunt, *fuerintque ſqualidi*, *& minime lucidi*, atque universæ faciei color mutatus; hæc omnia ſigna mala, pernicioſaque putanda ſunt.

XIV. Quin etiam oculorum per ſomnum ſuſpectiones obſervandæ ſunt. Ubi enim palpebræ non committuntur; ſed inter has ex albo oculorum aliquid apparet; neque id fluens alvus, aut medicamenti potio præceſsit, præſertim ſi quis non ſic dormire conſueverit, pravum hoc ſignum, lethaleque admodum eſt.

XV.

---

niſi febris cæteraque prava ſigna quieverint, non poteſt. Qui autem hujuſmodi facie perſeverante moriturus brevi eſt, ei pulſus in ſingulas horas extenuatur, deficitque, ſpiritus acervatim, aut crebro movetur, & fere etiam extrema liveſcunt, frigeſcuntque. In longis morbis, uti tabe, hydrope, ſimilibuſque aliis vita hominis cum *Hippocratica* facie ſolet diutius, quam in acutis protrahi.

XIII. *Refugiunt.* Nec ullum vitium in occulo appareat, nec dolor adſit, cui lucis averſatio adſcribi queat. *Illacrimant. v. aph.* 52. IV. *Pervertantur.* Id eſt, diſtorquentur, aut contrahuntur, modo ſurſum, modo deorſum, modo in latus alterutrum. *Alba.* Quum tunica oculi albuginea rubore ſuffunditur. *Frequens.* Tum etiam ſi æger oculos ægre moveat; aut objecta fixis oculis intueatur. 4. *epid.*

XIV. *Ex albo.* Pejus eſt, ſi quid ſolum ex albo oculorum ſubappareat, quam ſi quoque pars iridis: tum enim non palpebrarum modo, ſed ipſiuſmet oculi perverſio adeſt. *Lethaleque admodum.* Si perpetuus per ſomnum fuerit. *Vid. aph.* 52.

VI.

XV. Si palpebra, aut labrum, aut nasus retorquetur, aut pallet, aut livore inficitur, accedente quopiam reliquorum signorum, ægrum morti proximum esse, haud dubitandum est. Mortem etiam portendunt labra resoluta, suspensa, frigida, candicantia.

A decubitu notæ.

XVI. DEprehendendus est æger in dextrum, sinistrumve latus cubans, brachiis, cervice, ac cruribus paulum reductis, ac universo corpore molliter affecto, qui fere sani quoque jacentis habitus est; quippe quum optimus sit ille decubitus, qui à sanorum consuetudine non variat.

XVII. Sed non laudatur *supinus* decubitus, quo brachia, cervix, & crura extenduntur.

XVIII.

VI. Minime vero huic soli signo præstanda est fides ad mortem prædicendam. Etenim me usus docuit, nonnullos cum eo ipso effugisse.

XV. *Nasus.* Id est, nares, quæ interdum hiant, sæpius autem constringuntur, lethali sigo *Vid. n.* IX. *& aph.* 48. IV. *Pallet.* Pallor, livorque intelligendus est de palpebris, naso, labris. *Resoluta.* Quum in summa virium jactura cadere videntur. *Suspensa.* Quum absunt à dentibus, versus principium reflexa, sic ut labrum superius, veluti decurtatum, & tenuatum intro cadat, inferius extra productum, protuberansque. Hic & ipse signum proponam non minus lethale, nec semel observatum, vel in iis, quibus lethales faciei notæ, deerant, occulorumque. Hoc autem in linguæ motu consistit. Quæ se ipsa retrahit, quum æger aërem respirans attrahit, producit vero, quum emittit eundem. Cui signo simile addam & alterum, licet lippis, atque tonsoribus notum. Incidit porro, quum æger itidem respirans, caput alternatim erigit, atque demittit. Primum accidit, quum pulmonem aër intrat, alterum quum ab eodem resilit. Atque hujusmodi motus Italice dicitur: *capochiare.*

XVII. *Non laudatur.* Supinus quoque decubitus, quo præter consuetudinem caput æger dextrorsum exporrigit, & pedes sinistrorsum; aut è contra, pravus est.

XVIII. Id vero gravius est, si se ipsum æger continere non valens, ad pedes subinde delabitur.

XIX. Ubi pedes nudat, neque *multus* iis calor subest, ubi brachia, cervicem ac crura inæquabiliter dispergit, ac nudat, mali morbi, angorisque signum est.

XX. Perniciosum est, ubi hians quis assidue dormit.

XXI.

XIX. *Nudat.* Adde: assidue per acutas, ardentesque febres. Nam si perraro æger brachia nudet, & pedes, aut non nisi in vigore febrium, quæ per circuitus increscere solent, minus malum est. Ubi quis etiam in vehementi pleritide, peripneumoniaque pectus assidue nudat, licet pedes, manusque caleant, lethalis morbi notam usus esse significat. Tanti autem faciendum est hoc signum, ut cum abesset, corpusque una æqualiter caleret, non paucos avasisse viderim, quibus in pectore strepitus erat sputi multi per diem unum, & alterum. *Neque multus.* Si quis brachia, pedesque continenter nudet; eaque perpetuo frigescant, aut exiguo tepore afficiantur, dum interim ardenti febri exæstuat, ac siti uritur, lethale, *aph.* 48. IV. 72. VII. nedum mali morbi signum esse solet. *Inæquabiliter dispergit.* Solent ægri in acutis febribus crura brachiave indesinenter projicere, positumque corporis sine intermissione variare, extremis frigescentibus. Anxii hi dicuntur. Qui si hoc modo jactantur ob succos acres, ventriculum, intestinaque irritantes, fere nausea, vertigine, doloribusque tentantur, vomituque orto, aut alvo fusa conquiescere, & recalescere solent. Similiter, si propter crisim, *prorrhet.* id eis accidat circa statum morbi, notis apparentibus salutaribus, prægressisque coctionis signis, finiri consuevit sudoribus, vomitibus, dejectionibus, urinisque multis. Quæ vero corporis irrequieta jactatio sine evacuatione persistit, aut hac ipsa consecuta non solvitur, cum extremorum frigiditate, teporeve, ac virium infirmitate, spem tollit. Huc etiam pertinet „ quod quidam frequenter assurgere volunt citra „ occasionem, & lectum commutare, delirii, & exitii certo signo. „ Quæ consuetudine ægri, inconstantia, teneritate, peculiari na- „ tura, ut puerorum, qui vix ullo stare loco possunt, dolore acer- „ biore incidit minus formidabilis " jactatio est. *Jacotius coac.*

XX. *Hians.* Non de hiante inter dormiendum, sed de assidue dormiente, atque hiante intelligere oportet. Ingens quoque

ma-

XXI. Aut ubi ſupinus jacet, cruribus vehementer contortis, complicatiſque.

XXII. Si pronus jaceat is, qui per bonam valetudinem ſic dormire non conſuevit, aut delirium, aut ventris dolorem portendit.

XXIII. Ubi reſidere vult æger in ipſo morbi vigore, malum quidem indicium eſt in omnibus acutis affectibus, ſed longe peſsimum, pulmonibus laborantibus.

A ſtridore dentium.

XXIV. STridor dentium per febres, præter conſuetudinem à teneris contractam, *furorem* ſignificat, & mortem. Atque ab utriſque futurum pe-

---

malum eſt, ſi æger ſine præcedenti longa vigilia aſsidue dormiat, quamvis non hiet; aut ſi dormiendi cupiditate continenter vexetur. Pernicioſum quoque eſſe, ſæpius vidi, ſi quis in acutis febribus, licet non dormiat, tamen aſsidue hiet.

XXI. *Contortis.* Quidam legendum putant, *reductis admodum, aut diſtractis.* Attamen tam crura ſupini cubantis ad nates reducta, quam disjecta, aut contorta admodum, & complicata, utique ſi alia prava ſigna adſint; perniciem minantur.

XXII. *Si pronus.* Quotquot pleuritide, aut peripneumonia laborantes, decubitum ferre, niſi pronum, orizontalemque, non poterant, omnes è vivis ereptos fuiſſe, memini. Eorum quoque plures deceſsiſſe obſervavi, qui eodem affecti morbo ſic ſupini, planique jacebant, ut ne caput quidem ab orizontali ſede dimoveri paterentur.

XXIII. *Pulmonibus.* Id eſt, in inflammatione pulmonum. Peſsimum eſt etiam in vehementi pleuritide, erectum ſedere velle, itemque in utroque morbo peſsimum eſt non poſſe, niſi ſedendo, ſpiritum trahere.

XXIV. *Significat.* Intelligendum: *Plerumque.* Nam non ſemper ſtridori dentium, delirium ſupervenit, neque ſemper mors. In rigoribus criſim præcedentibus, in animi diliquiis, aut aliter, ſtridor, & colliſio dentium incidit non ita formidabili caſu, quia in iis momentaneus eſt. Ubi vero longius permanet, aut

periculum denunciandum eſt. Si vero jam deliranti ſtridor quoque accedat; vix aliam æque pernicioſam invenies notam.

Ab ulcere.

XXV. ULcus, ſive ante, ſive in ipſo morbo natum eſt, obſervari debet; nam ſi moriturus eſt homo, aridum, & livens, aut pallidum, *& aridum* ante mortem apparet.

A geſticulatione manuum.

XXVI. EX manuum *motione* hujuſcemodi notas perpende. In acutis febribus, in peripneumonia, phrenitide, capitis dolore, ſi quis eas faciei admoverit, ut inde quidpiam ſupervacue venetur, aut feſtucas carpat, aut à veſte floccos, aut à pariete paleas avellat; omnes hæ *notæ* malæ, lethaleſque ſunt.

A

---

aut ſæpius redit, grave malum putandum eſt. *Holler. coac.* *Vix aliam.* Sæpe pueri, in acutis morbis, ac præſertim variolis ſtridentes, & ſimul delirantes, ſervantur; rariſsime provectiores, quibus frequens eſt ſtridor cum acuta febri, & vigiliis, quamvis non delirent. Citius autem mori eum, cui jam deliranti ſtridor ſupervenit, quam cui ſtridenti delirium, notat *Jacotius coac.*

XXV. *Moriturus.* Certiſsimum non modo mortis, ſed etiam vicinæ ſignum eſt ulcerum ariditas cum pallore, aut livore conjuncta. Sed non omnia ulcera, vulneraque, præcipue ſi magna, & ſinuoſa fuerint, ex toto exareſcere ſolent. Puris quidem exitus admodum minuitur, fere labra exſiccantur ulceris, ſed omnis humiditas fere non tollitur. Fonticulos pariter, quæque cantharidibus excitantur ulcera, eodem vitio, quo cætera, quæ ſponte fiunt, affici cernimus: morbilloſque, & variolas ante mortem pallere, aut liveſcere, & ſi pure ſcatent, exſiccari, & concidere; tumores demum quoſcumque plus, minuſque deprimi.

XXVI. *Feſtucas.* Eorum qui vellerent feſtucas, & aſsidue, non ſolum quemqnam non evaſiſſe vidit, ſed etiam brevi periiſſe,

A spiratione.

XXVII. Spiritus frequens, aut doloris, aut inflammationis in partibus *diaphragmate* superioribus indicium est: magnus, & ex longis intervallis delirium declarat: frigidus ex naribus, & ore prodiens, lethalis admodum est.

XXVIII.

---

riisse, *Cardanus.* Scite *Cardanus* addidit: *assidue*, quippe, eorum qui non continenter id facerent, nonnullos evasisse scio.

XXVII. *Spiritus frequens.* Id est, respiratio frequens. *Doloris.* Si respiratio frequens incidat, id fere accidit propter aliquam noxam, laborem, vitium, inflammationemve, qua non modo partes afficiuntur, quæ supra diaphragma sitæ sunt, sed etiam diaphragma ipsum, musculique, qui respirationi inserviunt, reliqui. *Indicium est.* Intellige, magna ex parte. Etenim utero inflammato fere spiritus frequens est; sæpe quoque idem accidit eodem vitio affectis intestinis, ventriculo, hepate, vesica. Evenitque id ipsum aliquando etiam ob hystericas ægrotationes, & dolores quosdam ventris, Præterea nec frequens, nec visu difficilis respiratio est in pulmonum quibusdam morbis, ægri licet de ea quærantur assidue, vigilentque, ac tussiant, nec tamen doleant, nec vehementer febricitent; idque quod excreant modo cruore, modo flavo humore perfusum una est. Quorum alii, die vigesima, alii citius intereunt, spiritum, non nisi prope mortem trahentes difficilem. *Inflammationis.* Interdum etiam talis respiratio, pro ut major, aut minor febris est, sitis, æstus, vigiliæ, dolores, modo ardorem tantum, modo inflammationem subesse significat. *Magnus.* Ab ea respiratione, quæ magna est, & tarda, delirium, & inde mortem denunciandam esse, scribit *Holler.* I. *c.* Nec equidem ullum evasisse memini, qui magnum, & ex longis intervallis, quasi suspirans, spiritum duceret, plures vero interiisse sine ulla læsione mentis. *Frigidus.* Quum scribit * *psichron*, * parvum, & rarum spiritum intelligit, quia frigiditas magis sub sensum cadit, quam parvitas, & raritas, *Holler.* Novi ipse quendam, qui paucis ante mortem diebus, frigidum spiritum redderet, postea calidum sub mortem.

XXVIII. Facilis ſpiratio in acutis morbis, quibus febris copulatur, quique intra quadraginta dies finiri ſolent, magnum habet ad ſalutem momentum.

A ſudore.

XXIX. SUdores ſaluberrimi cenſentur in omnibus acutis morbis, ſi in diebus decretoriis oriantur, febrimque finiant, aut ubi toto corpore æqualiter inſudante, æger morbum facilius ſuſtinere videtur. Contra inutiles, qui id efficere non valent. Peſsimi omnium ſunt frigidi, *aut* ubi caput dumtaxat, aut facies, aut cervix inſudat; quippe qui in acuta quidem febre mortem, in mitiori vero morbum diuturnum fore ſignificant.

XXX.

XXVIII. *Magnum.* Dummodo naturalis, faciliſque reſpiratio toto morbi tempore perſeveret. Sæpe namque paucis ante mortem diebus, interdum etiam horis, reſpiratio mutatur, quæque facilis modo fuerat, difficilis, & prava redditur. Plurimi facienda eſt reſpiratio in morbis pectoris, in quibus, notante *Jacotio*, ſola ſæpe mortis, aut ſalutis diſcrimen facit. Recte *Jacotius* addidit, *ſæpe*; quo de *vid. not. præced.*

XXIX. *Decretoriis v. aph.* 36. IV. Sudor criticus, id eſt, *ſalutaris*, in febre continua, his notis cognoſcitur: ſi coctionis notis antegreſsis incidat, ſi die critico, & vigente natura; ſi toto corpore diffluat; ſi ita moderatus ſit, ne vires diſſolvat, denique ſi febris inde, & omnia ſymptomata acquieſcant, *Jacotius*: aut inde æger levius habeat, *Holler.* ut in ſudoribus imperfecte criticis. *Inutiles.* Id eſt, mali; nam ſi moderate fluant, nec inde tollant, nec imminuant febrem; aut diuturnitatem, aut exacerbationem morbi ſignificant: ſi multi ſint, & aſsidui, vires dejiciunt, & ſæpe occidunt. *Frigidi.* Peſsimi hi ſunt quacumque ex parte, & quoquo modo fluxerint. Peſsimi quoque, qui ſolum è capite, facie, aut collo manant, etiam ſi ſint calidi: mortem enim prænunciant, tam ſi tenues ex virium reſolutione fuerint, leveſque, quam ſi multi cum aliis lethalibus ſignis, aut virium infirmitate. *v. Jacotius.*

XXX. Et qui per corpus eodem modo fiunt, *quo* circa caput. Qui autem milii inſtar, & circa collum dumtaxat fiunt, mali; qui vero guttatim, & exhalando, boni. Conſiderare autem oportet ſudorem in univerſum; alii enim propter corporis exſolutionem; alii propter inflammationis vehementiam fiunt.

A præcordiis.

XXXI. ATque inter optima indicia ſunt præcordia, ubi ſine ullo ſenſu doloris in utraque parte æqualiter mollia ſunt. Inflammata vero, dolentia, & intenta, & ubi aliter in dextera, aliter in ſiniſtra parte afficiuntur, ſuſpecta haberi debent.

T XXXII.

XXX. *Et qui.* Negotium faceſsit interpretibus obſcurus hic textus, quem equidem ſuſpicor eſſe mendoſum, ſicqui poſſe reſtitui: * *cai oi cata pan to ſooma ooſautoos ginomenoi, agathoi peri teen cephaleen de oi kegchroeidees, cai mounon peri ton tracheelon ginomenoi, poneroi oi æe meta ſtalagmoon, cai atmizontes, agathoi.** Id eſt: *& qui æqualiter toto corpore emanant, boni; qui autem circa caput milii inſtar, & collum ſolummodo erumpunt, mali; qui autem vaporoſi deſtillant, boni.* Nimirum quamvis ſudores, qui toto corpore æqualiter fiunt, poſsint eſſe mali, ſi nec febrim tollant, nec imminuant; boni tamen ſunt, ſi conferantur cum ſudoribus, qui è capite ſolum, & collo fluunt. Itemqne, qui ex his partibus vaporoſi deſtillant, quamvis deteriores ſint ſudoribus univerſalibus, boni tamen ſunt, id eſt, minus mali, quam qui milii inſtar, id eſt, rotundi granorum exiguorum inſtar, prodeunt ex eiſdem partibus, nimirum capite, & collo. *Vid.* IV. *aph.* 36. 37. 40. *&* VIII. 4.

XXXI. *Præcordia.* Si in acuta febre præcordia, id eſt, partes, quæ utrinque ſub inferioribus coſtis ſunt, ſine ullo ſenſu doloris æqualiter mollia in utroque latere deprehenduntur, optimum id indicium eſt. *Inflammata.* Non de vera inflammatione eſt intelligendum, ſed de æſtu, ardoreque, ſine renixu tamen, pulſu, & rubore. *v. Gorræus.*

XXXII. Præcordiorum venæ, si pulsent, turbationem, & delirium portendunt. Sed eorum, qui sic affecti sunt, occulos inspicere oportet, quippe frequens illorum motus *furorem* comminatur.

A tumoribus.

XXXIII. PRæcordia tumida, dura, dolentia; si in universum sic affecta sint, maximum malum portendunt: si vero altera parte dumtaxat, ex sinistra minus periculum est.

XXXIV. Cæterum hujusmodi tumores, in principio quidem proximam mortem denunciant: ubi vero viginti dies excesserint, neque quiescente febre, neque tumore remisso, ad suppurationem vertuntur.

XXXV.

XXXII. *Venæ.* Arteriæ nobis audiunt, quarum pulsus vehemens esse debet sic, ut ab ægrotante percipiatur, & à medico: ibique loci, addit *Vallesius*, ubi arteriæ pulsus non solet percipi. *Turbationem.* Id est, delirium cum turbatione; magisque, si occuli crebrius moveantur, ut *in coacis* legitur.

XXXIII. *Dura.* Phlegmonem, sive tumorem vere inflammatorium internarum partium intellige cum calore, tensione, dolore, ac renixu. *In universum.* Id est, utrinque, parte nimirum dextera, & sinistra. *Ex sinistra.* Lienis enim inflammatio minus habet periculi, exscindique viscus hoc in canibus exprimenta docent, quin moriantur. Contra periculi multo plus habet hepatis inflammatio ob vicinarum partium consensum: in convexa quoque hepatis parte periculosior est, quam in concava, quod inde diaphragma facile coafficiatur. *V. Jacotius.*

XXXIV. *Proximam.* Si tumoris magnitudo eximia fuerit, & viscera vicina in consensum morbi adducta, dolor, febris, anxietas, sitis, & vigiliæ urgeant. Sic *Coi* sororem mortuam scimus secunda die, cui hepar elevabatur splenico modo; id est, in magnam molem, uti interdum lien solet facere. *v. epid.* 2. *Ad suppurationem.* Id est, inflammatus in pus tumor vertitur.

XXXV. Atque *in primo circuitu* ſanguis è naribus fluens non mediocri ipſis præſidio eſt. Sed tum ſanguinis eruptio expectari debet, quum interrogati, aut caput dolere, aut oculos caligare fatentur.

XXXVI. Id vero junioribus, *necdum* trigeſimum quintum annum attingentibus *magis* evenire ſolet.

XXXVII. Mollis tumor, dolorem non inferens, & digitis cedens, longiori tempore finitur, ſed non ita grave ab eo periculum pendet.

XXXVIII. Quod ſi intra ſexaginta,dies neque febris deſinit, neque tumor *ſubſidet*, ſuppurationem expectare oportet. Idem haud ſecus in reliquis quoque ventris partibus perpenditur.

XXXIX.

XXXV. *Primo circuitu.* Qui ſeptenario, ſeu ſeptem diebus, definitur: quanquam ſecundo etiam ſeptenario interdum ſanguis utiliter fluat, ſed paucis, nono, & undecimo die, paucisſimis decimo quarto, *Jacotius.* Quarta tamen die erumpens ægre morbum judicat, *epid. 6.* id eſt, cum bonis ſignis, morbi longitudinem, aut recidivam, cum lethalibus mortem prænunciat. *Caput dolore.* Addit *Valleſius* alia ſigna, ut naſi pruritum, aut lacrimas involuntarias, aut ruborem faciei. Cæterum non ſuppuratio ſolum, aut ſanguinis profluvium hujuſmodi tumores diſcutit, ſed & ſudores boni, & multæ urinæ, & dejectiones etiam bilioſæ, nonnumquam etiam vomitus. *v. Jacctius.*

XXXVI. *Id vero.* Id eſt, expectari magis oportet fluxum ſanguinis uſque ad trigeſimum quintum annum, quam ultra hunc. *Valleſius.*

XXXVII. *Digitis cedens.* Sic, ut cavitatis veſtigia impreſſa digitis in tumore appareant, ut ſuſpicatur poſt *Galenum*, *Gorræus.* Adverſatur *Cardanus*, & recte quidem; ratus *Hippocratem* per *molle* intellexiſſe id, quod digito cedit ſine tenſione evidenti; non molle, quod omnino duritie caret: quod utique in hypochondriorum tumoribus ſæpe obſervatur. *Finitur.* Id eſt, judicatur, ſolvitur.

XXXVIII. *Intra ſexaginta dies.* Sunt enim, & alii quidam tumores inter iſtos medii, quorum terminus eſt quadrageſimus dies, prout materia minus craſſa, & frigida, calor copioſior,

ætas

XXXIX. Itaque durus, magnuſque tumor, dolore crucians, mortis periculum non multo poſt fore denunciat. Mollis vero, & ſine dolore, quique prementi digito cedit, longus eſſe ſolet.

XL. Ventris tumores, non tam crebro, ut hii, qui in præcordiis oriuntur, abſceſſum efficiunt. Quod ſi ſub umbilico conſtituantur, *rariſsime* ad ſuppurationem convertentur.

XLI. Sed ex ſuperioribus maxime ſedibus ſanguinis fluorem expectare oportet; in quibus *tamen* omnis tumor diuturnus ad ſuppurationem fere ſpectat.

A ſuppuratione.

XLII. ITaque ſuppurationum obſervatio ſic accipienda eſt. Earum enim, quæ in exteriorem partem erumpunt, optimæ ſunt parvæ, admodum emi-

ætas vegetior, conſtitutio temporis aptior. *Jacotius.* *Subſidet.* Interdum tumor reſedit, ſeu diſſolvitur, reſoluta materia, vel expurgata per urinas, aut inteſtina. *Idem.* Sæpe quoque hujuſmodi tumores tenujori parte avolante, & craſsiori intus relicta, in ſcirrhum abeunt, unde icteritia, cachexia, hydrops, ac tandem mors ſupervenit. *v. Idem.*

XXXIX. *Itaque.* Confirmatio eſt eorum, quæ dicta ſupra ſunt.

XL. *Ventris.* Hoc loco hypochondria umbilicali regione finiuntur ſic, ut tumores, qui in umbilicali regione excitantur, longe rarius ſuppurentur, quam ii, qui in hypochondriis gignuntur, & adhuc omnium rariſsime, qui ſub umbilico, id eſt in regione hypogaſtrica.

XLI. *Sed ex ſuperioribus.* Id eſt, in tumoribus hypochondriorum expectanda fere eſt ſuppuratio, aut profluvium ſanguinis è naribus: in tumoribus umbilicalis, & hypogaſtricæ regionis, aut ſuppuratio, aut tumoris tranſitus in ſcirrhum, aut decubitus ad crura, aut hydrops. *In quibus.* Id eſt, in hypochondriis tumor omnis plerumque ſuppuratur, ſi diutius protrahatur, & febris perſeveret pertinacior.

XLII. *Parvæ.* Intellige ſecundum baſim *tumoris* (non enim ſem-

eminentes, atque in acutum faſtigiatæ; peſsimæ vero ſunt, quæ *magnæ*, quæque *plane* ſunt.

XLIII. Sed illarum, quæ intus *rumpuntur*, optimæ cenſentur, quæ *cum externis partibus nihil communicant*, & contrahuntur, nulloque dolore cruciant, atque ubi exterioris cutis color manet uniformis.

XLIV. Pus illud optimum eſt, quod alvum, & læve eſt, & haud quaquam fœtet; quod vero ab hoc variat, & peſsimum eſt.

PRÆ-

ſemper expedit, parvas eſſe ſuppurationes, ſed quantitati ſuccorum reſpondentes). *Valleſius.*

XLIII. *Sed illarum.* Id eſt, ſed tumorum internorum qui intus rumpuntur (quamvis longe optimum ſit extra corpus rumpi) laudabiles ſunt, qui colorem cutis non mutant, neque tumor, aut dolor extrinſecus apparet: teterrimi quippe ſunt tumores interni, qui intro ſimul, & extra rumpuntur, quod difficillime carne repleantur. *v. Valleſ. Cardanus* autem per ſuppurationes, quæ *foras prominent*, interpretatur externas, id eſt, in muſculis ſitas per eas autem, quæ *intro rumpuntur*, profundas, & intra abdomen, ſic, ut ruptio fiat ad locum vaſorum, ſcilicet inteſtinorum, aut venarum, unde pus cum urina, aut alvi excrementis exeat, & non in cavitatem, quæ eſt inter inteſtina, & peritonæum, ubi ſaniei nullus exitus patet, ex quo ſubinde cutis è regione inficitur, & dolor oritur.

XLIV. *Pus illud.* Ut ſi è ſuppurato hepatis tumore, cujus ſedes in dextero hypochondrio eſt, pus exeat album, læve, æquale, & minime fœtidum, facile evadere æger queat; ſin qualis amurca fluat, ſubcruentum, fœculentumque, ac fœtidum, fere pereat. *v.* VII. *aph.* 45.

PRÆSAGIORUM HIPPOCRATIS

LIBER II.

I. HYdrops, si ex acuto morbo cœpit, *periculosus* est; neque enim febrim solvit, sed doloribus torquet atque interficit: oritur vero magna ex parte vel ab ilibus, & lumbis, vel à jecinore.

II. Sed ubi ab ilibus, lumbisque ortum contraxit, pedes tumidos reddit, fluorem diuturnum inducit, qui neque lumborum, iliumve dolorem solvit, neque ventrem efficit molliorem.

III. At quibus à jecinore *hydrops* proficiscitur, ii tussi vexantur, *& tussiendi cupiditate*, sed qua pene nihil

---

I. *Ex acuto.* Id est, febre ardente, aut inflammatione hepatis, lienis, ventriculi, intestinorum, mesenterii, renum. *Periculosus est.* Id est, præ iis, qui alia de caussa oriuntur, periculosus. Immo dolorificus, & exitialis esse dicitur in *coacis*. *Ab ilibus.* Id est, ab inflammatione mesenterii, aut intestinorum, unde dolor ilia, & lumbos excruciat. *Jecinore.* Siquidem acuto morbo laboraverit, ut inflammatione, erysipelate, ardore, non autem scirrho, aliove longo morbo.

II. *Fluorem.* Id est, alvi profluvium. *Qui neque.* Eo quia „ internus ardor, & intemperies hectica maneat, in qua me„ dicorum vulgus, quasi morbus omnis à plenitudine esset, me„ dicamentis *purgantibus* affectus sæpe deteriores reddit, aut „ ægrum præcipitem agit in mortem.“ *Jacotius.*

III. *At quibus.* Huc usque egisse visus est *Hipp.* de hydrope tympanitide, sive flatulento, *v. aph.* 11. IV. nunc de ascite, quo intus inter intestina, & peritonæum aqua contrahitur, & flatu quoque non multo intestina tenduntur. *Tussi vexantur. v. aph.* 35. VI. *Circa ventrem tumores.* Elevantur vicissim ventris partes, modo dexteræ, modo sinistræ; & deinde subsi-

hil excreatur; pedes tument, dejectio dura, coactaque est, circa ventrem tumores, modo in dextera; modo in sinistra parte attolluntur, deinde desinunt.

IV. Mali etiam morbi signum est, caput, & pedes, manusque frigidas habere, ventre & lateribus calentibus.

V. Securitatem pollicetur corpus, quod æqualiter molle, & calidum est.

VI. Quodque facile convertitur, & surgit.

VII. Gravitas vero, quæ vel manus, & pedes, vel reliquum quoque corpus premit, periculum significat.

VIII.

---

sident flatu discusso, aut depulso, quod in tympanitide non accidit, in quo venter rotundior, & tumidior est, & vix quicquam variatur, dum flatus erumpit, aut æger de latere in latus convertitur.

IV. *Mali etiam*, *v. aph.* 48. IV. & 26. 69. VII.

V. *Securitatem.* Corpus æqualiter molle, calidumque esse, facileque ipsum per se converti, ac surgere * *ariston*, * *optimum* in acutis morbis signum est, si tamen permaneat, cæteraque securitatem polliceantur. Optimum est totum corpus calidum esse æqualiter; id est, nullum in ventre ardorem esse majorem, quam in aliis partibus, & æque molle: id est, nullum in eo tumorem durum, aut mollem esse, aut magnam obstructionem, qua pars aliqua insigniter dura sit. *Vallesius.*

VII. *Gravitas vero.* Id est, quum corpus præ imbecilitate ægerrime convertitur, aut assurgit; aut, quod longe pessimum, nullum sponte motum, aut totius corporis, aut partium obire potest, sed deorsum decidit, prolabitur, jacetque tanquam inanimis. „Musculis à plenitudine oppressis, aut peculiari ali„quo vitio laborantibus, non ita metus est, sicut nec lan„guente facultate subita áliqua evacuatione, aut occasione „manifesta.‟ *Jacotius. Nobilem adolescentem febris tenebat assidua, ad vesperas increscens, mitis tamen. Sitis, æstus, vigiliæ, dolor, cibique fastidium aberat. Principium ab animi deliquio febris duxerat. Septima morbi die cum ad ægrotantem accessissem, sic infirmatum deprehendi, ut ne manus quidem, pedesque, ipse per se movere valeret. Id domestici tristitiæ, timorique tribuebant, quibus se pridem tradiderat. Ipse ex tam gravi virium lapsu, quid perniciosum subesse ratus, ejus fratri pericu-*

lum

VIII. Quod ſi cum gravitate, ungues quoque, ac digiti livore afficiantur, continuo perniciem expectare oportet.

IX. At omnino nigri tum digiti, tum pedes, minus quam liventes periculum portendunt : ſed tunc ad reliqua ſigna refugere oportet; etenim ſi æger facile malum ſuſtinet, adſintque alia quædam indicia, quæ ſecuritatem polliceri ſolent; ſuppurationem ſperabis, atque ſuperſtes manebit æger, ſed denigratæ corporis partes decident.

X. Teſticuli, pudendaque retracta, vehementes dolores, atque lethale periculum ſignificant.

De

---

lum nihil tale cogitanti denunciavi. Poſtridie tuſsis, & difficultas reſpirandi cum ſtertore ægrum nec opinantem invaſit, brevique poſt jugulavit.

VIII. *Digiti.* Fere enim ab his, & ab unguibus tam manuum, quam pedum livor incipit; deinde vero labia, & genas occupat. *Avicennas* ruborem in manibus, ac pedibus, ſcribit eſſe deteriorem nigrore; ac ſtatim eum mori, cujus extremitates cum gravitate rubeſcunt adinſtar coralli apud *Jacotium* legimus, *comm. coac. p. 99.*

IX. *Minus quam liventes.* Quia color lividus fere mortem ſignificat, niger etiam abſceſſum, quo æger interdum evadit. Id accidit, ſi orto in pedibus abſceſſu, febris ex toto deſinit, aut admodum imminuitur, facile ſpirat, alacrior eſt, magis dormit, minus ſitit, minus dolet, & excrementa ſanis ſimilia prodeunt : ſin contra, febris perſeveret, ſitis, vigiliæ, aut ſpirandi difficultas, delirium, nauſeá, animi deliquia, & pulſus vitioſus accedant, æger moritur *v. Jacotius. Decident.* Id eſt, ſponte ſeparabuntur à ſanis, niſi manu ante auferantur.

X. *Lethale.* Si retracta diutius permanſerint, & alia ſigna lethalia adſint : „ quo tempore etiam ſæpe obſervare licet, non „ ſolum teſtes revelli, & penem rugari : ſed etiam digitos, & „ pollicem manifeſte inflecti, curvari ungues, labra diſsidere, „ molliorem auriculam reflecti, aliaque id genus, duobus, tri„ buſve diebus, interdum etiam pluribus ante mortem.“ *Jacot.*

De somno.

XI. QUod vero ad somni rationem pertinet, quemadmodum etiam sani solent, interdiu vigilare, noctu vero dormire oportet; à qua consuetudine si quis aberraverit, *malum*: *minus autem nocebit, si dormiat mane usque ad tertiam diei partem. Qui vero postea somnus accidit, deterior est.*

XII. Pessimum tamen est, si somnus, neque noctu, neque interdiu accedit. Id enim, vel ob dolorem, laboremve accidit, vel delirium futurum significat.

De alvi excrementis.

XIII. ALvi excrementa, inter bona indicia sunt, si figurata sunt, si eodem tempore, quo in secunda valetudine dejici solebant, excernuntur, si his quæ ingeruntur proportione respondent, utpote quæ inferiorem ventrem recte valere declarant.

V XIV.

XI. *Usque ad tertiam.* Id est, tertiam diei artificialis partem, quæ quatuor horis constat. *v. text.* 11. *lib.* I.

XII. *Delirium.* Præsertim si per acutas febres, tendinum tremores, sive subsultus in carpis fiant, aut artuum contremiscentiæ, aut stillæ sanguinis de naribus, aut aurium sonitus, aut surditas permanens, aut capitis dolor, aut vertigo, aut pulsus in temporibus vehemens. Ubi vero somnus nullus est in vehementi pleuritide, præ dolore, ac tussi, aut perquam exiguus, & perturbatus, fere mortem prænunciat.

XIII. Hic loci notam, quam in pleuritide lethalem fuisse cognovi, lubet adjicere, quæ quamvis ad dejectionem non pertineat, tamen ad dejiciendi cupiditatem spectet, ut ex sequenti constat historia. *Cum quidam per initia pleuritidis, rubrum flavo mixtum sputum redderet, quinta die, sequentibusque incepit ad vesperas spumosum extussire sanguinem, mane vero singulo, lividum. Sudabat toto corpore, nec quicquam relevabatur. Dolor urgebat potissimum in dorso. Strepebat sputum in pe-*

XIV. Si vero liquida fuerint, præſtat, ut ſine ſtridore, neque frequenter, neque ex brevibus intervallis dejiciantur. Etenim fatigatur æger, ſi crebro ſurgit, vigiliiſque conſumitur. Quum vero affatim, ſæpeque dejicit, ne animus eum deficiat, periculum eſt.

XV. Convenire debent excrementa his, quæ aſſumuntur, & bis, terve interdiu, noctu vero ſemel dejici; idque maxime matutinis temporibus pro cujuſque conſuetudine.

XVI.

---

pectore. Die ſeptima ſtrepitus quievit ſputi. Febris intendebatur, ſitis, vigiliæ, jactatio corporis, creber ſpiritus. Pridie antequam moreretur jactans ſe querebatur de ſumma corporis tenſione, ſibique exonerari alvum, nullatenus adſtrinctam, vehementer cupiebat, rogabatque. Hæc clyſtere ducebatur die morbi octava. Veſpere ejus diei ſtrepitus ſputi rediit, uſque ad interitum permanens. Lethalem hanc dejiciendi cupiditatem poſſem tribus aliis hiſtoriis confirmare, quibus, ne longior ſim, lubens ſuperſedeo.

XIV. *Affatim.* Id eſt, confertim. Quum enim multa, & ſæpe deſcendunt, non modo deliquii animi, ſed mortis etiam metum inferunt. 4. *de rat. vict. acut.*

XV. *Convenire.* Putat *Valleſius*, de dejectionis humidæ forma, *Hippocratem* fuiſſe locutum. Qui enim, inquit, bis die, aut ter dejicit, ſemel nocte, & ſummo mane plus etiam, is profecto, nec minutatim dejicit, neque crebro, neque admodum raro. Præterea „ ſcire licet, reſpondere quantitati ingeſtorum, non eſſe tantum dejici, quantum ingeritur, ſed „ rationem quandam ſervare quæ egeruntur eorum quæ ingeruntur, quod per morbum etiam acutum poteſt fieri; ut ſi „ laborans, quo die plus ingerit, plus egerit, quo minus, minus quoque" idem. *Pro cujuſque conſuetudine.* „ Ratio hæc „ excretorum cum ingeſtis" *pergit idem*, ſignificat „ retinere „ naturam aliquatenus modum dejiciendi, quo utebatur per „ bonam valetudinem, ſi non exacte, at ſecundum analogiam. „ Itaque non eſt collatio numeri dejectionum cum numero qui „ per ſanitatem accidit ---- ſed quaſi opponens contrarium ei „ quod dixerat: *ſæpe & confeſtim fluit*, dicit, bis, aut ter die, „ ſemel in nocte." Sic ſubtiliter, ſciteque conatur *Valleſius* *Hippocratem* adverſus *Galenum* defendere.

XVI. Ad finem jam tendente morbo bonum eſt, ſi craſsiora reddantur; ac *ſubfulva.*

XVII. Et odoris fœditate ſani hominis alvum non vehementer excedant.

XVIII. Lumbricos etiam *rotundos* cum excrementis ſub fine morbi deſcendiſſe, *expedit.*

XIX. Venter in quovis morbo *mollis*, corpulentuſque *mediocriter* eſſe debet.

XX.

XVI. *Craſsiora.* Si ex tenuibus, & aquoſis fiant excrementa craſsiora, nimirum cohærentia, læviora, ſubflava; & non admodum fœtida.

XVII. *Non vehementer.* Nam admodum fœtida magnam humorum corruptionem indicant. Quæ vero nihil prorſus fœtent, damnanda itidem ſunt, ut cruditatis indicia. Significant enim prælanguidam eſſe ventriculi, inteſtinorum, reliquorumque viſcerum vim in ingeſta. *Ex Valleſio.*

XVIII. *Rotundos.* Id eſt, teretes. *Expedit.* Quia inde naturæ robur, & materiæ bonitas declaratur. Contra, qui ſine excrementis exeunt in acutis, ineunte morbo, cruditatem ſignificant, & malignam putredinem. *v. Jacotius, coac.* Putat *Valleſius*, lumbricos poſſe non in ſtatu ſolum morbi, ſed etiam in incremento, ubi proximus ſtatus eſt, ſalutariter deſcendere. At vivos ne, inquies, dejici præſtat, an mortuos? *Paulus*, & *Aetius* primum laudant, *Rhazes*, & *Avicena* ſecundum. Verum prava vivi accidentia gignunt, uti tormina, anxietates, animi deliquia, convulſiones, epilepſiam, febrem, diarrhæam, colicam, cibi faſtidium, vertigines, deliria, cordis palpitationem, atque id genus alia. Mortui autem, *Valleſio* obſervante, cum malignioribus ſuccis eoſdem enecantibus poſſunt eſſe conjuncti. Qui vero non ſymptomatice, id eſt, non ob morbi vim, magnitudinemque deſcendunt, ſed ob concoctionem ſuccorum, quo demum morbi tempore ea contingat, fere vivi cum excrementis jam craſceſcentibus excerni ſolent.

XIX. *Mollis.* Siquidem ſignum eſt, ei ſimiliter viſcera ſubeſſe mollia, atque adeo nullo ea humorum coitu, nulla ſolidorum, quibus texuntur, laborare tenſione, contractione, duritie. *Mediocriter.* Multum enim extenuari eundem, & contabeſcere, pravum eſt. II. *aph.* 35.

XX. Periculoſum ſtercus eſt, quod perliquidum, albicans, pallidum, vehementer rufum, aut ſpumans eſt.

XXI. Item malum eſt, quod exiguum, glutinoſum, idemque ſubpallidum eſt.

XXII. Omnium maxime lethiferum eſt nigrum, pingue, *æruginoſum*, livens, aut quod pejoris eſt odoris quam pro conſuetudine.

XXIII. Varia excrementa, quamquam diutius mortem differunt, non tamen minus ſunt lethalia; hujuſmodi *ſunt* ramentoſa,ylioſa, *cruenta*, *porracea*, & & nigra, *modo ſimul inter ſe mixta*, *modo per vices prodeuntia.*

XXIV. Inter optima ſigna eſt flatus, qui neque cum *ſonitu*, neque cum *crepitu* emittitur; quamquam enim ſatius eſt ipſum cum *crepitu* exire, quam includi; tamen hoc pacto prodiens, aut dolere, aut delirare ægrum ſignificat, niſi ſua ſponte flatum ipſum emiſerit.

XXV.

XX. *Pallidum.* Rectius, *ex viridi pallidum*, aut *viride.*

XXI. *Subpallidum.* Rectius, *ex viridi ſubpallidum*, aut *ſubviride.*

XXII. *Nigrum.* Dejectiones nigræ, lividæ, aruginoſæ, & fœtidæ lethales ſunt, niſi ſi bene exeant. Bene autem exeunt, cum in ſtatu morbi à corpore excernuntur, prægreſsis ſignis coctionis in urina, & inſuper cum conferentia, & tolerantia, id eſt, cum allevatione morbi, & virium conſtantia. *Pingue.* Quod ſolet copioſe fluere, & eſt oleo ſimile.

XXIII. *Varia.* Quæ varios colores ſimul ſortiuntur, aut ſubſtantiam: ſcilicet ſi dejectio ſimul fuerit ramentoſa, pinguis, nigra, eruginoſa, viridis, livida, cruenta. *Bilioſa.* Intellige valde flava. Videndum tamen, ne pravus excrementorum color ſit ab ingeſtis. Nam mel, ova, olea, lac dejectionem flavam reddunt, legumina ſpumantem, herbarum folia viridem, potiones ſæpe perliquidam.

XXIV. *Quam includi.* Id eſt, flatum exire cum crepitu in delirantibus, quam intus retineri; quamvis cum crepitu erumpens delirium indicet, aut dolorem præſertim ventris: niſi ob impudentiam, conſuetudinem, aut de induſtria flatum æger

cum

XXV. Præcordiorum recentes quidem dolores, & *protuberantias*, nisi inflammatio quoque accesserit, murmur in ipsis exortum solvit, ac una cum stercore, & urinis, atque flatu egreditur. Quod ubi non contingit, si tamen è sede sua transfertur, signum est bonum; idque magis, si ad inferiora descendat.

De urinis.

XXVI. URina illa optima est, in qua per totum morbi decursum residet album, læve, & æquale: hæc nimirum securitatem, brevemque morbum significat. Quod si aliquid horum deest, ut modo *pura* sit, modo album, læveque in ipsa resideat, hæc ut longiorem morbum denunciat, ita securitatem minorem pollicetur.

XXVII. Subrubra urina, in qua subrubrum, læveque residet, quamquam superiore morbum diuturniorem, eundem tamen *perquam salutarem* fore declarat.

XXVIII.

---

cum sonitu ejiciat. Cæterum si flatus non exeat, dum venter flatu distenditur, malum est, in febribus, ut 2. *coac.* legitur: nam dolor capitis, vertigo, spirandi difficultas, & similes affectus sequuntur. *v. Jacotius.*

XXV. *Præcordiorum.* Id est, hypochondriorum dolores, & elevationes ob flatum intestina, quæ in hypochondriis sunt, distendentem; qui si loco moveatur, & cum murmure descendat, brevi post inter dejiciendum, aut mingendum erumpit.

XXVI. *Urina.* Perfectæ concoctionis signa habentur, cum id quod in urina refrigerata residet, & sedimentum, seu hypostasis, dicitur, fuerit album, læve, & æquale. Porro æquale est sedimentum, quod sibi omnibus ex partibus simile existit sic, ut ejus partes omnes sint æque tenues, & albæ: læve est, quod est continuum, nullaque ex parte divulsum, sed sibi undique cohæret æquabili superficie. *v. Gorræus. Horum deest.* Id est, si urina modo tale sedimentum habeat, modo careat; minus erit securus morbus, & longior.

XXVII. *Superiore.* Id est, ea, quæ modo cum sedimento albo, lævi, & æquali redditur, modo sine eo.

XXVIII. Mala eſt urina, quum id quod reſidet, parti farinæ craſsiori ſimile eſt: *pejus* vero, ſi *laminis*. Ac vituperatur quoque *album tenueque*, quamquam longe majus periculum ea urina portendat, in qua quædam tanquam furfura reſident.

XXIX. *Nubeculæ, quæ in urina gignuntur*, albæ quidem bonæ ſunt, nigræ vero malæ.

XXX. Cæterum, quoad urina rufa, tenuiſque apparuerit, crudum morbum ſignificat.

XXXI. Quod ſi diutius talis permanſerit, *ne* priuſquam *urina concoquatur*, æger viribus deſtitutus ſuccumbat periculum eſt.

XXXII. Pernicioſiſsima eſt urina, quæ mali odoris, & diluta, & tenuis, & nigra, & craſſa eſt.

XXXIII.

XXVIII. *Album.* Id eſt, ſedimentum album, tenueque, quod inæquale, divulſumque ſit. *Quamquam.* Id eſt, periculoſior licet ſit urina, cujus ſedimentum eſt furfuri ſimile, quam illa, in qua ſubſident farinacea, craſsiora, aut laminea, ſive foliacea.

XXIX. *Nubeculæ.* Harum nomine intelligit *Hipp.* totum id, quod in urina refrigerata conſpicitur, nubeculam referens, ſive id ſupremum, ſive medium, ſive infimum locum teneat in urina. *Bonæ.* Utique tales ſunt, ſi cum nubeculis nigris conferantur. At malæ ſunt, licet albæ, quæ farinæ ſubtiliori, aut ſquamulis candicantibus ſunt ſimiles, aut divulſæ ſunt, non cohærentes, ſpumæ inſtar.

XXXII. *Mali odoris.* Intellige admodum fœtidam. *Diluta.* Id eſt, aquoſa. Talis tamen perſeverare debet. *Nigra.* Hæc fuſca, obſcuraque eſt, uſto *caffe* ſimilis. Eſt enim fere lethalis, multo magis, ſi & ſubſtantia, & contentis nigra ſit; aut nigra, & tenuis, quæ inflammationem internam teſtatur. A ſedimento nigro, & ſolo, multos evadere, ſcribit *Gal.* à ſubſtantia, & ſedimento nigris, ſe vidiſſe neminem. *v. Jacot.* *Et craſſa.* Si legas conjunctim, *nigra, & craſſa*, talis urina erit longe pernicioſior, quam nigra tantum: ſin disjunctive; pro *urina craſſa*, intelligenda erit *perturbata*, non ſubſidens, qnalis fuerat *Ægr.* I. *lib.* 3. *&* II. *lib.* 4. *epid.* Cæterum nigra in-

XXXIII. In viris quidem, & mulieribus nigra; in pueris vero tenuis, & diluta deterrima eſt.

XXXIV. Si urina tenuis, & cruda ſic diu fertur, ut reliqua ſigna ſalutaria ſint, plerumque infra ſeptum tranſverſum abſceſſus oriri ſolent.

XXXV. Neque læviter terrere nos debet urina, cui pinguedo telis araneorum ſimilis innatat; quippe quæ hominem tabe conſumi ſignificat.

XXXVI. Nubeculæ *in urinis*, ſupremum ne locum, an infimum teneant, obſervare oportet. Nam, quæ in ima parte conſtituuntur, cum coloribus quos ſupra propoſui, bonæ ſunt, atque laudantur: quæ vero cum *relatis coloribus* ſurſum attolluntur, malæ, vituperandæque ſunt.

XXXVII.

---

interdum critice, ſeu ſalutariter mingitur, quod ex allevatione ægri, & ſymptomatum remiſsione intelligimus. *v. Idem. Et ipſe duas vidi mulieres urinam atramento pæne ſimilem per morbum reddentes, ex quo tamen convaluere. Harum altera, lumborum dolore diſcruciabatur; capitis altera. Utramque febris occupabat, continuæ tertianæ ſervans ordinem.*

XXXIII. *In viris*. In his, atque in adultis mulieribus urina nigra, & craſſa deterior eſt, quia horum urinæ tenues eſſe ſolent. In pueris vero deterior eſt tenuis, & diluta, quia hi fere craſsiores urinas reddunt: quamvis, & in pueris deteriores ſint aquoſis urinæ nigræ. *Valleſius*.

XXXIV. *Septum tranſverſum*. Diaphragma. *Abſceſſus*. Fere is oritur, ſi febris perſeveret, neque ſputa cocta prodeant, neque bilioſæ dejectiones, neque urinæ multæ cum ſedimentis, quæ abſceſſus materiam ſubducant. *v. Jacot*.

XXXV. *Significat*. Niſi fiat ex cauſſa manifeſta, aut ex peculiari renum ardore. *Valleſius. v.* VII. *aph.* 35.

XXXVI. *Nubeculæ*. Nubeculæ hic accipi videntur pro hypoſtaſi, ſeu ſedimento, & pro eo contento, quod ſupremam urinæ partem attingit, pendetque, tanquam nubes in aere. Damnat *Hipp.* nubeculas, licet boni coloris, quæ altiorem in urina locum occupant; laudatque eas, quæ cum iiſdem coloribus inferiorem tenent.

XXXVII. Sed cave, ne vesica quoquo modo affecta, si hujusmodi reddiderit urinas, te decipiat; tales enim non ad universum corpus, sed ad ipsam dumtaxat vesicam referri debent.

De vomitu.

XXXVIII. PErquam utilis est vomitus, qui bilem pituitæ mixtam habet, si neque crassitie, neque multitudine admodum excedat: nam sinceræ pituitæ, bilisve vomitus periculosus est.

XXXIX. Si vero viridis, aut lividus, aut niger est, quodlibet horum colorum acciderit, vitiosus est.

XL. Si vero omnes affatim in eodem appareant, mortis periculum, valde timendum est.

XLI. Ad ultima ventum esse testatur lividus vomitus, præcipue si malus in hoc odor est.

XLII. Si quidem fœtores in quovis vomitu mali sunt.

De

XXXVII. *Vesica*: Adde & *renes*, aliaque vasa, per quæ transit urina. Sæpe namque harum vitio partium, & pinguedinosæ, & foliaceæ, & carunculis refertæ, & prærubræ, & fœtidæ, cruentæ, & nigræ redduntur urinæ sine vitæ discrimine.

XXXVIII. *Perquam utilis*. Inter vomitus, qui hominibus per febres accidunt utilis is est, qui sic putuitam bili mixtam habet, ut coloris sit non admodum flavi; neque prçterea sit valde nimius, neque crassior. Siquidem non is modo vomitus sincerus est, adeoque inutilis, qui flavus ex toto est, aut viridis, aut æruginosus, aut ruber, aut niger; sed etiam qui sero, quo secundum naturam prçditus quisque humor est, prorsus vacat. *Sinceræ*. Quale est crudum ovi albumen. *Bilisve*. Cujusmodi est vitellus ovi crudus.

XL. *Omnes affatim*. Id est, si in eodem vomitu omnes hii colores cernantur.

XLI. *Si malus --- odor*. Vix vomitus est, nisi cibi modo ingesti sit, qui odore careat. Sed hic malignus intelligi odor debet, qualis est in morticiniis putrescentibus. *Ex Valles.*

De sputo.

XLIII. IN pulmonis, *laterumque* doloribus oportet, ut sputum celeriter, facileque excreetur.

XLIV. Et *flavum* sputo vehementer misceatur.

XLV. Etenim, si multo post doloris initium, aut *flavum*, aut rufum, aut non sine multa tussi, nec adeo commixtum exspuitur, vitiosum censetur.

XLVI. Quippe *flavum*, si sincerum quoque fuerit, periculum subesse testatur; album vero, viscidum, & rotundum inutile est.

XLIII. *Laterumque doloribus.* Id est, in pulmonum inflammatione, inque pleuritide; nam de his hic agi ex iis, quę sequuntur, manifestum est. *Celeriter. facileque.* Id est, cito, primoque nisu pectoris, sive sputum tussi, sive excreatione sine tussi feratur. Utileque perquam est in excreando, extussiendoque & levem tussim, & mitiorem dolorem esse. Sed & in cæteris morbis, qui cum tussi, excreationeque affligunt, cujusmodi humidum asthma est, pulmonum suppuratio, empyema, tuberculum, vomica, phthisis, catarrhus, commodum est, sputum cito, facileque ejici.

XLIV. *Vehementer.* Necesse quoque est in pleuritide, & peripneumonia, ut flavus in sputis humor sit valde permixtus cum albo. Ex quo sputorum color emergit subflavus. Nam, quod intense flavum est sputum, inter sincera reponit *Hippocrates*, reprobatque *num.* 46.

XLV. *Multo post.* Sputum quippe per initia apparens morbi, non ejus modo maturat exitum, sed sæpe etiam pollicetur salutarem.

XLVI. *Album.* Non quale pus est album, quod persæpe laudat *Hippocrates*, sed qualis catarrhus est crudus, viscidusque, atque alieni coloris expers. Ubi enim in pleuræ pulmonumque inflammatione prodit, signum est, nocentem materiam in affectis hærere locis, catarrhum vero, quod morbum non facit, ab contiguis sanisque pnlmonum locis exprimi, ut quæ continenter inflammatæ, tumentesque partes comprimunt.

XLVII. Mali etiam morbi testimonium est, quod admodum viride, quodque spumosum est.

XLVIII. Id vero omni alio deterius est, quod sic est sincerum, ut nigrum quoque videatur. Neque tutum est sputum, quod non expurgatur, nec projicit ipsum pulmo, sed ob nimiam plenitudinem servet in gutture.

IL.

Ac si inflammatio tanta est, ut spirandi difficultas, febrisque, & dolor, & tussis, & vigiliæ vehementer urgeant, perpetuoque hujusmodi sputum feratur, plerumque æger moritur, interdum etiam in suppurationem, cujus exitus anceps est ei, morbus transit. *Rotundum.* Sputa globosa, sive catarrhi sint crudi, albique, sive alieno colore perfusi, sive etiam puris sputa sint, in pleuræ, pulmonumque inflammatione prava sunt. Sua quippe cuique humori inest humiditas, quæ tenuitatem eidem, fluiditatemque impertitur. Si hæc abest, fere autem ob febrem ingentem abest, quæ eam ipsam consumit, humores densantur, inflammatio augetur, sputumque, aut cum labore, dolore, multaque tussi redditur, aut brevi supprimitur, magno ægrotantium periculo.

XLVII. *Admodum viride.* Qualis est viridium herbarum succus recens expressus. Qui perpetuo in pleuritide, ac peripneumonia hujusmodi sputum extussiunt, fere moriuntur. Ipseque unum evasisse memini, præterea neminem.

XLVIII. *Nigrum.* Ne te decipiat lucernæ, aut candelæ fumus, qui sputum sæpe atramento reddit simile, interdum etiam cœruleum. Sputum, quod eloquitur *Hipp.* nigrum, perquam simile est *caffè* usto. Hoc quum perseverat, spiritusque difficulter trahitur, & febris, & dolor, & tussis, & vigiliæ permanent, lethale est. *Non ita pridem mulier interiit, cui hujusmodi sputum copiosum erat, inodorumque. Multum sanguinis excreaverat ob ruptum in pulmone tuberculum. Pulsus erat æqualis. Respirandi difficultas, febris, sitis, vigiliæ, jactatio corporis, mictio parcissima, urina rubra, crassiorque, tumor pedum aderat.* Fere autem livido, nigroque sputum antecedit sanguineum. Pessimum porro est, ubi sputum sanguinem in album, læveque non vertitur. *Quod non expurgatur.* Id est, quod exscreatu potius levi, quam tussi ejicitur, ex summitate tantum as-

IL. In omnibus morbis pulmonis, *gravedo*, ſternutamentumque, ſive præfuerint, ſive ſupervenerint, periculum oſtendunt; quamquam in cæteris morbis vel periculoſiſsimis utilitate non carent.

L. Sputum *flavum*, cui parum ſanguinis admixtum eſt, in morbi principio, inflammato pulmone, projectum, ſecuritatem, atque auxilium pollicetur: quod vero ad ſeptimum uſque diem, longiorive ſpatio tale apparet, non adeo tutum eſt.

LI.

---

aſperę arterię. Sępe maximo cum periculo tenuja ſolum quędam ſputi fragmenta rejiciuntur, craſsiori materia intus hęrente, ac ſtrepente.

IL. * *Koryzees*, * *coryzæ*, id eſt, gravedines, II. *aph.* 40. nomine ait *Celſus* diſtillationem quoque comprehendiſſe *Hippocratem*. Ex quo *Valleſius*, non ſolum gravedinem, pulmonum morbis pręire, & ſupervenire malum eſſe, putat, ſed etiam catarrhum, & raucedinem ſic, ut gravedine ſit pejor catarrhus, longeque catarrho raucedo deterior. *Sternutamentumque.* Quod ſane, pulmoni inimicum laboranti, quippe quod eundem exagitet, eſſe creditur. At fortaſſe non tam, ob ejus concuſſum, quam ob conſenſum partium, timeri debet; non ſecus; atque vomitus, qui capiti affecto ſupervenit, aut vertigo, capitiſque dolor, laborante ventriculo. Quidam tamen, *Galeno* auctore, in pulmonum morbis, ſternutationes ad materiam evocandam ciebant. Sed temerariam hanc curandi viam, quę per accidens tantum, ac fortuito prodeſſe valet, *Gorræus* appellat. Nec videt *Valleſius* ,, quo tempore in inflammatione pulmonum, ſternu- ,, tamentum uſui eſſe poſsit, niſi forte abſceſſum aliquem in ,, pulmone rumpere opus ſit.“ Sed & hoc quoque periculo non vacat; quin ſi magnus abſceſſus fuerit, affatimque is ſternutatione excitata rumpatur, animi defectionem inferre valet, & mortem. VII. *aph.* 8.

L. *Sputum flavum.* Tale ſputum flavorubeſcens dicitur; cujus color oritur, quum ſanguis, pituita, biliſque invicem commiſcentur. *Securitatem.* Veruntamen oſtendit eventus, hujuſmodi ſputo fidendum ſemper non eſſe. Nam etſi cęteris ſit longe ſalubrius, tamen poſt primos morbi dies, haud raro immutatur, nec ſemper ſanitatem promittit. *Ad ſeptimum.*

Quo

LI. Omne ſputum, quod dolorem non mitigat, malum eſt. Nigrum, ut ſupra demonſtravimus, peſſimum eſt. Sed longe ſaluberrimum eſt id, quod dolorem placat.

De ſuppuratione.

LII. DOlores in dictis ſedibus, quos neque ſputi purgatio, neque ſoluta alvus, neque ſangui-

---

Quo tempore inutilis materia coqui ſolet, indeque decolorata, aut puri ſimilia prodire ſputa, morbo ad judicationem properante. At ubi ad ſeptimum uſque diem, aut amplius, tale permanet, quale initio morbi ſputum apparuit, morbo ipſo perſeverante, cruditatem ſubeſſe ſignificat, adeoque periculum facit, morbo autem inclinato, ſæpe bonam valetudinem præſtat. *Cuidam mulieri ſputum hujuſmodi exporrigebatur in dies amplius viginti, ſoluta jam pleuritide, ſummotoque omni prorſus dolore, atque adeo alacritate, ſomno, fame, coloreque redeunte. In viro quoque tot ferme dies perſeveraſſe memini, poſt dec eſſum pleuritidis.*

LI. *Dolorem placat.* Inſuper levari eo febrem neceſſe eſt, ſpirandique difficultatem minui, &, ſi qua ſunt mala ſigna, removeri. Quippe his perſtantibus, urgentibuſque, aut doloris reditus, aut delirium, aut mors quoque timeri debet. Vix enim eſt dolor, vel in lethali pleuritide, qui decurſu morbi non remittat, interdum etiam intermittat diem unum, aut plures. Si acerbiſsimus in morbi ſtatu movetur, unumque aut duos dies hæret cum gravibus ſignis, fere pars, quæ dolebat, emoritur, finitoque dolore reſpiratio cum ſtertore oritur, hominemque poſtridie, aut biduo poſt, jugulat. Sed etiam mitior dolor plerumque ante mortem quieſcit, quo tempore, fere quiſque æger ſibi relevatus eiſe videtur, anxietatemque non ſentit, qua maxime premitur. *Perrarumque eſt, quod contigit patruo meo ſacerdoti piiſsimo. Quem pleuritide occupatum dolor, qui principio magnus fuerat, deinde ſe tres amplius dies remiſerat ac poſtremo recruduerat, intolerabilis ne morientem quidem deſeruit.*

LII. *Sedibus.* Id eſt, in pulmonibus, & thoracis partibus. *Soluta albus.* Sive ſit ſponte ſoluta, ſive infuſis lotionibus, aut ſorbitionibus alvum ducentibus. *Medicamentum.* * *pharma-*

guinis mißio, neque medicamentum, neque victus ratio sedare potuit, scire licet eos ad suppurationem tendere.

LIII. Suppuratio erumpens, sputo adhuc bilioso apparente, sive bilis seorsum, sive una cum pure exspuatur, admodum perniciosa est.

LIV. Præsertim si die morbi septimo incœperit *pus cum* hujusmodi sputo procedere.

LV. Itaque timendum est ei, qui sic expuit, ne decimaquarta die moriatur, nisi salutiferum aliquod indicium interea superveniat.

LVI. Porro bonæ spei signa sunt, si æger bene sustinet morbum, si facile spirat, si dolor levatus est, si sine difficultate screat, si corpus æqualiter molle, & calidum est, neque sitis infestet, præterea urina; alvi sedimina, somni, sudores, ut de singulis supra demonstravimus, probe respondent; quorum si nullum deest, haudquaquam æger morietur. Contra: si intolerabilis est morbus, si *respiratio magna*, & frequens est, neque mitigatus est dolor, vix sputum redditur, sitis vehementer cruciat, febris inæqualiter corpus afficit: si denique ven-

---

maceias, * intellige expurgationes elleboro nigro, peplioque factas adversus pleuritidem descendentem, seu eam, in qua dolor costas occupat spurias. *v. de rat. vict. acut.* 2. *Suppurationem.* Id est, vomicam excitant in inflammata parte pulmonum, aut thoracis.

LIII. *Suppuratio.* Id est, pus è vomica erumpens, sputo admodum flavo, quod ante damnarat, perseverante.

LV. *Nisi salutiferum.* Id est, nisi plura superveniant salutifera signa, qualia describuntur *n.*56. nullumque lethale appareat.

LVI. *Magna, & frequens.* Mala est in acutis morbis respiratio frequens, & parva; mala itidem est, quæ cum in eisdem magna sit, frequens simul est; minus tamen quam parva. Magnam, & frequentem simul esse, negat *Vallesius*, ideoque non magnam, & crebram, sed sublimem, & crebram intelligit. At enim cui sublimis est respiratio, per quam summus thorax, scapulæque elevantur, non sic crebro respirat, quemadmodum is

venter, & latera vehementer calent, fronte, manibus, & pedibus frigore affectis; atque urina, & alvi excrementa, & somni, & sudores supra propositis notis periculum minantur; quidquid horum jam dicto sputo supervenerit, aut nono, aut undecimo die ægrum moriturum significat, ita ut decimum quartum non queat attingere. Hujusmodi conjectura lethale *istud* sputum consequi oportet, quod videlicet ad decimum quartum diem ægrum vivere non permittit. Ex prædictis itaque signis, tum bona, tum mala perpendere, ac subinde futura prædicere oportet.

LVII. Reliquæ autem vomicæ magna ex par*te* rumpuntur, sed aliæ in die vigesimo, aliæ trigesimo, aliæ quadragesimo, nonnullæ ad sexagesimum usque preveniunt.

LVIII.

---

is qui in respirando has easdem partes minus elevat. Præterea si respiratio magna, & ex longis intervallis delirium declarat, I. *præsag.* 27. magna, & ex brevioribus, quæ magna, & frequens est, & morbos pectoris, & malam suppurationem ostendet. Cæterum si quis legerit: *Magna aut frequens*, non equidem repugnabo. Nam in morbis pectoris, maximeque in suppuratione, quæ extra, aut intus in pulmone est, uterque sæpe respirationis modus seorsim occurrit. Quo quo autem modo respiratio in his morbis à naturali statu recesserit, periculum subesse testatur. *Febris inæqualiter.* Id est, febris sine ordine accedit, & increscit. *Lethale istud sputum.* Nimirum illud, quod modo bilis est, modo puris, modo simul utriusque, cum eo tamen, ut ad idem sputum ipsum plures malæ notæ accedant, in primisque difficilis respiratio, æstus ingens, extrema frigida, pulsus imbecillus, nocturnaque vigilia.

LVII. *Die vigesimo.* Dies non à morbi principio, sed à principio suppurationis sunt numerandi. Conferunt ad celeriorem suppurationem, purisque eruptionem, ætas juvenilis, regio, ægri temperamentum, & anni tempus calidum, & morbi impetus, & calor aëris, qui in cubiculo est.

LVIII. Proinde ſuppurationis initium obſervare oportet, quod ab eo die *faciendum* eſt, quo primum quis, aut febricitavit, aut inhorruit, aut pro dolore, gravitatem illius partis ſenſit, quam antea dolor infeſtabat. Nam talia in ſuppurationum principio accidere ſolent. Ab hoc igitur tempore, uſque ad jam definita ſpatia, vomicarum eruptiones expectandæ ſunt.

LIX. An vero alteram dumtaxat partem vomica occupet, ex his fere notis perpendere licet; ſi alterum la-

---

LVIII. *Quo primum.* Si nulla febris antea fuerit, aut ſi eadem ex toto deſierit ante acceſsionem febris, quam movet ſuppuratio. *Aut inhorruit.* In pleuritide, & peripneumonia, fere febris cum rigore, horroreve non accedit, niſi primo ejus impetu. Si quis igitur poſt ſeptimum, nonum, undecimum, & decimum quartum diem, riget, aut inhorreſcit, nec ſubinde morbus ſudore aliave criſi finiatur, aut admodum minuatur, ab eo, quo id æger patitur die, principium ſuppurationis ducito. Veriſimileque etiam eſt, tum ſuppuratum iri morbum, cum febris exaſperatur, & dolor intenditur, & nocturnæ vigiliæ urgent, & ſpirandi difficultas augetur, & tuſsis increbeſcit, & ſputum ſupprimitur, aut minuitur, & difficilius educitur, aut evaneſcente dolore, delirium oritur. Neque per ea tempora horreſcere, aut rigere æger ſolet, ſed ſolummodo, quum inclinata febris eſt, ex acutaque decedens ad veſperas accedit, noctu increſcit, ſummo autem mane cum ſudore remittit. *Gravitatem.* Confecto pure, quemadmodum febris, ſic mitigatur, & dolor, aut is intermittit, aut hunc ipſum gravitas partis excipit, ſuperveniuntque ſigna alia, quæ infra recenſentur, *n.* 60. *Ab hoc ipſo tempore.* Id eſt, ab eo die, quo quis, aut primo febricitat, aut ſi jam febricitat, primo riget, aut horret; aut ſi ſine his, febris intenditur, morbique accidentia, quæ ſupra propoſui, augentur; numerandi reliqui dies ſunt ad uſque terminum jam definitum dierum 20. 30. 40. 60. quo vomica rumpi ſolet, puſque in thoracis cavitatem effundi.

LIX. *Vomica.* * *Empyeema*, * hic loci non vomica, ſed puris collectio ex vomica rupta, effuſoque pure in alterutram thoracis cavitatem debere, videtur intelligi. Quippe ſuppurata pleuritis, genitaque ſic vomica, nondum tamen rupta oppoſitum

latus dolore cruciatur, & altero calidius eſt; atque ubi in partem ſanam aliquis decubuit, interrogatus, onerari eam veluti ex pondere aliquo reſpondeat; quibus cognitis, in eo latere ſuppurationem eſſe conjicies, cui gravitas incumbit.

LX. Suppuratos omnes hoc pacto deprehendes: ſi febris non dimittit, eaque interdiu levior eſt, noctu increſcit, multus ſudor oritur, tuſsiendi cupiditas eſt, ſed

---

tum latus, dum homo in id ipſum decumbit, nullo ſolet gravare pondere, rupta vero gravare ſemper ſolet. Sæpe quoque puris ſonus fluctuantis auditur, dum æger convertitur. Interdum etiam œdema, ſive tumor mollis, indolens, aquoſus oritur eo in latere, in quo pus continetur. *Dolore cruciatur.* Dolor quoque ſedem puris indicat. Nam dolor partium, inflammationem, puriſque generationem comitatur. Nec pure facto, dolor ipſe finitur ex toto: *n.* 58. ac ne eo quidem in cavum thoracis effuſo penitus conquieſcit. Nam partes, quibus inſidet, vexare pus ſolet. *Cui gravitas.* Id eſt, in eo latere, quod gravat oppoſitum.

LX. *Non dimittit.* Quo tempore ſolet dimittere, nimirum aut 9. aut 11. aut 14. die, eaque ſive noctu, ſive interdiu cum rigore, vel perfrigeratione exacerbatur; ſi dolor perſeverat, & ſpirandi difficultas, & tuſsis ſicca, aut qua cruda ſolummodo exſcreantur, & ſi ſudor interim frequenter oritur, ſuppurari, ſeu in pus verſam eſſe materiam ſignificant. Horum plurima, quæ hic ſuppurationis proponuntur, ſigna ſuppuratis æque convenire ſcias, atque empyis, nec non etiam tabeſcentibus, ſiquidem tam in pleuritide ſuppurata, quam in empyemate, *n.* 59. & phthiſi, nec febris dimittit, nec acuta perſeverat, ſed die levior eſt, ad veſperas vero, noctuve increſcit. Sudor multus oritur febrim non ſolvens, nec dolorem, nec tuſsim, nec ſpirandi difficultatem. Neque quicquam fere excreatur, antequam pus è vomica, aut è thorace in aſperam permeet arteriam. Quo ſi confeſtim, affatimque irruat, fere animi deliquium affert, & vomitionem movet, interdum quoque ſtrangulat; ſin ſenſim illabatur, tuſsi ſubinde ſine periculo ejicitur. *Malæ rubent.* Malæ ſimiliter rubent, tam ſi laborat pulmo, quam ſi collectum pus in cavitate thoracis eſt, aut phthiſis tenet. Cibi quoque

ſed nihil pene excreatur, oculi cavantur, malæ rubent, ungues in manibus curvantur; digiti, maximeque ſummi calent, pedes tument, cibi faſtidium eſt, puſtulæ toto corpore naſcuntur.

LXI. Atque diuturnarum vomicarum hæ ſunt notæ, quibus haud dubia fides adhibenda eſt. Sed quæ brevioiri ſpatio duraturæ ſunt, *ſic indicantur: ſi quid eorum appareat, quæ inter initia fiunt*, ſimul ſi ſpiritus majori cum difficultate trahitur.

Y LXII.

---

que faſtidium fere convenit tribus hiſce morbis, non minus quam calor, qui potiſsimum volam manus occupat, interdum etiam digitos, extremaque eorundem. *Ungues in manibus.* Curvatio unguium, quæ in manu ſunt, quæque etiam in pede, & pedum eorundem tumor, & oculorum cavitas, quum jam corpus, protracto morbo, extenuari incipit, in empyis apparere ſolent, non tamen ſolummodo in iis, qui ex phthiſi tabeſcunt. Etenim pleroſque ante quadrageſimum diem poſt ruptam vomicam, atque adeo ante phthiſis ortum, V. *aph.* 15. vidi empyios his ſignis fuiſſe præditos; quorum nonnulli etiam intra tale ſpatium, longiuſve intervallum ſervabantur, ſive urinis multis craſsiſque, ſive maxime pure tuſsi ex ore rejecto, albo, æqualique, & lævi. *Puſtulæ.* Maculæ ſunt, quas equidem vidi, modo rubræ, modo lividæ, ſemper autem conſitæ, periculiſque, quibus malignis quibuſdam in febribus, ſcorbuticiſque morbis, interdumque etiam in tertianarum acceſsione febrium, quæ ex toto intermittunt, cutis fædatur univerſa, perquam ſimiles. Perraro tamen eæ ipſæ occurrunt, nec equidem in magna ſuppuratorum, empyiorumque numero, niſi ter eas, quaterve vidi. Verumtamen ne unum quidem mihi contigit vidiſſe ſervatum eorum, qui hiſce maculis conſpergerentur, licet multum puris exſcreaſſent.

LXI. *Diuturnarum.* Collectione, puris antiquæ innoteſcent ſignis, quæ ultimo loco proponit *Hipp.* recentiores vero iis, quæ principio propoſuerat, nimirum, ſi febris non dimittat, ſi cum perfrigeratione invadat, ſi ſit noctu gravior, & ſudor frequens oriatur, & inanis tuſsis, & loco doloris, gravitas percipiatur, & ſpirandi difficultas major, non ea, quam ante habuerat, ſed quam is habet, qui ex ſimili morbo convaleſceret, ſine ſuppuratione.

LXII. Celeriorem tardioremve eruptionem ita conjicies: si protinus ab initio *dolor*, & tussis fuit, & spiritus difficultas, atque sputi excretio, vomica intra vigesimum diem erumpet. Si vero non adeo vehemens fuerit dolor, cæteraque illi ex proportione respondeant, serius ruptura sequetur: quo tempore, & dolorem, & spirandi difficultatem minui, atque sputi excreatum increscere, ante videlicet puris eruptionem, necesse est.

LXIII. Cæterum à periculo tuti sunt, quibus eadem die, qua eruptio facta est, febris conquievit, desieruntque urgere cibi fastidium, & sitis: alvus exigua quædam, & figurata reddit, pus album, læve, simplici colore, & sine pituita est, atque sine dolore, levi tussìcula, ejicitur. Hæ sunt notæ perquam salutares, quæ celeriter liberant hominem. Ab his securitatem pollicentur, quæ ad ipsas proxime accedunt. At certum periculum est, si febris non conquievit, aut post quietem repetit. Item si sitis est, si cibi fastidum, si venter liquidus, si pus est lividum, aut ex *viridi* pallidum, si nihil nisi spumantem pituitam æger excreat. Itaque servari

---

LXII. *Eruptionem*. Id est, disruptionem tumoris in pus versi, quem vomicam dicimus; cujus subinde disruptionem puris sputum sequitur. *Dolor*. Sive acutus; dolor, & pungens, sive gravitatis sensus, * *ponos* * enim utrumque significat; quo hæc fuerint molestiora, eo citius disruptio sequetur. Fere enim dolori sensus gravitatis succedit, & huic vicissim sæpe dolor, usque ad disrumptionem vomicæ. *Sputi excretio*. Id est, sputi crudi, viscidique ob compressionem pulmonaris substantiæ factam ab increscente vomica. *Increscere*. Quo plus augetur vomica, eo copiosior excreatio est: sæpe aliquot horis, interdum etiam integro die, ante disruptionem, quam fere vomitus, & animi deliquium excipit, sputa pure pauxillo infecta prodeunt.

LXIII. *Conquievit*. Aut certe levata febris est: nam quibusdam interdum extenuata producitur ad dies aliquot sine metu, dummodo sitis, dolor, tussis, vigiliæ, fastidium cibi, aliaque similiter desinant, aut maxima ex parte minuantur. *Si pus est*

vari non poſſunt, quibus omnia hæc accidunt: quibus vero non omnia, alii quidem moriuntur, alii vero poſt longa temporum intervalla, ſani evadunt. Ex omnibus autem jam propoſitis conjecturis reliquarum quoque affectionum ſigna conſiderare oportet.

De abſceſsibus.

LXIV. QUibus ob laborantem pulmonem abſceſſus ſecundum aures oriuntur, & in partibus infernis ſuppurantur, ac *fiſtula facta aperiuntur*, iis ſecunda valetudo contingere ſolet.

LXV.

---

eſt lividum. Si pus, ſi catarrhus, ſi alia materia quælibet, ſive ſpumans, ſive craſſa, ſive tenuis, perliquidave ſit, admodum fœtet, mortiferum eſt, in ſuppuratis, atque empyis, niſi cito finiatur, quod pluribus experimentis didici.

LXIV. *Et in partibus*. Sic quidem habet *Aldinus Codex*, unde intelligas abſceſſus ſecundum aures ortos, & diſruptos in parte declivi eorundem. At *Gal*. hanc ſequitur lectionem: * *ee es ta catoo chooria*, * *vel ad inferiora loca*; ut ſenſus ſit, nonnullos inflammatione pulmonum laborantes liberari ſuppurato, & rupto prope aures abſceſſu; aut eodem in inferioribus partibus excitato, uti in immo ventre, in inguinibus, in cruribus, diſruptoque ſic, ut fiſtulam efficiat. Hunc locum illuſtrare alter videtur poſſe, ubi legitur, *n. 67*. peripneumoniam juvari abſceſſu orto in cruribus, ſive is ipſe abſceſſus in tumore, ſive in dolore conſiſtat crurum. Huic igitur morbo auxilio eſſe poteſt cum abſceſſus ſecundnm aures natus, tum etiam in partibus ſi fiat infernis, ac potiſsimum in cruribus: eoque magis ſi ex eo pus effluat. Nec enim ex textu plane conſtat, nec neceſſe eſt ad acutum morbum ſolvendum, ut in fiſtulam ulcus abeat. Tales porro abſceſſus in peripneumonia naſci, inſolens eſt; nec eos ipſe longo uſu artis, magnaque horum morborum frequentia his in locis adhuc vidi genitos. Duas, treſve, ni fallor, obſervationes abſceſſuum, qui in cruribus aperti pulmonum morbum depulerant, dudum legi apud nuperum ſcriptorem Gallum.

LXV. In quibus hujusmodi notas observabis: si febris non conquiescit, neque dolor mitigatur, si sputum non pro ratione ejicitur, si alvus, neque biliosa, neque liquida, neque sincera excernit, *neque urina permulta est cum copioso sedimento*, ac reliqua quoque signa omnia securitatem polliceantur, ejusmodi abscessus expectandi sunt.

LXVI. Qui aliis quidem eveniunt in partibus infernis, si quodammodo inflammata fuerint præcordia, aliis vero in superioribus, si præcordia *sunt mollia*, neque dolore infestantur; sed accedit pro tempore spiritus difficultas, quæ deinde sine ulla evidenti occasione quiescit.

LXVII. In vehementi, periculosaque peripneumonia, non inutiliter in cruribus nascuntur abscessus; nec potest aliud quidquam melius accidere, præsertim si mutato sputo sic appareant; sive enim tumor, sive dolor sentitur, sputo *flavo* in pus jam converso, excretoque, tutissimum id indicium est. Nam & æger à periculo

---

LXV. *Liquida.* Id est, bene soluta, & facile fluentia. *Sincera.* Id est, unius tantum evacuati humoris speciem habentia, & aliis humoribus impermixti. *Expectandi.* Præsertim si dolores partem ante occupaverint, aut nunc occupent, ubi fieri abscessus solent; nimirum prope aures, aut in inferioribus partibus. Cumque, præsertim apud nos, rarissimus hic casus sit, uti dictum nota præcedenti est, cave, ne abscessum temere inconsiderateque præsagias.

LXVI. *Infernis v. text.* LXIV. *Quodammodo inflammata.* Quod indicat hypochondriorum tensio, elevatio, calor, aut dolor. *Sed accedit.* Quo tempore materia sursum movetur, obiter infert difficultatem *spirandi*, quæ sine caussa evidente cessat, hoc est, sine ope medica, aut notabili evacuatione, *Holler.*

LXVII. *Abscessus. De his v.* IV. *aph.* 31. Hic de illis sermo est, qui vel tumorem in ea, quam occupant parte, excitant, vel dolorem tantummodo creant. *Vid. num.* 64. *In pus jam converso.* Id est, ex flavescenti facto albo, lævi, & æquali, quod concoctionis signum est, sputa enim sunt cocta, quæ sunt

culo liberatur, & abſceſſus doloris expers, celerrime conquieſcit. At, ſi neque ſputum probe excernitur, nihilque reſidet in urina, quod bonam ſpem fulcire videatur, ne ex eo articulo claudicet æger, vel plurima certe ſuſtineat negotia, periculum eſt.

LXVIII. Si vero *ſubſidunt* abſceſſus, *atque intro recurrunt*, non prodeunte ſputo, ac perſeverante febre, gravis timor eſt, ne delirium ſubeat æger, aut moriatur.

LXIX. Sane ex ſuppurationibus, quas pulmonum morbi concitarunt, fere ſeniores moriuntur; ex cæteris junioribus.

LXX. Lumborum, inferiorumque partium dolores, quibus febris quoque accedit, ſi ad *diaphragma* trnſeunt, relictis inferioribus, admodum pernicioſi ſunt; ani-

---

ſunt ſimilia puri, *de rat. vict. acut.* *Probe.* Id eſt, celeriter, facileque. *Quod bonam ſpem.* Qualem præſertim promittit ſedimentum album, læve, & æquale. *Claudicet.* Quia abſceſſus, qui fiunt ad crura, *fere cruris* articulos occupant. *Vel plurima.* Id eſt, vel ea parte diutius, & vehementius laboret.

LXVIII. *Subſidunt.* Id eſt, repente detumeſcunt. *Intro recurrunt.* Id eſt, refluunt in eadem loca, unde venerant; cujus ſigna ſunt, ſubita doloris, vel tumoris occultatio, febris vel aucta, vel eadem manens; humor, *ideſt ſputum*, nec concoctus, nec excluſus, & acerbiorum ſymptomatum ſucceſſio, cujuſmodi deliria ſunt, aut ſopores, angina, ſtrangulatus. *v. Jacotius.*

LXIX. *Seniores.* Quicumque in ſenii gradu fuerint conſtituti: ex cæteris inflammationibus juniores magis, quam ii, qui *crudi ſenes* appellantur, nimirum ab anno 50. ad 67. quippe qui febribus acutis, deliriis, & doloribus minus infeſtantur, quam juvenes.

LXX. *Diaphragma* * *phrenes* * proprie mentem ſignificat, *Gorræus*: & * *phrenoon apſin*, * *mentis emotionem* vocat *Hipp.* Hinc rectius fortaſſe legeris: Lumborum, inferiorumque partium dolores, ſi, accedente quoque febre, occultati mentem perturbaverint; aut mortem inferunt, aut ſuppurationem movent in ea parte, quæ ante delirium doluerat. Sic ſurarum do-

lo-

animadvertenda tamen reliqua quoque indicia ſunt ; ſi enim periculoſum aliquod ſignum acceſſerit, hominem à ſpe deponit.

LXXI. Quum uruntur ſuppurati, ſi pus fluxerit purum, candidum, & ſine fœtore, ſervantur : ſi vero ſubcruentum, cœnoſumque pereunt. Si ad *diaphragma* malum aſcenderit, nullo reliquorum ſignorum periculum oſtendente, futuræ ſuppurationis indubitata ſpes eſt.

Ex veſica notæ.

LXXII. VEſica dura, dolens, grave periculum, & lethale comminatur ; idque *maxime*, ſi continua quoque febris acceſſerit. Nam veſicæ dolores validam necandi vim obtinent : quo tempore alvus etiam nihil reddit, niſi dura quædam, ac ne ea quidam, niſi cogatur.

LXXIII.

---

lores mentem emovent. *v. coac. & prædict.* Sic *Crito*, ex digiti pedis dolore ingenti deliravit, & periit. Sic *Calvus* occultato femoris dolore, in delirium incidit, & mortuus eſt acutiſſime. *v. epid.* Cæterum & de diaphragmate, ſeu ſepto tranſverſo, vera poteſt eſſe ſententia. Quippe morbum humor faciens lumbis, inferioribuſque relictis partibus, poteſt eas, quæ in pectore ſunt, invadere, ibique loci ſuppuratiouem movere.

LXXI. *Quum uruntur.* Hæc eſt interjecta ſententia, iiſdem fere verbis deſcripta *Sec. VII. aph.* 44. quem vide. *Si ad diaphragma.* Hæc pertinent ad textum *LXX.* cujus extrema verba cum his, quæ ſequuntur ſic ſunt conjungenda : *Si enim periculoſum aliquod ſignum acceſſerit, hominem à ſpe deponit : ſin autem dolores delirium moverint, nullo reliquorum ſignorum periculum oſtendente, futuræ ſuppurationis indubitata ſpes eſt* ; nimirum ibi, ubi fuerat dolor : * *empyos* * enim non modo is dicitur, cui pus in thorace, aut pulmonibus, ſed quacumque corporis parte, collectum ſit. *v. Gorræus.*

LXXII. *Alvus etiam.* Nec ſolum ſubſiſtit alvus, ſed urina fere ægerrime excluditur ; dolorque, & aliquando manifeſtus tumor eſt in pube. Itaque inflammatione partis, & febre conti-

ti-

LXXIII. At vero urina purulenta procedens, in qua reſidet album, & læve, metum detrahit.

LXXIV. Quod ſi ab hujuſmodi urina dolor levatus non eſt, neque veſica mollior effecta eſt, neque febris conquievit, laborantem per primos morbi circuitus moriturum denunciandum eſt.

LXXV. Id vero pueris, à ſeptimo anno ad decimum quintum præcipue, evenire ſolet.

PRÆ-

---

tinua, doloreque excruciante ægrum, quamquam aliquando clementior ſit, periculum grave imminet ægro, ac pauciſsimi evadunt. *Holler.*

LXXIII. *Metum detrahit.* Id perpetuum non eſt. Vidi enim aliquos, qui emicta urina purulenta, lævius quidem ad tempus habuerunt: ſed poſtea renata inflammatione, urinaque iterum ſuppreſſa, obierunt. *Idem.*

LXXIV. *Per primos.* Nimirum quarta die, aut ſeptima. Siquidem morbi ſunt acutiſsimi, horrendaque accerſentes ſymptomata, nimirum convulſiones, rigores, tremores, deliria, vomitus, ſingultus, extremarum partium, cum internarum æſtu, ſitique inexplebili, frigiditates, inordinatoſque, ac frequentes, & imbecillos pulſus. *Vid. Aretæum.*

LXXV. *A ſeptimo anno.* Nam per hanc ætatem facile calculus in veſica gignitnr, qui acutas ſæpe febres, niſi extrahatur, accendit, cruciatuſque ingentes veſicæ, & ulcera, & inflammationes, & gangrenas etiam creat mortiferas.

PRÆSAGIORUM HIPPOCRATIS

LIBER III.

I. FEbres, ſive ſanus ab ipſis quis evadat, ſive pereat, æquali dierum numero finiuntur.

II. Ut enim ſaluberrime febres, quæ videlicet tutiſsimis fulciuntur notis, die quarto, vel antea quieſcere ſolent; ita peſsimæ quæque, & quibus periculoſiſsima adſunt ſigna, die quarto, vel citius interficiunt.

III. Primus itaque earum inſultus ita finitur; alter in ſeptimum diem producitur, tertius in undecimum; quartus in decimum quartum; quintus in decimum ſeptimum; ſextus in vigeſimum. Igitur acceſsiones ipſæ ex acutiſsimis morbis per quatuor in viginti auctæ, finiuntur.

IV. Verum hujuſcemodi ſupputatio per dies integros nimirum fieri non poteſt, quippe quum nec annus, nec menſes ipſi integris numerentur diebus.

V.

I. *Æquali.* Idem eſt, ac ſi dixiſſet: in febribus criſes contingunt iis diebus, nimirum criticis, *aph.* 24. II. quibus evadunt, aut moriuntur homines.

II. *Periculoſsima.* Cujuſmodi ſunt delirium, vigiliæ, ſpirandi difficultas, ſitis vehemens, acutus dolor, convulſio, & præ cæteris anxietas perſeverans eum extremarum partium perfrigeratione, ob quam æger continenter artus huc, illuc dejicit, poſitumque corporis aſsidue mutat.

III. *Primus.* Nimirum primus febrium circuitus die tertio, aut quarto finitur. *Per quatuor.* Id eſt, acceſsio, ſive circuitus morbi perquam acutiſsimi, tertio, aut quarto die finitur; acutiſsimi ſeptimo; perquam acuti undecimo; acuti ſimpliciter decimoquarto, acuti non exacte decimo ſeptimo, aut viceſimo.

IV. *Fieri non poteſt.* Nam, ſi per dies integros acceſsiones fe-

V. Deinde eadem ratione, atque additione, primus circuitus ad quatuor, & triginta, alter ad quadraginta, tertius ad ſexaginta dies perveniet.

VI. Sed hujuſmodi morbos, qui longiori ſpatio finiri debent, ab initio perquam difficile eſt diſcernere, quod ſimillima ſint eorum principia. Animadvertere tamen à prima die oportet, atque ſingulos dierum quaterniores obſervare; ſic enim aut obſcure ſcies, quo ſe converſurus ſit morbus.

VII. Ac quartanæ quoque conditio hunc ſervat ordinem.

VIII. Morbi autem tempore breviſsimo finem attin-

---

febrium ſuppurari deberent per quatuor in viginti auctæ dies, critici eſſent dies 4. 8. 12. 16. 20. non vero 4. 7. 11. 14. 17. 20.

V. *Primus circuitus.* Febrim ſcilicet, quæ ex acutis decidunt, quæ, ſimiliter per dies non integros ſuppurando, judicantur primo circuitu, nimirum 34. die, altero circuitu die 40. non autem 41. tertio circuitu die 60. non autem 61. Si eadem ratione atque additione, nimirum per quatuor dies proceſſeris in acutis, & in his, qui ex acutis decidunt, morbis, ſuppurando dies emergent 4. 7. 11. 14. 17. 20. 24. 27. 31. 34. 37. 40. 44. 47. 50. 54. 57. 60. Sin autem per ſeptenarios dies pariter non integros ſuppuraveris, habebis dies 7. 14. 20. 27. 34. 40. 47. 54. 60. inter quos *Hipp.* ſolum nominat dies 34. 40. & 60. quod fortaſſe, qui ex acutis decidunt, his præſertim diebus judicari morbos noverit.

VI. *Longiori ſpatio.* Nimirum morbi, qui vigeſimum diem ſuperantes dicuntur ex acutis decidere (quippe quia acutorum terminus quatuordecim dies ſunt, interdum etiam viginti, aut unus, & viginti) exporriguntur que in dies 30. 40. 60. & amplius quoque aliquando. *Quaterniores.*. Id eſt, animadvertendi ſunt quaternarii dies ſinguli; nimirum 4. 7. 11. 14. His namque potiſsimum mutationes fiunt, quæ brevem, longumque morbi exitum declarant.

VII. *Hunc ſervat.* Id eſt, per quatuor movetur dies.

VIII. *Ab initio.* Si morbi initium primos morbi dies intellexeris, ſcias, plures lethales morbos, nec dolorem initio in-

gen-

gentes facilius dignoſcuntur, utpote qui maximis protinus ab initio diſtinguuntur differentiis; ſiquidem ad ſanitatem tendentes facile ſpirant, non dolent, dormiunt noctu, ac reliqua quoque ſigna maximam eis ſecuritatem pollicentur.

IX. Perituri vero difficulter ſpirant, delirant, vigilant, cæteraque id genus peſsima ſigna eis accedunt.

X. Igitur (his ſic ſe habentibus) morbos ad judicium tendentes conjectura conſequi oportet, & ex tempore, & ex ſingulis additionibus.

XI. Ita eadem quoque ratione in mulieribus morborum judicia à partu numeranda ſunt.

XII.

---

gentem, nec ſpirandi difficultatem, nec vigiliam comitari; contra ſæpe ſalutares morbos incipere cum acutis doloribus, vigilia, aut delirio. Igitur aut morbi initium erit totum illud tempus, quo materia adhuc cruda eſt, aut reliqua ſigna erunt per initia morborum animadvertenda, ſiqua aderunt, quæ certius præſagium reddant.

IX. *Perituri.* Non eſt neceſſe ad mortem inferendam ſimul delirium concurrere, & ſpirandi difficultatem, & vigiliam; ſed unum horum ſufficit, ſi cum acuta febre, aliiſque lethalibus ſignis continenter afflixerit: quin, ſi id quoque intermiſerit, occidet, ſi vires fractæ fuerint vehementia morbi.

X. *Ex tempore.* Id eſt, protinus conjiciendum eſt, an ſalutaris, vel lethalis ſit morbus, brevis futurus, aut longus; conjecturaque procedendum in ſingulis quaternariis diebus, uſque dum judicetur morbus.

XI. *Morborum judicia.* Id eſt, qui cum febre ſunt, mulieresque quæ pepererunt, aut fœtum perdiderunt, occupant, iiſdem diebus, quibus cæteri morbi finiri ſolent, ſolventur nimirum 4. 7. 11. 14. 17. 20. 30. 40. &c. numerandi dies erunt à partus die, utique ſi febris, quæ poſtridie, aut tertio, quartove poſt partum die, fereque cum rigore horroreve accedens ab utero proficiſcatur, phlogoſi, id eſt, ardore, aut inflammatione laborante. Id autem uteri dolores, lumborumque acuti & perſeverantes indicant, uterique purgamina, aut ex toto ſuppreſſa, aut admodum imminuta, regio uteri longe durior

tu-

XII. Capitis in febre vehementes, perpetuique dolores, accedente lethalium notarum aliqua, valde sunt perniciosi: Si vero nullo tali signo apparente; diem vigesimum dolor excesserit, neque febris conquiescat, ex naribus sanguinis fluorem, aut in partibus inferioribus abscessum expectabimus. Similiter dolori etiam recenti sanguinis profusio ex naribus, aut supuratio supervenire solet, præcipue si dolor & tempora, & frontem infestaverit.

XIII.

---

tumidiorque, quam ante, est; manuque contrectata vehementer dolet. Si hæc absunt, uterusque sine vitio, sine dolore est, contrectatusque indolens, mollisque deprehenditur, ejusque purgamenta copia qualitate, tempore, modoque convenienti feruntur: non à partu, qui culpa caret, sed à primo febris impetu dies numerare incipies, ut, quo dierum spatio solvendus morbus sit, recte conjicias.

XII. *In febre.* Etiam sine febre interdum capitis occidit dolor. *Mulieri gravidæ hemicrania laboranti oculi pervertebantur post mensem. Convulsiones etiam sæpe incidebant, & vertigines sine febre, &, quo partum die elisit, medicis obiit inopinantibus.* Dolor capitis, itemque vertigo, crebra cum vomitione inanique invadens brevi plures apoplecticorum more sustulit. *Non paucos quoque novi, qui ex magno capitis dolore postridie vocem amiserant, dementesque continuo facti decimo undecimoque extinguebantur die. Quatuor horum secui cadavera; inque singulis anteriores cerebri ventriculi sero limpido replebantur. Lethalium.* Cujusmodi est delirium vehemens, difficilis spiratio, pulsus intercidens, deficiens, urina nigra, perturbata, aquosa, vocis privatio, dentium stridor, oculi perversio, rubor faciei cum tumore, assidua vigilia, vomitus frequens, convulsiones, artuum tremores. *Sanguinis fluorem.* Quamquam ante vicesimum, atque adeo septimo *die*, vel prius, hæmorrhagiæ fiunt magis, post septimum sanguinis quoque, & puris vacuatio: post *vicesimum*, minus quidem hæmorrhagia expectari potest, suppuratio magis, & abscessus. *Holler. Præcipue.* Dolor capitis acutus circa frontem, & tempora sanguinem, aut pus prænunciat: labor vero in parte aliqua inferiori corporis, illuc abscessum fore declarat. *Idem.*

XIII. Maxime vero sanguinis fluxio expectanda est in juvenibus, qui quintum & trigesimum annum nondum superaverunt; nam majoribus natu suppuratio fere oritur.

XIV. Auris dolor acutus cum febre non intermittente, vehemantique, grave periculum minatur; nam, & mentem turbat, & hominem rapit. Quum igitur *his fallax sit modus*, à primo protinus die omnibus signis accurate animum adhibere oportet.

XV. Nam ex eo casu juniores quidem intra septimum diem, seniores vero multo tardius moriuntur: quip-

---

XIII. *Maxime vero.* Florentibus quidem annis hæmorrhagiæ fiunt magis, & fluxus puris, *ex naribus*, *aut naribus*: declinantibus abscessus. *Idem.* At si nec sanguinis profluvium è naribus, nec puris eruptio ex iisdem, aut auribus, nec abscessus ad inferiora fiat, non protinus est desperandum; solvitur enim dolor interdum, & mensium in mulieribus eruptione, & sputis multis puri similibus, & alvi profluvio, & abscessu ad vesicam mejendi difficultatem faciente, & tumore prope aures aborto, ut in *coac.* legitur, aut ulcerum eruptione.

XIV. *Auris dolor.* „ Aurium inflammationes, doloresque interdum ad dementiam, mortemque præcipitant" *Cels.* ex eisque multos ægros, & delirare, & derepente quosdam etiam mori, perinde atque apoplecticos, observante. *Jacotio. Cum fere. Hac sine magnus auris dolor virum tenebat, sanguis bis detrahebatur è vena. Exemplo, misso sanguine, vocem amisit, itemque sensuum usum omnium. Secta rursum vena nihil levabatur, quartoqae die morbi periit. Juveni ex vehementi auris cruciatu eodem die suppuratio fiebat, purisque multum albi effluebat ex aure, desiitque dolor acerbissimus eo ipso die. Fallax.* De morte pronunciandum ante non est, quam alia signa in exitium ægri conspirent, quæ videlicet ostendant humoris, febris, & inflammationis *malitiam*; ut vires præter naturam infirmæ, urinæ crudæ, aut confusæ; vigiliæ, deliria, dolor totius capitis, & similia. *Jacot.*

XV. *Nisi pus candidum.* Id est, album, læve, & æquale. *In coacis* scribitur: nisi pus multum. Liberantur & copiosa sangui-

quippe qui non æque magnas *patiuntur* febres, neque adeo inſaniunt; proinde ſuſtinere poſſunt, donec ſuppuretur affectus. Quod ſi morbus hac in ætate revertatur, maxima ex parte interficere ſolet. Sed juniores, antequam auris ſuppuretur, pereunt, niſi pus candidum ab ea defluens ſecuritatem polliceatur; præſertim ubi ſalutarium quoque ſignorum aliquod apparet.

XVI. Neque leviter terreri debemus, ubi febricitanti fauces exulcerantur: cui ſi aliud quoque ex malis ſignis, quæ ſupra declaravimus acceſſerit, in periculo hominem verſari denunciandum eſt.

De angina.

XVII. ANgina periculoſiſsima eſt, celeriterque enecat, ſi neque in faucibus, neque in

---

guinis è naribus profuſione, quamquam nec ipſa omnino tuta eſt, quod ſæpe ſymptomatica ſit vi febris, aut inflammationis. *Idem. Præſertim.* Quaſi dicat: „nec inde certa ſalutis ſpes „eſt, niſi alia ſigna ſalutaria conſentiant, ut delirii, ac febris „remiſsio, ſomnus *auctus*, & ſuavis, urinæ coctæ, pulſus con„ſtans, ſpiratio libera." *Idem. Nonnullos vidi fluente licet pure eoque albo fuiſſe ſublatos, malis perſeverantibus ſignis. Vidi quoque, quem ſervaſſet delirantem acuteque febrientem conſtitutum in Eccleſiaſtica dignitate virum, non tam puris fluxus ex aure, quam ejuſdem puris ingens eruptio prope aurem dolentem, ubi tumor repente exoriebatur apariebaturque, facta.*

XVI. *Malis ſignis.* Qualia ſunt urina cruda, aut vitioſa, delirium, difficilis ſpiritus, pulſus infirmus, intercepta deglutitio, & ſimilia. *Idem. In periculo.* Ego teſtari poſſum, *inquit Valleſius*, me ſignum hoc *nempe faucium exulcerationem*, magni facere, vidiſſeque multos, quibus febris ardens jam videbatur inclinare, cum hac affectione perire: quod accedit graviſſimum, eſt faſtidium quoddam maximum, adeo ut nihil poſſint accipere, ſed potum etiam deteſtentur, quamvis exurantur.

XVII. *Faucibus.* Id eſt, lato illo ſpatio, quod dum aperitur os, & deprimitur lingua inferius apparet, ubi gemina ora ſunt,

in cervice quicquam apparet : ſi dolor vehemens eſt, ſi vix ſpiritus trahitur ; etenim eodem die jugulat, licet interdum uſque ad ſecundum, aut tertium, aut etiam quartum protrahatur.

XVIII. Quæ vero in reliquis quidem non minori dolore afficit, in faucibus vero tumorem, ruboremque excitat, ſuperiori non minus periculoſa eſt ; ſed longius ſpatium habebit : præcipue ſi vehemens fuerit rubor.

XIX. Sed tum præcipue malum prolungatur, quum non ſolum fauces, ſed cervicem quoque rubor occupat. Ma-

---

ſunt, videlicet : œſophagi, & laryngis. *Cervice.* Rectius, *collo. Hipp.* enim modo * *aucheena*, * modo * *ton tracheelon*, * *collum* appellat, huncque debere intelligi apparet ex *aph.* 37. VI. ubi *Hippocratis* * *too tracheeloo*, * *collo* utitur, ut tumoris locum indicet. *Quicquam.* Id eſt, ſi nullus tumor, ruborque effatu dignus in faucibus, collove appareat, qui in reliquis mitioribus anginis tonſillas occupat in faucibus ſitas, collique muſculos è regione tonſillarum. Ubi igitur nihil effatu dignum his in locis apparet (nam aliqualis rubor non poteſt abeſſe à faucibus vel in hac ipſa angina ſæviſsima *judicio Valleſii*, ob vicinarum partium inflammationem, ſtrangulationemqne (angina appellatur latens, quæ ſtatim, notante eodem *Valleſio*, privat hominem voce, hiareque facit, & reſpirare diſtenta cervice. *Si vix ſpiritus.* Quum ob metum ſuffocationis æger ſe ſe erigit ad reſpirandum, thoracem vehementer elevans in attrahendo aërem, & narium pinnas movens.

XVIII. *Quæ vero.* Id eſt, quæcumque vero ſimilem *laborem* pariunt : id eſt, ſimilem dolorem, ſimilemque fere reſpirandi difficultatem, quorum cauſſa plerumque intereunt, quamquam tardius quod hæc mala diutius ſuſtineant propter faucium tumorem, ruboremque. Primum anginæ genus numquam vidit *Cardanus*, ſecundum hoc raro apparere ſcribit in regionibus noſtris : ſeque duos hoc morbo ſublatos audivit Mediolani : ipſe duos vidi. Accidit frequenter in peſtilentia, malignisque morborum conſtitutionibus primum, & alterum anginæ genus.

XIX. *Si rubor.* Cum eo tamen, ut hujuſmodi rubor reſpirandi difficultatem, dolorem faucium, & febrim minuat : contra,

Maxime vero poteſt ab ea ſecunda valetudo contingere, ſi rubor ſimul & *collum*, & pectus comprehendat, neque ad interna revertatur eryſipelas.

XX. Quum vero deletur eryſipelas, ſed non in decretoriis diebus, neque in exteriores partes convertitur tumor, neque pus ſcreat æger, ſed levis, & à dolore immunis videtur; id aut mortem ſignificat, aut dolorem *reverſurum*.

XXI. Tutius eſt, & tumorem, & ruborem in externas maxime partes converti; ſi vero ad pulmonem converſio fiat, dementiam excitabit, quamquam nonnulli ſic affecti magna ex parte ſuppurantur.

XXII.

---

tra, ſi hæc perſeveraverint, aut inde increverint, ſignum erit, tantum eſſe ad fauces humorum confluxum, ut ad externa quoque regurgitent. *v. Valleſius.*

XX. *Decretoriis.* Id eſt, criticis, *aph.* 24. II. qui bonis ſignis fiduciam malis metum addunt. *Mortem.* Si cætera perniciosiſsima ſigna reſponderint, uti virium infirmitas, pulſuum pravitas, extremorum refrigeratio, jactatio, vigiliæ, ſudores particulares, aut frigidi. *Dolorem.* Plura exemplaria legunt * *tou erithreematos* * *ruboris*, non doloris reditum.

XXI. *Converſio.* Quam colligere eſt, non modo ab allevatione doloris, & ſtrangulatus faucium, ſed etiam à rubore genarum, pectoris gravitate, atque anguſtia, pulſuque duro, inordinato, atque inæquali. Qui ſic affecti ſunt, ii ſtatum 4. aut 5. vel ad ſummum 7. die moriuntur. Si vero hos dies effugerint, ſuppurantur. *v. aph.* 10. V. *& comm. Holler.* niſi tamen fiat pituitæ excreatio, ut *in coacis* legitur, quod tamen vix umquam locum habet, niſi in morbo leviſsimo, & materia admodum benigna, annotante *Jacotio. Dementiam excitabit.* Id eſt, delirium movebit, quod fere à ſuppuratione proficiſcitur, in quam humor vertitur è faucibus in pulmones illapſus. *Suppurantur.* Suppuratio quoque periculo non caret, niſi febrim, ſitim, vigilias, ſpirandique difficultatem tollat, aut certe plurimum minuat, vires conſtent, puſque facile extuſſiatur, ſitque læve, æquale, album. Periclitantur maxime ſenes; nec evadunt juvenes, ſi frigido ſudore, aut inutili diffluant,

XXII. Gurgulio, ſi cum rubore tumeſcit, ſine periculo præcidi non poteſt; etenim inflammatio, ſanguiniſque profuſio ei accedit. Proinde ſatius eſt aliis quibuſdam auxiliis uti, quibus extenuari poſsit: Quum vero pallidior efficitur, uva nominari ſolet; quod ſi tum imma ejus pars craſſa, & rotunda, ſumma vero tenuis videatur, intrepide præcidi debet. Satius tamen fuerit, antequam manus adhibeatur, alvum vacuare, ſi tempus id ita permittat, ut interim ſuffocatio hominem non præoccupet.

XXIII. Quibus febres, neque ſalutaribus notis apparentibus, neque in diebus decretoriis conquieſcunt, ii reverſionem timere debent.

XXIV. In longa febre, ex qua tamen æger liberari poteſt, ſi neque ob inflammationem, neque ob aliam ullam

---

fluant, ſi pus fuerit pravum, ſpumoſumque, ſi vigiliæ urgeant, ſi ſitis, ac æſtus infeſtet, ſi ſpiritus difficulter trahatur, ſi pulſus fiat imbecillus, aut alvus cita. Apud nos benigniores ſunt anginæ, fere in inflammatione tonſillarum conſiſtunt, quibus primis quatuor, aut ſequentibus aliis quatuor diebus diſruptis, aut ſcalpello pertuſis, effluxoque pure ſanitas redit. Tumor in collo oritur è regione tonſillæ inflammatæ tumentiſque: vox ſæpe rauca, febris acuta, vigiliæ, ſitis, calor, dolor ingens, atque deglutiendi difficultas, ſed reſpiratio, in qua maxima ſalutis ſpes eſt, vix à ſtatu naturali recedit.

XXII. *Gurgulio.* Columella. Uvam *Celſus* appellat: caruncula eſt, quæ in fine palati ad fauces dependet inter tonſillas; cujus ante præciſionem, & ſanguinem mitti, & alvum duci expedit. Prius quoque filo pertenui in dies magis conſtringenda eſt, donec gracileſcat, qua parte, aut ſecare, aut ſcarificare, aut urere, conſtitueris.

XXIII. *Salutaribus.* Salutares notæ ſunt manifeſtæ excretiones, aut abſceſſus, præcedentibus coctionis ſignis in urina. *V. aph.* 71. IV. *Decretoriis. v. text.* XXI. Minor tamen eſt ſuſpicio recidivæ, ſi cum ſalutaribus notis ſolvatur febris, quamvis die non critica. *Valleſius.*

XXIV. *Longa.* Quæ viceſimum tranſgreditur diem. *Mani-*

ullam manifestam causam dolor infestat; aut tumidum, aut dolorosum in articulis abscessum expectare oportet, præcipue in immis partibus.

XXV. Maxime vero in his ætatibus, quæ triginta annos non excesserunt, ejusmodi abscessus nasci consueverunt, idque in tempore breviori.

XXVI. Non tamen expectandus est abscessus, donec vigesimum diem febris præterierit.

XXVII. Is natu majoribus raro accidit, quamvis longo spatio duret febris.

XXVIII. Solet etiam continuis febribus abscessus supervenire. *Intermittens* vero febris, eademque errabunda, in quartanam mutabitur, præcipue si autumnus proximus est.

XXIX. Atque, ut abscessus oriuntur in his, qui triginta annis minores sunt; ita quartana eos, qui trigegesimum annum, aut agunt, aut excesserunt, præcipue corripit.

XXX. Igitur scire licet, abscessus hieme magis accidere, serius finiri, & *minus intro recurrere.*

De vomitione spontanea.

XXXI. SI cuipiam in non lethali febre caput dolet, aut ante occulos obscura quædam

 ob-

nifestum. Cujusmodi est error in victu, mala temporum anni conditio, regio infensa, pravum domicilium, animi perturbatio. *Aut tumidum.* Id est, aut abscessus cum tumore, aut dolor expectandus est in articulis, iisque maxime, qui sunt in parte inferiori, nimirum in femoribus, pedibusve quos dolor vexat.

XXV. *Breviori.* Id est, post paucos dies à febris initio, abscessus in articulis *fiunt*: senioribus rarius, ac tardius. *Cardanus.*

XXVIII. *Errabunda.* Quæ paroxismos inordinatos habet: ut qui interdum tertio, vel quarto die fiant, interdum quinto, vel sexto. *Præcipue.* Nam autumno quartanas febres fieri scripserat. *aph.* 22. III.

XXXI. *Non lethali.* Quippe quum lethalia signa adsunt, non vomitus, sed mors expectanda, præsertim si ad hæc rigor quo-

obverſantur, *& etiam oris ventriculi morſus* accidit, is bilem evomet. Si vero *rigor apprehenderit*, & inferiores præcordiorum partes frigore afficiantur, citius ad vomitionem properabit, quod ſi eo tempore quidpiam aut biberit, aut ederit, id quoque quam celerrime evomet.

XXXII. Quibus itaque à primo protinus die dolor ſupervenerit, iis quarto, & quinto die ingraveſcit; mox in ſeptimo liberantur. Sunt non pauci, qui tertio die do-

---

quoque acceſſerit. *v. coac.* *Evomet.* Confirmatur vomitus præſagium, ſi multa, ac tenuis ſpuitio addatur, tremorque inferioris labii. *Gal. criſ. & prorrh. Dolores capitis ingentes aſſiduique hominem interdum vel non febrientem tollunt. Perniciosiſsima ſigna ſunt vertigo, vomituſque frequens dolorem non ſolvens, maximeque vocis privatio, ſenſuumque. Horum nonnulli perpetuo ſine voce, intelligentiaque interiere die morbi decima, undecimave, v. num.* 12. *n. nonnulli etiam citius, fere quidem ſine febre uſque ad interitum. Erant qui ad mingendum ipſi ſe cum impetu erigerent. Qui citius moriebantur primum comatoſi fiebant, deinde apoplectici. In horum numero vir fuit nobilis nuperrime extinctus, ætatis annorum* 45. *Prima die cœpit capite vehementer dolere ſine febre. Secunda decubuit, acceſsitque frequens vomitus dolorem non tollens, neque minuens. Tertia die ſibi pedis venam ipſe per ſe juſsit ſecari, cliſteremque injici. Coma ſequebatur. Quarta die rurſum vigil, mente tamen parum conſtans. Perſeverabat vomitus. Hic ad veſperas ejus diei receſsit, comate redeunte, vociſque privatione ſecuta. Manus levibus concuſsionibus per intervalla tentabantur. Spiritus facilis. Vix quicquam levis ſpumæ interdum circa os apparebat. Æger interim ipſe ſe convertebat, vocatuſque incondita voce aliquando reſpondebat. Nocte, apoplectico modo raptus eſt. Poſt mortem ſanguinis, ſerique multum ex ore, naribuſque fluxit. Remedia non profuere reliqua, fortaſſe quia nimis ſero adhibita.*

XXXII. *Dolor.* Si dolor capitis in acuta febre quarto die maxime ingraveſcat, & quinto, ſolvetur die ſeptimo, quo die, morbi finiuntur acutiſsimi. *v. text. IV.* Si febricitantem dolor capitis tertio die occupet: cum manifeſtum ſit ob febris exacerbationem excitatum fuiſſe dolorem, & quinto die exaſperetur, ſerius quidem, at die tamen impari ſolvetur, ſcilicet

dolere incipiunt, quinto maxime moleſtantur, deinde nono, vel undecimo tuti evadunt. Sed quos dolor quinto die vexare cœperit, & reliqua *pro ratione prioribus* reſpondeant, iis decimo quarto die finitur morbus.

XXXIII. Hæc tum viris, tum mulieribus, ſed in tertianis maxime contingere ſolent. Junioribus vero, cum in iis ipſis, tum præcipue in *peraſsiduis* febribus, & tertianis ſinceris.

XXXIV. Itaque quibus in hujuſcemodi febre caput dolet, oculi vero obſcuras illas imagines non vident; ſed caligatione hebetantur, aut ſplendentia quædam cernere ſe putant: ac *loco morſus oris ventriculi*, in alterutra parte præcordia tenduntur, ac neque dolor infeſtat, neque inflammatio, iis pro vomitu, ſanguis è na-

---

cet nono, aut undecimo. Si demum quinto febris die invadat, dolor, *& reliqua pro ratione prioribus reſpondeant*, id eſt, aut nono, & undecimo dolor admodum urgeat, aut, ut vult *Cardanus*, ſi omnia rite peragantur, nec æger aberret, decimo quarto die ceſſabit dolor; qui quamvis par ſit dies, rationem tamen habet imparis, ſcilicet ſeptenarii, cum ſit ſeptimus ſecundæ ſeptimanæ, & acutos morbos judicet. *v. aph.* 23. II.

XXXIII. *Tertianis.* Tam continuis, quam intermittentibus, ſive exquiſitæ 12. horarum eæ fuerint, *aph.* 59. IV. ſive nothæ 15. horarum, & amplius.

XXXIV. *Hujuſcemodi.* Id eſt, quæ notas ſalutares habet. Signa quæ hic proponit *Hipp.* ſalutarem criſim prænunciant, aut profluvii ſanguinis de naribus, aut billioſi vomitus. *Neque dolor.* Non eo dolorem, & inflammationem excludit, quod numquam in his ſalutariter ſanguis è naribus profluat, *v. text. XXXVI. lib. I.* ſed quod ſæpius in febribus hæ criſes accidant tenſo alterutro hypochondrio ſine dolore, tumore, & duritie, quæ inflammationem ſubeſſe ſignificent. *Sanguis è naribus.* Sunt & alia ſigna quæ ſanguinis è naribus fluxum portendunt, cujuſmodi ſunt non voluntariæ lacrimæ, dolor colli, naſi pruritus, gravitas temporum. *vid. Hipp.* 1. *epid.* *Vel ſuperaverunt.* In ſenibus magis expectandus vomitus, quam fluxus ſanguinis è naribus: utrumque enim horum accidit magis juvenibus, quam ſenibus, tamen ſenibus accidit minus ſanguinis fluxus

naribus profluet; idque præcipue junioribus accidit. Si vero trigeſimum annum, vel agunt, vel ſuperaverunt vomitum potius, quam ſanguinis fluorem, expectabimus.

De convulſione.

XXXV. SI pueris in acuta febre alvus nihil dejicit, neque ſomnus accedit, ſed terrentur, flent, color mutatur, ut modo *ex viridi* pallidus, modo lividus, aut ruber efficiatur, nervorum diſtentio timeri debet; utpote quæ pueros, qui ſeptimum annum nondum exceſſerunt quampromtiſsime invadit. Grandiuſculos vero pueros, atque adultos, non adeo in febribus nervorum diſtentio prehendit, niſi vehementis admodum malitiæ ſignum aliquod affuerit, qualia videlicet in phreniticis videntur.

XXXVI.

---

xus, quam vomitus. Senectus quidem idoneos magis ſuccos habet ad abſceſſus, quam juventus; craſsiores enim habet ſuccos, ſed ſenibus raro fiunt abſceſſus: contumaciores enim eorum ſucci cum facultatis, ut *Valleſius inquit*, debilitate, id eſt cum virium cordis, arteriarumque infirmitate, fibrarumque corporis externarum rigiditate, inertiaque; mortem magis, quam abſceſſum accerſere ſolent. Notatque *idem Valleſius*, præ cæteris pueros ſæpiſsime in abſceſſus incidere ob voracitatem, viriumque cordis per ætatem robur cum fibrarum corporis externarum mollitie, facilique extenſione conjunctum.

XXXV. *Nervorum diſtentio v. aph.* 57. IV. Hæc quoque timenda eſt in dentientibus pueris, qui corpulentiores manent, & altiore ſomno utuntur. Non tamen omnes occidit pueros, ſed plures etiam ſervantur: raroque convelluntur, qui dentientes acuta febre tenentur, aut alvus crebrius demittit. *De dentit. Malitiæ ſignum.* Cujuſmodi ſunt denſæ urinæ, & perturbatæ, dentium ſtridor, repentina tumoris retroceſsio, tendinum ſubſultus, artuum tremores, perverſiones palpebrarum, oculorum, naſi, labrorum, feroces intuitus, excitationes è ſomno turbulentæ, & quæ his ſimilia ſunt.

XXXVI. Ergo ex omnibus ſignis, ut de ſingulis morbis ſingula præſcripta ſunt, & morituros, & eos, qui ad bonam valetudinem redire poterunt, ſive pueri ſint, ſive natu majores, ſic conjicere oportet.

XXXVII. Atque hæc de acutis morbis, atque de his, qui ab iis naſcuntur dixiſſe velim.

XXXVIII. Cæterum ſi recte diſcernere volueris, & morituros, & eos, qui à periculo tuti ſunt, & quis morbus longo, & quis breviori ſpatio finietur, diſce omnium ſignorum inter ſe collatorum vires, ut ſupra demonſtravimus, accurate judicare, tum aliorum, tum præcipue urinæ, ac ſputi, quum ſcilicet ſimul & pus, & bilem æger excreat.

XXXIX. Item *populariter graſſantium* quoque morborum impetum, ac temporum anni conditionem accurate obſervare oportet.

XL.

XXXVIII. *Cæterum.* Attendenda ſunt maxime ſalutis, & mortis ſigna, ſingulique ſigni æſtimandæ ſunt vires, conſiderando, an id periculoſum ſit, an admodum periculoſum, an lethale, an admodum lethale, & è contra. Tum cum bonis bona ſigna conferes, cum malis mala; & bona cum malis, & mala cum bonis: neque uni lethali ſigno fidendum ad mortem prædicendam, ſed pluribus; neque pluribus bonis ad ſalutem, ſi quod lethale ſignum ſubeſſe videris. Quodlibet enim ſignum, ſive bonum, ſive malum, confirmatur conſenſu reliquorum ſignorum. Conſenſus quippe ſignorum evidentem, *ut ait Valleſius*, prænotionem efficit ſalutis, aut mortis. Ut ſi adeſt unguium livor, atque ſimul facies Hippocratica, ulcus nigrum, revulſa genitalia, ſpiritus frigidus, frigusque extremorum, mors ſit præ foribus, ſin cum unguium livore ægrotus dormiat, facile ſpiret, ac calidum, ſine facie triſti, ſine delirio, ſine extremorum frigiditate, ſine jactatione corporis, ſineque aliis, quæ his ſimilia ſunt, ſignis pravis, fallax ſit livor. *Quum ſcilicet v. text. LIII. lib. II.*

XXXIX. *Populariter.* Epidemici morbi dicuntur, & communes, è communi cauſſa nati, non tamen patrii, & familiares, ſed potius externi, & adventitii, *v. Gorræus*, qui ſolent

XL. Poſtremo quod ad conjecturas, reliquaque ſigna pertinet, haudquaquam vel ignorandum, vel negligendum eſt, quod quovis anno, & quovis anni tempore, mala ſigna timorem, utilia vero bonam ſpem denunciant.

XLI. Etenim in Libya, & Delo, atque Scythia propoſita hæc ſigna, vera eſſe comprobavimus.

XLII. Unde ſcire licet, iiſdem terris multo plura, quam ſupra propoſuimus, illum facile aſſequi poſſe, qui ea recte & judicare, & perpendere didiſcerit.

XLIII.

---

lent ſignis ſive bonis, ſive malis quicquam virium addere, aut detrahere. Idem fere dicendum de ætate ægri, natura, viribus, deque anni temporum conſtitutionibus. Equidem in lethalibus pectoris inflammationibns populariter graſſantibus, perſæpe inter plurimas pleuritides initio graviores periculoſioreſque, plures quoque earum deprehendi, quæ cum per initia, id eſt, primis morbi diebus, mitiores viderentur, longeque à lethalibus cæteris diverſæ, quarta tamen, quintave morbi die feritatem oſtendere cœperant, brevique ægrotantes, atque eodem prope numero dierum rapiebant, quo reliquæ, quæ per initia morbi ſævirent.

XLI. *Libya.* Quæ bona, aut mala ſunt ſigna, ea non modo quovis anno, & anni tempore, ſed quavis etiam regione mala ſunt; nimirum & in Libya, ardentiſsima regione, & in Scythia frigidiſsima, & in Delo temperata. *Vera eſſe.* Cum enim in ſingulis locis homines ſinguli à ſingulis non differant hominibus in præcipua internarum partium ſtructura, uſu, numero; naturæ quoque judicia non differre ob locorum diverſitatem veriſimile eſt. Etenim ſigna, quæ ſalutaria, lethaliaque eſſe Hippocrates ſcripſerat, non minus æſtate reſpondent, quam hyeme, non minus vere, quam autumno, non minus aëre ſereno, quam pluvio, neque minus perflantibus, quam ſilentibus ventis. Igitur & ubique terrarum ſigna per morbos bona, malaque eventu conſentire, æquum eſt, licet non ubique locorum idem ſit caloris, & frigoris gradus, eademque ſiccitas, atque humiditas. Cum enim Delum peragraverit, Lybiamque, & Scythiam *Hippocrates*, ſignaque à ſe propoſita in ſingulis hiſce locis vera eſſe cognoverit, haud inſcite argumentum nobis reliquit de univerſa terra.

XLIII. Sed nullius morbi hic non descripti nomen desiderandum est: nam omnes, qui in dictis temporum spatiis, morbi finiuntur, iisdem quoque indiciis discernuntur.

XLIII. *Sed nullius.* Id est, non est quod desideres scire singula morborum nomina, quibus proposita signa conveniant: nam horum plurima communia sunt, tum acutis morbis, tum iis quoque, qui ex acutis decidunt, aut ex iisdem nascuntur; ideo ex his ipsis signis cognosces, quisnam morbus 4. exempli gratia, die finiendus sit, aut 7. aut 14. aut 20. & quisnam salutem allaturus, aut mortem.

FINIS.

ERRATA, SIC CORRIGENDA.

PRæfatione linea 29. præsangiendi, *leg.* præsagiendi. *Ead.* Præf. pag.4. linea 28. qui ac medicinæ Studium, *leg.* qui ad medicinæ Studium. *Ibid.* Adjectio multo locupletiori, *leg.* adjecto multo locupletiori. Pag.5. linea 9. quo Celsus recitat, *leg.* quos Celsus recitat. Pag.5. nota 11. extenuitis, *leg.* extenuatis. Pag.6. nota 12. quam morbum lateralem appellat, *leg.* quæ morbus lateralis appellatur. Pag.11, nota 3. circa finem, Qua de me liceat mihi meminisse materteræ, *leg.* Quare de mea liceat mihi meminisse matertera. Pag. 19. linea 17. formidabilis vigiliam, *leg.* formidabilis vigilia. Linea 18. neque longum somnum, *leg.* neque longus somnus. Pag. 26. nota 7. linea 8. conquiefcete, *leg.* conquiescere. Pag. 28. nota 11. ophtalmios, *leg.* ophtalmias. Pag. 29. Sent. 17. contendunt, *leg.* compingunt. Pag. 33. Sent. 1. veredi, *leg.* vereri. Pag. 34. linea 11. notura, *leg.* natura. Pag. 34. nota 4. lin. 15. ulio, *leg.* ullo. Pag. 35. linea ultima, nota 5. sanguinæ, *leg.* sanguine. Pag. 42. linea 22. fornicans, *leg.* formicans. Linea 23. exilis fit, *leg.* exilis fit. Pag. 43. linea 33. Mercuriales, *leg.* Mercurialis. Pag. 44. nota 26. seu gelatinosas pars, *leg.* seu gelatinosa pars. Pag. 47. nota 28. linea 3. obstrictionem, *leg.* obstructionem. Pag. 49. nota 46. linea 7. me in rigore deficiat, *leg.* ne in rigore defficiat. Pag. 50. nota 47. linea 7. exereunt, *leg.* exeunt. Pag. 53. nota 58. linea

19. ſupor, *leg.* ſopor. Pag. 57. nota 66. linea 9. hæmorrhegiaſque, *leg.* hæmorrhagiaſque. Pag. 58. nota 70. linea 11. ſina, *leg.* ſigna. Ibid. nota 71. linea 4. in infirma, *leg.* in infima. Pag. 61. nota 79. linea 6. fabuloſa, *leg.* ſabuloſa. Pag. 62. nota 1. linea ultim. ſætumque ejicientibus, *leg.* fœtumque ejicientibus. Pag. 63. nota 5. linea 7. alterotriuſque, *leg.* alterutriuſque. Pag. 66. lin. 3. nota 11. ſed quæ iſthæc, *leg.* ſed necque iſthæc. Pag. 67. nota 14. linea 11. ſecto andavere, *leg.* ſecto cadavere. Pag. 68. nota 16. linea 8. ubi Animam efflavit, *leg.* ibi Animam efflavit. Pag. 71. nota 30. linea 9. varioris, *leg.* variolis. Pag. 72. Sent. 33. menſtruis deficientibus, *leg.* Mulieri menſtruis deficientibus. Pag. 73. nota 43. linea 6. ureri, *leg.* uteri. Pag. 90. nota 18. lin. 10. oræ, *leg.* ora. Ibid. linea 11. exteriori ventris vulneri, *leg.* exteriora ventris vulnera. Pag. 91. nota 22. linea 3. ex violenti ictu, *leg.* ex violento ictu. Pag. 92. nota 25. linea 6. Eryſipelus, *leg.* Eryſipelas. Pag. 93. Sent. 27. utuntur, *leg.* uruntur. Pag. 93. nota 27. linea 1. vomice, *leg.* vomica. Pag. 95. nota 21. linea ultima, egelidas, *leg.* egelida. Pag. 99. Sent. 43. ad dyſenteria, *leg.* à dyſenteria. Pag. 98. nota 41. lineis 4. & 6. potes, *leg.* poteſt. Ibid. deprehendere, *leg.* deprehendi. Pag. 147. nota 35. linea 7. Caput dolore, *leg.* Caput dolere. Pag. 164. nota 50. linea 14. ſummotoque, *leg.* ſemmotoque. Pag. 10. nota litter. b. linea 7. Democriteam philoſophiam, *leg.* Democritea phyloſophia. Ibid. Herodicique medicinam, *leg.* Herodicique medicina. Pag. 11. linea 3. Laterius, *leg.* Laërtius. Pag. 193. linea 5. judicat, *leg.* indicat. Pag. 173. Sent. 70. linea 3. trnſeunt, *leg.* tranſeunt. Pag. 177. in fine notæ 4. ſuppurari deberent, *leg.* ſupputari deberent. Ibid. nota 5. linea 9. ſuppuraveris, *leg.* ſupputaveris. pag. 180. Sent. 14. vehemantique, *leg.* vehementique. Ibid. nota 14. linea 6. exemplo, *leg.* extemplo. Pag. 181. nota 15. linea ultima; apariebaturque, *leg.* aperiebaturque. Ibid. nota 17. linea 2. inſerius, *leg.* inferius. Pag. 182. Sect. 19. prolungatur, *leg.* prolongatur. Pag. 209. damnantur, *leg.* damnatur.

Plura ex his errata, & alia ſi forte apparuerint, originalis libeli vitio tribuat Lector.

APHORISMORUM, PRÆSAGIORUMQUE HIPPOCRATIS INDEX,

In quo numerus romanus ſectionem, vel librum indicat; arabicus ſectionis, vel libri textum: litera p. præſagia, n. notas ad textum deſignat appoſitas.

B

C

D

Dis-

E

Em-

Fe-

G

Be-

H

Mu-

Hy-

I

L

M

Men-

O

Cor-

P

Qui-

Q

Hoc

R

Sex-

S

Ex

T

Ven-

V

Ven-

Ni-

Os

FINIS.

IODALIA

Granulado Yodo-Tânico Fosfatado

La forma granulada es la más práctica y la más recomendable en la medicación yodo-tánica.

BONETTI FRÈRES
12, RUE VAVIN, PARIS